

«جوڭگو سەرخىل ژۇرناللار سېپى»دىكى ئەشەرىيە پىكار
 «中国期刊方阵»نىڭ ۋىيىيى
 «شىنجاڭ ژۇرنال مۇكاپاتى»غا ئېرىشكەن ئەشەرىيە پىكار
 «新疆期刊奖»نىڭ ۋىيىيى

پەخىرلىك ئۇيغۇر قىزى، مۇنەۋۋەر فىزىكا ئالىمەسى ساھىبجامال دۆلەت خانىم

XINJIANG CIVILIZATION • KULTURA SIBIRIYANA • 新疆文化 • 新疆文化 • 新疆文化

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

新疆文化

2

ISSN 1008-6498
 03>
 9 771008 649003

2004

ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئۇسسۇل سەنئىتىنىڭ مەشھۇر ۋەكىللىرىدىن: ئاتاقلىق ئۇسسۇل
ئىجادىيەتچىسى، ئۇستاز رېژىسسور، «ئاماننسا ۋە پەنجىگاھ»، «قەشقەر ساماسى»، «دولان دەريا
بويىدا كىچە»، «دولان مەشرىپى»، «خۇشپال يىگىتلەر»، «ساماۋەر ناخشىسى»، «ھېيتگاھتا ساما»،
«قەشقەر كىچىسى»، «ناغرا ساداسى»، «پامردا توي» ... قاتارلىق ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ئىگە
ئېسىل ئۇسسۇل ئەسەرلىرىنىڭ ئىجادچىسى ئابلىمىت توختى ئەپەندى

● شوئارىمىز: خەلقچىللىق، ئىلمىيلىك، ئاممىبايلىق، ئوقۇشچانلىق ●
بۇ ساندا

سادا

2 دېھقانمۇ پېنسىيىگە چىقسۇن!.....(فېلىيەتون)..... غوپۇر خالىق

روھ چۇقانلىرى

3 كېلەچەك، ساڭا نېمە دەيمىز؟ ن . ئۇچقۇن
 13 ئەخلاقنىڭ رولى ۋە نۇرى يۈسۈپجان سەمەت

بۈگۈنكى ئۇيغۇر قىزى

19 ساھىبجامال ۋە مۇۋەپپەقىيەت يولى چىن شۆشۈن

تەپەككۈر كۆزى

25 تەپەككۈر مېۋىلىرى ي . سەمەت قاتارلىقلار

تەقدىرنىڭ تەدبىرىگە باغلىق

45 نامراتلىق ۋە تەپەككۈر ئەنۋەر قۇتلۇق نەزمىي

زامان تەقەززى پىكىرلەر

48 گىلاركنىڭ پاجىئەسى ئا. نىزامىدىن ئەنجىنى تەرجىمىسى

ئاڭلاپ قويۇڭ

52 ھەرىخاندىكى پاراڭلار: «ئەمچەك ماجراسى» ئا. ئەزىز
 56 تاش قويۇش مەدەنىيىتى ۋە تاش ھەققىدە پاراڭ ن . توختى

ئاچچىق كۈلكىلەر

60 قىرتاق پاراڭلار ت . يۈنۈس قاتارلىقلار تەرجىمىسى
 69 ئىككى فېلىيەتون مۇتەللىپ سەيپۇللا

مەنمۇ بىرنېمە دەپ باقاي

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى ئىخچاملاش زۆرۈر
 بوپقالدى د . مەتنىياز 74

بۈگۈنكى دۇنيا

79 زىددىيەتلىك ئالەم م . نۇرمۇھەممەت تەرجىمىسى

ئۆزىنىڭ ئۆزىگە چىرايلىق

80 دوپپا..... غوجىمۇھەممەت مۇھەممەت
 مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى: رسالەت مۇھەممەت

شىنجاڭ

مەدەنىيىتى

(53-يىل نەشرى)

قوش ئايلىق ئونۋېرسال

ئەدەبىي ژۇرنال

2004-يىل 2-سان

(ئومۇمىي 266-سان)

باش مۇھەررىر:

قۇربان مامۇت

(ئالىي مۇھەررىر)

مۇئاۋىن باش مۇھەررىر:

رسالەت مۇھەممەت

(كاندىدات ئالىي مۇھەررىر)

دېھقانمۇ پېنسىيىگە

چىقسۇن!

(فېلىيەتون)

غوپۇر جان خالىق

دېھقانلار يەر تېرىپ، ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىپ، باج تاپشۇرۇپ دۆلەتكە تۆھپە قوشۇۋاتىدۇ! جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى ئىشچى-دېھقانلار سىنىپىنى ئاساس قىلىپ قۇرۇلغان پارتىيە، ھازىرمۇ بۇ خاراكتېرىنى ئۆزگەرتكىنى يوق. شۇڭا دېھقانلارمۇ دۆلەت كادىرلىرىغا ئوخشاش تەمىناتتىن بەھرىمەن بولسا، ھېچبولمىغاندا شەھەر - بازارلاردىكى ئەڭ تۆۋەن تۇرمۇش كاپالىتى بىلەن تەمىنلىنىدىغان ئائىلىلەر قاتارىدا تەمىنات بەرسە نېمىشقا بولمايدىكەن؟ ھازىر دۆلىتىمىزنىڭ ئۈنۈپرسال كۈچى دۇنيادىكى ھەرقايسى دۆلەتلەر ئىچىدە ئالدىنقى قاتارغا ئۆتتى. يىللىق مالىيە كىرىمى ھەر يىلى ئېشىۋاتىدۇ. شۇڭا باج شوئارى بويىچە «خەلقنى ئېلىپ خەلققە قايتۇرۇش» دېگەننى «دېھقاندىن ئېلىپ دېھقانغا قايتۇرۇش» پىنسىپى بويىچە ھەل قىلغان بولسا ئىنتايىن خۇشھاللىقلارلىق ئىش بولغان بولاتتى. دېھقانلارنى ھاللىق سەۋىيىگە يەتكۈزۈش - پارتىيە 16-قۇرۇلتىيىنىڭ ۋە ھەر نۆۋەتلىك پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورگانلىرىنىڭ ئەڭ مۇھىم ۋە قىيىن خىزمەت ۋەزىپىلىرىنىڭ بىرىغۇ؟

ھەممىمىز دېھقان بالىسى. دېھقانلارنى ئويلىساق، ۋۇجۇدىمىزنى غەشلىك، ئۈمىدسىزلىك، كۆڭۈلسىزلىك چۇلغۇۋالىدۇ. مىللەتنىڭ، دۆلەتنىڭ يىلتىزى - دېھقان. دېھقان خاتىرجەم، بەختلىك بولسا، مىللەت، دۆلەت خاتىرجەم، بەختلىك بولىدۇ. شۇڭا ئۇلارمۇ 30 - 40 يىل ئىشلىگەندىن كېيىن، كادىرلارغا ئوخشاش خىزمىتىنى (كەتمەن) نى تاشلاپ دەم ئېلىشقا، پېنسىيىگە چىقسۇن. ھەريىلى ھەردەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمەتلىرى شەھەر - بازار خەلقى ئۈچۈن ئون تۈرلۈك ئەمەلىي ئىش قىلىپ بېرىپ، خەلق ئاممىسىنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشىۋاتىدۇ. شەھەر - بازار پۇقرالىرىغا، كادىرلارغا، خىزمەتچىلەرگە كۆڭۈل بۆلۈپ، دېھقانلارغا كۆڭۈل بۆلمەسە، بۇ نېمىدېگەن چوڭ ئادالەتسىزلىك. دۆلەتمۇ خۇددى بىر ئائىلىگە ئوخشايدۇ. ئاتا-ئانا بولغۇچى ئۆز پەرزەنتلىرىگە پەرقلىق مۇئامىلە قىلسا - بىرىنىڭ قورسىقىغا تاماق بېرىپ، بىرىگە بەرمىسە، بۇ تەڭسىزلىكتىن نارازىلىق كېلىپ چىقىدۇ. شۇڭا دېھقانلار بىلەن كادىرلار (ھازىرقى ئىككى قۇتۇپ) غا خۇددى بىر ئۆيدىكى ئىككى بالغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلىش كېرەك.

دېھقانمۇ پېنسىيىگە چىقسۇن!

2003-يىلى دېكابىر، شەھىرى پىچان

دېھقانمۇ پېنسىيىگە چىقسۇن! دېسەم بەزىلەر ھىران قېلىشى مۇمكىن، چۈنكى دېھقان ئۆلگەندە پېنسىيىگە چىقىدۇ ئەمەسمۇ؟ شۇڭا ھېچكىمنىڭ دېھقان بولغۇسى كەلمەيدۇ، خىزمەتچى بولغۇسى كېلىدۇ. خىزمەتچىلەرنىڭ باشلىق بولغۇسى كېلىدۇ. پۈتكۈل ئەدەبىيات-سەنئەت دېھقان بىلەن ئوقۇتقۇچىنى ماختاپ كەلدى، ئەمەلدارلارنى ماختىمىدى. دېھقان بىلەن ئوقۇتقۇچىنى قانچە ماختىغانسېرى ھېچكىم «دېھقان» بولغۇسى كەلمىدى. خىزمەتچىلەرنىڭ «ئوقۇتقۇچى» بولغۇسى كەلمىدى، ھەممىسىنىڭ ماختىمىغان «ئەمەلدار» بولغۇسى كەلدى. مۇشۇلارنى ئويلاپ، ماختاشمۇ بەزىدە بىرخىل ئالداش بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپ قالدىم. يېقىندا خەنزۇچە بىر گېزىتتىن بىر پارخورنىڭ مەش-ئىزلىرىنى ئوقۇپ قالدىم. ئۇ بىر قانچە يىلنىڭ ئالدىدا ئادەتتىكى بىر دېھقان بولۇپ، ھۆكۈمەت شىتاتىغا ئۆتۈش ئۈچۈن 150 مىڭ يۈەن خەجلىپ «تۆمۈر تاۋاق» قا ئېرىشكەن. كېيىن بالداقمۇ بالداق يۇقىرى ئۆرلەپ ئەمەلدار بولۇپ پارا يەپ، سىڭدۈرەلمەي، تۇتۇلغان. بۇنى ئوقۇپ ھىران قالدىم. چۈنكى 150 مىڭ يۈەن پۇل دېگەن خەجلىسە بىر قانچە يىلدا تۈگەپ كېتىشى مۇمكىن، لېكىن ئۇ «ئىدارىنىڭ ئادىمى» بولۇش ئۈچۈن بارلىق دەسمايىسىنى سالغان. ئىدارىنىڭ ئادىمى بىلەن دېھقاننىڭ ئورنىنى ياخشى سېلىشتۇرۇپ، پايدا - زىيان توقۇنۇشنى ياخشى چۈشەنگەن. ئىدارىنىڭ ئادىمى بولغاندىن كېيىن ئىگىسى بار بولۇپ، مائاش، داۋالىنىش، پاراۋانلىق، ئۆي، ئۈنۈن قاتارلىقلاردىن بەھرىمەن بولغان. لېكىن دېھقانغا ھېچكىم ئۆي بەرمەيدۇ. كېسەل بولسا، ئۆيىدىكى پۇلغا يارايدىغان نەرسىلىرىنى سېتىپ داۋالىنىدۇ، پۇل تاپالمىسا، باشقا ئامال يوق. ئىگەڭ بولمايدۇ. خۇددى يۈسۈپجان ساۋۇت شورلۇق ئاكىمىز ئېيتقاندەك: «ئىگىمىز ئىنەك» بويىقىلىدىغان ئىش.

بۇنداق دېسەم، بەزىلەر كادىرلار بىلەن دېھقانلار ئوخشىمايدۇ. كادىرلار دۆلەتكە زور تۆھپە قوشۇۋاتىدۇ، دېيىشى مۇمكىن. لېكىن دېھقان دۆلەتنىڭ ئادىمى بولماي كىمىنىڭ ئادىمى؟ يەر دۆلەتنىڭ بولسا، شۈيەردە ياشاۋاتقان دېھقان كىمىنىڭ؟ «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىدىكى بارلىق پۇقرالار ھوقۇقتا باراۋەر» دەپ ئېيتىلغان.

ئاپتور: پىچان ناھىيە 1-ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى (M1)

كېلەچەك ، ساڭا نېمە دەيمىز ؟

نۇر مۇھەممەت ئۆمەر ئۇچقۇن

روھنى ساغلاملاشتۇرۇش - مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى .

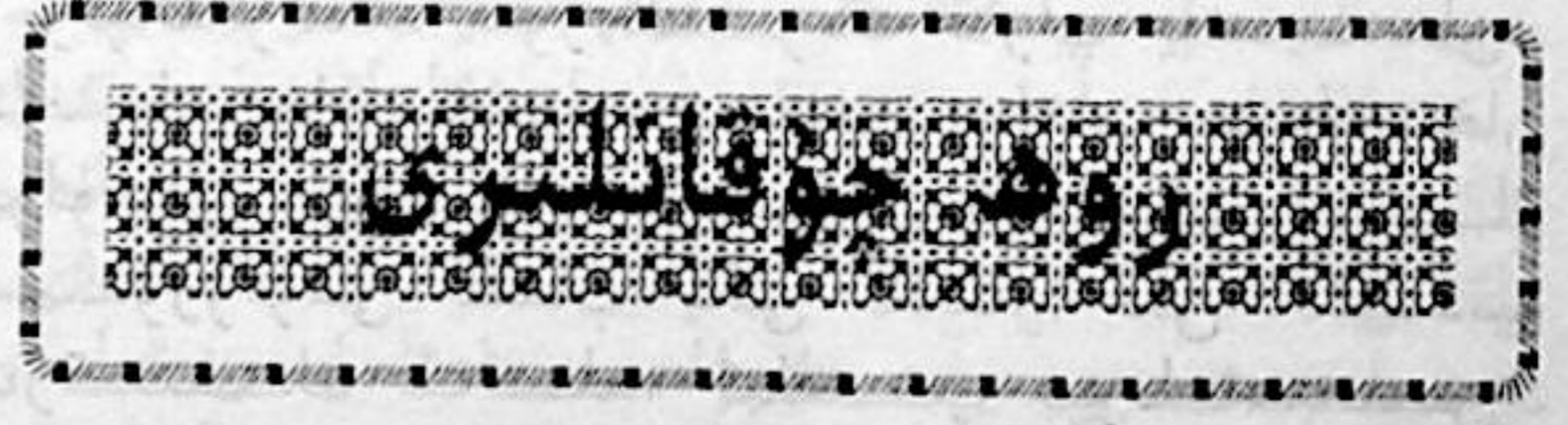
- ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتتىن («شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 1989-يىلى 4-سان)

ئوخشاشمىغان ئىدىيە-ئەقىدىلەرنى مەنبە قىلغان مەدەنىيەت تۈركۈملىرى ھەردەقىقىدە ئۇچرىشىپ تۇراتتى . بىر-بىرىنى چۈشىنىشنى چىرايلىق تىلغا ئېلىشىمۇ ، ئەمەلىيەتتە ئۆزىنى چۈشەندۈرمەك ، ئۆز مەپكۇرسىنىڭ قانداقلىقى بىلەن كارى يوق بازارغا سالماق بولاتتى . غىدىقلاش ، غىدىقلىنىش ، كېلىشىش ۋە زىددىيەت ، توقۇنۇش ھەمدە قوشۇلۇش يەنى تىنىمسىز ھەرىكەت ھالىتىدىكى ئىككى كۈچ (ئەڭ كەم دېگەندىكى ئېھتىماللىق) نىڭ بىر-بىرىنى زەرەتلىشى ئىنسانىيەتنى لىق ئوراپ تۇرماقتا ھەم ئۇلارنى نەلەرگىدۇر تارتقۇچلىماقتا ئىدى

مەيلى غىدىقلاش ياكى تىرىكشىش بولسۇن بىردىن ، بىر مىللەت ، دۆلەت ياكى مەدەنىيەت ئۈچۈن ئېلىپ ئېيتقاندا ئۆز ۋە سىرتقى كۈچ ئوتتۇرىسىدا بولۇشىمۇ ۋە ياكى ئىچكى قىسىمدىكى ئوخشاشمىغان تەرەپلەر ئوتتۇرىسىدا بولۇشىمۇ مۇمكىن . پۈتكۈل دۇنيا زىددىيەت ۋە توقۇنۇشقا پېتىپ قالغان بۈگۈنكى كۈندە سەيمىل خاتتىڭتون دىننى بەلگە قىلغان ھالدىكى مەدەنىيەتلەرنىڭ توقۇنۇشى نەزەرىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويۇۋېدى ، ئارقىدىنلا ئۇنىڭغا قارشى چۇقانلارمۇ بەس-بەستە مەيدانغا كەلدى . گېرمانىيە سىياسىيئونى ھىرالدى موللېر : «مەدەنىيەتلەرنىڭ بىللە مەۋجۇدلىقى» (قوشۇمچە ماۋزۇسى : «) مەدەنىيەتلەرنىڭ توقۇنۇشى» نەزەرىيىسىگە تەنقىد ، شىنخۇا نەشرىياتى 2002-يىلى فېۋرال نەشرى) ناملىق كىتابىدا توقۇنۇشنىڭ تامامەن مەدەنىيەتلەرنى بەلگە قىلغان بولماستىن ، ئىرق ۋە ئۆرپ -ئادەتنى ئاساس قىلىپ تۈرۈپمۇ پارتلاش نىسبىتىنىڭ يۇقىرىلىقىنى تىلغا ئالىدۇ . لېكىن ئۇمۇ خاتتىڭتوننىڭ

1

ئىنسانىيەت جەمئىيىتى تەرەققىي قىلىپ 21-ئەسىرگە كىرىپ كەلدى . ئىنسانىيەتنىڭ بېسىپ ئۆتكەن نەچچە مىڭ يىللىق تارىخى مۇساپىسىگە قارايدىغان بولساق ، تارىخنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى ئۇرۇش ، يېغىلىق ، سۈركىلىش ، نىزا بىلەن ئۆتۈپتۇ . ھەرقانداق بىر يېڭى ئىختىرا ، كەشپىيات ئەڭ ئالدى بىلەن ھەربىي سانائەتتە ئىشلىتىلىپتۇ ۋە بىر-بىرىنى قىرغىن قىلىشنىڭ ئۈنۈملۈك قورالى بولپتۇ . گەرچە بۇنىزالار قانداقتۇر يەر-زېمىن تالاش-تارتىشلىرى ، ئىقتىسادىي قىرغىنچىلىق ، خۇسۇسىي ئۆچ-ئاداۋەت ۋە ياكى مىراس قالغان نىزادىن كېڭەيگەندەك قىلىشىمۇ ، ماھىيەتتە ئوخشىمىغان قىممەت قاراشلىرىنىڭ ئۈزەڭگە سوقۇشتۇرۇشىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى . «جەڭگاھتا پارتلاۋاتقىنى بومبا ئەمەس ، ئىدىيە» (ئابدۇقادىر جالالىددىن) ئىدى . ئاشۇ خىلمۇ خىل ئىدىيىلەر ۋە ئۇلارنىڭ نامۇۋاپىق - تار مەنپەئەتكە بويسۇندۇرۇلۇشى تارىختا ناپالىئون ، ھىتلېر ، مۇسسىۋىلىنى ، شېڭ شىسەيدەك . . . قانخور جاللاتلارنى مەيدانغا چىقارغان ۋە بېھىساب ئەمما بىگۇناھ ئادەم بالىلىرىنىڭ ئەزىز جانلىرىغا زامىن بولغانىدى . سىياسىي سېھرىگەرلەرنىڭ قولىدا ئوينىلىۋاتقان بۇ خىل شەپقەتسىز ئويۇن ھېلىمۇ داۋاملىشىۋاتاتتى .

مىللەتنىڭ ئەتە ھەققىدىكى تەسەۋۋۇر، لايىھىسى بېكىتىلمىگەن بولىدۇ. ھېچبولمىغاندا خاتالىقلار يەكۈنلەنمىگەن، نەتىجىلەر خۇلاسىلىنىپ، ئەتنىڭ نەزەرىيىۋى تەپەككۈرىنى شەكىللەندۈرمىگەن بولىدۇ. دېمەك مەسىلىلەر مەسىلە پېتى كېيىنكىلەرنىڭ گەجگىسىگە تاشلىنىۋېرىدۇ. كېيىنكىلەر ئۆتمۈشتىن قېپقالغان ئاسارەتنىڭ قاپقارا ھاڭدا مەڭگۈ تىنەپ-تەمتىرەپ يۈرىدۇ. بۈگۈننىڭ چالا مەسىلىلىرى ئاھانەتلىك، بەختسىز بىر ئەۋلادنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشتىن باشقىنى قىلمايدۇ...

ئۆتمۈش ئۆتتى، كەتتى، ئۇنى ئىبرەت قىلىش مۇمكىن، قايتا يېزىش مۇمكىن ئەمەس. يەنە كېلىپ، ئۆتمۈشنى كوچىلاۋېرىپ بۈگۈننىڭ مەسىلىلىرىنى پەرۋاسزلىق بىلەن تاشلاپ قويۇش تېخىمۇ ئېچىنىشلىق بولغان ئەتنىڭ ئۆلتىشىنى قوپۇرىدۇ. دەۋرنىڭ تەرەققىياتى بۈگۈن ھەققىدە ئويلىنىش - پىكىر يۈرگۈزۈشىمىزنى تەقەززا قىلغانىكەن، ئىمكانىمىز يەتكىنى بويىچە پىكىر قىلغاچ تۇرايلى.

2

يۇقىرى پەن-تېخنىكىنى بەلگە قىلغان ئىشلەپچىقىرىش ۋە بازار مېخانىزمىنىڭ شىددەت بىلەن كېڭىيىشى، خەلقئارا سودا-ئالاقە، ئۈچۈر ئالماشتۇرۇشنىڭ كېڭىيىشى، ئۈچۈر، قاتناش، تور ۋاسىتىلىرىنىڭ ئۈنۈم، سۈپەت، ۋاقىت ئۇقۇمىغا ئىنقىلاب خاراكتېرلىك يېڭىلاش ئەكېلىشى شۇ قەدەر تېز يۈز بەردى ۋە يەرشارى سىياسىسى، ئىقتىسادى، مەدەنىيىتىگە «سانائەتلىشىش»، «شەھەرلىشىش»، «يەرشارىلىشىش»... دېگەندەك يېڭى مەزمۇنلارنى ئەكەلدى. نەچچە يۈز يىلغا سوزۇلغان تارىخ بوران-چاپقۇنلىرىنىڭ ئۇرۇپ-سوقۇشىدىن ئەمدىلىكتە قولىقى تىنجىپ، ئاران «قورساق توق، كىيىم پۈتۈن بولۇش» قەدەم ئالغان بىزلەر ئۆزىمىزنىڭ دەردىدىن ئېشىنىپ بولغۇچە ئەتراپىمىزنى شەھەر، سانائەتنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرى بىر ئالدى. ئارىدىن ئون يىلغا يېقىن ۋاقىت ئۆتەر-ئۆتمەيلا قارايدىغان بولساق، خوتەننىڭ ئەڭ چەت - خىلۋەت «دەريا بويى» كەنتىدىكى دېھقانلارمۇ ياپونىيىدە ئىشلەنگەن موتسىكىلنىڭ خېرىدارغا، بۆشۈكتىكىدىن تارتىپ تۆشۈكتىكىگىچە ھوللىۋۇتتا ئىشلەنگەن ئاجايىپ-غارايىپ فىلىملارنىڭ تەلۋە مەستانىلىرىگە ئايلاندى. بوۋىسىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بېرەلمەيدىغان بالىلىرىمىز ھىندىستان كىنو چولپانلىرىنىڭ سۈرەتلىرىگە قاراپ ياتىدىغان، ناخشىلىرىغا غىڭشىپ، بېلىنى تولغاپ بېرەلەيدىغان بولۇشتى. ئىدىيە ۋە قىممەت-قاراشلىرىمىزنىڭ سىڭدۈرۈلۈشى كىتاب ياكى ئاشكارا دىن، ئىدىيە تارقىتىشتەك شەكىلدە ئېلىپ بېرىلماستىن، سىستېمىلىق تەربىيىلەش، سىڭدۈرۈش قۇرۇلمىسىدىن ھالقىغان ھالدا ئىشلەپچىقىرىش،

نەزەرىيىسىنى تامامەن ئىنكار قىلمايدۇ، بەلكى «ئىنتايىن نۇرغۇن مەسىلىلەردە ئىككىسىنىڭ قارشى بىردەك» (يۇقىرىقى كىتاب 300-بەت، «تەرجىمانلار ئىلاۋىسى») بولۇپ چىقىدۇ. نېمىلا بولمىسۇن، بۇخىل مەدەنىيەتلەر مۇناسىۋىتى ھەققىدىكى ئوخشاشمىغان پىكىرلەر مەيدانغا چىقار-چىقمايلا پۈتكۈل ئەللەر چۆچۈگەن ھالدا ئۆز تەقدىرى، ئۆز مەدەنىيىتى، قىسقىسى ئۆز سالاھىيىتىنى، مەۋجۇدلىقىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان بەلگىلەرنىڭ ئەتكى تەقدىرى ئۈستىدە قېلىشتى. پۈتكۈل دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئەقىدە-ئېتىقادىغا 14 ئەسىر ئىلگىرىلا قوغۇشۇندەك قويۇۋېتىلگەن، ئەمما ئۇنتۇلغان بۇ ھەقىقەت، بىر غەرب سىياسىي ئوننىڭ ئېغىزىدىن چىققاندا پۈتكۈل دۇنيانى تەۋرىتىپ تاشلىدى.

شۈبھىسىزكى، ھەركىم ئۆز تەقدىرىنىڭ قايغۇرغۇچىسى. پۈتكۈل دۇنيا تەۋرىسە ئۆز تەقدىرى ھەققىدە تەۋرىيدۇ. قوشنىدارچىلىقمۇ قورساق تويۇپ ئېھتىياجىدىن ئاشقاندا ئەسكە چۈشىدۇ. ئوخشاشلا، بىزمۇ ئۆز بېشىمىزنىڭ غېمىنى ئۆزىمىز يېمىسەك، باشقا بىرى يېمەيدۇ. دۇنيانىڭ ئىشلىرىغا تەسىر كۆرسىتىپ، ئالەمشۇمۇل بىر ئىشلارنى قىلالمىساقمۇ، تىنىمىمىز ئۆزگىرىۋاتقان دۇنيانىڭ بىزگە ئەكېلىدىغان تەسىرىنى تەڭشەپ، مۇۋاپىق ئىنكاس قايتۇرۇپ، مەۋجۇدلىقىمىزنى ئۆزىمىزگە بولسىمۇ ئايان قىلىپ تۇرمىساق، «كۈننىڭ ئۆتكىنىنى غەنىمەت» بىلىپ يۈرۈۋەرگەننىڭ ھېچبىر ئەھمىيىتى يوق. كەلگۈسى ھەققىدە ئالدىن بىرنەرسە دېيىشىمىز قىيىن بولسىمۇ، لېكىن كەلگۈسى ئۈچۈن بۈگۈن ۋە بۈگۈننىڭ مەسىلىلىرى ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزۈش بىزگە قالدۇرۇلغان ئەڭ چوڭ پۇرسەت، ئەڭ ئالىي ھوقۇق ۋە ئەقەللى مەجبۇرىيەتتۇر.

بىز ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ، ئىدىئولوگىيىسىنىڭ ۋارىسلىرى. شۇنداق ئىكەن، بۇ سىرلىق مەدەنىيەتنىڭ ئىچكى ئېقىنىنى ئۈزۈپ، بۇزۇپ قويماستىن كېيىنكى ئەۋلادلارغا يەتكۈزۈش بىزنىڭ مەجبۇرىيىتىمىز. ئۇنى ياتلاشقان شالغۇت قىممەت قارىشىنىڭ تۇغۇندىسىغا ئايلاندۇرۇپ قويماستىن، بېيىتىش، مۇكەممەلەشتۈرۈپ ئەۋلادمۇ ئەۋلاد داۋاملاشتۇرۇش بىزنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەسئۇلىيىتىمىز.

يەتكۈزۈپ بېرىش مەسئۇلىيىتى پەيدا بولغانىكەن، مەدەنىيەتنىڭ ئۈچ خىل ھالىتى مەيدانغا چىقىدۇ. يەنى، ئۆتمۈشى قانداق ئىدى؟ بۈگۈنكى قانداق؟ ئەتىسى نېمە بولماقچى؟... ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ئۆتمۈش ھالىتى ھەققىدە توختىلىش ماقالىمىزنىڭ مەقسىتى ئەمەس. يەنە كېلىپ، بۇ ھەقتە ئېلىپ بېرىلغان تەنقىقات، ئىزدىنىشلەر مەلۇم كۆلەم، دائىرىدە ئېلىپ بېرىلدى ھەم ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ. بىزنىڭ مەقسىتىمىز بۈگۈن ھەققىدە توختىلىش. بۈگۈنكى ناھېنىق

قۇمۇلنى ئۆز ئىچىگە ئالغان شەرقىي مەدەنىيەت تۈركۈمى، ئۈرۈمچىنى مەركەز قىلغان ھالدا قاراماي، سانجى قاتارلىق يېڭى قۇرۇلغان شەھەرلەرگە تارقالغان، ئەنئەنىۋى ئۆرپ-ئادەت، مەدەنىيەت ئامىللىرىنىڭ قىسمەن ئالاھىدىلىكىنى ساقلاپ قېلىش بىلەن بىرگە، ئۆز ئىچىدىكى گىرەلەشمە مۇھىت، ئادەم، تۇرمۇش شەكلىگە قارىتا تېزىدىن ئۆزگىرىش ياساۋاتقان ئارىلاشما مەدەنىيەت تۈركۈمى، قەشقەر، خوتەننى مەركەز قىلغان ھالدا ئاتۇش، ئاقسۇ، كورلىلارنى قاپلىغان جەنۇبىي مەدەنىيەت تۈركۈمىگە ئايرىش مۇمكىن.

يۇقىرىقى تۈركۈملەرنىڭ خاسلىقلىرى ئۈستىدە توختالغاندا، شىمالىي تۈركۈم ئۆزلىرى ماكان تۈتۈپ ئولتۇرغان رايوننىڭ جۇغراپىيىلىك ئالاھىدىلىكى ۋە ئارىلىشىپ ئولتۇراقلاشقان قازاقلارنىڭ تەسىرى، رۇسلارنىڭ چېگرىداشلىقى بىلەن ئۆز ئالدىغا خاسلىق شەكىللەندۈرگەن. بۇ تۈركۈمنىڭ مەدەنىيەت، ياشام ئالاھىدىلىكىدە قازاق، رۇسلارنىڭ تەسىرى خېلى ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەيدۇ. كىشىلەر «ئەمگەكچان، باتۇر، روھلۇق، يۇمۇرلۇق، چاققان، ناخشا-ساز، مەدەنىيەت ۋە ئىجتىمائىي ئىشلارغا مايىل كېلىدۇ»^① يېڭى شەيئىگە نىسبەتەن سەزگۈر ۋە تېز قوبۇل قىلىدۇ. بۇ خىل خاراكتېر يەنە ئۆز نۆۋىتىدە يېڭىدىن ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقان ياشلىرىدا جەمئىيەتتىكى ساغلام بولمىغان ئىجتىمائىي خاھىشلارغا نىسبەتەن تېز يۇقۇملىنىشچان ھالەتكە تەرەققىي قىلىش پەيتىدە تۇرماقتا. شەرقىي مەدەنىيەت تۈركۈمىدە يەرلىك ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ئامىللىرىنىڭ تەسىرى خېلىلا ساقلانغان بولۇپ، ئۇلار ئىچكىرى ئۆلكىلەر ۋە ئۈرۈمچى تەرەپتىن كېلىۋاتقان ئادەت-قاراشلارنىڭ ئەڭ تېز ئىنكاس قايتۇرغۇچىلىرى. كىشىلىرىنىڭ روھىيەت پىسخىكىسىدا «ئۇرۇقداشلىق ۋە يۇقىرى-تۆۋەن، قېرى-ياش ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتكە بەكرەك ئەھمىيەت بېرىلىدۇ. ساددا، تۈز... تۈز سىزىق بويىچە پىكىر قىلىشىدۇ»^② تۇرپان كىشىلىرىدە ئىچىگە تىنىش ئېغىر، قۇمۇللىقلاردا بولسا يۇمۇرستىك تۇيغۇ كۈچلۈكرەك. «ھەق-ناھەق تۇيغۇلىرى كۈچلۈك»... يۇقىرىقى خاسلىقلار ئوتتۇرا ياش، پېشقەدەملىرىدە بىر قەدەر كۈچلۈك ساقلانغان بولۇپ، لېكىن ئېتىراپ قىلماي تۇرالمايمىزكى، يېڭىدىن يېتىلىۋاتقان ياش كۈچلەردە بۇ خىل خاسلىق روشەن دەرىجىدە ئاجىزلىغان، يېڭى، غەيرىي ھادىسە-ئادەتلەرگە ئىنتىلىش كۈچەيگەن، ئاتا-بالا ئوتتۇرىسىدىكى ھايانلىق مۇقەددەسلىكى ۋە ئۇنىڭ روھىيەتتىكى كونكرېت ئىپادىلىرى كىشىنى چۆچۈتكىدەك چېكىنگەن. پەرۋاسزلىق شەرقىي مەدەنىيەت تۈركۈمىنىڭ ئومۇمىي ئېكولوگىيىسىنى

ئالاقە ۋاسىتىلىرىغا سىڭىپ كىردى. بۇ خىل يوشۇرۇن سىڭىپ كىرىش ئاشكارا ئىپادىلەنمىگەندەك، دەررۇ تەسىرىنى كۆرسەتمىگەندەك قىلغان بىلەن، بىر مىللەتنىڭ يېمەك-ئىچمەك، كىيىم-كېچەك، ئۈنۈپرسال تۇرمۇش ئىستېمالىغا، قىممەت قارىشىغا ۋە تۇرمۇش ئۇسۇلىغا ئاستا-ئاستا ئەمما كۈچلۈك تەسىر كۆرسىتىدىغان بولۇپ، كۆلەم، ئۈنۈم، سۈرئەت جەھەتتە ھەقىقەتەن قورقۇنچلۇق ئىدى. ئاشكارا ئوقۇتۇش ياكى سىستېمىلىق تەربىيەلەش، سىڭدۈرۈشكە ئۇرۇنۇش ئارقىلىق بىر ياكى بىرنەچچە ئون ئادەمنىڭ كۆز قارىشىنى ئۆزگەرتكىلى بولغان بىلەن، بىر تاۋار قارىشى ياكى فىلىم ئارقىلىق مىڭلىغان، ئون مىڭلىغان كىشىگە تەسىر كۆرسەتكىلى بولاتتى. ئۇيغۇر مەدەنىيىتى بۇ خىل تەسىرنىڭ ئەڭ ئاكتىپ، ئەڭ قىزغىن خېرىدارى ئىدى، ئۇيغۇر جەمئىيىتى بولسا يېڭى بىر يۈزلىنىشتە ئۆزگىچە ئېقىن پەيدا قىلماقتا ئىدى.

ھەقىقەتەنمۇ ئۇچۇر ۋاسىتىلىرىنىڭ تەرەققىياتى، ئىقتىسادىي ئىستېمالنىڭ كېڭىيىشى ئۇيغۇر مەدەنىيىتىگە، كىشىلەرنىڭ قىممەت قارىشىغا نەزەردىن ساقىت قىلغىلى بولمايدىغان يېڭى مەزمۇنلارنى قوشۇپ تاشلىدى ھەم تاشلاۋاتىدۇ. بۇنىڭ بىلەن، ئەسلىدىنلا مۇرەككەپ قۇرۇلمىغا ئىگە بولغان ئۇيغۇر مەدەنىيىتى تېخىمۇ مۇرەككەپ قۇرۇلما، خىلمۇ خىل مەزمۇن، زىتلىق ئىچىدە ئاجىزالماس مۇناسىۋەت شەكىللەندۈرگەن كۆپ قاتلاملىق مەدەنىيەت ھادىسىسى بولۇپ ئوتتۇرىغا چىقتى. بۇ خىل مەدەنىيەت ھادىسىسىنىڭ شەكىللىنىشىگە سەۋەب بولغان سىياسىي، ئىجتىمائىي، جۇغراپىيىلىك ئامىللار بىر قەدەر مۇرەككەپ بولغاچقا، ئۇنىڭ يۈرەك سوقۇشىنى تىڭشاپ بېقىش ئۈچۈن ھەرقايسى قاتلام، تۈركۈم، ئامىللارنى ئايرىم-ئايرىم تەھلىل قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. تۆۋەندە مەن ئۆز كۆز قارىشىم بويىچە ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى تەشكىل قىلغۇچى ئامىللارنىڭ خاسلىقى، تەرەققىيات ۋە جۇغراپىيىلىك مۇھىت شەكىللەندۈرگەن روھىيەت پىسخىكىسى، ياشاش ئادىتى... قاتارلىقلارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىگە ئاساسەن بۆلۈپ، تەھلىل قىلىپ باقتىم. ئېنىقكى، بۇ بىر دەسلەپكى ئىزدىنىشلىرىمدىن ھېس قىلغان قاراشلىرىمدۇر. بۇنىڭدا مەن تەھلىللىمىنىڭ ئۈنۈملۈك، كونكرېتراق بولۇشىنىلا كۆزدە تۇتتۇم. مەزكۇر تېمىنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ھەرقايسى پەن نۇقتىلىرىدا تۇرۇپ سىستېمىلىق، ئىلمىي ھالدا تەھلىل قىلىپ خۇلاسلاپ چىقىش بىزنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى مۇھىم تەتقىقات ۋەزىپىمىز، ئەلۋەتتە.

ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى جۇغراپىيىلىك مۇھىت ۋە ياكى مەلۇم بىر دائىرىدە ئارىلىشىپ، ئولتۇراقلىشىپ ياشاش نەتىجىسىدە شەكىللەنگەن خاسلىق، كىشىلەرنىڭ روھىيەت قۇرۇلمىسىغا ئاساسەن ئىلمىي مەركەز قىلغان ھالدا ئالتاي، چۆچەك، بورتالالارنى قاپلىغان شىمالىي مەدەنىيەت تۈركۈمى، تۇرپان،

① ئەخمەتجان ئىسمائىل: «مىزاج، خىلىت ۋە ئىنسان»، شىنجاڭ پەن-تېخنىكا نەشرىياتى، 1999-يىلى ئىيۇل نەشرى.
② ئەخمەتجان ئىسمائىل: يۇقىرىقى كىتاب.

چىڭ قاپلىغان بولۇپ ، بۇ رايوندىكى شانلىق مەدەنىيەت ، مەرىپەتچىلىك ۋە ئىدىيىۋى خاسلىقنىڭ نۇرغۇن يۈزىنى قېلىن بىر قەۋەت توپا-چاڭ قاپلىماقتا . تۆۋىنى ئادەتتىكى ئولتۇرۇشتىن تارتىپ توي - مەرىكە ، زىياپەتلەرگىچە ھەممىسىدە پۇرۇقلاپ قايىناپ تۇرغان ھاراق شەرقىي مەدەنىيەت تۈركۈمىنىڭ ئىچ-ئىچىدىن سېسىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارماقتا . بىز جىسمانىي ، ئەقلىي ، ئەخلاقىي ساپا جەھەتتىن كۈنسېرى چېكىنىپ ، ئەڭ قىممەتلىك نەرسىلىرىنى ئەرزىمەس ئېھتىياجلىرىڭ قۇربانى قىلىۋاتقان بۇ ئادەملەرنى تېخىمۇ چوڭ بەدەل تۆلەپ بولغىچە ھۈشلىرىنى تېپىۋېلىشىنى سەمىمىيلىك بىلەن ئاگاھلاندۇرالايمىز ، خالاس . بىر ئادەم ياكى بىر توپ ئادەمنىڭ نېمە قىلىش ۋە ياكى نېمىنى قىلماسلىقى قانۇنغا خىلاپ بولمىسلا ، تامامەن ئۆز ئىلكىدىكى ئىشتۇر . بىزنىڭ ئۇنىڭغا ئۇنى قىل ، بۇنى قىل ، بۇنى بىل دەيدىغانغا ھەقىقىي-ھوقۇقىمىز يوق . لېكىن ئۆز قېرىندىشىڭنىڭ ھالاكەتلىك بىر يولدا دەلدۈگۈنۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ پەرۋاسزلىق بىلەن تۈگۈلۈۋېلىش ئۇنى ياردىن ئىتتىرىۋەتكەن بىلەن باراۋەر جىنايەت . بىز بىر توپ دەرەخنىڭ شاخلىرى ، دەرەخنىڭ بىر شېخى يىرىلسا ، قالغان شاخلىرىنىڭ ھاياتى كۈچىگىمۇ شەكەستە يېتىدۇ

ئۈرۈمچىنى مەركەز قىلغان ئارىلاشما مەدەنىيەت تۈركۈمى - ئوخشاش بولمىغان مەدەنىيەت تۈركۈمىگە تەۋە كىشىلەرنىڭ بىرگە ياشاش جەريانىدا ئۆزلىرى بۇرۇن ئادەتلەنگەن ئىدىيىۋى قاراش ، تۇرمۇش ئۇسۇللىرىنى بىر-بىرىگە ئۇچراشتۇرۇش نەتىجىسىدە سىڭىشتۈرگەن ، تولۇقلىغان ، تاشلىغان يېڭىچە يۈزلىنىش بولۇپ ، ئۇ ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ھەرقايسى تۈركۈملىرى بىلەن باشقا مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت ئامىللىرىنىڭ ئارىلاشمىسى . بۈگۈنكى كۈندە ئۇنىڭدىن ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ كۆپ قىرلىق ئامىللىرىدىن باشقا ، رۇسلارنىڭ تەسىرىنىمۇ ، ياۋروپالىقلارنىڭ تەسىرىنىمۇ ، كورېيىلىكلەرنىڭ يۈرۈش-تۈرۈش ، كىيىنىش ، تۇرمۇش قاراش ئادەتلىرىنىمۇ ھەتتا خرىستىئانلارنىڭ بەزى ئادەت-قاراشلىرىنى تېپىشىمۇ تامامەن مۇمكىن ھالەتكە يەتتى ۋە سېپى ئۆزىدىن ئارىلاشما مەدەنىيەت ھادىسىسىنى شەكىللەندۈردى . بۇ تۈركۈم تەۋەسىدە ياشاۋاتقانلارنىڭ روھىيەت-پىسخىكىسىدا «ئەقلىي كۈچكە بەكرەك ئەھمىيەت بېرىش ، كىيىم-كېچەككە ئەھمىيەت بېرىش»^① كۈچلۈكرەك ، ئوچۇقلۇق ، يېڭىلىققا ئىنتىلىش ۋە ئۇنى قوبۇل قىلىش تېخىمۇ كۈچلۈك ئەكس ئەتكەن . ئالدىراشچىلىق ۋە خىزمەت سىجىللىقىنىڭ تېزلىكى ئۇلارنى بىر-بىرىدىن ئايرىپ تۇرىدۇ . شۇڭا بۇيەردە قوشنىدارچىلىق ، ئۆرپ-ئادەت ، قائىدە-يوسۇنلارغا ئېتىبار بېرىش كەمچىل . پۈتكۈل شەھەر ئاھالىلىرىدا بولۇدىغان روھىي - پىسخىك نورمالسىزلىق ، غەربىيلىق ، يالغۇزسىراش كىشىلەرنى مەھكەم چىرمىغان .

شۇڭىمۇ بۇيەردىن قايناق تۇرمۇش مەنزىرىسى ، ئەمما سوغۇق مېھىر ئۆرلەپ تۇرىدۇ . كىشىلەرنىڭ ئاساسەن بىر-بىرى بىلەن كارى يوق . بىزنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتىمىزغا مۇناسىۋەتلىك چوڭ-چوڭ ئىشلار ، يېڭى ئىدىيە ۋە پىكىر - كۆز قاراشلار ئەڭ دەسلەپتە مۇشۇ يەردە پەيدا بولغان بىلەن ، ئۇ ئاساسەن كەسپىي ئورگانلاردا ، ئاكادېمىيە ، ئىشخانا ، كىتابخانا ، كۈتۈپخانىلاردا بولىدۇ . كىشىلەردە مەدەنىيەت ۋە ئۇنىڭ تەقدىرى ھەققىدىكى تۇيغۇ ۋە مەسئۇلىيەت ئەڭ سۇس . ئېگىز بىنالار ۋە يۇقىرى ئىستېمال سەۋىيىسىنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرى ئەقىدە-ئېتىقاد ، مەدەنىيەتنىڭ بۇ زېمىندىكى شولسىنى تېخىمۇ خىرلەشتۈرۈۋەتكەن . بۇ مەدەنىيەت تۈركۈمىدە يېتىلىۋاتقان يېڭى كۈچلەرنىڭ ئۆز ئەقىدە-ئېتىقادى ، ئىدىيە - مەدەنىيىتىنىڭ ئۆلۈك نەزەرىيىسى بىلەنلا قېلىپ ئۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ تۇرالماسلىقى ، شەيئىلەرگە تۇتۇدىغان تۇپتۇز ، تولىمۇ يەڭگىل مۇئامىلىسى بىزنى بۇ رايوننىڭ ئەتىسى ھەققىدە ئەستايىدىل ، جىددىي پىكىر يۈرگۈزۈشكە ئۈندەيدۇ . ئۇلارنىڭ روھىيەت-پىسخىكىسى پەقەت ئەقىلنىلا ، ئىقتىسادنىلا تەۋسىيە قىلىش ، قالغان ھەرقانداق نەرسىنى ئالدىنقى ئىككىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشقا ئۇرۇنۇشى ئېنىقكى ، تولدۇرۇپ بولغۇسىز پۇشايماننىڭ باشلىنىشى . بىز بۇيەردىن يىگىلەۋاتقان ، زەئىپلىشىۋاتقان ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ساختا لىباسلار ئىچىدىكى نىمجان گەۋدىسىنىڭ ئېچىنىشلىق ئېڭىرىشىنى ئېنىق ئاڭلاپ يېتەلەيمىز . قېتىپ قالغان سەزگۈلەر بۇنى سەزمەيۋاتىدۇ ، خالاس . جەنۇبىي مەدەنىيەت تۈركۈمى ئەنئەنىۋى يەرلىك مەدەنىيەت ئامىللىرى بىر قەدەر كۈچلۈك ساقلانغان رايون بولۇپ ، ئەخمەتجان ئىسمائىل «مىزاج ، خىلمت ۋە ئىنسان» ناملىق كىتابىدا تېببىي ئىنسانشۇناسلىق تەھلىل ئۇسۇلى بويىچە كۆرسىتىپ ئۆتكەن پىسخىك خاسلىقلارنى ، روھىيەت ئالاھىدىلىكلىرىنى يىغىنچاقلىغاندا ، بۇ تۈركۈم كىشىلىرىدە سادىلىق ، مېھماننى چوڭ - ئۇلۇغ بىلىش ، تىنىمىسىز تىرىشچانلىق ، قاراملىق ، تەۋەككۈلچىلىك ، ئۆز ئېتىقادىغا ، ئىشەنگەن ئادىمىگە سادىق بولۇش ، كاجلىق ، شۈكرىچانلىق ، يېڭى كۈچتىن ئەيىمىنىش ، ئەخلاق ۋە ھاياتى ئۇلۇغلاش قاتارلىق ئامىللار بىر قەدەر كەڭ ئومۇملاشقان . لېكىن ناھىيە ، ۋىلايەتلەرئارا پەرق يەنىلا ساقلانغان . مەسىلەن ، قەشقەرلىكلەر ھەشەمەتكە بېرىلىدۇ ، ئاتۇشلۇقلار ئەمەلىي قىممەت ۋە ئۈنۈمنى بەكرەك تەكىتلەيدۇ ، ئۈچۈر ۋە تەسەۋۋۇرنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇشقا ماھىر . ئاقسۇلۇقلار رىقابەت ۋە جىددىيلىك ئۈدۈل كەلمىگىچە ئانچە تىرىشمايدۇ ، دىلىغۇل بولىدۇ ، پىسخىك توسالغۇ كۆپ . كورلىلىقلار باغ-ئورمان يېتىشتۈرۈشكە ھېرىس ، ئەمما ھۈنەر-كەسپ بىلەن

① ئەخمەتجان ئىسمائىل : يۇقىرىقى كىتاب .

ئانچە شۇغۇللانمايدۇ. خوتەنلىكلەر دىنىي رىۋايەتلەرگە، سىرلىق ئىشلارغا قىزىقىدۇ ۋە ئەقىدە قىلىدۇ، ھەقىقىي ئېنىق ئايرىيدۇ، تېبابەت ئىلمىگە ئەھمىيەت بېرىدۇ...

جەنۇبىي مەدەنىيەت تۈركۈمىنىڭ بۈگۈنى بىر ئاز مۇرەككەپ تۈزۈلمىنى ھاسىل قىلغان بولۇپ، كورلا رايونىنىڭ تاشقى تەسىرگە ئۇچرىشى ئىنتايىن تېز بولماقتا. قالغان رايونلارنىڭ ئىچكى جاھىللىقى بىر قەدەر كۈچلۈك بولۇپ، بۇيىلارغا كەلگەندە ھەرقانداق بىر يېڭى شەيئىگە بولغان قىزىقىش، ئىنتىلىش يىلسايىن ئېشىپ بارماقتا ۋە كىشىلەرنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇلى، قىممەت قارىشىغا زور تەسىرلەرنى ئەكەلمەكتە. كىشىلەرنىڭ روھىيەت قۇرۇلمىسىدا روشەن ئارىسالدىلىق، نارازىلىق بىلەن قىزىقىش، چەكلەش بىلەن سىناپ باققۇسى كېلىش. قاتارلىق مۇرەككەپ ھېسسىيات كۈچەيمەكتە. بۇ خىل ئارىسالدىلىق كورلىدىن خوتەنگە قاراپ ئاجىزلايدۇ. خوتەندىن كورلىغا قاراپ ماڭغاندا ئەقىدە-ئېتىقادنىڭ قەتئىيلىكى ئەۋرىشىملىشىدۇ. يەنە بىر قايتساق، مەسىلىگە رېئال - نەق كۆز بىلەن قاراش رېئال ھۆكۈمگە غايە ۋە تەقدىرنى تەڭ قوشۇپ قاراشقا تەرەققىي قىلىدۇ. تەرەققىي قىلىۋاتقان ئىقتىساد، مائارىپ، سەھىيە، شەھەر قۇرۇلۇشىنىڭ تەرەققىيات سۈرئىتى تۆۋەنلەپ بارىدۇ. يۈرەكلىك، قورقماي سۆزلەيدىغان كورلا، ئاقسۇ دېھقانلىرىدىن تۆۋەنگە قاراپ مېڭىۋەرسەك خوتەنگە بارغاندا قالىدىغىنى مۇڭغا پانتان، ئەترەتنىڭ قولىغا قالغان بىچارە دېھقان بولىدۇ...

جەنۇبىي مەدەنىيەت تۈركۈمى بىر قەدەر جاھىل مەدەنىيەت تىپىغا ئىگە بولۇپ، باشقا مەدەنىيەت تۈركۈملىرىگە قارىغاندا سىرتقى كۈچنىڭ غىدىقلىشىغا قارىتا بىر ئاز پاسسىپراق، لېكىن بۇ رايوندىكى ئۆزگىرىشلەرمۇ ئاستا ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئېلىپ ئېيتساق، ئۇزاق تارىختىن بېرى ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ بۆشۈكى، سانسىزلىغان مەدەنىيەت ئېقىملىرىنىڭ گىرەلەشمە سەھنىسى دەپ قارىلىدىغان ئەزىزانە ماكان قەشقەرنىڭ مەدەنىيەت جەھەتتىكى مەركەزلىك، ئاۋانگارتلىق رولى كۈنسېرى ئاجىزلىماقتا. ئەختەم ئۆمەرنىڭ تىلى بويىچە ئېيتقاندا «قەشقەر مىسلىسىز دەرىجىدە چۆكەكتە». يەنى ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ خاسلىقىنى گەۋدىلەندۈرگۈچى روھىي قىممەتلەر، مەزمۇنلار كىشىلەرنىڭ ئېڭىدا، كۈندىلىك ھەرىكەت ئىپادىسىدە ئاجىزلاپ بارماقتا. ئەكسىچە، ئۇلار بەكرەك ياخشى كۆرۈدىغان ھەشىمەت ۋە ئېقىم قوغلىشىش قەدىر-قىممەت تۇيغۇسىنىڭ جان يەرلىرىنى قىرقىپ بارماقتا. ئاقسۇ ۋە ئاتۇش رايونلىرىدىكى يېڭى ئەۋلاد ياشلارنىڭ قىممەت قارىشى ۋە دۇنياغا تۇتقان پوزىتسىيىسى ئالدىنقى ئەۋلاد كىشىلەردىن روشەن پەرقلىق بولۇپ، نەق ئۈنۈم ۋە جەمئىيەتتىكى مەھەللىۋى نوپۇز، ھەشەم رىقابىتى بۇ رايونلاردا ئۆزلۈك ئېڭى، ئىدىيىۋى قاراش ۋە ئادەمنى ئادەم

قىلىپ تۇرغۇچى قىممەتلىك روھىي مەزمۇنلارنى ئادەملەردىن مەلۇم نىسبەتتە يىراقلاشتۇرماقتا. بىرنەچچە يىل ئىچىدىلا ئاستا-ئاستا يۈز بېرىۋاتقان ئەخلاق ئۆلچىمىنىڭ تۆۋەنلىشى، ھاي، ئەيمىنىش، نومۇس تۇيغۇلىرىنىڭ روشەن خىرەلىشىشى ۋە ھەرقانداق غەيرىي، يات نەرسە، يۈزلىنىشى «يېڭىلىق» دەپلا قوبۇل قىلىشقا ئادەتلىنىۋېلىشى... قاتارلىقلار بۇ نۇقتىنى چوڭقۇر ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە خوتەن رايونىدىكى بۇرۇلۇش، يوقىتىش، مەدەنىيەت ئۇقۇمىنىڭ سۈيىشتۈستېمال قىلىنىشى بىر قەدەر تېز، ئېغىر بولۇۋاتقىنىغا قارىماي، ئۇنى چەكلەپ تۇرۇدىغان سوغۇق ئېقىمىمۇ كۈچلۈك بولماقتا. موھتاجلىق كەلتۈرۈپ چىقارغان چۈشكۈنلۈك، ئەشەددىي بىغەملىك ئامىللارغا قارىماي، پەرزەنتلىرى ۋە ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ئۆز ئەنئەنىسىگە خىلاپ، ئېتىقادىغا ناتوغرا كېلىدىغان قىلمىش-ئەتمىشلىرىنى چەكلەش كىشىلەرنىڭ يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكىنى يوق. شۇ سەۋەبتىنمۇ، خوتەن رايونىنىڭ يېڭى ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقان ياشلىرىدا ھاي، گۇناھ تۇيغۇسى، بۈيۈكلىكتىن ئەيمىنىش تۇيغۇسى يەنىلا يۇقىرى نىسبەتتە ساقلانغان بولۇپ، بۇ خىل ساغلامراق بولغان كىشىلىك دۇنيا قاراش ۋە ئەخلاق قارىشى ئۇلارنى غۇرۇر بىلەن ياشاشقا ئۈندەيدۇ. ئېتىراپ قىلماي تۇرالمايمىزكى، جەنۇبىي مەدەنىيەت تۈركۈمىدىلا، ئۇيغۇر مەدەنىيەت كاتېگورىيىسى ئىچىدىمۇ خوتەن رايونىنىڭ مەدەنىيەت خاسلىقى ۋە كىشىلىرىدىكى خاسلىقنى قەدىرلەش تۇيغۇسى ئۆزگىچە رەۋىشتە ئايان بولۇۋاتىدۇ. بۇنداق دېيىشىمىز، قانداقتۇر مەلۇم بىر مەدەنىيەت چەمبىرىكىنى چۈشۈرۈپ، يەنە بىرىنى كۆتۈرۈش ياكى يۇرتۋازلىقنى قايتا قوزغاش، كۆتۈرۈپ چىقىش ئەمەس. ھەم بىزنىڭ يۇقىرىقى مۇھاكىمىلىرىمىز بىرەر مەدەنىيەت چەمبىرىكىنىڭ قانداقتۇر ئۆتمۈشتىكى مەدەنىيەت ئىزنالىرى، ياراتقان تۆھپىلىرى ياكى تارىخىي شەخس-قەھرىمانلىرىنى ئاساس قىلغان ئەمەس. مەلۇم بىر رايوننىڭ ئىقتىسادىنىڭ يۈكسىلىشى، شەھەر قۇرۇلۇشى ياكى خىزمەتچىسى بىلەن دېھقاننىڭ سانىنى، ئوقۇغان-ئوقۇمىغانلىقىنى... تېخىمۇ ئاساس قىلغان ئەمەس. بىزنىڭ باھايىمىز يېڭى يېتىلىۋاتقان كىشىلەرنىڭ روھىيەت پىسخىكىسى، ئۇلارنىڭ ئەجدادلىرى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن ئىدىيە-مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىگە ۋە بۈگۈننىڭ مەسىلىلىرىگە تۇتقان، تۇتۇۋاتقان پوزىتسىيىسى ھەققىدە ئومۇميۈزلۈك قاراپ چىقىشنى ئاساس قىلىدۇ، خالاس. شۇڭا بۇ خىل ئايرىپ مۇھاكىمە قىلىش ئۇسۇلىنى تامامەن يېتەرسىزلىكتىن خالىي دېگىلى بولمايدۇ. بەلكىم بۇمۇ بىزنىڭ مەدەنىيىتىمىزنىڭ كېيىنكى يۈزلىنىشىگە بولغان تەخىرىسىز دىققىتىمىزنى قوزغاشقا سەۋەب بولالسا ئەجەب ئەمەس. يۇقىرىقى بايانلار بىزنىڭ مەدەنىيەت تۈركۈمىنى

ياساۋاتقان مەزگىللىرىگە توغرا كېلىدىغان بولۇپ، ئۇلارنى نېمىلا بولمىسۇن ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ يېڭى دەۋرىنىڭ گۇۋاھچىلىرى، دېيىشكە بولىدۇ. بۇ يېڭى دەۋرنى بەرپا قىلىۋاتقانلار، قۇرۇۋاتقانلار ئالدىنقى ئەۋلاد كىشىلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ سىقىلىشتىن كېيىنكى ئۈرۈنۈشى ياشلىرىمىزغا مەلۇم دەرىجىدە تەسىر كۆرسەتمەي قالمايدۇ. ۋەھالەنكى، ئاشۇ ياشانغانلار ۋە ئوتتۇرا ياش كىشىلەر ۋەھشىيلەرچە ئوينالغان سىياسىي ئويۇنلارنىڭ بىچارە ئارتىلىرى، شەخسكە چوقۇنۇش - چوقۇندۇرۇشنىڭ تەۋەرىۋك قۇربانلىرى ئىدى. ئۇلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش دەۋرى دەل بىر قېتىملىق چوڭ ئىدىيەۋى، سىياسىي ئۆزگىرىش دەۋرىگە توغرا كەلگەچكە، ئۇلارنىڭ ئىدىيەسى قاتمۇ قات توقۇنۇش، گاڭگىراشلارنىڭ چاڭگىسىغا ئايلىنىپ كەتكەندى. گەرچە بۇ خىل توقۇنۇش كەسكىن ئىپادىلەنمىسىمۇ، مەسىلە بىر تەرەپ قىلىشتىكى قەتئىيلىك، ئىدىيەۋى تۇراقلىقلىق، مەدەنىيەتنىڭ ماھىيىتىگە بولغان سادىقلىق روشەن لىڭشىغان، مۇئەييەن تۈردە مۇرەسسەچىلىك خاھىشى ئۈستۈن ئورۇننى ئىگىلىگەندى. «سولچىلىق» ئۇزۇن مۇددەت ھۆكۈم سۈرگەن، بىر-بىرىگە ئۆلىشىپ كەتكەن سىياسىي بوران-چاپقۇنلار تىنىمىسىز چىقىپ تۇرغان يىللاردا ھاكىم كۈچنىڭ سىياسىي مەقسىتى ئۈچۈن ئېتىقادىدىن، جېنىدىنمۇ كېچىشكە تەييار جان تەسەددۇقلىق پۈتكۈل جۇڭگو مىقياسىدا جان ساقلاشنىڭ ئۈنۈملۈك يولىغا ئايلانغاندى. ئۇلار ئۆز ئېتىقادىدىن، مەدەنىيىتىدىن قورققانلار ئىدى. بىگۇناھ تۈرۈپمۇ گۇناھقا مەجبۇرىي پاتۇرۇلغاچقا، ئۆز ئايىغىدىن ئۈرۈكۈيدىغان ناھايىتى ئېھتىياتچان خاراكتېر يېتىلدۈرۈۋالغاندى. ھاكىم كۈچ پەيدا قىلغان تاتۇق مەڭگۈ ساقايمىدىغان جاراھەت پەيدا قىلىدۇ. كىشىلىرىمىزدىكى ئېھتىياتچان خاراكتېر كېيىنكى مەزگىللىرىگە كەلگەندىمۇ تۈگەپ كەتمىگەندى. ئۇلار تۈرۈپ - تۈرۈپ ئۈرۈكۈيتتى. خۇدۇكسېرەپ، چۆچۈپ، ھەر بىر ھەرىكىتىدىن گۇمان قىلىدىغان خاراكتېر ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ قەتئىيلىكىنى يۇمشىتىپ تاشلىغان، ئاسان يۇقۇملىنىدىغان، ئىممۇنىتېت كۈچى ئىنتايىن ئاجىز ئورۇنغا چۈشۈپ قېلىشىنى نەچچە ھەسسە تېزلىتىۋەتكەندى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلاردا مەدەنىيەت ئوقۇمىدا، ئىمان-ئېتىقاد ئوقۇمىدا مۇئەييەن ئۆزگىرىش شەكىللەنگەندى. بولۇپمۇ ئاتا-ئانىلاردا يۈز بېرىۋاتقان ئىدىيەۋى مۇرەككەپلىك ۋە گاڭگىراش ئائىلىنىڭ، جەمئىيەتنىڭ تەلىم-تەربىيە فونكىسىيەسىگە قاقشانقۇچ زەربە ئەكەلگەندى. ئىدىيەۋى گاڭگىراش ھالىتىدە تۇرغان ئادەم نېمىگە قارشى تۇرۇپ، نېمىنى قوللاۋاتقانلىقىنى، ھەتتا ئۆزىنىڭ نېمە، كىم ئۈچۈن بايراق كۆتۈرۈپ نېمىدەپ شوئار توۋلاۋاتقانلىقىنىمۇ بىلەلمەي قالىدۇ. ئۆزىنى قۇتقۇزالمىغان ئادەمنىڭ باشقىلارنى قۇتقۇزۇشىدىن قانداقمۇ ئېغىز ئاچقىلى بولىسۇن؟

جۇغراپىيەلىك مۇھىت ۋە ئۇ شەكىللەندۈرگەن خاسلىقلار ئاساسىدا قىسقىچە تەھلىل قىلىشىمىزدۇر. ئەگەر تۇرمۇش شەكلىنىڭ ۋە ئىش تەقسىماتىنىڭ ئۆزگىرىشى ئاساسىدا شەكىللىنىۋاتقان مەدەنىيەت ھادىسىسى بويىچە قاراپ چىقىدىغان بولساق، ھازىرقى ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى يەنە شەھەر مەدەنىيىتى ۋە يېزا-سەھرا مەدەنىيىتىگە بۆلۈش مۇمكىن. ھەممىمىزگە ئايانكى، مەدەنىيەت شۇ مەدەنىيەت تۈركۈمى كىشىلىرىنىڭ رېئال ھەرىكىتى، روھىيىتى، ئەخلاق قارىشى، ئەقىدە-ئېتىقادى ۋە يۈز بېرىۋاتقان مەسىلىلەرگە قايتۇرغان ئىنكاسى ئارقىلىق ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ ۋە مەدەنىيەت بولۇپ ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. ئېنىقكى، بۇ جەريان مەلۇم ياش ۋە دەۋرنى بەلگە قىلغان شەخس، شەخسلەر توپى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدىغان بولغاچقا، مەدەنىيەتنىڭ ساقلىنىش، يۈزلىنىش ئېقىمىدا ئۇلارنىڭ ئوينىدىغان رولىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. مەيلى شەھەر مەدەنىيىتى ۋە يېزا-سەھرا مەدەنىيىتىدە بولسۇن ۋە ياكى شەرقىي، شىمالىي، جەنۇبىي تۈركۈملەردە بولمىسۇن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىدە ئوخشاش بولمىغان ئادەملەر يەنە ئوخشاش بولمىغان ئادەملەر توپى ئىچىدە پائالىيەت ئېلىپ بارىدۇ. قاتلامنىڭ كۆپ خىللىقى، ئىپادىنىڭ ئىزچىللىقى يەنە ئوخشاش بولمىغان مەدەنىيەت ھادىسىلىرىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. شۇ بويىچە بولغاندا، بىز ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ئىپادىلىنىش شەكلىنى يەنە تۆۋەندىكى قاتلاملارغا بۆلەلەيمىز: ئالڧ سەۋىيىنى بەلگە قىلغان ھالدىكى زىيالىيلار ۋە ئىشچى-دېھقانلار قاتلىمى، ياشىغان، ئۆسۈپ يېتىلگەن دەۋر شارائىتىنىڭ تەسىرى تۈپەيلى مەيدانغا چىققان پېشقەدەملەر قاتلىمى، ئوتتۇرا ياش، ياشلار قاتلىمى (ئاتالمىش «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» ئاخىرلىشىشتىن بۇرۇن تۇغۇلغانلار كۆزدە تۇتۇلدى)، يېڭى ياشلار قاتلىمى... قاتارلىقلارغا بۆلۈش مۇمكىن. كېيىنكى ئىككى قاتلامغا تەۋە ياشلارنىڭ ئېنىق چەك-چېگرىسىنى بېكىتىش سەل قىيىنراق بولۇپ، ئۆزگىرىشلەرنىڭ ئىپادىلىنىش ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن شۇ بويىچە ئېلىنىپ تۇردى. بۇنى يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ تەتقىق قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. بىز تۆۋەندە ماقالىمىزنىڭ مەقسىتى سۈپىتىدە، بولغۇسى كېلەچەكنىڭ ھەقدارلىرى بولمىش يېڭى ياشلار قاتلىمى، ئۇلارنىڭ مەدەنىيەتكە تۇتقان پوزىتسىيەسى ھەققىدە يۈزەكى بولسىمۇ توختىلىپ ئۆتىمىز.

3

يېڭى ياشلار قاتلىمى دېگەندە، ئاساسلىقى «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» ئاخىرلاشقاندىن كېيىن تۇغۇلغانلار كۆزدە تۇتۇلدى. ئۇلارنىڭ تۇغۇلۇش، ئۆسۈپ يېتىلىش باسقۇچى جۇڭگو جەمئىيىتىنىڭ، جۈملىدىن ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ تېز بۇرۇلۇش

1990-يىللاردىن باشلاپ ئۇيغۇر ئائىلىلىرىدە ئائىلىنىڭ تەربىيىۋى رولى كۈنسائىپ ئاجىزلاشقا باشلىدى. دەل مۇشۇ مەزگىلدە ئۇيغۇر جەمئىيىتىنى سانائەت جەمئىيىتىنىڭ دەسلەپكى ئامىللىرى قاپلاشقا باشلىدى. ئالاقە، تارقىتىش تورلىرى ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ بۈلۈك-پۇچقاقلرىغىچە يېتىپ باردى. ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ كېيىنكى يۈزلىنىشىگە ئىنقىلاب خاراكتېرلىك ئۆزگىرىش ئەكەلگەن يېڭى دولقۇننىڭ تۇنجى زەربىسى تېلېۋىزوردا ئۆزىنى ئەڭ كۈچلۈك نامايان قىلىپ ئۆتتى.

ئېنىقكى، تېلېۋىزور بولسۇن ۋەياكى باشقا تارقىتىش ۋاسىتىلىرى بولسۇن، جانسىز نەرسە. يىغىپ ئەكەلسە، بىر دۆۋە تۆمۈر-تەسەك. لېكىن ئۇنى ۋاسىتە قىلغان ھەرقانداق بىر شەكىلدىكى پروگرامما ئېنىقكى تىرىك ئىدىيە. مەلۇم بىر ئىدىيەگە ۋە ياكى ھەرقانداق بىر ئېقىم، شەيئىگە مەپتۇن بولۇش بەلگىلىك ۋاقىت، قىممەت ۋە ئىدىيىنى بەدەل قىلىدۇ. مەلۇم بىر شەيئىدىن ھۇزۇرلىنىش جەريانى يەنە بىر ئىدىيىۋى كۈرەش، تەپەككۈر جەريانى. بولۇپمۇ سەنئەتتىن زوقلىنىش ئىدىيىلەرنىڭ يۇغۇرۇلۇش جەريانىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. بىر كۈنلۈك ئىش-ئەمگەكتىن چارچىغان ئاتا-ئانىلارنىڭ ئىللىق ئائىلە شادلىقىدىن ۋاز كېچىپ تېلېۋىزور ئالدىغا مۆكچىيىشى بىر ئائىلىنىڭ مەنىۋى قىممىتى ئۈچۈن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئاز بەدەل ئەمەس. ئاتا-ئانىلىرىمىز داستىخاندا چۆرىدىشىپ ئولتۇرۇپ غىزالىنىپ، دۇئا قىلىپ قويۇدىغان ئادەتلىرىنى ئۇنتۇپ قاچىسىنى كۆتۈرگىنىچە تېلېۋىزور ئالدىغا يۈگۈرۈش-ۋاتقان ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا ئائىلە مۇھىتىدىنمۇ، ئۇلارنىڭ ئاچلىقىدىنمۇ مۇھىم بولغان بىر نەرسە ئۇلارنى ماگنىتتەك تارتىشقا باشلىغانلىقى ئايان بولىدۇ. غىلجىڭ تۇرمۇشنىڭ ساختا تەپسىلاتلىرىغا ھاڭۋېقىپ ئولتۇرۇپ پەرزەنتلىرىنى، ئەقىدە-ئېتىقادى ھەتتاتەقۋادار مۇسۇلمانلىرىمىز نامزىنىمۇ ئۇنتۇشقان ئاشۇ دەقىقىدە ئۇلارنىڭ قىممەت قارىشىدىكى ئىدىيىۋى بۇرۇلۇش، يۈكسەكلىك تۇيغۇسى ۋە ئەقىدىنىڭ مۇستەھكەملىكىگە زەھەرلىك پاكىتلار توختاۋسىز چېپىلىۋاتقان، ئىدىيىلەر غۇۋالىشىپ كېتىۋاتقان بولىدۇ. ئۆزىنىڭ قىممەت قارىشى، ئەخلاق ئۆلچىمى، ئەقىدە-ئېتىقادى ۋە مەدەنىيىتىگە زىت ھەرىكەت، گەپ-سۆز، ئادەتلەرگە ئېغىزىمىزنى يوغان ئېچىپ، كۆزىمىزنى جامدەك پارقىرتىپ نومۇس قىلماي ئولتۇرۇۋاتقان پەيتنىڭ ئۆزىدە ئىمانىمىز چىرىۋاتاتتى، بالىلىرىمىزنىڭ سەبىي-پاك قەلبىدە يېڭى بىر چىركىن قاراشنىڭ، زەھەرلىك ئىدىيىنىڭ، شاللاق تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ ئۈندۈرمىسى ئۆسۈۋاتقان بولاتتى. بىز ئۇنى يۈلۈپ تاشلىماقتا يوق، ھىجىيىپ ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا يېشىل چىراغ يېقىپ بېرىۋاتاتتۇق. پەرزەنتلىرىمىز رېئاللىقتىن ھالقىغان غايىۋى، ئەپسانىۋى تۇرمۇشنىڭ مەستانىلىرىگە، چىرىپ، قات-قېتىدىن بۆسۈلۈۋاتقان تۇرمۇش

ئەندىزىسىنىڭ تەلپۈنگۈچىلىرىگە، زەھەرلىك ئىدىيىنىڭ قوللىغۇچى، ئەگەشكۈچىلىرىگە ئايلىنىپ كېتىۋاتاتتى. قورسىقى تويىسلا تەربىيىلەندى، ئاچ قالمىسلا ياخشى بېقىلدى، دەپ قارىلىدىغان بالىلىرىمىز ئۆز مەدەنىيىتىنىڭ ئەدەب-قائىدە، ئەخلاق، شەرمىي - ھايالىرىنى ئەمەس، ئېكرانلاشتۇرۇلغان يات مەدەنىيەت، ئىدىيىلەر بىلەن يەتكىچە تونۇشۇش نەتىجىسىدە سۆڭىكى، قېنى ئۇيغۇرنىڭ، روھى كىملىرىنىڭدۇ بىلگىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئۆسۈشكە باشلىدى. ئارىدىن نەچچە يىل ئۆتەر-ئۆتمەيلا، بىز بۈگۈن يىتىلىۋاتقان يەنىمۇ يېڭى غۇنچىلىرىمىزنىڭ قىللىقىدىن تېخىمۇ زور دەرىجىدىكى ياتلىشىشنىڭ ئىزنالىرىنى كۆرمەكتىمىز. بىز ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ 1990-يىلىنى پاسىل قىلغان ھالىدىكى تۇرمۇش يۈزلىنىشى بىلەن 2000-يىلىنى پاسىل قىلغان ياشلارنىڭ قىممەت قارىشى، تۇرمۇشقا تۇتقان پوزىتسىيىسى ۋە ئەتە ھەققىدىكى غايىلىرىنى مۇنداقلا سېلىشتۇرۇپ باقساق، ئون يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدىكى بۇرۇلۇشتىن چۆچۈمەي تۇرالمايمىز.

بىز تېخنىكىنى، تەرەققىياتنى، جەمئىيەتنىڭ ئۆزلۈكىسىز راۋاجلىنىشىنى قوللايمىز. لېكىن ئىنسانىيەتنىڭ ھاياتلىق يولىدا كەم بولسا زادى بولمايدىغان ئەخلاق قارىشىنى چىرىتىپ، سېستىمىدىغان، ئىنسانىيەتنى قاراڭغۇ زۇلمەتكە، ناتوغرا - ئېزىتقۇ يولغا باشلايدىغان ھەر قانداق شەكىلدىكى ھەرقانداق نەرسىگە قەتئىي قارشى تۇرىمىز. ئادەمنىڭ ئادىمىيلىكى مۇقەددەس، ئەگەر ئۇنىڭدا ھەممە ئېھتىياجىنى قانائەتلەندۈرۈدىغان ماددى مەئشەت بولۇپ، ئۇنى توغرا يولغا ئىشلىتىدىغان ساغلام كىشىلىك دۇنيا قارىشى بولمىسا، ئىنسان كاتتا بېزەلگەن ھەشەمەت سارىيىدىكى يەپ-ئىچىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان توڭگۇزنىڭ نەق ئۆزىگە ئايلىنىدۇ. ئۇ چاغدا ئۆزى چىققان نىجاسەتنىمۇ بايقىماي يەۋبىرىدىغان گەپ. ھالال-ھارام تۇيغۇسىنىڭ، گۇناھ، ئەخلاق تۇيغۇسىنىڭ يوقىلىشى، ئېنىقكى ئىنسانىيەتنى توڭگۇزدىنمۇ بەتتەر قىسمەتكە مۇپتىلا قىلىدۇ.

بىر ئەۋلادنىڭ تەربىيىۋى رولىنىڭ تاشلىنىشى كېيىنكى بىر ئەۋلاد ئۈچۈن قېزىلغان زىندان. پەرۋاسىزلىق يېڭى بالا-قازاغا ھامىلدار. بىزنىڭ ئاتا-ئانىلىرىمىز، پەرزەنتلىرىنى تەربىيىلەش زىممىسى يەلكىسىدە ئادەملىرىمىز جىددىيلىك ئىچىدە چاپماقتا. تۇرمۇش، خىزمەت، ئۆي، ئىقتىسادنىڭ غېمى ئۇلارنى ئالدىغا سېلىۋالغاندى. راستىنى ئېيتقاندا، ئۇلار چوڭ بىلىپ، قاقشاپ-زارلاۋاتقان ئېھتىياج ئۈنچىۋالا چوڭمۇ ئەمەس ئىدى. لېكىن ئەرزىمەس رەسمىيەتلەرنىڭ نەزىرىمىزدە ئىنتايىن مۇھىم ئورۇنغا ئۆتۈپ قېلىشى، ھاياتنى كاپالەتلەندۈرگۈچى ۋاسىتىلەرنىڭ ھاياتلىقتىكى بىردىنبىر مەقسەت ئورنىغا ئالمىشىشى بىزنى ئەھمىيەتسىز، ئۈنۈمسىز جىددىيلەشتۈرۈپ

قويۇۋاتاتتى . تەن ۋە روھىمىز قۇرۇقلىنىپ كىيىم ئاسىدىغان ئاسقۇغا ، يېمەكلىك بىر تەرەپ قىلىدىغان يەپ - چىقىرىش ئۈسكۈنىسىگە ئايلىنىپ قېلىۋاتاتتى . روھىيىتىمىز قۇرۇقلىنىۋاتاتتى . ئەۋلادلارنىڭ كېلەچەك قۇرۇلۇشى تولىمۇ پەرۋاسزلىق بىلەن مائارىپتىن ئىبارەت تېخىمۇ بىچارە گەۋدە ئۈستىگىلا تاشلىنىپ قويۇلۇۋاتاتتى .

بىزنىڭ ساددا ، ئاقكۆڭۈل كىشىلىرىمىز مەكتەپتىن ئىبارەت بۇ قۇرۇلمىدىن شۇ قەدەر چوڭ ئۈمىدلەرنى كۈتىدۇ . بىزگە كېرىكى نېمە ، مائارىپ بىزگە نېمىنى بېرىۋاتىدۇ ؟ بالىلار نېمىگە موھتاج ، ئوقۇتقۇچىلىرىمىزدا نېمە بار ؟ مەدەنىيىتىمىزنىڭ ئەخلاق ، قىممەت قارىشى نەگە بېرىپ ، نېمىنى قانداق ھەل قىلىشنى ئۆگىتىدۇ ؟ مائارىپىمىز ئەخلاق ، قىممەت قارىشى جەھەتتە زادى نېمىلەرنى ئۆگىتىۋاتىدۇ ؟ . . . يۇقىرىدىكى نۇقتىلار بىزنىڭ ئاتا-ئانىلار ۋە جەمئىيەت چوڭقۇر ھېس قىلىمىغان تەرەپلەردۇر .

بىزنىڭ مائارىپ ھادىسىلەرنىڭ تاشقى پوستىدىلا توختاپ قالغان . تەلىم-تەربىيە ئورگانلىرىدىن يېتىشىپ چىقىۋاتقان ئەۋلادلارنىڭ روھى - پىسخىكىسىدىكى ئاجىزلىق ، بۇلغىنىپ كېتىۋاتقان ئەخلاق قارىشى ، بۇزۇلغان گۈزەللىك ، قىممەت قارىشى ، ئېتىقادسىزلىشىش ، غايىسىزلىق ، چۈشكۈن تۇرمۇش يولىنى تاللىۋېلىشى قاتارلىقلار بىزنىڭ مائارىپنىڭ مەغلۇبىيىتىنى دەلىللەپ تۇرۇپتۇ . بولۇپمۇ ھازىرنىڭ ئۆزىدە مەكتەپ ، ئۈنۈپرسىتىپتۇرۇلغان ئوقۇۋاتقان ئوقۇغۇچىلار ئۇچرايدىغان يات ئىدىيە ، كۆز قاراش ۋە جەمئىيەت ھادىسىلەرنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ ، ئۇلارنىڭ قىممەت قارىشىنى غىدىقلايدىغان ناچار ئىجتىمائىي ھادىسىلەر شۇنچە كۆپەيمەكتە ۋە مەكتەپ مائارىپى شۇ جەمئىيەتنىڭ ئىجتىمائىي ھادىسىلىرى ۋە يۈزلىنىشى بىلەن قىلچە كارى يوق ھالدا نەچچە يىللار ئاۋال تۈزۈلگەن ئىپتىدائىي دەرسلىكلەرنىڭ رامكىسى ئىچىدىلا قالغاچقا ، جەمئىيەتتىكى ئىچىش-چېكىش ، خىلمۇ خىل شەكىلدىكى كۆڭۈل ئېچىش شەكىللىرى ۋە يۈرۈش-تۇرۇش ئادەتلىرىدىكى غەيرىي ئادەتلەر يەنىلا تەھلىلسىز ، باھاسىز قالماقتا . ئىلگىرىلەش نىشانى ۋە ھېچقانداق ئاگاھلاندۇرۇش بېرىلمىگەن بالىلىرىمىز - نىڭ ئاستا-ئاستا غىلجىڭ ئادەتلەرنى ، ئاپئاشكارا قۇچاقلىشىپ ، قولتۇقلىشىشىپ مېڭىشلارنى ، ھەتتا چېكىدىن ئېشىپ ئادەم بارمۇ-يوق دېمەي ئەل كۆزىچە سۆيۈشۈشلەرنى ، كىندىكى ئوچۇق كىيىملەرنى كىيىۋېلىپ يەنە ھېچ ئىش بولمىغاندەك قاتراپ يۈرۈشلەرنى ، نىكاھ چۈشەنچىسىنىڭ ئەسلىدىكى مۇقەددەسلىكىدىن ئايرىلىپ ، ئاتالمىش يۈرۈۋېلىش ، مۇھەببەتلىشىش شەكىللىرىگە يۈزلەنگەن بىللە تۇرۇش ، بىللە يۈرۈش ، نىكاھسىز ھامىلدار بوپقېلىش قاتارلىق ھادىسىلەرنى . . . نورمال ھادىسە ، شەخسنىڭ ئەركىنلىكىدىكى ئىش ، زامانىنىڭ

تەرەققىياتى دەپلا قوبۇل قىلىۋېرىشى ۋە ئۆزلىرىنىڭمۇ شۇ خىل چىركىن تۇرمۇش يولىنى تاللىۋېلىشى يىللىرى ئەدەب بارماقتا . تولۇق بولمىغان ستاتىستىكىلىق مەلۇماتلارنىڭ كۆرسىتىشىچە ، ئائىلىسىدىن ساق پېتى ئالىي مەكتەپ ۋە ياكى تۆۋەن دەرىجىلىك تېخنىكوم ، ئىنىستىتۇتلارغا ئوقۇشقا كىرىۋاتقان قىز ئوقۇغۇچىلارنىڭ مۇھەببەتلەشمەي چىقىدىغىنى يوق دېيەرلىك . ئۇلارنىڭ تولۇقسىز ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەردىكى تارتىنچاقلىقلىرى ، ھايالىرى شەھەر ئىجتىمائىي يۈزلىنىشىلىرىدە سۈپۈرۈلۈپ تۈگەيدۇ . قارىماققا ئەركىن ، رومانىك ، غايىۋى كۆرۈنگەن زەھەرلىك تۇرمۇش ئىدىيىسى ئۇلارنىڭ قىزلىق نومۇسىنى ، غۇرۇرىنى ۋە قىز-ئوغۇل ، ئەر-ئايال ئوتتۇرىسىدا جەزمەن ساقلىشى كېرەك بولغان ، نىكاھ ئۈستىگىلا قۇرۇلۇشى كېرەك بولغان ھېسسىي مۇناسىۋەتلىرىنى كۈمپەيكۈم قىلىپ تاشلىماقتا . ئوقۇۋاتقان بىر ئەۋلاد ياشلىرىمىزنىڭ ئەقلى ساپاسى ، ئەخلاق چۈشەنچىسى ۋە ئادىمىيلىك قەدىر-قىممەت تۇيغۇسى تىك سىزىق بويىچە تۆۋەنلىمەكتە . مۇھەببەت پاجىئەسى - قىز - ئوغۇللارنى ھاراققا ، كېچىلىك كۈلۈبلەردىكى تەلۋە-ئەسەبىيلىككە ، ئۆزىنى تاشلىۋېتىشكە سۈرمەكتە . كىشىنىڭ تېخىمۇ غەزىپىنى قوزغايدىغىنى ، بىر-بىرىگە تالاي - تۈمەن يالغان ۋەدىلەرنى بېرىشكەن ئاتالمىش «جۈپلىرىمىز» نىڭ ھەر ئىككىسى ئېنىق بىلىدۇكى ، ئۇلار كېيىنچە توي قىلمايدۇ . ئۇلارنىڭ مەقسىتى زېرىكىپ قالماسلىق ، ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ، ئوقۇش ھاياتى جەريانىدىكى يالغۇزلۇقتىن بولۇدىغان ئىچ پۇشۇقنى چىقىرىش . ئەر-ئايال ئوتتۇرىسىدىكى بىر بۈيۈك تۇيغۇنىڭ ئىچپۇشۇقنى چىقىرىش ۋاستىسىگە ئايلىنىشى نىكاھ ، ئائىلە ، جەمئىيەت ساغلاملىقىنىڭ يىمىرىلىۋاتقانلىقىنىڭ پاكىتى . تەكرار بىر-بىرىدىن ئايرىلىش ۋە يارىشىش ، يەنە تېپىشىش ساغلام ئەخلاق قارىشىنى ، غۇرۇرنى دەپسەندە قىلىپلا قالماي ، ئەقلىنى بىھۇدە زايە قىلىدۇ . كەلگۈسىدىكى نىكاھقا يۈيۈپ بولغۇسىز ئېغىر داغلارنى پەيدا قىلىدۇ . ئائىلە ماجرالارنى ، پاجىئەلىرىنى كۈپەيتىۋېتىدۇ . ھەئە ، كىشىلەر ئالدىراش چاپماقتا . شەھەرلىكلەر ئىچ پۇشۇقنى كۆڭۈل ئېچىش كۈلۈبلىرىدا ، رېستورانلاردا ، ئولتۇرۇش - زىياپەتلەر - دە چىقارماقتا . دېھقانلار ئاپتاپسىنىپ ئولتۇرۇپ بىر-بىرىگە مۇڭ تۈكۈشمەكتە . پېشقەدەملەر ئۆيلەردە يالغۇز قالماقتا . ئوتتۇرا ياش ، ياشلار خىزمەت ، سودا . . . يەنە ئاللىقانداق ئىشلارنىڭ قولى . يېڭى يېتىلىۋاتقان ياشلىرىمىز بولسا دەپتەر-كىتابنىڭ ئالدىدا ، تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدا ۋە ياكى ئېلېكترونلۇق ئويۇنچۇقنىڭ ۋە ياكى قايسىدۇر بۇلۇڭلاردا «ئادىمىي» ئويۇنچۇقلىرىنىڭ قولتۇقلىرىدا . . . ئۇيغۇر جەمئىيىتىدىكى قاتلاملارنىڭ ئارىسىدىكى ھاڭ كىشىنى ئىشەندۈرگۈسىز دەرىجىدە چوڭىيىپ بارماقتا . بۇ ھاڭ باشقا نەرسە ئەمەس ، ئەقىدە-ئېتىقادنى ، ئەخلاقنى ۋە

كېلىدىغان بېسىم، خەۋپكە تېخىمۇ كەڭ يول ئېچىپ بېرىدۇ. ئۆزىمىزنىڭ مەسىلىلىرىنىڭ مەسىلە پېتى تاشلىنىپ قېلىۋېرىشى جەمئىيىتىمىزنى پالەچ ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇشتىن باشقا يارىمايدۇ، ئەلۋەتتە. ھەقىقەتەنمۇ مەدەنىيىتىمىزگە چەتتىن كېلىدىغان بېسىم كۈنسېرى ئېغىرلاپ بارماقتا. مەدەنىيىتىمىز -

نىڭ ماددىي كاپالىتى، سىياسىي، ئىقتىسادىي... يۆلىكىنىڭ ئاجىز بولۇشى بۇ خىل خەۋپنى تېخىمۇ تېزلەتمەكتە. ئىستېمال، ئىشلەپچىقىرىش ۋە ئىجتىمائىي، ئىقتىسادىي ئالاقىدىكى پۈتۈنلەي تاشقى ئامىلغا تايىنىش مەدەنىيىتىمىزنىڭ ئۆزلۈك قىممىتىنى ئۇپرىتىپ تاشلىماقتا. كىشىلەر ھەتتا نېمىنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغىنىنىمۇ ئويلىشىپ باقمىستىن، ئىنتايىن ساددا يېنىكىلىك بىلەن كىم قاتتىق توۋلىسا، كىم چىرايلىقراق گەپ قىلسا شۇنىڭ كەينىدىن كېتىۋەرمەكتە. بۇنىڭ ئىنكاسى سۈپىتىدە، بەزى كىشىلىرىمىزنىڭ ئۆيلىرىگە، ماگىزىنلىرىغا روزىدېستۇو بوۋاينىڭ رەسىملىرىنى چاپلاپ، يات ئىدىيىگە تەڭكەش بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالىدىغان بوپقالدۇق. كىم بۈگۈنكى كۈندە «Merry Christmas» (روزىدېستۇو بايرىمىغا مۇبارەك) دېگەن خەتكە زوقمەنلىك بىلەن قارايدىغانلارنى بىزدە يوق ياكى ئاز دېيەلەيدۇ؟ روزىدېستۇو بايرىمى يەنە ئاللىقانداقتۇر بايراملاردا تورت يەپ ھۈزۈرلىنىپ بايرام تاماشىسى قىلىدىغان، ھەتتا چېركاۋلاردا بايرام ئۆتكۈزۈدىغان، لېكىن ئەڭ ئەقەللىسى نەۋرۇز بايرىمى كەلسە ئۇنتۇپ قالىدىغان، روزى ھېيت، قۇربان ھېيتلارنى يەپ-ئىچىش بايرىمى قاتارىدىلا ئۆتكۈزۈپ، ھەقىقىي مەنىسىنى پۈچەكلەشتۈرۈدىغانلار ئارىمىزدا ئازمۇ؟

كىشىلەر ھاياتلىقتىن ئىبارەت بۇ ئۆتەر يولدا ھامان ئۆزلىرى يېتەكچى قىلىدىغان، ئەگىشىدىغان، ئۇنىڭدىن تەپتارتىدىغان، ئەيمىنىدىغان، يامان يولدىن تارتىپ تۇرۇدىغان بىر خىل يېتەكچى ئىدىيىگە، ئەقىدىگە موھتاج. ئۇنىڭ ئۇنتۇلۇشى ياكى ئېتىبارسىز قېلىشى ئىنساننى ھەر بالاغا باشلايدۇ. بۇ خىل ئىدىيىنىڭ كۈچىدىن قېلىشى ئېنىقكى، يەنە بىر خىل ئىدىيىنىڭ باش كۆتۈرۈۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. گەرچە ئۇ رەسمىي رەۋىشتە ۋە ياكى مەلۇم كۆلەم شەكىلدە ئاشكارا شوئار توۋلاپ چىقىمىغان بىلەن ئادەت-يوسۇنلىرى، قاراشلىرى، مەسىلە تەھلىل قىلىش ئۇسۇللىرى ھەر بىر ھەرىكىتىمىزگە سىڭىپ كېتىشى مۇمكىن. دۇنيادا ئىدىيە نۇرغۇن، گەپ جىق، ئۇلارنىڭ ئىگىسىمۇ، ئىدىيە - ئېتىقادىمۇ، تەۋەلىكىمۇ ھەر خىل. بۇ خىل ئىدىيە - قاراشلارنىڭ ئۇيغۇرچە ۋارىيانتلىرى ئارىمىزدا پات-پات ھەرخىل شەكىلدە پەيدا بولۇپمۇ تۇرىدۇ ۋە ھەتتا ئارىمىزدا نەدىن كەلگەنلىكى ناھېنىق بولغان ئازغۇن ئىدىيىلەرنىڭ جان تەسەددۇق مۇخلىسلىرى، ئىخلاسمەن تەقۋادارلىرى توپ-توپى بىلەن پەيدا بولۇپمۇ ئۆلگۈرىدۇ. بولۇپمۇ ئۇچۇر - ئالاقە تېز سۈرئەتتە ئالمىشىۋاتقان بۈگۈنكى

مەدەنىيەتكە تۇتقان پوزىتسىيىنى بەلگە قىلىدۇ. غايىسىزلىشىۋاتقان بىر ئەۋلاد بىلەن ئامالسىز قىياپەتكە كىرگەن يەنە بىر ئەۋلاد ئوتتۇرىسىدا زىددىيەت كۈنساپىن چوڭقۇرلاشماقتا. گەرچە بۇ ئاشكارا توپىلاڭ چىققانداك چىقىمىمۇ، بىر-بىرى بىلەن كېلىشەلمەسلىك، بىر-بىرىنى ياراتماسلىق، بىر-بىرىنى گەپكە كىرگۈزەلمەسلىكلا بۇنى چوڭقۇر ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ. تىل بىر، لېكىن بىرىمىزنىڭ مۇددىئاسىنى، چۈشەنچىلىرىنى يەنە بىرىمىز چۈشەنمەيمىز، قوبۇل قىلالمايمىز. ئاخىرى قوپۇپ «جەمئىيەت تەرەققىياتى» دەپلا بولدى قىلىمىز. زىددىيەتتىن ئۆزىمىزنى قاچۇرماقچى، ئىشلارنى ئۆز يولىغا تاشلاپلا بولدى قىلماقچى بولىمىز. ۋەھالەنكى، بۇ ئۇنداقلا بولدى قىلىدىغان ئىت بىلەن مۈشۈك ئوتتۇرىسىدىكى كېلىشەلمەسلىك، توقۇنۇشۇپ قېلىش ئەمەس، بەلكى دىنى، تىلى، ئىرقى، مەدەنىيىتى بىر دەپ قارىلىدىغان بىر مىللەت كىشىلىرى ھەتتا بىر ئانا، بىر دادىدىن بولغان بىر ئائىلە كىشىلىرى ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت. ئۇنى ھەل قىلماي تۇرۇپ بىز بىر ئائىلە، بىر مىللەت بولۇپ ئويۇشۇپ چىقالمايمىز. ئائىلە ئوتتۇرىسىدىكى بىر-بىرىنى باغلاپ تۇرۇدىغان مۇناسىۋەت زەنجىرىنىڭ ئۈزۈلۈشى ئائىلىنىڭ ھەتتا مىللەتنىڭ پارچىلىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئۇ چاغدا بۇ ئائىلە، مىللەت ئۇچرايدىغان تاشقى بېسىمۇ ھەسسىلەپ ئاشىدۇ. ئىچى سېسىق تۇخۇمنىڭ چىقىلمىغىنىنى سىز نەدە كۆرگەن؟

يەنە كېلىپ «جەمئىيەت تەرەققىياتى» - جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتى، يەنى ماددىي ۋاسىتىلەرنىڭ، جەمئىيەت قۇرۇلمىسىنىڭ، ئىنسانىيەتنى ئوراپ تۇرغۇچى جەمئىيەتنىڭ ئۆزگىرىشىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ ھەرگىزمۇ ئادەم تەبىئىيىتىنىڭ، كىشىلىك دۇنياغا قويۇدىغان تەلپىنىڭ مەنۋى نېگىزلىرىنىڭمۇ ئۆزگىرىشىنى كۆرسەتمەيدۇ. جەمئىيەت قۇرۇلمىسىنىڭ، تەرەققىياتىنىڭ ئۆزگىرىشىگە، يېڭىلىنىشىغا ئەگىشىپلا ئۆزىنى ئۆزگەرتىپ، ئۆزگىرىۋاتقان جەمئىيەتكە ئەگىشىپ شەكىللىنالا ئەمەس، ماھىيەتنىمۇ ئۆزگەرتىش، ئادەمنىڭ ئاكتىپ ئىقتىدارىنى يوقىتىپ، ئۇنى مەخلۇقاتلار دۇنياسىدا ئىككىنچى، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ. ئادەمنىڭ ماھىيىتى ماددىي جەمئىيەتنى ئۆز مەۋقەسى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرالمىسا، شەكسىزكىسى، ئۇ ماددىنىڭ يېتەكلىگۈچىسى ئەمەس، ئەگەشكۈچىسىگە، ئادەم ئەمەس، سېپى ئۆزىدىن ھايۋانغا ئۆزگىرىدۇ.

4

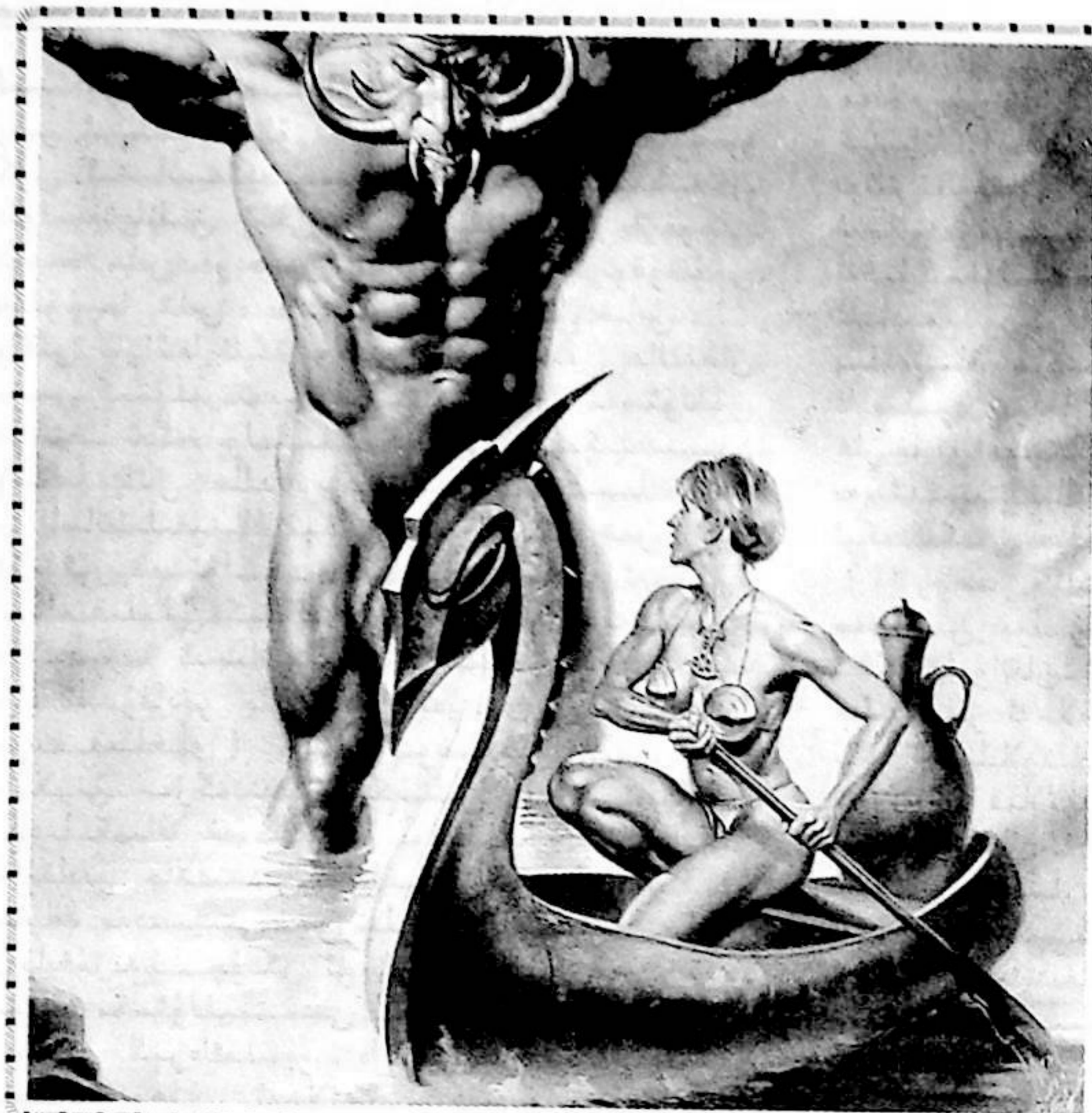
ئىچكى بىرلىكنىڭ خورلىشى تاشقى مۇداپىئە كۈچىنىڭ يوقىلىشىدىن بىشارەت. ئىچكى قالايمىقانچىلىق، زىددىيەتلەرنىڭ چوڭىيىشى، چەتتىن

كۈندە تېخىمۇ شۇنداق بولماقتا . لېكىن شۇ نەرسە ھەممەيلەنگە ئايان بولۇشى كېرەككى ، ھەممىسىنىڭ چالدىغىنى ئۆزىنىڭ دۈمبىقى ، توۋلايدىغىنى ئۆزىنىڭ دەردى . خەق نېمە دەپسە راست دەپ ئىشىنىپ ، ئەگىشىپ كېتىۋېرىش ئۆزىگە خاس بەلگىلەرنى قۇربان قىلماي قالمايدۇ . بىزگە كېرىكى ئۆزىمىزنىڭ چىن پارىڭى . بىز باشقىلارنىڭ بىز ھەققىدىكى پىكىر - قاراشلىرىنى تۇتىيا بىلىمىز . ۋەھالەنكى ، بىر ياۋروپالىق ، ئامېرىكىلىق ۋە ياكى ئافرىقىلىق بولسۇن ، مەجبۇرىيەتكە ئايلانغاندا ۋە ياكى بىۋاسىتە پايدا-زىيان مۇناسىۋىتى شەكىللەنگەندە بىز ھەققىدە توختىلىشى ، ھەتتا چىڭقىلىپراق توختىلىشىمۇ مۇمكىن . بولمىسچۇ ؟ جان بېقىش ، كۆڭۈل ئېچىش ، پايدا . . . بەس ، يېتىپ ئاشىدۇ . بىرەر چەت ئەللىك ئاشخانلىرىمىزغا كىرىپ بىرەر ۋاق غىزا يەپ ، ئىككى رەت ئېغىز تامشىتىپ قويسا كېرىلىپ كەتمەيلى . قورسىقى تويغىنى ئۈچۈن ماختايدۇ . كۆڭۈل خۇشى دەپ كېلىدۇ ، پايدىنى دەپ پاي سالىدۇ ، بازىرىڭىزنى قۇرۇپ بېرىدۇ ، ھەتتا بوسۇغىڭىزنىڭ تۈۋىدىلا ولۇشىمۇ مۇمكىن . بازار بوسۇغىڭىزدا ، پۇل ئاقىدۇ ئەقنىڭ قوينىغا . بىز شۇنداق بىر ئاچچىق ھەقىقەتنى بېنىق ئېسىمىزدە تۇتۇشىمىز كېرەككى ، بىرەر چەت ئەللىكنىڭ بىز ھەققىدە دەپ بەرگەنلىرى ، بىز ئۈچۈن قىلىپ بەرگەنلىرى تۇتىيا ئەمەس . بۇ ھەرگىزمۇ ھەمكارلىشىشىنى چەتكە قاققانلىق ئەمەس . ھەمكارلىشىش - تەڭ نىسبەتتىكى ئورتاق قۇرۇش . پاسسىپ ھالەتتىكى قوبۇل قىلىش ۋە ھەمكارلىشىش تەقدىرىمىزنى يىگىلىتىدۇ . «بىر بالاسى بولمىسا قۇيرۇق ياتامدۇ تاشتا ؟» ئەسلى گېپىمىزگە قايتساق ، باشقىلارنىڭ بىزگە ئىدىيە تارقىتىشى ، بىزنىڭ قوبۇل قىلىشىمىزنى ، بىزنى تەتقىق قىلىشى بىزنىڭ تەتقىق قىلىنىشىمىزنى ئالدىنقى شەرت قىلىدۇ . دەپمەككى ، بىز تەتقىق قىلىنىشىمىز ، قۇرۇلغۇچى ، قۇرۇلغۇچى ، ئۆزگەرتىلگۈچىلىك ئورنىغا چۈشۈپ قالىمىز . تەتقىق قىلىنىدىغان نەرسىدە تەتقىق قىلغۇچى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ، قۇرۇلغان نەرسىدە قۇرغۇچى ئۈچۈن مەنپەئەت يەتكۈزۈش ، ئۆزگەرتىلگۈچى نەرسىدە ئۆزگەرتكۈچىنىڭ مۇددىئاسىغا ئۇيغۇنلىشىش مەجبۇرىيىتى بولىدۇ . يەنىچۇ ؟ . . . ياغاچچى ياغاچ رەندىلىگەندە دىققەت قىلىپ باققانمىتىڭىز ؟ رەندىدە يەنە شۇنداق تېخىمۇ قورقۇنچلۇق بىر ھەقىقەت باركى ، رەندىگە يارىسا ، ئىشلىتىلىدۇ ، يارىمىسا تاشلىنىدۇ ، ئورنىغا باشقىدىن ئەكېلىپ سەپلىنىدۇ . بۇجەرياندا خېلى-خېلى توم بادىرلارمۇ تاراشلىنىپ تارشىغا ئايلىنىشى ، لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا تۇترۇق بولۇشىمۇ مۇمكىن . ئەرزىمەس قوتۇر چىماقلار ئالىي سۈپەتلىك ياغاچ سۈپىتىدە ئىشلىتىلىپ ، ھەشەمەتلىك بىنالارنىڭ بىرىگە تىزىلىشىمۇ مۇمكىن . بۇيەردە قىممەت ئۆلچىمى ياغاچچىنىڭ ئىلكىدە ، ئەلۋەتتە . . . جاھاندا ھېچكىم قۇرۇلغۇچى ، قۇرۇپ

بېرىلگۈچى بولۇشنى خالىمىسا كېرەك . لېكىن بەزىدە شەخسنىڭ ئۆزى تەۋە جەمئىيەتنى خالىغىنىچە تاللاش ھوقۇقى بولمايدۇ . نامرات ئائىلىدە تۇغۇلغان يېتىم بالا باينىڭ ئۆيىگە بېرىپ يېتىۋالالمايدۇ . شۇنداقلا ھېچكىم بىراۋغا ئىدىيىسىنى زورلاپ تېڭىپ قوبۇل قىلدۇرالمايدۇ . ئۇنىڭدا تاللاش ، ئۆزگەرتىش ، قۇرۇش روھى ، ھوقۇقى بولىدۇ . شۇ مەنىدىن مەن ئۆزىمىزنىڭ ھەر بىر تىجارەتچىسىدىن پەخىرلىنىمەن ، ئۇ ھەتتاكى پايپاق ساتسىمۇ ؛ ئۆزىمىزنىڭ ھەر بىر كارخانىچىسىغا چوڭقۇر ھۆرمەت بىلدۈرىمەن ، ۋەيران بولغانلارغىمۇ ؛ ئۇلارداقۇرۇش - ئۆزىگە خاس ئىدىيە - روھنى نامايان قىلىش بار ؛ مەن ئۆزىمىز ھەققىدىكى ھەر بىر ئىزدىنىشتىن سۆيۈنىمەن . ماڭا شۇنداق ئۆزىمىزنىڭ تەقدىرى ھەققىدىكى ئۆزىمىزنىڭ گەپلىرى بەكرەك خۇشياقىدۇ . بۇ جەمئىيەتكە مەنسۇپ بولمىغانلارنىڭ بىز ھەققىدىكى پىكىر - قاراشلىرى شۇلارنىڭ مەلۇم بىر پەيتتىكى ئۆتكۈنچى ھېسسىيات ، قاراشلىرىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ . ئارىمىزدىكى نۇرغۇن كىشىلەر ئەگىشىپ كېتىۋاتقان بەزى ئېقىم ۋە ئىدىيىلەر ، ئادەت - ئۇسۇللار ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ بىۋاسىتە ئىنكاسى بولماستىن ، سىياسىي تۈزۈلمىسى ، ئىدىيىۋى قۇرۇلمىسى ، ئاڭ فورمىسى ئوخشىمايدىغان ، ھەتتا مۇتلەق قارىمۇ قارشى ئىككى قۇتۇپقا تەۋە زىت نەرسىلەر بولۇشىمۇ مۇمكىن . ئۇلار بىلەن ھەپىلىشىش بىزگە ۋاقىت ، زېھىن ، ئىقتىساد ئىسراپچىلىقى ، ئىدىيە قالايمىقانچىلىقىدىن باشقا نەرسە ئەكەلمەيدۇ . بىزدە ئىدىيە بار ، مەدەنىيەت بار ، تەپەككۈر بار . بىزدىن جاھانغا تۈزدەك كېرەكلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى چىقىشى مۇمكىن . بىزنىڭ مەسىلىلىرىمىزگە ، بۈگۈنگە ، خۇنۇك ، گاڭگىراشقا پاتقان ھالىتىمىزغا جاۋابمۇ بىز دەسسەپ تۇرغان مۇشۇ تۇپراقتىن چىقىشى شۈبھىسىز . تەرەپ-تەرەپلەردىن كېلىدىغان ، تەرەققىياتقا مۇخالىپ ، ئېسىل مىللىي ئەنئەنىگە زىيانلىق ئاقما ئىدىيىلەر بىزگە خىرىستىن بۆلەك نەرسە ئەكەلمەيدۇ . جاۋابىنى باشقا يەردىن باشقىچە ئۇسۇلدا ئىزدەشمۇ زىددىيەتكە يېتىپ قېلىۋاتقان ، كەسكىنلىكىنى ، ئېنىق نىشانىنى ، غايىسىنى يوقىتىۋاتقان مەدەنىيەت ، روھىي ھالىتىمىزنى تېخىمۇ ئېغىر توقۇنۇشقا ئاپىرىشى ئېنىق . روھىي ئالىمىمىزنى پاكلاشتۇرۇش ئەتىكى تەقدىرىمىزنىڭ قۇياشنى تاپقان بىلەن باراۋەر . شەك-شۈبھىسىزكى ، بىز قۇياشسىز ياشىيالمايمىز ، يولىمىزنى تاپالمايمىز . بۇ قۇياش بىزگىلا ئەمەس ، كېلەچەككىمۇ ئوخشاشلا مۇھىم .

2003-يىل 12-دېكابىر ، شەھىرى ئۈرۈمچى
 ئاپتور : شىنجاڭ مائارىپ ئىنىستىتۇتى ئىنگىلىز تىلى
 2002-يىللىق 4-سىنىپ ئوقۇغۇچىسى(M1)

ئەخلاقنىڭ رولى ۋە نۇرى

يۈسۈپجان سەمەت

سۈرگەن بولسا، زاھىرىي جەھەتتە ئۇنىڭ يۈرۈش-تۈرۈشى، غىزالىنىشى ۋە كىيىنىشلىرىدە ئەدەب تۈسى شەكىللەندى. ئىنسان روھىنىڭ يۈيۈلۈپ، بېزىلىپ مۇكەممەللىككە يۈزلىنىشى روھىي پاكلىق بولسا، بۇ خىل مۇقەررەر ئەخلاققا ۋە روھقا ماس ھەم خاس بولغان سىرتقى قىياپەت - كىيىنىش، غىزالىنىش، يۈرۈش-تۈرۈش دەل پاكىزلىقتۇر. ئىنسان ۋۇجۇدىدىكى بۇ خىل ئەخلاق قارشى بىلەن شەھەر مەدەنىيىتى، كىيىم-كېچەك مەدەنىيىتى ۋە غىزالىنىش مەدەنىيىتى قاتارلىق ماددىي مەئشەت ۋاسىتىلىرىنى ئىختىرا قىلىپلا قالماستىن، ئىنسان روھىنى پاكلىق ۋە ئەخلاقىي مەسئۇلىيەت بىلەن قوراللاندىرۇدىغان روھىيەت ئېلىمىنى تەتقىق قىلىش كەلتۈردى.

بىر ئىنساننىڭ كىشىلىك ھاياتتا قانداق ياشىشى، قانداق ئىپادىلىنىشى ئۇنىڭ تەربىيىلىنىشىنىڭ ۋە تەربىيە ئېلىشىنىڭ بىۋاسىتە نەتىجىسى بولغان ئەخلاق قارشىغا باغلىق بولىدۇ. بۈگۈنكى دۇنيا ھەزارەت (مەدەنىيەت) لىرىنىڭ ئوخشىماسلىقى ئوخشىمىغان ئەخلاقىي ھالەتلەرنى شەكىللەندۈرگەن. شۇڭلاشقا، ئۇلارنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى رەتكە سېلىپ تۇرۇدىغان ئىدىيە-مەپكۈرلىرىدىمۇ، زاھىرىي كۆرۈنۈشىدىكى كىيىنىش، غىزالىنىش دېگەندەك ئۆرپ-ئادەتلىرىدىمۇ پەرقلەر مەۋجۇد. دېمەك، بىر ئىنساننىڭ ئەخلاق قارشى شۇ ئىنساننىڭ ئىش-پائالىيەتلىرىنىڭ ھەر بىر

ئەخلاق سۈپىتىگە جەھەتتىن ئىنساننىڭ ئوي-خىيالىنى - ئىدىيىسىنى، ئويىپىكىتىپ جەھەتتىن ھەربىر ئىش-ھەرىكىتىنى - ئەمەلىيىتىنى ئۆلچەمگە، رەتكە سېلىپ تۇرۇدىغان، ئىنساننىڭ بارچە ئىشلىرىدا ھەل قىلغۇچ بىرىنچى ئامىل بولغان مۇقەددەس سۈپىتىگە كۈچتۈر. ئەخلاقنىڭ ئىنسان ھاياتىدىكى - ئىش-پائالىيەتلىرىدىكى ھەربىر ئۇششاق ھالقىلارغا قەدەر بولغان رولىنى باشقا ھېچقانداق مەنئىي كۈچكە سېلىشتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس. ئىنساننىڭ ياخشى - يامانلىقى، ئالىجاناب ياكى رەزىللىكى ئۇنىڭ ياشاش جەريانىدا شەكىللەنگەن ئەخلاق قارشى بىلەن بىۋاسىتە مۇناسىۋەتلىك. ئىنسانلارنىڭ بوۋىسى ئادەم ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىكى كىشىلەرنىڭ ئۆز ئەۋرەتلىرىنى، مەھرەملىرىنى دەرەخ يوپۇرماقلىرى بىلەن توسۇغانلىقىدىن شۇنداق ھۆكۈم چىقىرىشقا بولىدۇكى، ئەخلاق تۇيغۇسى ۋە ئۇ شەكىللەندۈرگەن ئىنسان پىسخىكىسى ئىنسانلارنىڭ ئەسلى تەبىئىيىتىدۇر. ئەنە شۇ ئادەم ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىن باشلانغان تارىخ ئەخلاقنىڭ، ئەخلاق قارشىنىڭ ئىنسانلاردا تەدرىجىي مۇكەممەللىشىش جەريانى ئىدى. ئىنسانلار ئەينى چاغدا ئىپتىدائىي ئەخلاق تۇيغۇسى، ئۆلچىمى بىلەن ياشىغان بولسا، كېيىنچە ئەخلاق پىرىنسىپلىرى، ئەخلاق ئۆلچەملىرى بارا-بارا تولۇقلاندى ۋە بىر پۈتۈنلۈككە قاراپ ماڭدى. ئەخلاقىي قاراشنىڭ مۇكەممەللىشىشى باتىنىي جەھەتتە ئىنسان روھىنىڭ مۇكەممەللىكىنى ئىلگىرى

مەلۇم بىر تىپ ئۆز مەسئۇلىيىتىگە سەل قارايدىكەن ، ئىنسانلار جەمئىيىتىدىكى ھالقىلىرى بىر-بىرىگە تۇتاش بولغان ئەخلاق زەنجىرى ئۈزۈلۈپ كېتىدۇ . ئەخلاق زەنجىرىنىڭ ئۈزۈلۈشى - ئەخلاقنىڭ تەڭپۇڭسىزلىشىشى ئىنسانلار ھالاكىتىنىڭ ئىپادىسىدۇر . بۇ خىل ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ، مىللەتنىڭ ھاكىمىيەت ماشىنىسىنىڭ ئىلمىي ئادەملىرى بولغان زىيالىيلارنىڭ رولى باشقا تىپلارغا قارىغاندا مىسلىسىزدۇر . بۇ ، ئۇلارنىڭ مەسئۇلىيىتىنىڭ باشقىلارغا قارىغاندا تېخىمۇ ئېغىر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ .

روھىي تاكامۇللۇق ۋە ماددىي تەرەققىيات جەھەتتىن بولسۇن تەڭپۇڭ مۇۋازىنەت ئۈستىدە ئىلگىرىلەۋاتقان ئىنسانلار بۈگۈنكى دەۋرگە كەلگەندە مىسلىسىز ئەخلاقىي كىرىزىسكە دۇچ كەلدى . بەلكىم بۇ ، ئىنسانلارنىڭ ئۆزىگە : «ئادەم سۆزلىيەلەيدىغان ، تەپەككۈر قىلالايدىغان ، ئىشلەپچىقىرىش قوراللىق ياسىيالايدىغان . . . ھايۋان» دەپ تەبىئەت بەرگىنىدىن باشلانغان بولسا كېرەك . بۈگۈنكى كۈندە ئىنسانلار ئەخلاققا ئىلگىرىكىدەك يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن قارىمايدىغان بولدى . بۇ خىل خاھىش جەمئىيەت تەرىپىدىن توغرا چۈشىنىلىپ ، زاماننىڭ تەقەززاسى سۈپىتىدە ئېتىراپ قىلىندى . ئىلگىرىكى كىشىلەر ئۆز بەختىنى ۋە قىممىتىنى ئەخلاق ، شەرمى-ھاييا ، دىيانەت ۋە پاكلىق تۇيغۇلىرىدىن ئىزدىگەن بولسا ، تارىخ چاقى چۆرگىلەپ بۈگۈنگە كەلگەندە ماددا ھۆكۈمرانلىق ئورنىنى ئىگىلىدى . ئىنسانلارغا ماددىي نەرسىلەرنىڭ ھۆكۈمرانلىق قىلىشى ئىنسانىيلىقنىڭ - ئەخلاقنىڭ دەپسەندە قىلىنىشى ئىدى . كىشىلەرنىڭ ئېڭىدا ماددىي مەنپەئەت ئالدىدا ئەخلاق ، ھاييا . . . دېگەندەك ئىنسان مەنۋىيىتىنىڭ گۈزەل زىننەتلىرىگە ھېچ نەرسە كەلمەيدىغان بوپقالدى . ئەخلاقنىڭ ئىجتىمائىيەتتىكى ئورنىنى ماددىي مەنپەئەت ۋە چېكىدىن ئاشقان شەخسىيەتچىلىك ئىگىلىدى . گېزى كەلگەندە ئەخلاق مۇ ماددىي مەنپەئەتنىڭ دەسمايىسىدۇر . كىشىلەر ئۆز مەنپەئەتنى ئۈچۈن ھەرقانداق ھالاكەتكە ئۆتۈشكە تەييار . پراگماتىزم پەلسەپىسىنىڭ ئاساسچىلىرىنىڭ بىرى ۋېليام جېمس ئېيتقاندا : «خۇداغا ئىشىنىش پايدىلىق بولۇدىغان بولسا» مەسچىتىنى ئاۋارە قىلىدىغانلار بولۇشى مۇمكىن (ئابدۇرېھىم دۆلەت : «پەلسەپە ھەققىدە ئىككى كەلىمە سۆز» ، «مەدەنىيەت ۋە مەۋجۇدلۇقىمىز» 281-بەت ، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 2003-يىل نەشرى) . دېمەك ، ماددا كونترول بولۇشتىن كونترول قىلىشقا ئۆتتى . نەتىجىدە كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ ماددىي ئىختىرايلىرىنىڭ قولىغا ئايلىنىدى (بۇنداق بولۇشىنى ئويلىمىغان بولغىنىتى) . مىللىتى ، پۇل . . . قاتارلىقلار بۇنىڭ تېمىسىدۇر . بۈگۈنكى كۈندە «بازار ئىگىلىكى» ، پۇل «قىزىق تېما» ، «ئاناڭمۇ بازار ، داداڭمۇ بازار» . مانا بۇ بازار ئىگىلىكى يېقىنقى يىللاردىن بېرى ئىنسانلارنى بىر تاسقاپ قويۇۋېدى ، ئىنسانلار بولالمايلا قالدى . ئۇلار پۇل ئۈچۈن بارلىقىنى ، ھەتتا ئىنسانىيلىقىنىمۇ گۆرۈگە قويدۇ .

ئۈگىسىگە قەدەر چېتىلغان بولىدۇ . شۇنداق بولغاچ ، ھەر بىر ئىنساننىڭ ئۆزىگە ، قول ئاستىدىكىلەرگە ۋە پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە ھەم تەبىئەتكە نىسبەتەن مەسئۇلىيەتچانلىق ئېڭى ئوخشاش ئەمەس . يازغۇچى يازغۇچىغا خاس ، رەھبەر رەھبەرگە خاس ، ئوقۇتقۇچى ئوقۇتقۇچىغا خاس ، دېھقان دېھقانغا خاس . . . ئەخلاقىي قاراشقا ئىگە بولمىسا ۋە ئۆزىدىن ھالقىغان ئومۇمىي كىشىلەر توپىغا نىسبەتەن مەلۇم مەسئۇللۇق تۇيغۇسىغا ئىگە بولمىسا ، ھەر بىر ھەرىكىتىنى ئاشۇنىڭغا پائال ھالدا ماس ئېلىپ ماڭمىسا ، بۇ ، دۇنيا پائالىيەتچىلىكىنىڭ نېگىزى بوپقالىدۇ . ھەر تائىپە چوقۇم ئۆز مەسئۇلىيەت ، مەجبۇرىيەتلىرىگە ئەخلاقىي مۇئامىلە قىلىشى كېرەك . بۇ دەل ئىنسانىيەت بۇرچ تۇيغۇسىدۇر ، ئىنسانىيلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر . نېمە ئۈچۈن ئابدۇقادىر جالالىدىن ئەپەندى (خۇدا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغاي) : «مەن ئوغلۇمدىن نۇرغۇن ئىلھاملارنى سەزگەندىم ، لېكىن بۇ ئىلھاملار تىرىكچىلىكنىڭ غەۋغالىرىدا يوقىلىپ كەتتى . . . » (ئابدۇقادىر جالالىدىن : «داغۇمۇ ياكى زىناقۇمۇ؟» ، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 2002-يىل 3-سان) دەپ قايغۇرىدۇ . چۈنكى ئۇ يازغۇچى . ئۇ ھەر دەقق ئۆزىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ، رولىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقى كېرەك . بۇ دەل يازغۇچىلاردا بولۇشقا تېگىشلىك روھتۇر ، ئەخلاق تۇر . ھەر بىر يازغۇچىدا ئۆز خەلقىنىڭ ۋە پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ روھىي كېسەللىكلىرىنى تاپىدىغان ، ئۇنىڭغا جايدا دىئاگنوز قويۇپ ، ئۆز ۋاقتىدا داۋالايدىغان ، ئۇنىڭ ئازاب-ئوقۇبەتلىرىنى تونۇپ يېتەلەيدىغان ۋە ئۆز دەۋرىگە ئىگە بولۇدىغان يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن يۇغۇرۇلغان ئەخلاق قارشى تىكلەنىشى كېرەك . بۇ دەل بۈگۈنكى يازغۇچىلىرىمىزدا بولۇشقا تېگىشلىك روھتۇر . ئەگەر يازغۇچىلاردا يازغۇچىلارغا خاس ئەخلاقىي قاراش بولمايدىكەن ، ئۇ پۈتكۈل خەلقنىڭ ، پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ ئازابى بەدىلىگە «پەلسەپە» يارىتىدۇ ، خالاس . ئۇنىڭ روھى مىليونلىغان خەلقنىڭ روھىيىتى ، ئارزۇ-غايىسى ، دۇنيا قارىشى ۋە تۇرمۇش قارىشى بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايدىغان ، كۆزىنى يۇمۇپلا ئىش قىلىۋېرىدىغان ئاشۇ ئەكسىيەتچى ، رەزىل سىياسىي ئىنسانلارنىڭ چىركىن روھىدىن قېلىشمايدۇ . دە ، ئۇ ، تارىخنىڭ لەنەت تۇۋرۇكىگە مەخلىنىدۇ (بۇ گەپلەر ئەلۋەتتە بىلىپ تۇرۇپ قىلغانلارغا قارىتىلدى) . باشقا تائىپىلەرمۇ ھەم شۇنداق .

دېمەك ، ھەر بىر ئىنساندا ئىنسان بولغانلىقى سەۋەبلىك ئۆز ھوقۇق ، مەسئۇلىيەت دائىرىسىدىكى-لەرگە ، يەنى ئۆز توپىغا مەسئۇل بولۇدىغان ، تارىخ ئالدىدا ئۆزىدىن ھېساب ئالىدىغان ئەخلاقىي قاراش بولۇشى كېرەك . ئېيتىلىشىچە ، ئۆمەر بىننى خەتتاب شۇنداق دېگەنكەن : «سىلەر ئاخىرەتتە ھېساب بېرىشىڭلاردىن ئىلگىرى ئۆزۈڭلاردىن ھېساب ئېلىپ بېقىڭلار!» . بىر ماشىنىنىڭ ھەرىكەتلىنىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ھەر بىر ۋېنتىسى پائال رول ئوينىغاندەك ، ئىنسانىيەت جەمئىيىتىمۇ ئۆز «ۋېنتىلىرى» نىڭ ھەمكارلىقى بىلەن ئۆز كەلگۈسىنى يارىتىدۇ . ناۋادا

سۆزلەپ ، سان پاۋلو شەھىرىنىڭ بەچچىۋازلارنىڭ ھوقۇق-مەنپەئىتىنى قوغداشقا كاپالەتلىك قىلالمىغانلىقىدىن ئىنتايىن خۇشھاللىقنى ئىپادىلىگەن . بۇيىلىقى نامايىشچىلار بۆلتۈرۈش بىر ھەسسە كۆپەيگەن » (ئادىل ئابدۇقادىر : « مەن ياشاۋاتقان دۇنيا » ، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 2002-يىلى 5-سان) دېگەندەك گەپلەرنى ئوقۇپ : «توۋا ، دۇنيا راستتىنلا مۇشۇنداقمۇ ؟ ئىنسانلار قايسى دەرىجىدە ئەخلاقسىز بولغاندا مۇشۇنداق بولۇدىغاندۇ ؟ » دەپ ئىدىيەمدىن پەقەتلا ئۆتكۈزەلمەي ، بۇنى قوبۇل قىلالماي يۈرگەن كۈنلىرىمنىڭ بىرىدە ، ئۈرۈمچى كوچىلىرىدا كېتىۋېتىپ ستولىلاردىكى : «قىزلىق پەردىسىنى ئويپىراتسىيە قىلىمىز ، ئادىرىسى : ، تېلېفون : ، دوختۇر - ۋىراجلار : » دېگەن ئېلانلارنى كۆرۈپ ھاڭ-تاڭ قالدۇم . «جاھان نېمە بويىكەتتى ؟ راستتىنلا مەن مۇشۇنداق مۇھىتتا ياشاۋاتامدەن ؟ » كىچىكىمدىن باشلاپلا ئەخلاق تەربىيىسىدە ئۆسكەچكىمىكىن ، بۇ رېئاللىق ئەمەستەك ، رېئاللىق باشقىچە بولۇشى كېرەكتەك ھېس قىلاتتىم . بۇنى ئېتىراپ قىلغۇم كەلمەيتتى . ھالبۇكى ، بۇ رېئاللىق ئىدى . ئەتراپىمدىكى بۇزۇقچىلىقلار ، كىشىلەرنىڭ ، بولۇپمۇ قىز-ئاياللارنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشلىرى ، گەپ-سۆزلىرى ، كىيىنىشلىرى بۇنىڭ راستتىنلا رېئاللىق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى . مېنىڭ ئەخلاقى تەربىيىلىنىشىم بىلەن جەمئىيەتتىكىمىزنىڭ ، يۈرتىمىزنىڭ ئەخلاقى چۈشكۈنلىشىشى تەتۈر تاناسىپ بويىتۇ .

بولۇپمۇ بۈگۈنكى كۈندىكى بۇ «ئەركىن دۇنيا» نىڭ ئاۋانگارتلىرى 1980-يىللاردىن كېيىن تۇغۇلغان مەن دىمەتلىكلەر ئىدى (مەن 20 ياش) . ئۇلار ئوغۇل بولسۇن ، قىز بولسۇن چاچلىرىنى ھەرخىل - خىيالىغا كەلگەن رەڭ-بويىقلار بىلەن بويىشىدۇ . ھەتتا ئوغۇللارمۇ قوللىرىغا نەرسە ئېسىۋېلىشىدۇ . تار ئىشتانلارنى كىيىشىدۇ . قىزلارنىڭ كىيگەن يەڭسىز ، كىندىك ياپالماس مايكىلىرى مەھرەملىرىنى - زىننەتلىرىنى توسۇپ قالايمىدۇ . ئۇلارنىڭ سۆز-ھەرىكەتلىرى تەربىيىلىنىشىگە ماس ئەمەس . يۈرۈش-تۇرۇشلىرى ، گەپ-سۆزلىرىدىكى ھاياسزلىق-لار ئادەمنى تولىمۇ خىجىل قىلىدۇ . ئۇلار ئۆزلىرى خالاپ بىر قەۋملەرگە ئوخشىۋالغان كىشىلەر (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام : «كىمكى خالاپ بىراۋلارغا ئوخشىۋالسا ، شۇلارنىڭ جۈملىسىدىن بويىكەتتىدۇ» دېگەن) . ھەتتا ئۇلارنىڭ قىز ياكى ئوغۇل ئىكەنلىكىنى ئايرىشمۇ گېزى كەلگەندە بەسىي مۈشكۈلدۈر . مەن دېمەتلىكلەر ئارىسىدىكى بۇ خىل ھالەتلەر مەن بىلەن ئۇلار ئارىسىدا ھاڭ شەكىللەندۈرگەن . ھەتتا ئىلگىرىكى دوستلىرىم ۋە ساۋاقداشلىرىم مەندىن ئۆزىنى چەتكە ئالىدۇ . يالغۇزلۇق ، تەنھالىق مېنى تولىمۇ بىزار قىلغان چاغلاردا ، ئادىل ئابدۇقادىر ئاكامدەك (خۇدا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغاي) : «ئادەملەر قېنى ؟ » («شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 2002-يىلى 1-سان) دەپ ۋارقىرىغۇم كېلىدۇ . دېمەك ، ئەقىدە ، ئەخلاق

ئەسلى پۇل مەلۇم مەقسەتلەرگە يېتىش ئۈچۈن بىر ۋاسىتە ئىدى . ھازىر بارچە «ۋاسىتە» لەر پۇل تېپىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ . ئىنسانلاردا ۋاسىتە مەقسەت بويىقىلىدى (خۇدايىم ھېلىمۇ ئىنساننى بىر بۇردا نانغا تويۇدىغان قىلىپ يارىتىپتىكەن) . مۇناپىقلىق ، پامىشلىق كىشىلەرگە ھېچقانداق تويۇلمايدىغان ھەتتا ئېتىقادمۇ گېزى كەلگەندە تاۋار بويىقىلىدى . دوختۇرلار پۇل ئۈچۈن «ساختا دورا» لارنى ساتسىمۇ بولۇۋېرىدۇ . نەپسانىيەتچى رەھبەر - ئەمەلدارلار ئۆز «خوجايىنلىرى» نى - پۇقرالىرىنى قاقتى-سوقتى قىلىشىمۇ بولۇۋېرىدۇ (ئېيتىلىشىچە ، خىيالىي سوتسىيالىزمنىڭ ۋەكىلى فۇرېي (1772 - 1837) ئەينى دەۋرنى پاش قىلىپ مۇنداق دەپتىكەن : « . . . دوختۇرلار كېسەللەرنىڭ كۆپ بولۇشىنى ، (ئۆلۈك ساندۇقى) سېتىش دۈكىنى كۆپرەك ئادەمنىڭ ئۆلۈشىنى ، ئادۋوكاتلار ھەممە ئائىلىلەرنىڭ دەۋا قىلىپ كېلىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ . . . »)

ئەخلاقنىڭ بىرلا تەرەپتىن ئەمەس ، ھەممە تەرەپتىن تەڭلا كىرىزىكە دۇچ كېلىشى ، شۇ جەمئىيەتنىڭ ۋە شۇ جەمئىيەت كىشىلىرىنىڭ ئەخلاق قارىشىنىڭ پالەچ ئورۇنغا چۈشۈپ قالغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ .

ئىنسانلار ھازىر ھېچقايسى دەۋردە كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە ئەخلاق مەسىلىسىگە دۇچ كەلدى . ئۇ بولسىمۇ چېكىدىن ئاشقان ھاياۋانىيلىقنىڭ - ئاشكارا جىنسىيەتنىڭ مەيدانغا كېلىشىدۇر . غەربلىكلەر «ئوخشاش جىنسىلىقلار مۇھەببىتى» ، «بەچچىۋاز-لىق» ، «پامىشۋازلىق» دېگەنلەرنى رەسمىي قانۇنلاشتۇردى . كۆز ئالدىمىزدىكى غەرب جەمئىيىتى ، ئۇلارنىڭ دۇنيا ۋە ئەخلاق قارىشى ، ئۆيەردىكى بۇزغۇنچىلىقلار كىشىنى چۆچىتىدۇ . «ئوخشاش جىنسىلىقلار مۇھەببىتى» ، «بەچچىۋازلىق» دېگەندەك ئاتالغۇلار ۋە بۇ بۇزۇقچىلىقلار غەرب تۈپرىقىدا مەيدانغا كەلگەن ۋە شۇ جايدا قانۇنلاشتۇرۇلۇپ يولغا قويۇلغان بولسىمۇ ، بۇ ، غەربنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىكى تەسىرى پۈتكۈل يەر شارىغا ئورتاق بولۇۋاتقان بۈگۈنكىدەك كۈندە كۆڭۈل بۆلۈش ئەڭ زۆرۈر مەسىلىدۇر . غەربتە ئىجاد قىلىنغان مەيلى نەزەرىيىۋى ئىختىرا بولسۇن ، مەيلى ماددىي كەشپىياتلار بولسۇن شەرق تۈپرىقىدا بازار تېپىۋاتقان ، كېڭىيىۋاتقان ، ئىستېمال قىلىنىۋاتقان كۈنىمىزدە بۇ خىلدىكى چېكىدىن ئاشقان ئەخلاقسىزلىقنىڭ ئىنسانلار جەمئىيىتىدە مەيدانغا كېلىشى ۋە تەشەببۇس قىلىنىشى كىشىنى ھەقىقەتەندە خاتىرجەمسىزلىنىدۇ . چۈنكى تۈنۈگۈن چىققان غەرىپچە پاسوندىكى كىيىم-كېچەكلەر بۈگۈن ئەۋلادلىرىمىزنىڭ ئۇچىسىدا ، تۈنۈگۈن ھوللىۋود ئىشلىگەن تېلېفلىم بۈگۈن ياشلىرىمىزنىڭ مېڭىسىدە

مەتبۇئاتلاردىن ، ژۇرناللاردىن : «بۇ يىلى (2002) 3-ئىيۇلدا برازىلىيىنىڭ سان پاۋلو شەھىرىدە 400 مىڭ بەچچىۋاز نامايىش ئۆتكۈزۈپ ، تەبرىكلەش پائالىيىتى ئېلىپ بارغان . تەبرىكلەش مۇراسىمىدا سان پاۋلو شەھىرىنىڭ باشلىقى نۇتۇق

ئەھلىلىرى مىسلىسىز تەنھالىققا دۇچ كېلىۋېتىپتۇ . بەلكىم كېيىن تېخىمۇ شۇنداق بولۇشى مۇمكىن . بىلىشىمچە ، غەربنىڭ ۋە ئۇلاردا شەكىللەنگەن ئەخلاقسىزلىقلارنىڭ تەسىرى ئانا دىيارىمىزغا خېلىلا بويىتۇ . گەرچە بۇ يەردىكى مەسىلە غەربتىكىدەك بەك ئېغىر بولمىسىمۇ ، لېكىن باشلىنىۋېتىپتۇ . ئۈرۈمچىدەك مەركىزىي شەھەرلەردە (بولۇپمۇ ياشلار ئارىسىدا) زەھەرلىك چېكىملىك چېكىش ، بەجچىۋازلىق ، پاهىشۋازلىق دېگەنلەر مەۋجۇد ئىكەن . ئاڭلىشىمچە ، ئۈرۈمچىدىكى بەزى ئائىلىلەردىمۇ ئائىلە ئەھلىلىرى (غەربلىكلەردەك) سۆيۈشۈپ سالاملىشىدىكەن (ئەر-ئايال دېمەي) . ئالىي مەكتەپلەر تۈگۈل ئوتتۇرا مەكتەپلەردىمۇ قىز-ئوغۇل-لارنىڭ مۇھەببەتلىشىشلىرى ئادەتتىكىدەك ئىش . بەلكىم بۇ يەردىمۇ دېڭىز ساھىللىرى بولۇدىغان بولسا ، ئۇ يەردە ئېغىنپ ھۈزۈرلىنىدىغانلار ، ئاپتاپقا يالڭىچ قاقلىنىدىغانلار چوقۇم چىقىشى مۇمكىن (ئاڭلىشىمچە ، تۇرپان قۇم دېڭىز ساھىللىرىدا قۇمغا كۆمۈلىدىغان بەزى كىشىلەردىكى ئۇياتسىزلىقلار ئوتتۇرا دېڭىز ساھىللىرى بويىدىكى ئۇياتسىزلىقلاردىن قېلىشمايدىكەن . ئۇ يەرگە داۋالنىش ئۈچۈنلا ئەمەس ، «راھەتلىنىش» ئۈچۈنمۇ بارىدىغانلار كۆپەيگەن) . دېمەك ، ئەخلاق مەسىلىسى رايونىمىزدىكى ئېغىر مەسىلىلەرنىڭ بىرىدۇر . بۇ خىل ئەخلاقسىزلىقلار نۇرغۇنلىغان ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى شەكىللەندۈرۈۋاتىدۇ : بىر قىسىم ئاتا-ئانىلارنىڭ ئالىي مەكتەپلەردە قىز بالىلىرىنى ئوقۇتماستىنلا ئوقۇل ئىقتىسادى چىقىمىنىڭ كۆپ بولۇشىدىن بولماستىن ، ئالىي مەكتەپلەردىكى ئەخلاقسىزلىقلارمۇ سەۋەب بولماقتا . قىز-ئاياللار ئۆزلىرىنىڭ جىنسى ھۆرمىتىنىڭ دەپسەندە قىلىنىشىدىن ئەنسىرىمەكتە . . .

بۈگۈنكى دۇنيادىكى سىياسىي ئۆزگىرىشلەر ، ئۇرۇش ، زوراۋانلىق ، ئىجتىمائىي بېسىملار ۋە ئېكولوگىيەلىك مۇھىتنىڭ بۇزۇلۇشى . . . قاتارلىقلارلا قۇرقۇنچلۇق بوپالماستىن ، چېكىدىن ئاشقان ئەخلاقسىزلىقمۇ ئاجايىپ ۋەھىمىلەرنى ئەكىلىۋېتىپتۇ . ئەتراپىمىزدا شەيتانلار تەنتەنە قىلىۋېتىپتۇ . ئادەملەر نەپسى - خاھىشىغا بېرىلىپ كېتىپتۇ . تەكلىماكان بۇرچەكلىرىدىكى چەت يېزا ئەھلىلىرىمۇ بۇ كىرىزىستىن مۇستەسنا ئەمەسكەن . كىچىكىمدە چوڭلاردىن سورايتتىم : «تاغنىڭ ئارقىسىدا نېمە بار؟» ، «سۇ» دەيتتى ئۇلار . ئۇلار ئەسلى تاغنىڭ ئارقىسىدىكى كىچىك بىر دەريا ئارقىلىق ئېقىپ كىلىدىغان سۇنى نەزەردە تۇتقانكەن . مەن شۇ چاغدىكى گۆدەك تەپەككۈرۈم بىلەن ئويلايتتىم : «تاغنىڭ ئارقىسىدا دېڭىز باركەن-دە ، ئۇ دولقۇنلاپ تاغنىڭ پەس جايلىرىدىن تېشىپ كەتسە ، يۇرتىمىزدىكى كىشىلەرنى غەرق قىلىۋەتسە قانداق بوپكىتەر؟» دەۋەقە ، «تاغ ئارقىسى» دىن كېلىۋاتقان «توپان» كىشىلىرىمىزنى غەرق قىلىۋەتمىسىمۇ ، سۇ ھوشۇققا كەپتۇ . ھەي . . . ي ، بۇ «توپان» كىشىلىرىمىزنى غەرق قىلىۋەتمىگىدى ؟ . . . بەلكىم بۇ كىرىزىسلار غەربلىكلەرنىڭ ئاخبارات ھۇجۇمىنىڭ - ئاخبارات ۋاسىتىلىرىنىڭ تەسىرى كۈچىدىن بولسا كېرەك . غەربلىكلەر ئۆز ئەخلاقى قاراشلىرىنى تېلېۋىزور ، ئىنتېرنېت دېگەندەك ۋاسىتىلەر ئارقىلىق تارقىتىشقا ئۇرۇنۇپ كەلدى ، ھەتتا ئىسلام ئەللىرىمۇ

بۇلارنىڭ قايىمۇقتۇرۇشىغا يولۇقتى . . . (ئاڭلىشىمچە ، مىسىردىكى ئاياللار «دېموكراتىيە» نى ، «ئاياللار باراۋەرلىكى» نى دەۋا قىلىپ ، «تارىختىن بۇيان ئەرلەر بىزنى تالاق قىلىپ كەلگەن ، ئەمدى بىز ئەرلەرنى تالاق قىلىمىز!» دەپ نامايىش ئۆتكۈزگەنمىش . . .) ئەلۋەتتە ، ئەخلاقسىزلىقلاردا ھاراقىنىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۈك نېسىۋىسى بار . ھاراق بارچە جىنايەتنىڭ ئانىسىدۇر . ھاراق توغرىسىدا كۆپ سۆزلىگۈم يوق ، پەقەت قەدىمكى زاماندىكى بىر ھېكايىنى قىستۇرۇپ قويمەن : بۇرۇنقى زاماندا بىر كېلىشكەن ، تەقۋادار كىشى ئۆتكەنكەن . شۇ چاغدىكى ئايال پادىشاھ ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ . ئۇ ئۆز كېنىزىگە : «ئۇ كىشىنى چاقىرىپ كەل ! گۇۋاھلىققا تارتىلىدىغان ئىشى بار» دەپتۇ . ئۇ ھېلىقى كىشىنى چاقىرىپ كەپتۇ . بۇ دېدەك ھەربىر ئىشىكتىن كىرگەندە ئىشىكلەرنى تاقاپ مېڭىپتۇ . بۇ ئىشقا ھېلىقى تەقۋادار كىشى ئەجەبلىنىپتۇ . ئۇلار ئايال پادىشاھنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ . ئايال پادىشاھ ئۇ كىشىگە : «مەن سېنى گۇۋاھلىق بېرىش ئۈچۈن چاقىرىمىغان . يا مەن بىلەن بىرگە بولسەن ، يا بۇ كىچىك - سەبىي بالىنى ئۆلتۈرسەن ، يا بۇ بىر قەدەھ مەينى ئىچسەن !» دەپتۇ . بۇ كىشى ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ مۇنداق قارارغا كەپتۇ : «بۇ ئايال بىلەن بىرگە بولسام ، مەنمۇ ، ئۇمۇ گۇناھ ئۆتكۈزۈمىز ، بىر ھاراملىق كۆپىيىدۇ ، بۇ كىچىك بالىنى ئۆلتۈرسەم ، بىر پاك جاننى ئۆلتۈرگەن بولسەن ، ئۇ كەلگۈسىدە چوڭ ئىشلارنى قىلىشى مۇمكىن . ئەڭ ياخشى بۇ قەدەھتىكى مەينى ئىچىۋېتەي» . ئۇ ، بۇ قەدەھنى كۆتۈرۈۋەتكەندىن كېيىن مۇلازىملارغا : «يەنە بىرنى !» دەپتۇ . ئۇ يەنە بىر قەدەھ مەينى كۆتۈرۈۋېتىپتۇ . قارىسا ، بۇ ئايال پادىشاھ شۇنداق چىرايلىق . ئۇ ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆزى خالىمىغان ئىشنى قىپتۇ ، ھېلىقى گۆدەك بالىنىمۇ ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ . . .

ئېيتىلىشىچە ، لوت قەۋمى ئومۇميۈزلۈك بەجچىۋاز بوپكەتكەچكە ، تاش ياغدۇرۇلۇپ ھالاك قىلىنىپتىكەن . ئەينى دەۋردىكى ئىرانلىقلاردىمۇ نىكاھ تۈزۈمى ئىنتايىن پاسات بولۇپ بولۇپ ، پۈتكۈل ئىرانلىقلار مەھرەملەر (توي قىلىش چەكلەنگەن يېقىن تۇغقانلار) بىلەن توي قىلىۋېرىدىكەن . مىلادى بەشىنچى ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا ئىران ھۆكۈمرانى يەزدجەرد II ئۆز قىزى بىلەن توي قىلىپ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن . كوپىنھاگن ئۇنىۋېرسىتېتى شەرق تىللىرى مۇدەررىسى ، ئىران تارىخى مۇتەخەسسسى ، پروفېسسور ئەرتەھر كىرىستىن سىن ئۆزىنىڭ «ساسانىي-لار دەۋرىدىكى ئىران» ناملىق كىتابىدا شۇنداق دەيدۇ : «ساسانىيلار دەۋرىنىڭ بۈگۈنكى زامان تارىخچىلىرى ئىرانلىقلاردا ئۆز مەھرەملىرى بىلەن توي قىلىدىغان ئادەتنىڭ بارلىقىنى دەلىللەپ كۆرسىتىدۇ . ساسانىيلار دەۋرىدە مۇشۇنداق توپلىشىدىغان ئىشلار مەۋجۇد : بەھرام جۇۋېيىن ۋە جۇشتەسىپ (خىرىستىئان بولۇشتىن ئىلگىرى) مەھرەملەر بىلەن توي قىلغان . . . جۇڭگولۇق ئېكىسپېدىتسىيىچى تاڭ سىڭ بۇ خىل ئادەتكە ئىشارە قىلىپ شۇنداق دەيدۇ : (ئىرانلىقلار تۇغقانچىلىق ئايرىماستىن توي قىلاتتى) . ئىراندا مىلادى 3-ئەسىردە «مانى» ئوتتۇرىغا چىقىپ ، چېكىدىن ئاشقان بۇزۇقچىلىققا قارشى تۇرۇپ ، مانى دىنىنى ئەكەلگەن ۋە كىشىلەر ئارىسىدا بۇنداق نىكاھنى مۇتلەق ھارام ، دەپ قارىغان . ئۇنى بەھرام مىلادى 276-يىلى ئۆلتۈرۈۋەتكەن . ئەمما

ئۇنىڭ تەلىماتى ئىسلامچىلىك ھۆكۈم سۈرگەن . «مانى تەلىماتى» غا قارشى مىلادى 487-يىلى تۇغۇلغان مەزىدەك (ئىراندا) «ئىباھىزم» نى تەشەببۇس قىلغان . ئۇ شۇنداق دەپ قارايدۇ : «ئىنسانلار تۇغۇلۇشىدىنلا باراۋەر تۇغۇلغان . ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھېچقانداق پەرق يوق . نەپسى ئۇنى تارتىدىغان ، ئۇنى ئىشتىھا قىلىدىغان بارلىق مال-دۇنيا ، خوتۇن دېگەنلەردە ھەممە كىشى ھەمبىرىك بولۇشى كېرەك» . شەھرىستانى مۇنداق دەيدۇ : «مەزىدەك ئاياللاردىن ، بالىلاردىن ، مال-دۈد-يادىن ۋە ئېكىن-زېمىنلەردىن پايدىلىنىشتا بارلىق كىشىلەرنىڭ خۇددى ئوتتىن ، سۇدىن ۋە دەل-دەرەخ ، ئوت-چۆپلەردىن پايدىلانغاندەك ئورتاق پايدىلىنىش ھوقۇقى بار ، دەپ قارىغان» (ئەبۇلھەسەن ئەلىيۇل ھەسەن نەدۋىي : «مۇسۇلمانلارنىڭ چۈشكۈنلىشىشى بىلەن دۇنيا ئېمىنى زىيان تارتتى ؟» ناملىق كىتاب ، 49-سەھىپە ، ئەرەبچە) . مانا بۇ ئىراندا بارلىققا كەلگەن «ئىباھىزم» ۋە ئۇنىڭ قاراشلىرى . ھالبۇكى ، غەربتە «خوتۇن ئالماشتۇرۇش كۈلۈبى» ، «بەچچىۋازلىق كۈلۈبى» ، «دۇنيا جەننىتى» . . . دېگەندەك ئورۇنلار يوق ئەمەس . ئەينى دەۋردىكى «جاھىلىيەت دەۋرى» دىكى ئەرەبلەرنىڭ نىكاھ تۈزۈمىمۇ ئىنتايىن رەسۋا بولۇپ ، ئالىملار ئۇنى تۆت تۈرگە يىغىنچاقلايدۇ :

1 . خۇددى بۈگۈنكى ئەرەبلەردەك توي قىلماقچى بولغان قىزغا كىشى كىرگۈزىدۇ ، ئەگەر پۈتۈشسە توي قىلىدۇ ؛

2 . ئەر ئايالى ھەيزدىن پاك بولغاندىن كېيىن ئايالىغا : «پالانىنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغىن» دەيدۇ . ئايال تاكى ئۇ دېگەن ئەر بىلەن بىرگە بولۇپ ، ئۇنىڭغا بالا تۇغۇپ بەرمىگىچلىك ئەر ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولماي ئايرىلىپ تۇرىدۇ . ئايال تۇغقاندىن كېيىن ئۇنى ياخشى كۆرسە بىللە بولىدۇ . بۇ ، بالىغا قىزىقىپ بولغان بولۇپ «باشقىلاردىن پايدىلىنىش نىكاھى» دەپ ئاتىلىدۇ ؛

3 . ئوغا يېقىن ئەر كىشى بىر ئايال بىلەن بىرگە بولىدۇ . تۇغقاندىن كېيىن ئۇلارغا ئادەم ئەۋەتىدۇ . ئۇلارنىڭ كەلمەي ئامالى يوق . ئايال ئۇلارغا : «نېمە قىلغىنىڭلار ئۆزۈڭلارغا ئايان ، بالا تۇغۇلدى . ئى پالانى ! بۇ سېنىڭ بالاڭ» دەپ ئۆزى ياخشى كۆرۈدىغان كىشىنىڭ ئىسمىنى ئاتايدۇ ، بالا شۇنىڭ بولىدۇ ؛

4 . «پاھىشەلەر» دەپ ئاتىلىدىغان ئاياللار بولۇپ ، ئۇلار ئىشىكلىرىگە ئەلەم-بايراق قاداپ قويدۇ . كىملا خالىسا ئۇلار بىلەن بىرگە بولىدۇ . ئۇ تۇغقاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولغانلار ھەممىسى چاقىرىپ كېلىنىپ ، قىياپەتتە ئۇلارنىڭ تەكلىپ قىلىنىدۇ . ئۇلار چىرايغا قاراپ بالىنىڭ ئاتىسى بېكىتىلىدۇ . (سەپىيۇر رەھمان ئەلمۇبارەك فورىي : «بېچەتلەنگەن شاراب» (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى) پاكىستان نەشرى ، ئەرەبچە ، 65-بەت) . (ئۇ دەۋرنىڭ «جاھىلىيەت دەۋرى» دەپ ئاتىلىشىدا ئىككى سەۋەب بولۇپ ، بىرى ، ئۇلاردا توغرا نىكاھ ئېڭى يوق ، ئەخلاق ئىنتايىن چۈشكۈن ؛ يەنە بىرى ، ئۇ دەۋردىكى بۈتپەرەسلىك - خۇراپىيلىق تارىختا مىسلىسىز بولۇپ ، بۇ دەۋردىكى بۇتلارنىڭ سانى 330مىليون ئىكەن . شۇ دەۋردىكى سەل ئۆزگىچە نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئىبادەت قىلىنىدىغان «ئىلاھ» بوپقالغانىكەن . - ئەبۇلھەسەن ئەلىيۇل

ھەسەن نەدۋىينىڭ يۇقىرىقى كىتابىدىكى بايانلار) . بىز يۇقىرىدا ئەخلاق ۋە ئۇ شەكىللەندۈرگەن ئىنسان پىسخىكىسى ئىنساننىڭ ئەسلى تەبىئىيىتى دېگەندۇق . ئۇنداقتا ، نېمە ئۈچۈن ئىنسانلار جەمئىيىتىدە يۇقىرىدا زىكىر قىلىپ ئۆتكىنىمىزدەك ئەخلاقسىزلىق ۋە ئۇنى نەزەرىيىۋى جەھەتتىن ھىمايە قىلىدىغان تەشەببۇسلار مەيدانغا كېلىدۇ ؟ بۈگۈنكى كۈندىكى غەربلىكلەرمۇ نېمە ئۈچۈن «بەچچىۋازلىق» ، «ئوخشاش جىنىسلىقلار مۇھەببىتى» . . . دېگەنلەرنى قانۇنلاشتۇرىدۇ ؟ ھەي ، دەۋرىمىزدە (مەيلى يەرشارىنىڭ قاپىرىدە بولسۇن) ھايۋانلىق ۋە چېكىدىن ئاشقان ئەخلاقسىزلىققا پەتۋا ئىزدەپ ، بىرەر «پەلسەپە» مەيدانغا كەلمىگەي . زوراۋانلىق ، ئۇرۇش ، تەڭسىزلىككىمۇ «پەتۋا» تېپىۋاتقان ئىنسانلارنى بۇنىڭغا گەپ تاپمايدۇ دېگىلى بولارمۇ ؟ بەلكىم بۇ خىل «پەتۋا» مۇ مەيدانغا كېلىپ بولغاندۇ : دارەن ئۆزىنىڭ «ھايۋانچىلىك بولالمايدىغان ئىنسانلار» ناملىق ماقالىسىدا شۇنداق يازىدۇ : «. . . بۈگۈنكى دەۋردە غەربلىكلەرنىڭ (جىنسىيەت) جەھەتتىن ئېچىۋېتىلگەن بولۇشى ، ھايۋانلىق تەبىئەتكە تېخىمۇ يېقىنلاشقانلىق بوپقالدى . نىكاھ سىرتىمىدىن قۇتۇلغاندىن كېيىن تېخىمۇ كۆپ ئىمكانىيەت ھەم تاللاش بارلىققا كەلدى . . . خۇشھاللىقلارلىقى ، يېقىنقى يىللاردىن بىرى كىشىلەر تەدرىجى ھايۋاننى تەبىئەتكە يېقىنلىشىۋاتىدۇ . . . » («شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 2003-يىل 3-سان) . بۇ ، بۈگۈنكى زامانچە «ئىباھىزم» مۇ ؟

ئېيتىلىشىچە ، نوھ ئەلەيھىسسالام دەۋرىدە نۇرغۇن كىشىلەر ئەخلاقسىز بوپكەتكەن . نوھ ئەلەيھىسسالام ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچىلىك ئۇلارنى بۇ رەزىل قىلمىشلاردىن يېنىشقا بۇيرۇپتۇ . ئۇلار بويۇنتاۋلىق قىپتۇ . ئاخىر نوھ ئەلەيھىسسالام پەرۋەردىگاھقا : «ئۇلاردىن بىرىنىمۇ قالدۇرۇپ قويمىغىن ، ئەگەر ئۇلارنى قالدۇرۇپ قويساڭ ، شۈبھىسىزكى ، بەندىلىرىڭنى ئازدۇرىدۇ . . . » دەپ دۇئا قىپتۇ . نوھ ئەلەيھىسسالامغا پەقەت ئازغىنا ئىنسانلار ھەمراھ ئىكەن . ئۇ كۆڭلىدە ، ئەگەر بۇ بۇزۇقلار يوقالسا ، كېيىنكى ئىنسانلاردا مۇنداق ئەخلاقسىزلىقلار يۈز بەرمەيدۇ ، دەپ ئويلاپتۇ . . . «توپان بالاسى» دىن كېيىنمۇ ئاشۇ ئەخلاقلىق كىشىلەردىن بۇزۇق ، ھاياسىز ، ئەخلاقسىز كىشىلەر مەيدانغا كەپتۇ . . . بەلكىم بۇ ، ئەخلاقسىزلىقنىڭمۇ ئوخشاشلا ئىنسان ۋۇجۇدىدا بارلىقىغا ئىشارە بولسا كېرەك .

تالاي ئىمپېرىيەلەرنىڭ ، تالاي ھاكىمىيەتلەرنىڭ ئەخلاقسىزلىق تۈپەيلى ھالاك بولغانلىقى ئوقۇرمەنلەرگە مەلۇم . سەيمىل خانتىڭتونمۇ بۈگۈنكى غەرب جەمئىيىتىدىكى ئەخلاقسىزلىقلارنى ،

① ئىباھىزم - «ئىباھ» ئەرەبچە سۆز بولۇپ ، «دۇرۇس قىلماق» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ . مەزىدەك ھەممىنى «دۇرۇس» دەپ قارىغانلىقى ئۈچۈن بۇ تەلىمات ئەرەبلەردە «ئىباھىزم» دەپ ئاتالغان . - ئاپتور .
② قىياپەتتە ئۇلار - شۇ دەۋردىكى چىرايغا قاراپ تۇغقان ئايرىيدىغان كىشىلەر .

1-ساندا ئېلان قىلىنغان «مەن بويلىغان قىرغاقلار» ناملىق ئەسىرىدە بالىلىقنى پاكلىقنىڭ يۇقىرى پەللىسى، دەپ كۆرسىتىدۇ. ئاشۇ بالىلىقتىكى روھىي ھالەت تەڭرى «توقۇغان» ئەڭ پاك ھالەتتۇر. ئۇ، چوڭ بولغانسېرى ئۇنىڭ روھىي ئاتا-ئانا ۋە جەمئىيەت تەرەپتىن تالاي قېتىم «چۇۋۇلۇپ»، تالاي قېتىم قايتا «توقۇلىدۇ» (چايسىدا توقۇلسىلا مەيلىغۇ).

ئۇنداقتا بىزنىڭ روھىمىزنى چۇۋۇپ توقۇۋاتقان ئامىللار نېمە؟ ماددا نېمە ئۈچۈن كىشىنىڭ مەنئىيىتىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ؟ بۈگۈنكى دۇنيا ھەزارەت (مەدەنىيەت) لەر ئۆزئارا خىرىس قىلىۋاتقان دۇنيادۇر. بۇ دۇنيا ھەركىشىنىڭ دۇنيادا مەۋجۇد بولۇپ ياشىشى ئۈچۈن ئۆز روھىدا ئىدىيە قورغىنىنىڭ بولۇشى كېرەكلىكىنى تەقەززا قىلدى. ئۇنداق بولمىغاندا، ئىنسان زامان شاماللىرىدا سەرگەردان، دېڭىزدولقۇنلىرىغا يەم.

ئەتراپىمىز خىرىسقا تولغان دۇنيا، جىددىيلىككە، ئالدىراشلىققا تولغان دۇنيا. غەربنى مەركەز قىلغان ئەخلاقسىزلىق مۇشۇنداق يامراۋېرەرمۇ ياكى بۇ توپاندىن قۇتقۇزۇدىغان نۇھ كېمىسى بارمۇ؟ يۇقىرىدا ئەخلاقىمۇ، ئەخلاقسىزلىقىمۇ ئوخشاشلا ئىنسان ۋۇجۇدىدا بارلىقىنى دېگەندۇق. شۇنداق بولغانىكەن، دۇنيانىڭ تەڭپۇڭ مۇۋازىنەت ئۈستىدە نورمال تەرەققىي قىلىشىمۇ كىشىلەردە ئورتاق ئەخلاقىي قاراشنىڭ بولۇشىغا ۋە ئەخلاقلىق كىشىلەرنىڭ ئەخلاقسىز كىشىلەرگە تەسىر كۆرسىتىشىگە باغلىق (ھەربىر ئادەمنىڭمۇ نەپسىدىن غالىپ كېلىشىگە باغلىق). بۈگۈنكى دۇنيادا ئەخلاقلىق كىشىلەر كۆپمۇ ياكى ئەخلاقسىز كىشىلەرمۇ؟ بۇنىڭغا ھەرگىزمۇ ئالدىراپ جاۋاب بەرگىلى بولمايدۇ. چۈنكى بۇنى ستاتىستىكا قىلىشقا تەس بويىچالماستىن، دۇنيا خەلقلىرىنىڭ ئەخلاق ئۆلچەملىرىمۇ ئوخشاش ئەمەس. ئىنسانلار يەنە قانداق زامانلارغا، يەنە قانداق كىرىس، مەسىلىلەر-گە دۇچ كېلىدۇ، بۇنامەلۇم. مېنىڭچە، ئىنسانلار (ھەربىر ئىنسان) ئۆز مەسئۇلىيەت - مەجبۇرىيەتلىرىنى تونۇپ (يەنى ئۆزىنى تونۇپ)، ئۇنىڭغا ئىنسانىي ئەخلاق بىلەن مۇئامىلە قىلالىغاندىلا گۈزەل كەلگۈسى يارىتىلىشى مۇمكىن. ئۇنداق بولمايدىكەن، ئىنسانلار يەنە يېڭى-يېڭى كىرىسلىرىگە دۇچ كېلىۋېرىدۇ، بىر-بىرىنىڭ روھىنىمۇ ئىستېمال قىلىۋېرىدۇ، سېسىق ئالمىدەك بىر-بىرىنىڭ روھىنى چىرىتىدۇ.

ئاپتور: شىنجاڭ ئىسلام دىنىي ئىنىستىتۇتىنى پۈتتۈرگەن، ھازىر ئاتۇش شەھەر ئازاق يېزا يوقىرى ئىشتارچى كەنت ئۈزۈن كوچا مەھەللىسىدە، دېھقان (M1)

چۈشكۈنلۈكلەرنى دەلىللەپ كۆرسىتىدۇ. بۇنداق شارائىتتا غەربكە ئەگىشىش خەۋپتىن دېرەك بېرىدۇ. مىلادى 7-ئەسىرگە كەلگەندە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىسلام دىنىنى ئەكەلدى. بۇ دىن رېئال دۇنياغا يېقىن بولغان تەشەببۇسنى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈكسەك ئەخلاقىي باشلامچىلىقى بىلەن قىسقا مۇددەتتە ئىنسانلار جەمئىيىتىدە ئۆزىگە خاس ئورۇن ئىگىلىدى. بۇ دىن ياراتقان يېڭى ئۈمىد ئەخلاق ئۈستىگە قۇرۇلغان جەمئىيەتنىڭ كارتىنىسىنى سىزىپ ئۆتتى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆز تەلىماتلىرىنىڭ ئەڭ يېتۈك ئىجراچىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن بۇ مۇسۇلمان ئۈمىدلىرىنىڭ قەلبلىرىدىن ئورۇن ئالدى. ئۇ ئۆز قاراشلىرىنى پۈتكۈل ئىش-ھەرىكىتىنىڭ ھەر بىر ئۈگىلىرىگە قەدەر سىڭدۈرگەندى. ئۇنىڭ ئەخلاقىدىن سوراغاندا، كىشىلەر: «ئۇنىڭ ئەخلاقى (قۇرئان كەرىم) ئىدى» دەپ جاۋاب بېرىشكەن. ئۇنىڭ ئىش-پائالىيەتلىرىنىڭ، ھەتتا ئۇ ئارىلاشقان كىشىلەرنىڭ تەتقىقات ئوبيېكتى قىلىنىشى شۇ سەۋەبتىن بولۇشى ئېھتىمال. ھەدىسلەردە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كىچىك ۋاقتىدا يۈرىكىدىن شەيتاننىڭ ئېلىۋېتىلگەنلىكى، مىراجقا ئۆرلىگەندە يۈرىكىنىڭ ئابىي زەمەمدە يۈيۈلغانلىقى بايان قىلىنىدۇ. مانا بۇلار ئۇ كىشىنى مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە مېسىلىز كىشىگە ئايلاندۇرغان. بەلكىم بۇ پاكلىق ھەققىدىكى چۈشەنچىلىرىمىزنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇشى مۇمكىن.

فارابىي، ئىبىن سىنا، غەززالىي... قاتارلىق شەرق ئالىملىرى نوقۇل ئىلىم چولپانلىرى بولۇپلا قالماستىن، شەرق ئەخلاقىنىڭ ئىجراچىلىرىدۇر. فارابىي ھەزرەتلىرىنىڭ ئەخلاق - پەزىلەت ھەققىدىكى قاراشلىرىمۇ بىر قەدەر گەۋدىلىك. بۇ خىل روھنى بۈگۈنكى زىيالىيلىرىمىزدىن تېپىش تەس. شۇڭلاشقا، دېھقانلار زىيالىيلارغا ئالدىراپ قايىل بولمايدۇ. ئۆز ئەمەلىيىتىگە خىلاپ كىچىككىنە ئىش ئارقىلىقمۇ ئۇلارنى ئىنكار قىلىۋېتىدۇ. قارىماققا ئۈستۈنۈشى چاڭ-توزان كۆرۈنىدىغان دېھقانلارنىڭ ۋۇجۇدىغا ئاجايىپ ئەخلاق مۇجەسسەم: ئۇلار كىشىلەرگە تونۇسۇن - تونۇمسۇن ئەدەب بىلەن سالام قىلىدۇ. ئۇلار ئائىلىدە بولسۇن، كىشىلىك مۇناسىۋەتتە بولسۇن، ھەتتا ھاجەتخانىدىكى ئۇششاق تازىلىق ھەرىكەتلىرىدە بولسۇن ئىنتايىن مەسئۇلىيەتچان. ئەلۋەتتە، بەزى جەھەتتە دېھقانلار زىيالىيلارغا ئۆلگە بولۇشقا يارايدۇ.

ئىنسان دۇنيادا پاك ياشىشى كېرەك. بۇنى ئۇنىڭ تەبىئىيىتى بەلگۈلىگەن. ئابلىز ئۆمەر ھاجى «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى

كومپيۇتېر مەشغۇلاتىدا: ماشىنىست ۋە بەتچى رسالەت مۇھەممەت
بۇ ساننىڭ تېخىرىداكتورى ۋە مەسئۇل كوررېكتورى: قۇربان مامۇت

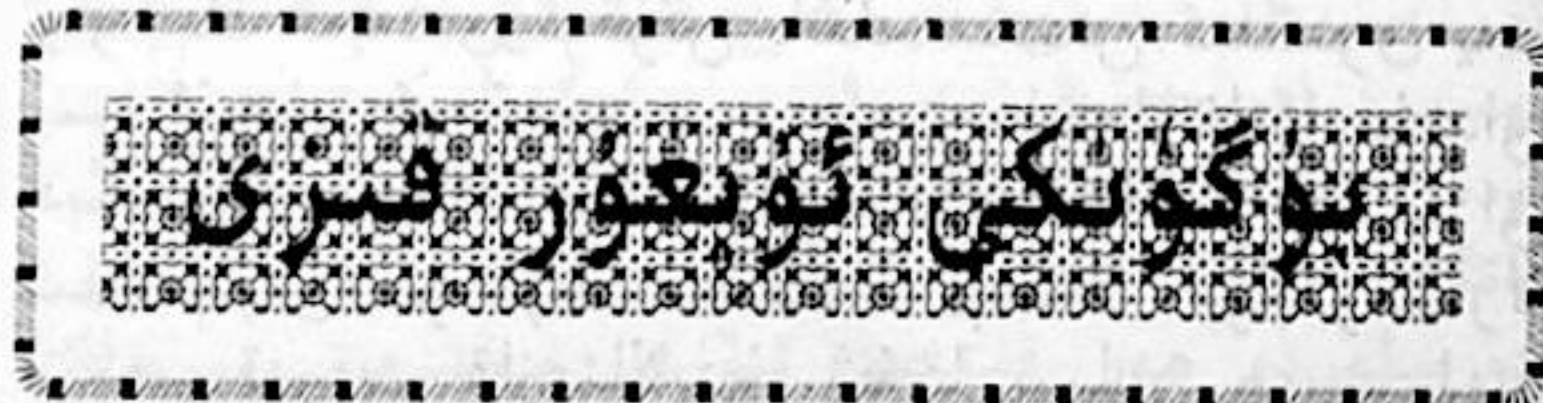

ساھىبجامال ۋە موۋەپپەقىيەت يولى

چىن شۆشۈن

- ساھىبجامال ، نۇرغۇن تەتقىقات گۈرۈپپىلىرى ئۈزۈن يىللاردىن بۇيان ئىزدىنىپ كېلىۋاتقان بۇ ساھەدە ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك ئۇتۇق قازىنىپتۇ ، دەپ ھېسابلاشتى ئۇلار ، - سەۋىيىسى ئىنتايىن يۇقىرى مۇنەۋۋەر ماقالە بوپتۇ . ئەجىبا ، بۇ راستمىدۇ ؟ بۇيەردىمۇ «ئازسانلىق مىللەتلەر ئوقۇغۇچىلىرىغا ئېتىبار بېرىدىغان» ئادەت بارمىدۇ-يا ؟ بۇ مۇمكىن ئەمەس . چۈنكى ماقالىدىكى تېمىنى گېرمانىيىلىك داڭلىق نەزەرىيە فىزىكىسى ئالىمى ، پروفېسسور W . نام چىقارغانىدى . بۇ ، ئادەتتىكى كىشىلەرلا ئەمەس ، ھەتتا تەتقىقات ئورۇنلىرىدىكى مۇتەخەسسسلەرمۇ تەستە ئاڭقىرىدىغان قىيىن مەسىلە ئىدى . چۈنكى ئۇ يۇقىرى ئېنېرگىيە فىزىكىسىدىكى ئۆزگەرمەس ئەگمە كۋانت قۇتۇپى نەزەرىيىسى ، ئولترا گېوتېنوزا نەزەرىيىسى ، مودۇللار توپى ، كرستاللار توپى قاتارلىق سىرلىق ئالىي فىزىكا ۋە ئالىي ماتېماتىكىغا بېرىپ تاقىلىدىغان ئۇقۇم بولۇپ ، بۈگۈنكى دۇنيادىكى زەررىچە فىزىكىسى ھادىسىسى ، تارتىش

2000-يىلى 8-ئاۋغۇست جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى نەزەرىيە فىزىكىسى تەتقىقات ئورنىدا دوكتورلۇق دىسسىپلېنىسى ياقلاش يىغىنىنى ئۆتكۈزۈلدى . زىلۋا ۋە تارتىنچاق ئۇيغۇر قىزى ساھىبجامال دۆلەت مەملىكەت ئىچى ۋە چەت ئەللەردىن كەلگەن توققۇز نەپەر باھالاش ھەيئىتىگە ئىلمىي ئەمگىكىنى ئىنگىلىز تىلىدا راۋان دوكلات قىلدى . دىسسىپلېنىسىنىڭ ماۋزۇسى «مەركىزىي زەرەت $C=2$ نىڭ ئەگمە قۇتۇپ نەزەرىيىسى ۋە مەركىزىي زەرەت $C=3$ شۇنداقلا $n=2$ ئولترا سىممېترىيىلىك ئەگمە قۇتۇپ نەزەرىيىسىنىڭ تۈرلىرى» ئىدى . ھەممەيلەن ماقالىنى بىردەك ماقۇللىدى .

كۈچى ۋە ئالەمشۇناسلىق ھەققىدىكى تەتقىقاتلارنىڭ مۇھىم ۋاسىتىسى ئىدى. زەررىچە فىزىكىسى بويىچە داڭلىق ئالىم ، پروفېسسور H. P. نىللىس ساھىبجامالنىڭ ماقالىسىنى باھالاپ مۇنداق تەكىتلەيدۇ : «ساھىبجامال ئۆز ماقالىسى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ مۇنەۋۋەر فىزىكا ئالىمىسىگە خاس پەزىلىتىنى ئىسپاتلىدى . بولۇپمۇ ئۇ ماقالىدىكى ماتېماتىكىلىق قۇرۇلمىلارنى ئىنتايىن تىرىشچان چۈشىنىپ يەتكەنلىكى ئۈچۈن ھەيران قالدۇرغۇچى ، ئىنتايىن مۇھىم ۋە يېڭى مۇۋەپپەقىيەتنى ۋۇجۇدقا چىقىرىلغان . كېسىپ ئېيتىمەنكى ، ئۇنىڭ ماقالىسىنى مۇنەۋۋەر باھالاشقا بولىدۇ . خەلقئارا ئۆلچەملەر بويىچە بولغاندا ئۇ دوكتورلۇق ئىلمىي ئۇنۋانى ئېلىشقا تامامەن ھەقلىق . خەلقئارادىكى داڭلىق نەزەرىيە فىزىكىسى ئالىمى W . نام باھالاش سۆزىدە مۇنداق دەيدۇ : «بىر قىسىم ئالىملار بۇ نەزەرىيە تۈرلەرنى تەتقىق قىلىشقا ئۇرۇنۇپ باقتى . لېكىن مەسىلە ئويلىغاندىنمۇ بەكرەك مۇرەككەپ بولغىنى ئۈچۈن ، ئۈزۈل-كېسىل ھەل قىلىنغانىدى . مانا ئەمدى ساھىبجامالنىڭ ۋەۋەپپەقىيىتى بۇ مەسىلىنىڭ يېشىمىنى بىر قەدەم ئىلگىرى سۈردى ، دېيىشكە بولىدۇ . چۈنكى ئۇ يۈكسەك تىرىشچانلىقى بىلەن ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان نۇرغۇن تەتقىقات گۇرۇپپىلىرىنى قىزىقتۇرۇپ كەلگەن بۇ تۈگۈننى ئاخىرى يەشتى . ئۇنىڭ ماقالىسىنى مۇنەۋۋەر باھالاشقا بولىدۇ . ساھىبجامال دوكتورلۇق ئىلمىي ئۇنۋانى ئېلىش سالاھىيىتىنى تولۇق ھازىرلىدى . پروفېسسور H . رويېر باھالاش سۆزىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ : «ساھىبجامال تاللىغان بۇ تېما يۈكسەك ماھارەتنى ، ئۈستىلىق بىلەن تەشكىللەشنى ۋە بىر-بىرىگە ئىرىش-چىرىش بويىچە تەكشۈرۈش ئىنتايىن مۇرەككەپ نەزەرىيە فىزىكىسى ساھەسىدە بۆسۈپ ئىلگىرىلەشنى تەلپ قىلىدىغان قىيىن مەسىلىدۇر . ساھىبجامالنىڭ ئەلا نەتىجىسى مەندە ئىنتايىن چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى . شۈبھىسىزكى ، ئۇنىڭغا دوكتورلۇق ئىلمىي ئۇنۋانى بېرىشكە بولىدۇ . داڭلىق نەزەرىيە فىزىكىسى ئالىمى R . فلومېي مۇنداق دەيدۇ : «ساھىبجامالنىڭ K . ۋېنلاندى بىلەن بىرلىشىپ يازغان ماقالىسى (دوكتورلۇق دىسپېرتاتسىيىسىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ ، دۇنيادا تەسىرى بار بىر ئىلمىي ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان) ئۆلچەملىك پايدىلىنىش ماتېرىيالىغا ئايلاندى .»

بۇ يەردە شۇنىڭغا دىققەت قىلىش زۆرۈركى ، ئالىم R . فلومېينىڭ : «ئۆلچەملىك پايدىلىنىش ماتېرىيالىغا ئايلاندى» دېگىنى «نەزەرىيە فىزىكىسى تارىخىغا يېزىلدى» دېگەنلىك بولۇپ ، ئۇ ئىنتايىن بۈيۈك باھا ئىدى . يېزىلغان باھالارنىڭ ھەممىسىلا ئىنتايىن ئۇزۇن بولۇپ ، بەزىلىرى ھەتتا خەنزۇچە خەت ھېسابىدا 1500 خەت ئەتراپىدا ئىدى . چۈنكى ساھىبجامال مەزكۇر ماقالىسى ئارقىلىق ئىككى ئۆلچەملىك ئۆزگەرمەس ئەگمە كۋانت نەزەرىيىسى ساھەسىدە ئۇزۇندىن بۇيان ھەل بولماي كېلىۋاتقان قىيىن بىر مەسىلىنى ھەل قىلىپ ، زەررىچە

فىزىكىسى تەتقىقاتى ئۈچۈن پۇختا ئاساس سالغانىدى . شۇڭا ، ئالىملارنىڭ يۇقىرىقى سۆزلىرى نەزەرىيە فىزىكىسى ئىلمى ساھەسىدىكى خەلقئارالىق نوپۇز ئىگىلىرىنىڭ ساھىبجامالغا زەررىچە «ئېتىبار» دىن مۇستەسنا ھالدا بەرگەن لىئىلا باھالىرى ئىدى .

ساھىبجامال خوتەن چىرا ناھىيىسىدىن بولۇپ ، 1985-يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ فىزىكا فاكولتېتىغا قوبۇل قىلىندى . ئۇ «ئۇيغۇر تىلىدا ئىمتىھان بەرگەن ئوقۇغۇچى» لاردىن ئىدى . بۇ «سۈپەت» ئۇنىڭ خەنزۇچە سەۋىيىسى خەنزۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭكىدىن تۆۋەن تۇرىدۇ ، دېگەنلىك بولاتتى . ساھىبجامال 1990-يىلى مەكتەپنى ئەلا پۈتتۈرۈپ ، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى پروفېسسورى چاچاۋجىڭ ئەپەندىدە نەزەرىيە فىزىكىسى بويىچە ئوقۇيدىغان ماگىستىر ئاسپىرانتلىققا ئىمتىھان ئارقىلىق قوبۇل قىلىندى . دەرسلىكنىڭ تەلىپى بويىچە ساھىبجامال تەدرىجىي «دېففېرېنسىئاللىق گېئومېترىيە» ، «لى ئالگېبرا» ، «ئالى كۋانت مېخانىكىسى» ، «كۋانت قۇتۇپى نەزەرىيىسى» قاتارلىق ئالىي ماتېماتىكا ۋە يۇقىرى ئېنېرگىيە فىزىكىسى ساھەسىگە كىرىپ باردى . بىراق بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئاساسىي بىلىملىرى يېتەرسىز ، بولۇپمۇ خەنزۇچە ئاڭلاپ چۈشىنىش ئىقتىدارى ئاجىز ئىدى . ساھىبجامال مۇئەللىپكە ئىنتايىن سەمىمىيلىك بىلەن مۇنداق دەيدۇ : «مەن چىرىدا ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ئۇيغۇرچە ئوقۇغانىدىم . ئالىي مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقىدا بىر يىل مەخسۇس خەنزۇچە ئۆگەنگەن بولساقمۇ ، لېكىن قالغان تۆت يىل جەريانىدا نۇرغۇن كەسپىي دەرسلەرنى ئۇيغۇر تىلىدا ئاڭلىدۇق . ھازىر ئاسپىرانتلارنى پۈتتۈرۈپ خەنزۇ مۇئەللىملەر تەربىيىلەيدۇ . راستىنقى دېسەم ، ئاسپىرانتلىق ئوقۇشنىڭ دەسلىپىدە مەن ھەقىقەتەن قىيىنلىغانىدىم !»

دۇرۇس ، ئازسانلىق مىللەتلەر كادىرلىرىنى يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن شىنجاڭدىكى ئالاقىدار تارماقلار ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان مىللىي مائارىپتا ئىزچىل ئېتىبارلىق سىياسەتنى يولغا قويۇپ ، ئازسانلىق مىللەتلەر ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئالىي مەكتەپكە كىرىشتىكى نومۇر ئۆلچىمىنى خەنزۇلارنىڭكىدىن تۆۋەن بېكىتىپ كەلدى . مانا ھازىر ساھىبجامالنىڭ ئالدىدا تۇرغىنى يېپيېڭى ئىلىم - پەن مۇساپىسى ئىدى . مەسىلەن ئالايلى : 100 مېتىرغا يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىدە ھەممەيلەن بىر پەللىدىن ئېتىلىپ چىقىدىغان تۇرسا ، سېنى : ئۇيغۇر كەنەن ، ئالدى بىلەن سەن ئون مېتىرغا يۈگۈرۈۋالغىن ، دېگىلى بولامدۇ ؟ بۇ ئەلۋەتتە مۇمكىن ئەمەس . شۇڭا چاچاۋجىڭ ئەپەندى ئوقۇش باشلىنىشتىن ئىلگىرى يەنە بىر ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىسى بىلەن مۇڭداشقاندا مۇنداق دېگەندى : «سىلەرنىڭ ئاساسىڭلار ئاجىز . بىراق ئىلىم-پەن مۇساپىسىدە پەقەت كۈچلۈكلەرلا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايدۇ . شۇڭا سىلەر ھەسسىلەپ تىرىشچانلىق كۆرسىتىڭلار كېرەك !»

ساھىبجامال قەيسەر ئىرادىلىك قىز ئىدى . ئۇ

ئۆز كەسپىگە ئوتتەك ئىشتىياق باغلىدى . ئۇ شۇ چاغدىكى ئۆگىنىش ئەھۋالىنى ئەسلەپ مۇنداق دەيدۇ : «مەن دەسلەپتە ئاسپىرانتلىققا قوبۇل قىلىندىم ، ئەمدى شاھادەتنامە ئالالىشىمدا گەپ يوق ، دەپلا ئويلىغانىدىم . بۇنچىۋالا ئېغىر قىيىنچىلىقلارغا يولۇقۇشۇمنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمايتتىمەن . ئىشقىلىپ ، مەن چېكىنىمە بولمايتتى ھەم چېكىنىش يولۇمۇ يوق ئىدى .»

دۇرۇس ، ساھىبجامالنىڭ چېكىنىش يولى يوق ئىدى . ئۇنىڭ بىردىنبىر چېكىنىش يولى - ئاسپىرانتلىق ئوقۇشىدىن ۋاز كېچىش ئىدى . چاچاۋجىڭ ئەپەندىمۇ ساھىبجامال ۋە يەنە بىر ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپ ماتېماتىكا ئاساسىنىڭ ئاجىز ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى . بىراق ئۇ : «ئالىي دەرىجىلىك ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈشتە ئۇلارغا چوقۇم قاتتىق تەلەپ قويۇش كېرەك . ئۇلارغا قويۇلىدىغان ئۆلچەمنى تۆۋەنلىتىشكە قەتئىي بولمايدۇ . ناۋادا (ئېتىبار) بىلەن ئۆلچەمنى تۆۋەنلەتكەندە ، ئالىي دەرىجىلىك ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈپ چىقىش مۇمكىن ئەمەس . بىراق مائارىپتا بولۇپمۇ مىللىي مائارىپتا ھەممىدە ئەمەلىيەتتىكى ئاساس قىلىپ ، ئوقۇغۇچىلاردا نېمە كەم بولسا ، شۇ جەھەتتىن تەربىيەلەش كېرەك» دەپ ئويلايتتى . شۇڭا ئۇ ، ئەينى ۋاقىتتا بۇ ئىككى ئوقۇغۇچىسىغا ئىلگىرى بولۇپ باقمىغان «دەرس تولۇقلاش» ئۈسۈلىنى قوللاندى . ساھىبجامال بىلەن دەرس تولۇقلاشقا قاتناشقان يەنە بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ئىسمى ئايجامال ئىدى . دەرس تە ئۇلار نېمىنى ئاڭقىرالامسا ، شۇنوقتىن تولۇقلاپ چۈشەندۈرەتتى . چاچاۋجىڭ ئەپەندى ئۇلارغا ھەتتا دېققىرىنى ئاللىقى گېئومېترىيىگە ئائىت ئەڭ دەسلەپكى ساۋاتلارنىمۇ باشتىن سۆزلىدى . ماتېماتىكىدا يەنە نۇرغۇن ھېسابلاشلار بولىدۇ . ھېسابلاش ھالقىسىنى ئۇقمىغاندا ماتېماتىكىنى ئوبدان ئۆگەنگىلى بولمايدۇ . يەنە كېلىپ ، دەرس مەزمۇنىنى ئۇلار (خەنزۇ تىلى ئاساسى ئاجىز بۇ ئۇيغۇر قىزلىرىغا . - تەرجىماندىن) غا خەنزۇ تىلىدا ئېزىپ ئىچۈرۈشكە ، تاكى ئۇلار مەسىلىنى ئاڭقىرالغۇچە قايتا-قايتا چۈشەندۈرۈشكە توغرا كېلەتتى . شۇڭا چاچاۋجىڭ ئەپەندى بۇ ئىككى ئوقۇغۇچىسى بىلەن كۈندە دېگۈدەك تاكى كەچ سائەت 12لەرگىچە بىللە بولاتتى .

بىنانى ئېگىز سېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۆلىنى چوڭقۇر - پۇختا قوپۇرۇش كېرەك . شۇنىڭغا ئوخشاش ، پۇختا ماتېماتىكا ئاساسىنى سالماي تۇرۇپ ، نەزەرىيە فىزىكىسىدا يۇقىرى پەللىگە ئۆرلەيمەن ، دېيىش مۇمكىن ئەمەس . ساھىبجامال بېسىمنىڭ ھەقىقەتەن ئېغىر ئىكەنلىكىنى ، زور بەدەل تۆلىمىسە بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتى . شۇڭا بارلىق ۋاقتىنى ئۆگىنىشكە ئاتدى . دەرسلەردە ھەر قېتىم ئۆزى چۈشەنمەيدىغان (خەنزۇچە) خەت ئۇچرىغان ھامان دەرھال لۇغەتتىن ئاڭتۇرۇپ ، تاكى پىششىق بىلىۋالغانغا قەدەر

قايتا-قايتا ئۆگەندى . ئۇ دەرسلەرنى بىرمۇ بىر تولۇقلاپ ، قىيىن مەسىلىلەرنى بىرمۇ بىر يېشىپ ماڭدى . شۇنداق قىلىپ ، ئوقۇتقۇچىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئۇ تولۇقلاشقا تېگىشلىك بارلىق مەزمۇنلارنى تولۇقلاپ چىقتى . شۇڭا ئۇنىڭ ئاسپىرانتلىق ئوقۇشى بىر يىل ئۇزارتىلدى . ئۇيغۇرلار ناخشا-ئۇسسۇلغا ھېرىسمەن خەلق . ساھىبجامالنىڭ ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇۋاتقان ۋاقتى دەل ئۇنىڭ ئالتۇندەك بەرنا چاغلىرى ئىدى . شۇڭا ئۇ باشقا قىزلارغا ئوخشاش ناخشا ئېيتىپ ئۇسسۇل ئويناشنى ، چىرايلىق ياسىنىپ يۈرۈشنى ئويلايتتى . بىراق ئۇنىڭ بۇنىڭغا ۋاقتى يوق ئىدى . شۇڭا ئۇنىڭ ھەر كۈنلۈك ھەرىكىتى پەقەت ياتاق ، ئاشخانا ۋە سىنىپتىلا بولاتتى . ھەركۈنى ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇدىغىنى تىرەن مەزمۇنلۇق دەرسلىكلەر ، لۇغەت ۋە يېشىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان قىيىن مەسىلىلەرلا ئىدى . ھەر ئىككى ھەپتەدە بىر قېتىم دوستى بىلەن كىنوغا بېرىش ئۇنىڭ بىردىنبىر ئارامى ئىدى . نېمىدېگەن زېرىكىشلىك ، مەزىزسىز ئاسپىرانتلىق ھاياتى- ھە !

تۆت يىل جەرياندا ، ئۇ ئالىي مەكتەپتە خەنزۇلارغا ئۆتۈلىدىغان تولۇق كۇرس ماتېماتىكىسىنىڭ بارلىق مەزمۇنلىرىنى پۇختا ئىگىلەپ چىقتى . ھەتتا خەنزۇ تىلىدا دەرس ئاڭلاش ، پىكىرلىشىش ، ئوقۇش ۋە خەنزۇچە تەپەككۈر قىلىشنى ئۆگىنىۋالدى . باشقىلار ئۇنىڭ كۈتۈپخانىدا «لى ئالگېبراسى» ، «دېققىرىنى ئاللىقى گېئومېترىيە» قاتارلىق مۇرەككەپ ماتېماتىكا نەزەرىيىسىگە ئائىت خەنزۇچە كىتابلارنى ئوقۇپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرگىنىدە ھەيران قېلىشاتتى . چۈنكى بۇ كىتابلارنى ماتېماتىكا تولۇق كۇرسىدا ئوقۇيدىغان خەنزۇ ئوقۇغۇچىلارمۇ تەستە چۈشەنەتتى . بىراق ساھىبجامال ئۇنىڭ تېگىگە يېتەلمىگەندى . پۇختا ماتېماتىكا ئاساسى ئۇنىڭغا ئالىي ماتېماتىكا ئىشىكىنى داغدام ئاچتى ساھىبجامال جاپالىق ئۆگىنىشنى تاماملاپ ، ئاخىرى دىسپېرتاتسىيە يېزىش باسقۇچىغا كىردى . ماقالىنى خەنزۇچە يېزىش كېرەك ئىدى . ئۇ دىسپېرتاتسىيىسىنى ئاخىرى پۈتتۈرۈپ دەسلەپكى ئورنىگىنالىنى ئوقۇتقۇچىسىغا تاپشۇردى . ماقالىنى بىر قۇر كۆرۈپ چىققان چاچاۋجىڭ ئەپەندى نېمە دېيىشنى ، نېمە قىلارنى بىلىلمەي تۇرۇپلا قالدى . چۈنكى ساھىبجامالنىڭ ماقالىسىدا نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى ئوقۇقلى بولمايتتى . دېمەك ، ئۇنى دىسپېرتاتسىيە دېگىلىمۇ بولمايتتى . چاچاۋجىڭ ئەپەندى مەسىلىنىڭ تۈگىنىشى ئاخىرى سەزدى . ئەسلىدە مەسىلە ساھىبجامالنىڭ خەنزۇ تىلى ئاساسىدا ئەمەس ، بەلكى يېزىقچىلىق ئاساسىنىڭ ئاجىزلىقىدا ئىدى . چۈنكى ماقالىدىكىسى پۈتۈنلەي لوگىكا قالايمىقانچىلىقى بولۇپ ، بۇ ، ساھىبجامالنىڭ لوگىكا ئوقۇمايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى .

- بۇ نېمە ئىش ؟ - دەپ سورىدى ئۇستاز ئۇنىڭدىن .

- مەن ماقالىنى قانداق يېزىشنى ئۇقمايدىكەنمەن ، دەپ جاۋاب بەردى ساھىبجامال ، كىچىك ۋاقتىدا ماقالە يېزىشنى ئاساسەن مەشىق قىلىپ باقمىغان . باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغدا بىر مەۋسۈمدە ئاران بىر پارچە ماقالە يازاتتۇق .

قارىغاندا ، ساھىبجامال ماقالىدىكى پىكىرنى قانداق راۋانلاشتۇرۇشنى بىلمەيۋاتاتتى . شۇنىڭ بىلەن چا جاۋجىڭ ئەپەندى ئىشنى باشتىن باشلىدى . ئۇ ساھىبجامالنى يېتەكلىدى . . . بىر قەدەم بىر قەدەمدىن ئالغا يېتەكلىپ ماڭدى . . . شۇنداق قىلىپ ، ساھىبجامال ئاخىرى دىسپېرتاتسىيەنى خەنزۇچە يېزىپ پۈتتۈردى .

قېتىرقىنىپ ئىزدىنىدىغان ، يېتەكچىلىكنى چۈشىنىدىغان ، مۇھىمى ئۆزىنى كونترول قىلىشنى بىلىدىغان ، ئىرادىسى كۈچلۈك ، پاراسەتلىك ، مەنىۋى كۈچكە باي ساھىبجامال چا جاۋجىڭ ئەپەندىدە ئاجايىپ چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى .

بىراق ، ماگىستىرلىقنى تاماملاش ئالىي دەرىجىلىك ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈشنىڭ بىر باسقۇچلا ئىدى . ساھىبجامال ئۈچۈن ئېيتقاندا ، مۇساپە تېخى ئۇزۇن ئىدى . چۈنكى نەزەرىيە فىزىكىسى ئىنتايىن ئابىستىراكت ماتېماتىكا دۇنياسى بولۇپ ، يۇقىرى ئېنېرگىيە فىزىكىسى تەتقىقاتىنىڭ ئاساسى ھېسابلىناتتى .

ساھىبجامال ئىتالىيە خەلقئارا نەزەرىيە فىزىكىسى مەركىزىنىڭ يۇقىرى ئېنېرگىيە فىزىكىسى گۇرۇپپىسىدا چەت ئەللىك ماگىستىر ئاسپىرانتلار دەرسلىكى بويىچە بىر يىل بىلىم ئاشۇرۇشنى قولغا كەلتۈردى . بۇ مەخسۇس 3-دۇنيا ئەللىرىگە تەۋە ئاسپىرانتلارنى قوبۇل قىلىدىغان ۋە تەربىيەلەيدىغان ئورۇن بولۇپ ، ئوقۇش ۋاقتى بىر يىللا ئىدى . بۇ ، ساھىبجامالغا نىسبەتەن ئېيتقاندا مۇستەقىل ئىشلەش ، ئۆگىنىش ۋە چېنىقىش پۇرسىتى ئىدى . چۈنكى ئۇ يەردە ئوقۇغۇچىلارغا ئوقۇتقۇچى يېتەكچىلىك قىلمايتتى . ساھىبجامالنىڭ بىرگە بولۇدىغانلىرى پەقەت نېگىر ۋە ئەرەب ساۋاقداشلىرىلا ئىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە دەرسمۇ ھەم جىددىي ، ھەم ئېغىر ئىدى . ھەركۈنى ناھايىتى نۇرغۇن مەشىقلەرنى ئىشلەشكە توغرا كېلەتتى . ساھىبجامال بۇ بىرىيل جەرياندا دەرسلەرنىڭ ھەممىسىنى تولۇق ئۆگىنىپ بولدى . باشقا ساۋاقداشلىرىغا قارىغاندا ئۇ ھەممە پەندە لايىقەتلىك بولدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ساھىبجامالنىڭ مۇستەقىل ئىشلەش ئىقتىدارى كۆرۈنەرلىك ئۆستى .

شۇنىڭغا ئۇلاپلا ساھىبجامال يەنە شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ، جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ نەزەرىيە فىزىكىسى تەتقىقات ئورنى ۋە گېرمانىيە بونن ئۇنىۋېرسىتېتى بىرلىشىپ تەشكىللىگەن دوكتورلۇق ئوقۇتۇش نوقتىسىغا ئوقۇشقا كىردى . ئۇنىڭ ئۆگىنىشى بىرىنچى يىلى بېيجىڭدا بولۇدىغان قىلىپ بەلگىلەندى . ئىككىنچى يىلى دىسپېرتاتسىيە تەييارلاش ئۈچۈن گېرمانىيە بونن ئۇنىۋېرسىتېتى فىزىكا تەتقىقات ئورنىغا باردى ۋە خەلقئارادىكى

داڭلىق نەزەرىيە فىزىكىسى ئالىمى ، دوكتور W . نام ئەپەندىنىڭ يېتەكچىلىكىدە دىسپېرتاتسىيەنى تاماملاشقا كىرىشىپ كەتتى . ئۇ ، شۇ كەتكىنچە 2000-يىلى ئاۋغۇستتا ئاندىن دىسپېرتاتسىيەنى ياقىلاش ئۈچۈن جۇڭگوغا قايتىپ كەلدى . بۇ ئۈچ يىل جەريانىدا ئۇ ئادەتتىكى ئادەملەر يېڭىلىپ كېتەلمەيدىغان ئېغىر قىيىنچىلىقلار ئۈستىدىن غالىپ كەلدى . 1998-يىلىدىن 2000-يىلىغىچە ساھىبجامال گېرمانىيەدە ئوقۇدى . ئېنىقراقىنى ئېيتقاندا ، ئۇ دوكتورلۇق دىسپېرتاتسىيەنى دۇنياغا داڭلىق ئۇنىۋېرسىتېت - بونن ئۇنىۋېرسىتېتىدا تاماملىدى . بىراق ئۇ خىزمەت ۋە ئۆگىنىشنىڭ جىددىيلىكىدىن بارلىق ۋاقتىنى ئۆگىنىشكە قاراتتى . شۇڭا ئۇ گېرمانىيەدە ئۈچ يىل تۇرۇپ ، بونن شەھىرىنى تۈزۈك كۆرەلمەي يېنىپ كەلدى . ئالاھىزەل ئون ئايغىچە ئۇ بولكا بىلەن ئالىمدا قورساق توقلىدى . شۇڭا ئۇزۇن مۇددەت ئوزۇقلۇق يېتىشمەگەچكە ، ئۇنىڭ چاچلىرى چۈشۈپ كەتتى . 1998-يىلى ساھىبجامالنىڭ ئۆمۈر يولدىشى تۇرغۇن ئۇنى يوقلاپ بوننغا باردى . ئايالىنىڭ ياداپ باشقىچلا بىر ئادەمگە ئوخشاپ قالغانلىقىنى كۆرگەن تۇرغۇننىڭ ئىچى سېرىلىپ كەتتى . شۇڭا تۇرغۇن بوننغا بارغاندىن كېيىن ھەر كۈنى ئۆزى تاماق ئېتىپ ، ساھىبجامالنىڭ ئىشخانىسىغا ئاپىرىپ بەردى .

ئوقۇۋاتقان چاغلىرىنى ئەسلىگىنىدە ساھىبجامالنى ئەڭ ئېچىنىشلىق ئازابقا سالىدىغىنى ، ئۇنىڭ كۆيۈمچان ئاتىسىنىڭ ئىسسىق يۈزىنى كۆرەلمىگىنى ئىدى . ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆرپ - ئادىتى بويىچە ئاتا-ئانىسى قازا قىلغان پەرزەنتلەر ھەرقانچە يىراقتا بولسىمۇ يېنىپ كېلىپ مېيىتىنى ئۆز قولى بىلەن ئۆزىتىشى كېرەك ئىدى . شۇڭلاشقىمۇ ساھىبجامالنىڭ ئاتىسى قازا قىلغاندا ، ئۆيگە يىغىلغان چوڭلار تۇرغۇننى ئارىغا ئېلىۋېلىپ : «ساھىبجامالغا خەۋەر قىلسىلا ، دەرھال يېنىپ كەلسۇن . ئۆلۈمدە ئاتىسىنىڭ بېشىدا تۇرمىسا قانداق بولىدۇ ؟» دەپ نەسەت قىلغىلى تۇردى . بۈگەپلەر تۇرغۇننىمۇ تەمتىرىتىپ قويدى . ئۇ ئاخىرى چوڭلارغا : «ساھىبجامال ئاتىسىغا بەك ئامراق ئىدى . ناۋادا بۇ شۇم خەۋەرنى ئاڭلىسا ئۇ چوقۇم ئايلىنىپ يېقىلىدۇ . قانداق قىلارمىز ؟» دەپ . شۇنىڭ بىلەن چوڭلار ئەلھۆككىملىلا دېيىشتى . شۇنداق قىلىپ ، ساھىبجامالغا خەۋەر قىلىنمىدى .

ساھىبجامال بېيجىڭدا دىسپېرتاتسىيەنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياقىلاپ بولۇپ يۇرتىغا - چىرىغا بارغاندىلا ، ئاتىسىنىڭ ئاللىقاچان قازا قىلىپ كەتكەنلىكىنى ئاندىن ئۇقتى . ساھىبجامال ، مانا ھازىر دوكتورلۇق شاھادەتنامىسىنى قولغا ئالدى . كىشىلەر ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىكىگە ئاپىرىن ئوقۇيدۇ ، ئەلۋەتتە . لېكىن ساھىبجامال ئۈچۈن ئېيتقاندا ، ئۇ بېسىپ ئۆتكەن ھەر بىر قەدەم كۈرمىك مۇشەققەت بىلەن تولغان ئۇزۇن مۇساپە ئىدى . بۇ قىيىنچىلىقلار باشقا قىيىنچىلىق ئەمەس ، بەلكى پەقەت ئۇ تاللىغان

تېمىنىڭ قىيىنلىقى ئىدى. شۇنداق ئېيتىشقا بولىدۇكى، فىزىكىدا نەزەرىيە فىزىكىسى ئەڭ قىيىن تېما ھېسابلىنىدۇ؛ نەزەرىيە فىزىكىسىدىكى گېوتېنۇز نەزەرىيىسى ۋە ستاتىستىكا فىزىكىسىدا قوللىنىشنىڭ ئۆزىمۇ ئاجايىپ جەلپكار تېمىلاردىن، ئەلۋەتتە 20 نەچچە يىلدىن بۇيان دۇنيادىكى نۇرغۇن نەزەرىيە فىزىكىسى تەتقىقات گۇرۇپپىلىرى ئۇنى تەتقىق قىلىپ باقتى. لېكىن پروفېسسور W نامىنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا: «مەسىلە ئويلىغاندىنمۇ بەكرەك مۇرەككەپ بولغاچقا، ئۈزۈل-كېسىل ھەل بولمىغانىدى». چۈنكى ئۇ يۈكسەك ئابستىراكت فىزىكا ۋە ماتېماتىكا ساھەسىدە يېڭىچە ھېسابلاش ئۇسۇلىنى قوللىنىشنى تەلەپ قىلىدىغان قىيىن نۇقتا بولغانلىقى ئۈچۈن، ئىلگىرىكىلەر ئۇنى ئاخىرىغا ئاچقالمىغانىدى. دەسلەپتە بېيجىڭدىكى فىزىكا تەتقىقات ئورنى بۇ تېمىنى تاپشۇرۇۋالغاندا، نۇرغۇن كەسىپداش ئالىملار ساھىبجامالنىڭ ئۇنى بىر باشقا ئاچقالىشىغا ئىشەنچ قىلالمىغانىدى. بىراق قەيسەر ئىرادىلىك ئۇيغۇر قىزى ساھىبجامال بونى ئۈنۈپرسىتىپتىغا بارغاندىن كېيىن بۇ تېمىنى ئاخىرى بىر باشقا ئاچقالدى. بىر يىل ئۆتۈپ كەتتى، لېكىن ساھىبجامالنىڭ ماقالىسى تېخى پۈتمىگەندى. شۇڭا ۋاقىتنى ئۇزارتىشقا توغرا كېلەتتى. ئىككىنچى يىلى چاۋجېڭ ئەپەندى بونىغا كېلىپ ساھىبجامالنىڭ چاچلىرىنىڭ چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى كۆردى. چاۋجېڭ ئەپەندىمۇ دۇنيادا داڭقى بار نەزەرىيە فىزىكىسى ئالىملىرىدىن ئىدى. ئۇ، W نام ئەپەندى ئۇنى كۆرۈپ باقسۇن دەپ ئەۋەتكەن پايدىلىنىش ماتېرىياللىرىنى تاپشۇرۇۋالدى. ئارىدىن بىر ھەپتىدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتتى. ئۇ، ماتېرىياللارنى تېخى رەتلەپ بولالمىدى. بىر كۈنى ساھىبجامال ئۇنىڭ يېنىغا ئىتتىك كىرىپ كەلدى. دە، ۋارقىرىۋەتتى:

- مۇئەللىم، مەن مەسىلىنى يەشتىم!
 بۇ ئاجايىپ تۇيۇقسىز كەلگەن خۇش خەۋەر ئىدى. چۈنكى يىراق شىنجاڭدىن، كوئىنلۇن باغرىدىن كەلگەن، ئالىي مەكتەپكە «ئۇيغۇر تىلىدا ئىمتىھان بەرگەن» بىر ئۇيغۇر قىزىنىڭ نەزەرىيە فىزىكىسى ساھەسىدىكى دۇنيا خاراكتېرلىك ئىنتايىن قىيىن بىر مەسىلىنى يېشىپ چىقالىشى كىمىنىڭمۇ خىيالىغا كەلسۇن؟! ھەتتا W نام ئەپەندىمۇ بۇنىڭغا ئىشەنمەي قالدى. چۈنكى ئۇ ساھىبجامالنىڭ بۇنچىۋالا زور بۆسۈش ھاسىل قىلالايدىغانلىقىنى ئويلاپمۇ باقمىغانىدى. بىراق بۇنىڭ ھەممىسى راست ئىدى. ئۇ، ئاجايىپ خاسىيەتلىك ئىجادىي تەپەككۇرغا تويۇنغان ساھىبجامالنىڭ سانسىز كېچىلەرنى ئىزدىنىش بىلەن ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەنلىكىنىڭ مەھسۇلى، شۇنداقلا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا جەملەنگەن ئەقىل-ئىدرىكىنى قېزىپ، ئادەتتىن تاشقىرى ئىرادە بىلەن قولغا كەلتۈرگەن شاھانە مېۋىسى ئىدى! دۇرۇس، ھېكمەتلەردە ئېيتىلغاندەك: «تىرىشقان تاپار، تاشقا مىخ قاقار».

تۆت نەپەر گېرمانىيە پروفېسسورى ساھىبجامالنىڭ دىسپېرتاتسىيىسىنى تەكشۈرۈپ چىققاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئەڭ ئادىل باھالارنى يازدى. گەپنى ئۈدۈللا ئېيتقاندا، ئۇ، ئۇيغۇرنىڭ ئىلىم-پەن تارىخىدىكى ئاجايىپ كاتتا ئىش ئىدى. ئۇ چوقۇم شىنجاڭنىڭ تارىخىغا يېزىلىشى كېرەك!

ساھىبجامالنى ھەقىقىي لايىقەتلىك ئالىي مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىش ئۈچۈن چاۋجېڭ ئەپەندى ئۇنىڭغا جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى يۇقىرى ئېنېرگىيە فىزىكىسى تەتقىقات ئورنىنىڭ دوكتور ئاشتىلار خىزمەت پونكىتىغا بېرىپ ئىككى يىل ئىشلەش تەكلىپىنى بەردى. بىراق ساھىبجامالنىڭ قايتىپ كەلمەي قېلىشىدىن ئەنسىرىگەن مەكتەپ بۇ تەكلىپكە قوشۇلمىدى. چۈنكى نۇرغۇن ئوقۇتقۇچىلار كېتىپ بولغانىدى. شۇڭا مەكتەپ ئۇنىڭغا: «زادى بارىمەن دېسىڭىز، تەربىيەلەش خىراجىتىنى قايتۇرۇڭ!» دېگەن تەلەپنى قويدى. ساھىبجامال مەكتەپ ئۇنىڭ ئۈچۈن تۆلىگەن تەربىيەلەش خىراجىتىنى قايتۇرالمىدى، چۈنكى ئۇنىڭ پۇلى يوق ئىدى بۇنىڭ بىلەن ھۆرمەتلىك ئالىم چاۋجېڭ ئەپەندىنىڭ ئىچى تىتىلداپ كەتتى. ئۇ، رەپىقىسى بىلەن مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئۆي-زېمىنىنى رەنە قويۇپ، ساھىبجامال ئۈچۈن كېپىل بولدى، شۇنداقلا ئۇ ھۆكۈمەت گۇۋاھلىقى ئورنىغا بېرىپ گۇۋاھلىق رەسمىيەتلىرىنى ئۆزى بېجىردى. مەكتەپ ئاشۇ رەسمىيەتلەرنىڭ ھەممىسى مەكتەپكە تولۇق تاپشۇرۇپ بېرىلگەندىن كېيىنلا ئاندىن ساھىبجامالنىڭ مېڭىشىغا رۇخسەت قىلدى. مانا ھازىر ساھىبجامال بېيجىڭدىكى يۇقىرى ئېنېرگىيە فىزىكىسى تەتقىقات ئورنىدا خىزمەت قىلماقتا. ئۇ يەردىكى رەھبەرلەر ۋە كەسىپداشلىرىنىڭ ھەممىسى ساھىبجامالدىن قوللىدىن كېلىدىغانلىقى ياردىمىنى ئايمىدى. دوكتور ئاشتىلار خىزمەت پونكىتى مەخسۇس مۇستەقىل تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورۇن ئىدى. ساھىبجامال ئۇ يەردە ناھايىتى ياخشى ئىشلەپ، بىرىلدىن ئارتۇق ۋاقىت ئىچىدە ئىككى پارچە ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلدى. ئۇنىڭ بىرى دۆلەت ئىچىدىكى يادرولۇق زۇرنالدا، يەنە بىرى چەت ئەلدىكى بىر يادرولۇق زۇرنالدا ئېلان قىلىندى. بۇ نەزەرىيە فىزىكىسى ساھەسىدە قالتىس نەتىجە ھېسابلىنىدۇ. كېيىن چىڭخۇا ئۈنۈپرسىتىپتى ئۇنى ئىلمىي دوكلات بېرىشكە تەكلىپ قىلدى. بۇ ئۇنىڭ ئۇيغۇر بوپقالغانلىقى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئەمەلىي كۈچىنىڭ زورلىقى، ئىلمىي دوكلاتىدا يېڭىلىق ۋە ئۆزگىچە بۆسۈشنىڭ بولغانلىقىدىن ئىدى. ئىلمىي ساھەدىكى دوكلات مۇنبىرىگە ئەمەلىي كۈچى بولمىغان ئادەمنىڭ چىقالىشى مۇمكىن ئەمەس. دېمەك، ساھىبجامالنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى بېيجىڭدىكى كەسىپداشلارنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشتى. ئۇنىڭ دوكتورلۇق دىسپېرتاتسىيىسى ناھايىتى ئېسىل چىققانلىقى ئۈچۈن، 2000-يىلى جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى بويىچە نەزەرىيە فىزىكىسى

بىزنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنالىشىمىز مۇمكىن ئەمەس ئىدى . شۇڭا ، باشقىلارنىمۇ زىيارەت قىلىپ بېقىڭ !»

بۇ ئىككەيلەننىڭ تەكلىپلىرى ئالدىدا ئامالسىز قالدىم . ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى پاكىتقا ھۆرمەت قىلىش يۈزىسىدىن تۆۋەندىكى ئۈچ نۇقتىنى قوشۇپ قويۇش نىيىتىگە كەلدىم :

1 . چاچاۋجېڭ ئەپەندى بەش ئۇيغۇر ئاسپىرانت تەربىيىلىدى ، ئۇلاردىن ئىككىسى ئوغۇل ، ئۈچى قىز ، ئىككىسى «ئۇيغۇر تىلىدا ئىمتىھان بەرگەن ئوقۇغۇچى» لاردىن . ساھىبجامالنىڭ ساۋاقدىشى ئايچامال گېرمانىيىدە كۋانت فىزىكىسى بويىچە دوكتورلۇق ئىلمىي ئۇنۋانى ئېلىپ ، شۈپەردىكى دوكتور ئاشتىلار خىزمەت پونكىتىدا ئىشلەۋاتىدۇ . قالغان ئۈچى گېرمانىيىگە ئوقۇشقا چىقىش ئالدىدا تۇرىدۇ .

2 . «ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلاردىن ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈپ چىققىلى بولىدۇ . لېكىن ئۆگىنىشتە ئۇلارغا ئېتىبار بېرىشكە بولمايدۇ . چۈنكى پەندە ئېتىبار بېرىلسە كۈندىن كۈنگە چېكىنىپ كېتىدۇ» . شىنجاڭ كۆپ مىللەتلىك رايون . مۇنداق دەيدۇ : « شىنجاڭ كۆپ مىللەتلىك رايون . شۇڭا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا ئەھمىيەت بېرىشىمىز كېرەك . ۋەھالەنكى ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئاساسى - مىللىي مائارىپنى يۈكسەلدۈرۈشتۈر . مىللىي مائارىپ يۈكسەلسلا ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئۈزلىكىدىن ياخشىلىنىدۇ . بىز خەنزۇ ئوقۇتقۇچىلار ئاز سانلىق مىللەتلەر ئوقۇغۇچىلىرىنى تەربىيىلەشكە كۆپرەك كۈچ چىقىرىشىمىز كېرەك . ئەلۋەتتە ، ئاز سانلىق مىللەتلەر ئوقۇغۇچىلىرىمۇ چوقۇم ھەسسەلەپ تىرىشىشى كېرەك . تىرىشىسا ، ئىختىساسلىقلارنى يېتىلدۈرگىلى بولمايدۇ . مېنىڭ بەش ئوقۇغۇچىم خەلقئارا ئىلىم مۇنبىرىگە چىقتى . ئۇلار خەلقئارادىكى داخلىق ئالىملارنىڭ تەكشۈرۈشىدىن ئۆتكەن ، ئۇلارغا ھېچكىم : (سەن ئۇيغۇر كەنەنغۇ) دەپ (ئېتىبار) قىلمىغان . گېرمانىيىدە تېخىمۇ شۇنداق . چۈنكى ئۇ ئىلىم-پەن تەرەققىي قىلغان ھەم بۇ جەھەتتىكى قائىدە-نەزاملرى ئىنتايىن قاتتىق دۆلەت» .

3 . ساھىبجامالنىڭ بىز ماقالىمىزنىڭ بېشىدا ماۋزۇسىنى ئېيتىپ ئۆتكەن دوكتورلۇق دىسپلېناتىسىدىكى بەزى پىرىنسىپ ۋە يەكۈنلەرنى غەربتىكى نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر قىسىم نوپۇزلۇق ئالىملار ئۆزلىرىنىڭ جەمئىي بەش پارچە ئىلمىي ئەسىرىدە ستاتا ئېلىپ ئىشلىتىپتۇ .

ئاپتور : شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى ، دوكتور ئاسپىرانتلار يېتەكچىسى . سەۋدائىي تەرجىمىسى (M2)

تەتقىقاتى ئورنىدىن مۇكاپاتلانغان بىردىنبىر ئىلمىي ئەسەر بوپقالدى . بۇ قىلچىمۇ «ئېتىبار» بىلەن بېرىلگەن «خەير-ئېھسان» بوپقالماستىن ، بەلكى ساھىبجامالنىڭ 15 يىللىق قان-تەر بەدىلىگە ئۆز قەدىر-قىممىتىنى جۇلالاندۇرغانلىقى ئىدى . ساھىبجامالنىڭ يۈكسەك ئابستىراكتلاشقان نەزەرىيە فىزىكىسى ساھەسىدە قولغا كەلتۈرگەن بۇ نەتىجىسى ئۇيغۇر تارىخىدىكى يېڭى بىر يۇلتۇز بولۇپلا قالماستىن ، بەلكى پۈتكۈل جۇڭخۇا مىللەتلىرى تارىخىدىمۇ كەمدىنكەم ئۇچرايدۇ . ساھىبجامالنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى جۇڭگونىڭ «ئىسلاھ قىلىش ، ئېچىۋېتىش» سىياسىتىنىڭ قەدىمىي ئۇيغۇر مىللىتى ۋە شىنجاڭ زېمىنىغا چەكسىز ھاياتىي كۈچ بېغىشلىغانلىقىنى نامايان قىلدى . ئۇنىڭ نەمۇنىلىكى ، شىنجاڭدىكى يېڭى بىر ئەۋلاد ياشلارنىڭ ئەقىل-پاراسەت بۇلىقىنى ئېچىشىغا تۈرتكە بولۇشقا باشلىدى . ئۇلار پەقەت ساھىبجامالغا ئوخشاش ئۆزىدىن ھالقىپ ، ھارماي-تالماي ئىزدىنىپ يېڭىلىق يارىتىدىغان بولسا ، ئۇيغۇرلارنىڭ غايەت زور ئەقىل بۇلىقى ئۈزلۈكسىز ئېچىلىپ بارغۇسى !

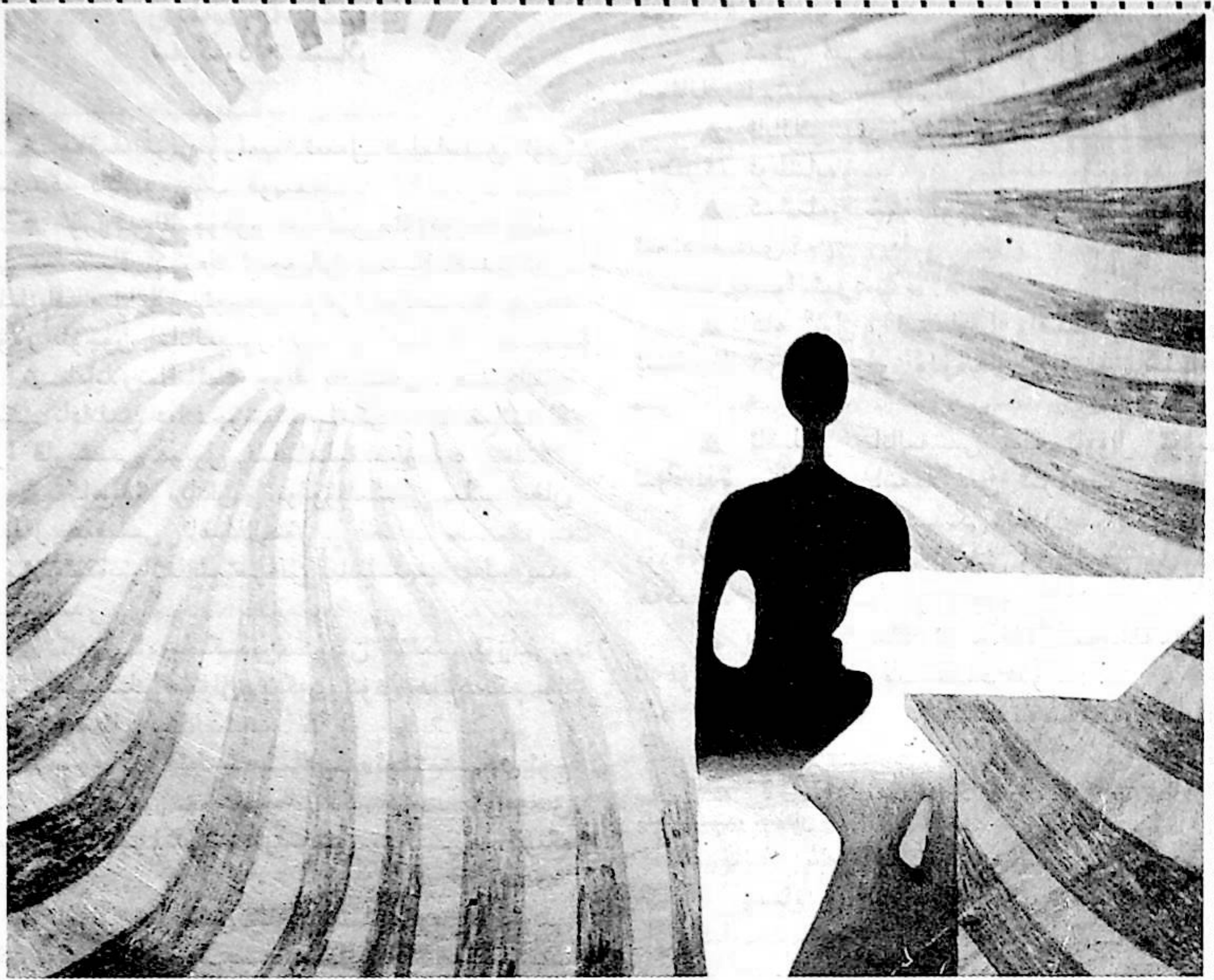
ئاخىرقى سۆز

مەن بۇ ماقالىنى ساھىبجامال بىلەن ئۇنىڭ يېتەكچىسى ئوقۇتقۇچىسى چاچاۋجېڭ ئەپەندىنى زىيارەت قىلىپ چىققاندىن كېيىن ئاندىن يازدىم . قولۇمغا قەلەم ئېلىشتىن ئىلگىرى يۈرىكىم ئاجايىپ ھېسارغا تولدى ؛ مېنى تەسىرلەندۈرگەن بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى يېزىپ چىقماقچى بولدۇم . بىراق ئاخىرى يەنە ئىككى ئارىلىقتا ئارىسالدى بولۇپ تۇرۇپ قالدىم . چۈنكى مەن پۈتكەن ئورنىڭىنالىنى چاچاۋجېڭ ئەپەندىگە بېرىۋېدىم ، ئۇ كۆرۈپ ، ئۆزى ھەققىدە يازغانلىرىمنى ئىمكانبار ئازايتىپ قىسقارتىشىمنى ، ئەڭ ياخشى ئۇ ھەقتە يازماسلىقىمنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدى .

- باشقا ئوقۇتقۇچىلارمۇ نۇرغۇن خىزمەتلەرنى ئىشلىدى ، - دېدى ئۇ ، - بولۇپمۇ جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى نەزەرىيە فىزىكىسى تەتقىقات ئورنى ۋە يۇقىرى ئېنېرگىيىلىك فىزىكا تەتقىقات ئورنىدىكى مۇتەخەسسس - ئالىملار ساھىبجامالغا نۇرغۇن ياردەم قىلدى .

- پەقەت ساھىبجامالنىلا تەشۋىق قىلىشىڭىز ئەڭ مۇۋاپىق بولىدۇ ، - دېدى ئۇ قايتا-قايتا .

مەن ماقالىنى ساھىبجامالغا كومپيۇتېر تورى ئارقىلىق ئەۋەتتىم . ئۇمۇ جاۋابىدا مۇنداق دېدى : «بولغان ئىشلارنى يېزىپسىز . بىراق چاچاۋجېڭ ئەپەندى تەربىيىلىگەن ئۇيغۇر مەنلا ئەمەس ، يەنە بىر قانچىسى بار . شۇڭا چاچاۋجېڭ ئەپەندىنىڭ ئىشلىرىنى كۆپرەك يازسىڭىز . ئەگەر چاچاۋجېڭ ئەپەندى كۆڭۈل قويۇپ تەربىيىلىمىگەن بولسا ،

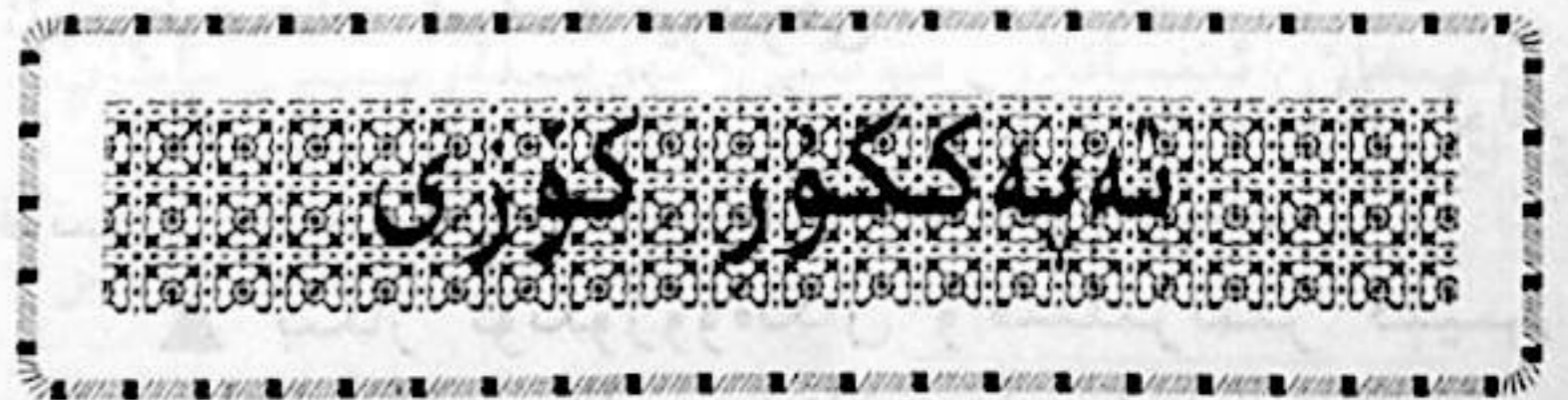

تەپەككۈر مېۋىلىرى

تەپەككۈر مېۋىلىرى

- ▲ ئالا ھەربىرىمىزگە بىردىنلا پۇرسەت بەرگەن . ئۇ بولسىمۇ ھاياتتۇر .
- ▲ كۈنلار : «بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويما !» دېگەن بولسا ، مەن «ھازىرقى ئىشنى ھېلىغاقويما !» دەيمەن . چۈنكى دەۋرىمىزدە ۋاقىت «دەققە ، شەققە» لەر بىلەن ئۆلچەنمەكتە .
- ▲ يازغۇچىلار قانداق ۋاقىتتا ئۇلۇغ ؟ - ھەققەتكە ۋارىسلىق قىلالغاندا .
- ▲ باشقىلارنىڭ «ياخشى» دېيىشىنى ئۈمىد قىلىش روھى تىلەمچىلىكتۇر .
- ▲ ماغزاپ نەرسىلەرگە ئالدىنما ، دوستۇم ! شەكىل ماھىيەتنىڭ ئورنىغا چىقىۋالغان دەۋردە ياشماقتىمىز .
- ▲ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى شىنجاڭنىڭ ئەينىكىدۇر .
- ▲ يۈرەك ئوڭشالمىغىچە ئادەم ئوڭشالمايدۇ .

- ▲ سېنىڭ يالغۇز قېلىشىڭ ، بىر بولسا سېنىڭ مەغلۇبىيىتىڭ ، بىر بولسا باشقىلارنىڭ مەغلۇبىيىتىدۇر .
- ▲ ئەڭ ئېسىل كىشىلەرمۇ ، ئەڭ رەزىل كىشىلەرمۇ ئالىملاردۇر .
- ▲ قانداق ئادەمنى بىلىملىك دەيمىز ؟ - كۆپ بىلىمىمۇ ، تەپەككۈر قىلىدىغان ئادەمنى .

سەرگەردان ھېسلار

▲ ھەقىقەتنى سۆزلەپ، ئەمەل قىلماسلىق ئۇنى سەپسەتگە ئايلاندۇرۇپ قويدۇ .

▲ ئۆزۈڭنىڭ چوقۇم «خاتالىق» ئۆتكۈزۈدىغانلىقىڭنى بىلىشىڭ كېرەك . چۈنكى سېنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭ بىراۋلار ئۈچۈن توغرا بولسىمۇ ، يەنە بىراۋلار ئۈچۈن خاتالىقتۇر .

▲ نادانلارنىڭ ئەڭ چوڭ نادانلىقى ، قىلىۋاتقان ئىشىنى نادانلىق دەپ چۈشەنمەسلىكى ۋە باشقىلارنىڭ توغرا قارىشىنى قوبۇل قىلماسلىقىدۇر .

▲ گاھدا «نادان» بولۇۋېلىشى بىلىدىغان كىشىلەر ھەقىقىي ئاقىللاردۇر .

▲ ئەدەبىيات شېئىرىدىن باشلىنىپ پەلسەپىدە ئاخىرلىشىدۇ .

▲ ئادەم ئادەملىكىدىن گۇمان قىلىپ ئۆزىنى : «بىئولوگىيەلىك ھايات» دېگەن كۈنى ھالاكەتكە يۈز تۇتقان كۈنىدۇر .

▲ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام : «ئۈممىتىمگە ئۈچ ئىشتىن قورقىمەن : سەمىرىپ كېتىش ، داۋاملىق ئۇخلاش ۋە ھۇرۇنلۇق» دەپتەكەن . بۇنى بۈگۈنگە تەدبىقلىساق . . .

▲ ئاۋۋال ئىدىيىنى ، ئاندىن تىلنى ۋە ھەرىكەتنى ئۆزگەرتەلمىگەن ھەقىقەت قانداقمۇ ھەقىقەت بولسۇن ؟ ! . . .

▲ شېئىرنى ئاشىقلار يازدىغان قەۋمدە ، پۇقرالار ئازاب يازىدۇ .

▲ ھەقىقەتنىڭ ئېگىلىگىنى ئۇنىڭ قىيامىتى .

▲ مۇھەببەت دېگەن نېمە ؟

- ئۆزىنى سۆيۈش دېمەكلىكتۇر .

▲ خاتالىقنى تەكرارلىمىغان كىشى ھەقىقىي ئىرادىلىك كىشىدۇر .

▲ بەدەن ئەمەس روھ ھارىدۇ .

▲ نەپسى - خاھىشىدىن كېچەلمىگەن كىشى مەڭگۈ ھەقىقەت ھەققىدە سەپسەتە ساتىدىغان كىشىدۇر .

▲ نادان ئاتا- ئانىلارنىڭ پەرزەنتلىرى قۇربانلىق مالدۇر .

▲ ئالىملارنى سىققان جەمئىيەت ئۆز گېلىنى سىققان جەمئىيەتتۇر .

▲ دەۋرىدە بايراقدار يازغۇچىدىن تۆتنى ساناپ بېرەلمىگەن مىللەت ھالاكەتنى ئەڭ بۇرۇن كۈتۈۋالىدىغان مىللەتتۇر .

▲ ھەقىقەت كىشىنى سەرگەردان قىلىدۇ ۋە ھەقىقىي بەختكە ئېرىشتۈرىدۇ .

▲ روھىي جەھەتتىن ھۇر ئادەملەرنىلا ھەقىقىي

ھۇر دېگىن .

▲ كىشى ئىزدەنگەن سېرى سوئال تۇغۇلىدۇ . بۇ سوئاللارغا «تەڭرى» جاۋاب بېرىدۇ .

▲ ئاياللار بىر بولسا ھەسەلگە ، بىر بولسا زەھەرگە ئوخشايدۇ .

▲ كىشىلەر نېمە ئۈچۈن ھەر خىل دىنلارنى ئىجاد قىلدى ؟

- پەتۋا ئىزدەپ .

▲ ئاگاھ بول ، ئىنسان ! ۋاقىت ئەرزىمەس ئىشلارغا كۆپ سەرپ بولۇدىغان دەۋردە ياشىماقتا- مىز .

▲ ئاقىللار خاتالىقنى ئەڭ ئاۋۋال ئۆزىدىن ئىزدەيدۇ ، نادانلار باشقىلاردىن ئىزدەيدۇ .

▲ ماددىلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ چىرايلىق نەرسە نۇردۇر . ئۇ كىشىلەرنىڭ ئۆيىنى ۋە يولىنى يورۇتسا ، ھەقىقەت نۇرى دىلنى يورۇتۇدۇ .

▲ يازغۇچىلارنىڭ ئازغۇنلۇقى مىللەتنىڭ ئازغۇنلۇقىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ .

- يۈسۈپجان سەمەت

ئاپتور : ئاتۇش شەھەر ئازاق يېزا ئىشتارچى كەنت ئۈزۈن كوچا مەھەللىسىدە ، دېھقان

ئەقىل مېۋىلىرى

▲ ۋاپاسىز ئادەملەر كەلگۈسىدە چوقۇم خائىن بولىدۇ .

▲ بىلىم - كۈچ دېمەكتۇر . بىلىش-ھوقۇق دېمەكتۇر .

▲ تەڭرىنىڭ جاكارسى : ئۆلۈمدىن قورقۇدىغانلار تېزدىن دار ياساشقا ئەۋەتىلسۇن !

▲ ماختاش كۆپ جايدا قەھرىمان بولمايدۇ .

▲ تەمىنلەش ئېھتىياجىدىن ئېشىپ كەتسە ئىسراپچىلىق ، ئېھتىياج قاندۇرۇلمىسا جىنايەت كېلىپ چىقىدۇ . بۇلارنىڭ تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلىيالايدىغانلار ئەڭ ئاددىي ئادەملەردۇر .

▲ ئارىمىزدىكى مۇستەقىل كۆز قارىشى يوق - «ماقولجان» لار دەل زامانىۋى ماڭقۇرتلاردۇر .

▲ ئىبىرەت كۆۋرۈكى ئازاب دەرياسىنىڭ ئۈستىگە سېلىنغان .

▲ تونۇش جەھەتتىكى يېتەرسىزلىك ئاجىزلىقنىڭ ئەپلىك يۈچۈقى .

▲ ھۇمايۇن قۇشى ئېيتتىكى ، بەختنىڭ ئوڭ قانىتى تەشەببۇسكارلىق ، سول قانىتى پۇرسەت .

▲ بىكار ئۆتكۈزۈۋەتكەن ۋاقىتلىرىمىز كېيىن تام-توساق بولۇپ ئالدىمىزدا پەيدا بولىدۇ .

▲ بىرىمىلەتنىڭ ئالىملىرى بولمايدىكەن

تەپەككۈر ئۇچقۇنلىرى

▲ بىز نېمىلەرنى يوقىتىپ ، نېمىلەرگە ئېرىشكىنىمىزنى بىلەلمىگەچكە ، باشقىلارنىڭ «ئەخلىتىلىرى»گە كۆمۈلۈپ ياشاۋاتىمىز .

▲ ئەخلاق تەرىپىدىن تۈزەلمىگەن مىللەتنى قانۇن ئارقىلىق تۈزىگىلى بولمايدۇ .

▲ قانچىكى گۈزەل نەرسىدىن ئايرىلساڭ ، ئازابى شۇنچىكى ئاچچىق بولىدۇ .

▲ بىر مىللەتتە خاس مىللىي روھنىڭ يوقىلىشى ، ئۇ مىللەتنى ئوق يىلتىزنى قۇرت يەپ تۈگەتكەن دەرەخكە ئوخشىتىپ قويدۇ .

▲ ئامېرىكىنىڭ نەزىرىدىكى تېررورچىلار ئامېرىكىنىڭ يولىغا پۇتلاشقانلاردۇر .

▲ ئەمەلدارلىرىمىزنىڭ قۇلاقلىرى مەدەنىيە - ماختاشلارغا كۆنۈپ كەتكەچكە ، ئەمگەكچى خەلقنىڭ ئاھۇ-زارىنى ئۇلارغا ئېيتىش خۇددى «ئېشەككە راۋاب چېلىپ بەرگەندەك» ئىش بويىچە بولماقتا .

▲ كۈلگەنلەر ۋە كۈلەلەيدىغانلار بولمىغان جايدا ھىجىيىش كۈلكە ھېسابلىنىدۇ .

▲ ئىنسانلارنىڭ تەرەققىياتى قانچە تېزەشكەنسېرى ئەندىشە ۋە تەشۋىشلىرىمۇ شۇنچە كۈچەيمەكتە .

▲ تارىختىن مەلۇمكى ، تەبىئىي پەنگە تەبىئەتنىڭ تامغىسى بېسىلسا ، ئىجتىمائىي پەنگە ھۆكۈمرانلارنىڭ تامغىسى بېسىلىدۇ .

▲ پەرزەنت ئاتىنىڭ يېرىم جېنىدۇر .

▲ ھەقىقەتنى ئىزدەيمىز ، ئەمما ئۇنى سۆيەيمىز . شۇڭلاشقا «دۇنيادا ھەقىقەت يوق» دەپ زارلايمىز .

▲ «مەدەنىيەتلىك كىشىلەردىن بولايلى» دەپ شوئار توۋلايمىز ، ئەمما نېمىنىڭ مەدەنىيەت ئىكەنلىكىنى بىلمەيمىز .

▲ دۆلەت ۋە مىللەتنىڭ تەقدىرى ئۈستىدە ئويلىنىمىغان مەتبۇئات «ئالىي دەرىجىلىك تازىلىق قەغىزى» ئىشلەپچىقىرىدىغان زاۋۇتتۇر .

▲ سېنىڭ بەش يىل سەرپ قىلىپ قوپۇرغان مۇھەببەت تېمىڭ بەش مىنۇتلۇق ھېسسىيات تەۋرىنىشىگە بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ .

▲ ھەر بىر كىشىنىڭ بايلىق كىرىمى ئوخشاش بولمىغانلىقتىن ، ئۇنىڭدىن ئېرىشكەن خۇشھاللىقىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ .

▲ ياخشى سۆز قۇلاققا ياقمايدىغان ، پىتنە-پاسات داۋان ئاتلايدىغان جەمئىيەتتە بىر قولىڭغا پاختا تىقىۋېلىپ يۈرگىن

▲ ئادەملەرنىڭ ھاجىتىدىن چىقىپ بولغان نەرسە قەدىرىسىز قالىدۇ .

مەدداھلىرى كۆپ بولىدۇ . مانا بۇ ھەقىقىي تراگېدىيە .

▲ جاھاننىڭ رەپتارىغا ھەممىدىن بەكرەك باقىدىغىنى ئىقتىساد .

▲ بۈگۈنگە خوجايىن بولالمىغان ئادەم ئەتىگە ئەسىرگە چۈشىدۇ .

▲ تۇغۇلغاندا ۋاقىت بىلەن دوست ئىدىم . ئەمدىلىكتە ئۇ مەسئۇلىيەت يۈكىنى ماڭا ئارتىپ قويۇپ ئۆزى كېتىپ قاپتۇ .

▲ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش ئادىمىلىك بىلەن ھاياۋانلىق ئارىسىدىكى روشەن بىر خاراكىتېر پەرقى .

▲ بىلىمىز ئادەم كۆپ نەرسىلەرنى ئۆزىگە دۈشمەن قىلىۋالىدۇ .

▲ كىشىلەر دۇنيادا سىغىدۇرمايدىغانلار ئالىملار ، قەھرىمانلار ، ئىسلاھاتچىلار ، كىشىلەرنىڭ تاشلىۋېتىدىغىنى شائىرلار ، پەيلاسوپلار .

▲ ئالىملار مۇنبەت تۇپراق . قايسىبىر مىللەت بۇ تۇپراققا ئۇرۇق چاچمايدىكەن ، قولىدىكى نەرسىسى بىلەن مەڭگۈ قېپقالىدۇ .

▲ قېرىنداشلار تەقدىرداش بولالمىسىمۇ ، تەقدىرداشلار قېرىنداشلاردىن بولالايدۇ .

▲ ھەقىقەت قانچىلىك باش كۆتۈرسە ، خۇشامەتچىلەرنىڭ بېلى شۇنچىلىك پۈكۈلىدۇ .

▲ تۆھمەت ئادەملەرنى سۆزلىمەس قىلىۋېتەلەيدۇ .

▲ ئاجىز ئادەملەر ئۆز-ئۆزىنى قەپەس ياسايدۇ . ئۇلار بىرلىشىپ جەمئىيەتتىن ئىبارەت قەپەسكە كۈچلۈكلەرنى سولايدۇ . ئاجىزلار ، كۈچلۈكلەرنىڭ قەپەستىكى قىلىقلىرى ، تىللىرىدىن خان-پادىشاھلار ھۇزۇرلىنىدۇ .

▲ كىشىلەر ھەمىشە تارتىنچاقلىقى بىلەن ئۆزىنى ئىنكار قىلىدۇ .

▲ يوقاتقانلىرىمىزنى ھېسابلىغاندىن كۆرە ، ئېرىشكەنلىرىمىزدىن پايدىلانغىنىمىز تۈزۈك .

▲ زاماننىڭ زورلۇقىدىن تاماشا كۆرگۈچىلەر-نىڭ كورلۇقى يامان .

▲ ئەخلاقسىزلىق ئۆلۈم خەزىنىسىنىڭ ياخشى ئاچقۇچى .

▲ كۆڭۈل خۇشى ئۈچۈن قىلىنغان ھەممە ئىش كۆڭۈل ئاغرىقى بىلەن ئاخىرلىشىدۇ .

▲ تەبىئىي نەرسىلەرنى چۈشىنىشكە قادىر بولالمىغان ئىنسانلار سۈنئىي نەرسىلەرنى ياساپ ئۆزلىرىنى بىلەرمەن چاغلىشىدۇ .

- ئابدۇرېھىم قادىر

ئاپتور: لوپ ناھىيە ناۋا يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

▲ سەن تۈنۈگۈن قاھ-قاھلاپ كۈلگەن ۋاقتىڭدا باشقىلارنىڭ كۆز يېشىنى سۈرتۈپ قويۇشنى ئويلىغان بولساڭ، بۈگۈن ئۇنداق ئاچچىق يىغلاپ كەتمىگەن بولاتتىڭ.

▲ دۇنيادىكى ئەڭ تەس ئىش، ئۆزى خالىمىغان ياكى قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشنى قىلىشتۇر.

▲ قانۇننى بىلمىگەنلەر سىياسەتنىڭ قولىغا ئايلىنىپ قالىدۇ.

▲ بەزى ئەرلەر ئۆزىنى باشقۇرالمىغانلىقتىن، ئۇلارنى ئاياللىرى باشقۇرماقتا.

▲ ئەرلەر يېرىم-يالىڭاچ كىيىم كىيگەن قىز-ئاياللارنى ھاقارەتلىگەن ۋاقتىدا، بۇ كىيىملەرنى ئۆزلىرىنىڭ لايىھىلىگەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقى كېرەك.

▲ سۇ تەننى پاكىزلايدۇ، كۆز يېشى روھنى.

▲ قانۇن ئۆز رولىنى يوقانغان جەمئىيەتتە ھەممە ئىشلار سىياسەت ئارقىلىق بېجىرىلىدۇ.

▲ تارىختىن مەلۇمكى، پۇقرالارغىلا كۈچى يېتىدىغان قانۇن مۇستەبىت قانۇندۇر.

▲ پۈتكۈل ئىنسانىيەتنى ئورتاق تەربىيەلەيدىغان دەرسخانا تەبىئەتتۇر.

▲ بالىلارنىڭ ئەقىل بۇلىقىنى ئېچىشنىلا ئويلىشىپ، بالىلارنىڭ مېھرى-مۇھەببەت بۇلىقىنى ئېچىشقا سەل قارىغان مەكتەپ بىر توپ «ماشىنا ئادەم»لەرنى يېتىشتۈرۈپ چىقىدۇ.

▲ ئۆزىنى تاشلىۋەتكەن ئادەمنى باشقىلارمۇ تاشلىۋېتىدۇ.

▲ 20-ئەسىردىكى ئۇرۇش نېفىت رىقابىتىنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلغان بولسا، 21-ئەسىردىكى سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي ئۇرۇشلارغا سۇبايلىقى پىلتە بوپقىلىشى مۇمكىن.

▲ پۇشايمان كېچىكىش سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدۇ.

▲ بىزنىڭ قەھرىمانلىرىمىزنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ كەتكەنلەر، چەت ئەللەرنىڭ قەھرىمانلىرى بولسا تىرىكلەردۇر.

▲ ئۇنتۇش قىيىن بولغان ئىش ئەڭ ئاسان ئەستە قالىدىغان ئىشتۇر.

▲ ئاسان ئۆلۈم ھەممە ئادەمگە نېسىپ بولۇۋەرمەيدىغان ئامەتتۇر.

▲ ئاسان ئۆلۈم تەڭرى ساڭا ھەدىيە قىلغان ئەڭ ئاخىرقى بەختىڭدۇر.

▲ بەزىلەر «ھازىر دۇنيادا ھەقىقىي سۆيگۈ-مۇھەببەت قالمايدۇ» دېيىشىدۇ. يۇ، ئەمما ھەقىقىي يۈرەكلەر بارمۇ، دېمەيدۇ.

▲ تارىختىن مەلۇمكى، بىر مىللەتنىڭ ئۆمرىنى شۇ مىللەت تىلىنىڭ ئۆمرى بەلگىلەيدۇ.

▲ ئۆزۈڭنىڭ يېتەرسىزلىكىگە تەسلىم بولساڭ، ئۇ سېنى باشقۇرۇدىغان زالىم پادىشاھقا ئايلىنىدۇ.

▲ بىر نەرسىنىڭ تۇرغان ئورنى ئوخشىمىسا، قىممىتىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ.

▲ ئۆزلىرى ياراتقان (بارلىققا كەلتۈرگەن) نەرسىلەرنى خەقنىڭ تارازىسىدا ئۆلچەش ئۇنى مەھكۇملۇققا ئېلىپ بارىدۇ.

▲ ئۆزۈڭنىڭ خوجايىنى بولاي دېسەڭ، ئۆزۈڭ ھەققىدە كۆپرەك ئويلىغىنىڭ تۈزۈك.

▲ قىزنىڭ ئىچىدە قىز بار، لېكىن ئوغۇلنىڭ ئىچىدە ئوغۇل يوق.

▲ مەسئۇلىيەتسىز كىشى ئۆز تەخىيىگە ئىگە بولمايدىغان ھاڭگا ئېشەككە ئوخشايدۇ.

▲ خۇشھالىق ھەسەتخور كىشىدىن قاچىدۇ.

▲ تاج ياسىماق ئاسان، لېكىن ئۇنىڭغا مۇۋاپىق باش تېپىش قىيىن.

▲ ساختا ئادەملەرگە راست نەرسىلەرمۇ ساختىدەك تۇيغۇ بېرىدۇ.

▲ بىراۋغا ھەددىدىن زىيادە ھەۋەس قىلىپ كەتمە، بولمىسا ھەسەتخور ئادەمگە ئايلىنىپ قالسىن.

▲ بىراۋنى ھەددىدىن زىيادە ياخشى كۆرۈپ كەتسەڭ، ئۆزۈڭ تەنھا قالسىن.

▲ ئەرلەرنىڭ بويتاق يۈرۈشى شارائىتىنىڭ ناچارلىقىدىن بولسا، ئاياللارنىڭ بويتاق يۈرۈشى شارائىتىنىڭ ياخشىلىقىدىن بولسا.

▲ قۇياش ھەرقانچە پارلاق بولسىمۇ، ئۇنى كۆرگۈچى كۆز خىرە ياكى قارىغۇ بولسا قۇياش نۇرىسىز بولۇپ كۆرۈنىدۇ.

▲ كېچىكىش - پۇشايماننىڭ تۇغۇت ئانىسىدۇر.

▲ ئۆز ئىسكەنجىسىدىن قۇتۇلالمىغان ئادەم باشقىلارنىڭ ئىسكەنجىسىدە قالىدۇ.

▲ ئادەملەر ئۆزىنىڭ شەكلىگە ئاساسەن بۇتنى ياساپ چىقتى. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۆزى بىلەن ئوخشاش (جانسىز) ئادەمدىن ئۆزلىرىنىڭ رىسقىنى، بەختىنى تىلەشكە ھەم ئۇنىڭ ئۆزلىرىنى قۇتقۇزۇۋېلىشىغا موھتاج بولماقتا. جانسىز ئادەم تىرىك ئادەمدىنمۇ ئۈستۈن تۇرارىمىدۇ؟

▲ «ئېست» دەپ قالماي دېسەڭ، سېنى ھەددىدىن زىيادە كۆپتۈرۈپ ماختىغان ئادەمدىن ھەزەر ئەيلە.

▲ كۆڭلۈڭنى توختات، بولمىسا پۇت-قولۇڭ، كاللاڭ كويىزا-كىشەنلەر بىلەن توختىتىلىدۇ.

▲ ۋاقىتنىڭ تېزىرەك ئۆتۈشىنى تىلگىنىڭ ئۆلۈمىڭنى تىلگىنىڭ بىلەن باراۋەردۇر.

▲ سەن تۈنۈگۈن قاھ-قاھلاپ كۈلگەن ۋاقتىڭدا باشقىلارنىڭ كۆز يېشىنى سۈرتۈپ قويۇشنى ئويلىغان بولساڭ، بۈگۈن ئۇنداق ئاچچىق يىغلاپ كەتمىگەن بولاتتىڭ.

▲ دۇنيادىكى ئەڭ تەس ئىش، ئۆزى خالىمىغان ياكى قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشنى قىلىشتۇر.

▲ قانۇننى بىلمىگەنلەر سىياسەتنىڭ قولىغا ئايلىنىپ قالىدۇ.

▲ بەزى ئەرلەر ئۆزىنى باشقۇرالمىغانلىقتىن، ئۇلارنى ئاياللىرى باشقۇرماقتا.

▲ ئەرلەر يېرىم-يالىڭاچ كىيىم كىيگەن قىز-ئاياللارنى ھاقارەتلىگەن ۋاقتىدا، بۇ كىيىملەرنى ئۆزلىرىنىڭ لايىھىلىگەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقى كېرەك.

▲ سۇ تەننى پاكىزلايدۇ، كۆز يېشى روھنى.

▲ قانۇن ئۆز رولىنى يوقانغان جەمئىيەتتە ھەممە ئىشلار سىياسەت ئارقىلىق بېجىرىلىدۇ.

▲ تارىختىن مەلۇمكى، پۇقرالارغىلا كۈچى يېتىدىغان قانۇن مۇستەبىت قانۇندۇر.

▲ پۈتكۈل ئىنسانىيەتنى ئورتاق تەربىيەلەيدىغان دەرسخانا تەبىئەتتۇر.

▲ بالىلارنىڭ ئەقىل بۇلىقىنى ئېچىشنىلا ئويلىشىپ، بالىلارنىڭ مېھرى-مۇھەببەت بۇلىقىنى ئېچىشقا سەل قارىغان مەكتەپ بىر توپ «ماشىنا ئادەم»لەرنى يېتىشتۈرۈپ چىقىدۇ.

▲ ئۆزىنى تاشلىۋەتكەن ئادەمنى باشقىلارمۇ تاشلىۋېتىدۇ.

▲ 20-ئەسىردىكى ئۇرۇش نېفىت رىقابىتىنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلغان بولسا، 21-ئەسىردىكى سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي ئۇرۇشلارغا سۇبايلىقى پىلتە بوپقىلىشى مۇمكىن.

▲ پۇشايمان كېچىكىش سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدۇ.

▲ بىزنىڭ قەھرىمانلىرىمىزنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ كەتكەنلەر، چەت ئەللەرنىڭ قەھرىمانلىرى بولسا تىرىكلەردۇر.

▲ ئۇنتۇش قىيىن بولغان ئىش ئەڭ ئاسان ئەستە قالىدىغان ئىشتۇر.

▲ ئاسان ئۆلۈم ھەممە ئادەمگە نېسىپ بولۇۋەرمەيدىغان ئامەتتۇر.

▲ ئاسان ئۆلۈم تەڭرى ساڭا ھەدىيە قىلغان ئەڭ ئاخىرقى بەختىڭدۇر.

▲ بەزىلەر «ھازىر دۇنيادا ھەقىقىي سۆيگۈ-مۇھەببەت قالمايدۇ» دېيىشىدۇ. يۇ، ئەمما ھەقىقىي يۈرەكلەر بارمۇ، دېمەيدۇ.

▲ تارىختىن مەلۇمكى، بىر مىللەتنىڭ ئۆمرىنى شۇ مىللەت تىلىنىڭ ئۆمرى بەلگىلەيدۇ.

ئىنسانىيەتكە تىنچلىق مەڭگۈ نېسىپ بولمايدۇ .
 ▲ تۈرمە بىلەن دوزاق بۇدۇنيانىڭ تىنچلىقىنى
 ساقلاپ تۇرۇۋاتقان ئىككى چوڭ ئەڭگۈشتەر .
 ▲ ئىنسانلار تىنچلىققا ھەممىدىن بەك
 ئىنتىلگۈچىلەر . بىراق ئۇلار ھەرخىل زامانىۋى
 ئۇرۇش قوراللىرىنى كۆپلەپ ئىشلەپچىقىرىش
 ئارقىلىق ئۆزلىرى ئىنتىلگەن تىنچلىقنى
 بۇزغۇچىلاردۇر .

▲ قەپەسكە سولانغان قۇش ئۆزىنىڭ توختىماي
 تىپىرلاشلىرى ئارقىلىق ئەركىنلىككە ئىنتىلمەكتە .
 مەن بولسام قەپەس سىرتىدىكى ئىنسان تۇرۇپ ، ئۆز
 ئەركىنلىكىمنى بىلمەي ئاۋارە .

▲ ئىلگىرى بىز دېھقانلارنى ئەمگەك قىلىشتىن
 باشقىنى بىلمەيدىغان «ماشىنا ئادەم» دەپ قاراپ
 كەلگەندۇق . مانا ئەمدىلىكتە «شىنجاڭ مەدەنىيىتى»
 ژۇرنىلى ئۇلارغا پىكىر قىلىش پۇرسىتى يارىتىپ
 بېرىۋېدى ، بىز ئۇلارنىڭ چىن يۈرىكىدىن ئېتىلىپ
 چىققان تولىمۇ مۇڭلۇق ۋە ئەلەملىك كۈيلىرىنىڭ
 بارلىقىنى يەنە بىر قېتىم ھېس قىلىپ يەتتۇق .
 - ئەيساجان ئابدۇللا

ئاپتور : غۇلجا نامىبە مازار يېزا شەيخ كەنتىدە ، دېھقان

تەپەككۈر تامچىلىرى

▲ بىز رىقابەتنى ئۆچمەنلىككە ئايلاندۇرۇپ
 قويغاچقىلا ، ئارىمىزدىكى مېھرى-شەپقەت كۆتۈرۈلۈپ
 كېتىۋاتىدۇ .
 ▲ ھەق ئۈچۈن كېسىلگەن تىل مەڭگۈ
 سۆزلەيدۇ .

▲ ئازابلىق ناخشىلار ھايات رېتىمى
 بۇزۇلغاندىكى كېچىككەن ھېسسىياتتۇر .
 ▲ كۆپىنچە كىشىلەر قانۇننىڭ ئۆزىگە پايدا
 يەتكۈزۈدىغان تەرىپىنى ئۆگىنىپ ، مەجبۇرىيەتكە
 چېتىلىدىغان تەرەپلىرىنى ئۆگەنمىگەچكە ، قانۇنغا
 خىلاپلىق قىلىدىغانلار تۈگىمەيۋاتىدۇ .

▲ پۇقرالارغا كېلىدىغان پېشكەللىك
 ئەمەلدارلارغا ئەڭ يېقىن كىشىلەردىن كېلىدۇ .
 ▲ مەدەنىيەت قەدىملىكى بىلەنلا ئەمەس ،
 قىممىتى بىلەن ئۇلۇغلانغاندا ئاندىن شۇ مىللەت
 مەدەنىيەتنىڭ نېمىلىكىنى چۈشىنىدۇ .

▲ نەتىجىسىز چىققان ئىشلارنى ئۆزىمىزدىن
 كۆرمەي ھەدىسىلا تەقدىرگە دۆڭگەپ قويۇش ،
 رېئاللىق ئالدىدا جىنايەت ئۆتكۈزگەنگە باراۋەر .

▲ كۆز ئاۋۋال باشقىلارنى كۆرگەچكە ، كىشىلەر
 ئاسانلا ئۆزىنى سەۋەنلىكتىن خالىي دەپ قاراپ ،
 باشقىلارنىڭ ئىۋەنلىرىنى تىلغا ئېلىپ مازاق قىلىدۇ .
 كۆڭۈل كۆزى ئۆز ماھىيىتىنى كۆرگەچكە جىمجىت
 سۆزلەيدۇ .

▲ قىسقا كىيىم بەدەننى ئېچىپ قويسا ، چولتا
 پىكىر نادانلىقىنى ئېچىپ قويدۇ .
 ▲ ھەقىقەتنى توۋلاۋەرسەڭ قۇرۇق شوئارغا
 ئايلىنىپ قالىدۇ .

▲ تەنقىدكە بەرداشلىق بېرەلمىگەن ئادەمنى
 ماختىساڭ قامماقتەك تۈزۈپ كېتىدۇ .
 ▲ قورقۇنچاق سودىگەرنىڭ سودىسى تېزلا
 كاساتلىشىدۇ .

▲ ئەگەر 60 ياش ۋاقتىڭدا تارىخ ئۆگەنسەڭ
 ئۆزۈڭنىڭ تېخى بالا ئىكەنلىكىڭنى ھېس قىلسەن .
 - ئابلىكىم روزى

ئاپتور : يېڭىمار نامىبە چولپان يېزىسىدا ، دېھقان

* * *

▲ ئۇ تەرەپتە ئۆگەنگۈچىلەر كۆپ ،
 ئۆگەتكۈچىلەر ئاز ، شۇڭا تەرەققىيات يۇقىرى ؛
 بۇ تەرەپتە بولسا ئۆگەتكۈچىلەر كۆپ ،
 ئۆگەنگۈچىلەر ئاز ، شۇڭا نادانلىق - مەھكۈملۈك
 ئېغىر . . .

▲ زامان دېگەن تۈگمەنگە ئوخشايدۇ . دانالار
 ئەنە شۇ تۈگمەننى چۆرگەلتسە ، نادانلار ئۇنىڭغا
 ئۈگۈت بولىدۇ . . .
 - غالىب مۇھەممەت (قارلۇق)

ئاپتور : ئۈرۈمچى شەھەر 46-ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

ئېڭرىغان نەپەسلەر

▲ ھەرقايسى نەشرىياتلار ۋە بەزى يازغۇچى -
 شائىرلىرىمىز ئادەملىرىمىزنىڭ كىتاب ۋە
 گېزىت-ژۇرنال ئوقۇمايدىغانلىقى توغرىسىدا تولا
 ۋايسايدۇ . ئەمما ئۇلار 90 پىرسەنت كىشىلىرىمىزنىڭ
 دېھقان ئىكەنلىكىنى قىلچىمۇ يادىغا كەلتۈرۈپ
 قويمىدۇ .

▲ ئۆتمۈشتىكى سەلتەنەتلىك تارىخىمىز بىزنىڭ
 مەۋجۇدلىقىمىزنى دۇنياغا تونۇتتى . ئەپسۇسكى ،
 دۇنيانىڭ بىزنىڭ مەۋجۇدلىقىمىزنى ئەنە شۇ
 سەلتەنەتلىك تارىخىمىز ئارقىلىق تونۇشى بىز
 ھازىرقى كۈندە دۇچ كېلىۋاتقان ئەڭ چوڭ
 پاجىئەدۇر .

▲ بىز پەقەت 21-ئەسىرگە كىرگەن
 چېغىمىزدىلا نوپۇسىمىزنىڭ 90 پىرسەنتىنى تەشكىل
 قىلىدىغان دېھقانلىرىمىزنى «شىنجاڭ مەدەنىيىتى»
 ژۇرنىلى ئارقىلىق ئاران بىر پىرسەنت چۈشىنىش
 ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدۇق .

▲ بۇدۇنيادا چېگرا سىزىقى يوقالمىغۇچە

▲ ئۆز ھېسسىياتىنى قانداق ئىزھار قىلىشنى بىلمەيدىغان كىشىلەر كۆپ ھاللاردا مەسخىرىگە قالغانغا ئوخشاش ، باشقىلارغا قانداق ياردەم بېرىشنى بىلمەيدىغانلار ئاسانلا تۆھمەتكە قالدۇ .

▲ ياخشى گەپنىڭ تاشنى ئېرىتىدىغانلىقىنى تىلەمچىلەرنىڭ سەدىقە تىلەش ئۈچۈن قىلغان سۆزىنىڭ نەتىجىسىدىن تېخىمۇ ئېنىق بىلگىلى بولىدۇ .

▲ دۇنيادا مۇنداق ئۈچ خىل ئادەم ئەڭ خاتىرجەم ياشايدۇ : بىرى ، جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ساغلام كىشىلەر ، ئىككىنچىسى ، سىياسەتكە كۆپ ئارىلاشمىغانلار ، ئۈچىنچىسى ، ساراڭلار .
▲ تارىختىن مەلۇمكى ، ئەڭ ۋەھشىي ھۆكۈمدار خەلقنى ماددىي جەھەتتىن ئەمەس ، مەنىۋى جەھەتتىن ئاچ قالدۇرىدۇ .

▲ ھوقۇق بىر خىل قورال ، ئۇنى ئەقلىڭنى ئىشقا سېلىپ چىڭ تۇتۇپ توغرا ئىشلەتسەڭ ئۈزۈڭنى ۋە خەلقىڭنى بەختكە ئېرىشتۈرەلەيسەن . ئەگەر ئۇنداق قىلالمىساڭ باشقىلار تارتىۋېلىپ سېنى قۇل قىلىدۇ . ھەتتاكى ئۈزۈڭنى ئېتىۋېلىشقا مەجبۇر بولىسەن .

▲ ساغلاملىقنىڭ بەخت ئىكەنلىكىنى بىلىمىز ، لېكىن مۇھىتىنى بۇلغايىمىز ، ھاراق ئىچمىز ، تاماكا چېكىمىز ، ئەيش-ئىشرەتكە بېرىلىمىز . بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى ، بىزنىڭ بارلىق ئازاب-ئوقۇبەتلىرىمىزنى بىلىپ تۇرۇپ ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرىمىز ئەكېلىدۇ .

▲ سەنئەت چىن ھېسسىيات بىلەن تويۇنغان رېئاللىق سۈرىتى .

▲ مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقى بىر-بىرىنىڭ تارىخ ۋە مەدەنىيىتىگە توغرا مۇئامىلە قىلالماسلىقتىن بۇزۇلىدۇ .

▲ ئىقتىدارسىزلارنىڭ تەسادىپىي ئېرىشكەن مۇۋەپپەقىيىتى يولدىن تېپىۋالغان ئالتۇنغا ئوخشايدۇ . شۇڭا ئۇنداقلار ئاشۇ «ئالتۇن» نىڭ قەدرىنى بىلمىگەچكە ، ئاسانلا ئۆزىنى يوقىتىپ قويۇپ ئەل نەزىرىدىن چۈشۈپ قالىدۇ .

▲ نەتىجىگە ئېرىشكەندە ماختايدىغانلار كۆپ ، مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغاندا مازاق قىلىدىغانلار كۆپ بولغان ئىشلار ئەھمىيەتلىك ئىشلاردۇر .

▲ ھەقىقىي گامچىلار ھەقىقەت ئالدىدا تىلى سۆزگە كەلمەي تۇرغانلاردۇر .
▲ ئىشەنچ - كۈچ ۋە قابىلىيەتتۇر .

ھايات ھېكمەتلىرى

▲ مەنپەئەت ئادەملەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ تۈگۈنىگە ئايلانغان دەۋردە ئادىمىگەرچىلىك شەكىلگە ئايلىنىپ قالىدۇ .

▲ سەن ئۆزۈڭنى ھەقىقىي چۈشەنگەن چېغىڭدا ھاياتلىق ھېكمىتىنىڭ ھەربىر ئادەمنىڭ ئۆزىدە

ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىسەن .

▲ ئۆزىنىڭ ئىقتىدارىنى بايقىمىغان ئادەم ياشاش ھوقۇقىنى توغرا يۈرگۈزەلمەيدۇ .

▲ چەكلىمىگە ئۇچراپ تۇرغان مۇھەببەت ئەڭ چوڭقۇر بولىدۇ .

▲ تۆھپە - ھەر بىر ئادەمنىڭ ھايات يولىغا سېلىنغان بەلگە .

▲ خاتالىقنى تەن ئالمىغانلار قوشلاپ خاتالىق ئۆتكۈزىدۇ .

▲ غۇرۇرلۇق ئادەملەردىكى قىساس تۇيغۇسى دائىم پارتلاپ تۇرۇدىغان يانار تاغدۇر .

▲ ئادەملەردىكى قەدىر-قىممەتلىك نەرسىلەر ئاشكارا ، پەسكەش قىلىقلار يوشۇرۇن بولغاچقا ، ھايات سىرلىق تۇيۇلىدۇ .

▲ دۇنيادا كالىسى ئىشلىمەيدىغان ئادەملەر يوق ، كالىسىنى ئىشلەتمەيدىغان ئادەملەر بار .

▲ ھۆرمەتكە ئېرىشكەن ئەرلەر جەمئىيەتنىڭ تۈۋرۈكى ، ھۆرمەتكە ئېرىشكەن ئاياللار دەۋرنىڭ گۈلى .

▲ يالغانچىلار كۆپ سۆزلەيدۇ .

▲ سەمىمىي ، ئاقكۆڭۈل ئادەملەرنى ئالداش ئاسان ، بىراق قارىلىماق قىيىن .

▲ نېمە ئۈچۈن ياشاشنى بىلمىگەن ئادەم ، نېمە قىلىشنى بىلمەي ھاياتىنى بېھۋەدە ئۆتكۈزىدۇ .

▲ مەقسەت - يول ،

▲ ئېھتىياج - ھەرىكەت دېمەكتۇر .

▲ ۋىجدان - سەمىمىي ئادەملەرنىڭ قانۇنى .

چۈنكى ۋىجدانلىق كىشىلەر سەۋەنلىك ئۆتكۈزسە ئۆزىنى - ئۆزى سوتلايدۇ .

▲ ئىسراپخورلار - ئىككىلەمچى قان ساتقۇچىلاردۇر .

▲ ئادەملەر ئۈچۈن شەرمى - ھايا ۋە نومۇس ھەقىقىي كىيىمدۇر .

▲ بىز ئاددىي ساۋاقلارنى نەزەرگە ئالمىغاچقا ، ئاسانلا چوڭ زىيان تارتىمىز .

▲ بىلىملىك ئادەملەر ئېسىل كىتابقا ئوخشايدۇ . شۇڭا سەن ئۇلارنىڭ ئالدىدا كەم سۆزلەپ ، كۆپ ئۆگەن .

▲ ئىجتىمائىي گۈزەللىك يوقالغان دەۋردە ئاياللار رەڭگۈزلىققا ، ئەرلەر ھۈرۈنلۈققا يۈزلىنىدۇ .

▲ ھەربىر ئادەم ئۆز ئوبرازىنى ئۆزى رەڭ - بوياقسىز سىزىپ چىقىدىغان ماھىر رەسسامدۇر .

▲ بۇ ئىشىمدىن پۇشايمان قىلمايمەن دېيىش ، نومۇس ئىچىدىكى ئىلمىي پۇشايماندۇر .

▲ غەم-قايغۇنى يوشۇرۇشتىن خوشھاللىقنى يوشۇرماق قىيىن . چۈنكى بىز سەۋەنلىكنى يوشۇرۇپ ، كىچىككىنە ئارتۇقچىلىقنىمۇ كۆز-كۆز قىلىشقا ئادەتلەنگەن .

▲ باشقىلارنىڭ سىرىنى بىلەي دېسەڭ ، دۈشمىنىڭنىڭ كۆزىگە ، دوستۇڭنىڭ سۆزىگە قارا .

▲ قىزلارنى ئويۇنچۇق قاتارىدا كۆرۈدىغان يىگىتلەر ئانىسىغىمۇ ۋاپادار بولالمايدۇ .

▲ جامىللىق ۋە مۇتەئەسسىپلىك - خاراكتېردىكى ئۆسمە .

▲ ئادەم خەتەردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن خەتەرگە تەۋەككۈل قىلالىسا، ئاندىن مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايدۇ .

▲ ئاياللار ئەرلەردىن ئىرادىلىك ۋە كۈچلۈك . ئەگەر ئاياللار ئەرلەردەك قوللاشقا، ياردەمگە ئېرىشىپ قالسا، جاپا-مۇشەققەتكە چىداش روھى بىلەن دۇنيانى تېخىمۇ گۈزەل قىلغان بولاتتى .

▲ باشقىلاردىن پايدىلىنىش ئۈچۈن قىلىنغان ياخشىلىق ئالدامچىلىقنىڭ بىزدىكى ئەنئەنىۋى شەكلىدۇر .

▲ ئۆز يۈرىكىنىڭ رېتىمىنى بىلىپ تۇرۇدىغان ئادەملەر ئۈچۈن سائەت ئېلىپ يۈرۈش ھاجەتسىز .
▲ ئاياللارنى قەدىرلىمىگەن ئەرلەر، بالىلىرىنى تەربىيەلەشنى بىلمىگەن ئاياللار مەڭگۈ ھۆرمەتكە ئېرىشەلمەيدۇ .

▲ ئۆزىگە ئىشەنچسى يوق كىشىلەر دائىم ئۆزىنى ئاقلاپ سۆزلەيدۇ .

▲ رەقىبىڭنى يېڭەي دېسەڭ ئالدى بىلەن ئۇنىڭ پىسخىكىسىدىكى ئاجىزلىقنى ئىگىلەپ، ئاندىن مەغلۇب قىلىش يولىنى ئىزدە .

- قۇربان ئابلىمىت

ئاپتور: يېڭىشەھەر ناھىيە يامانيار يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

قانلىق قاداقلار

▲ خورلۇقنىڭ جاراھىتى مۇنداق ئىككى سەۋەبتىن پەيدا بولىدۇ: بىرى، ئۆزىڭنىڭ خورلىغۇچى بولغىنىدىن، يەنە بىرى، ئۆزۈڭنى خورلانغۇچى قىلىپ قويغىنىڭدىن .

▲ تارىخ بەتلەرنى ۋارقىلىساڭ، ھەقىقەتنىڭ ئاجىزلارنىڭ قولىدا، سەپسەتنىڭ زوراۋانلارنىڭ قولىدا پېشىپ يېتىلگەنلىكىنى بىلەلەيسەن .

▲ نۇرغۇن نەرسىلەر ئارىسىدىن ئۆزۈڭگە زۆرۈر بولغان قىممەتلىك نەرسىنى تاللاشنى بىلمەي گاڭگىراپ قالساڭ، بۇسېنىڭ يوقىتىشىنىڭ دەۋرۋازىسىنى قېقىشقا مۇشت تەڭلىگەنلىكىڭ بويىچىلىدۇ .

▲ ئىشنى ئۆزۈڭدىن باشلا، نەتىجىسىنى باشقىلاردىن سورا . شۇ چاغدىلا ھەقىقىي غەلبىگە ئېرىشكەن بولىسەن .

▲ ئادالەتنىڭ نېمىلىكىنى تونۇپ يەتسەڭ، ھەقىقەتنى ئاندىن سەپسەتە قويىنىدىن تارتىپ چىقىرالايسەن .

▲ شەكىلۋازلىققا بىرگە نادانلار ئىشىنىدۇ، يەنە

بىرگە خەلق بىلەن ئۇچرىشىش پۇرسىتىنى ياراتمىغان ھۆكۈمدارلار ئىشىنىدۇ .

▲ ئۆز دەۋرىڭنىڭ ئادەملىرىگە باھا بەرمەكچى بولساڭ، ئەڭ ئاۋۋال ئىمان-ئېتىقاد ۋە غەزەپ-نەپرەتنى ئۆلچەم قىل .

▲ خوشلاشمايلا كەتكۈچىلەر بىر بولسا سەندىن قورقىدىغانلار، يەنە بىر بولسا ساڭا يۈز كېلەلمەيدىغانلاردۇر .

▲ بۇ دۇنيادا ئىككى خىل ساتقىن بار: بىرى، ئۆزىنى ساتىدۇ، يەنە بىرى، ئۆزىگىنى .

▲ مۇناپىقلار ساتقىنلىق قىلغاندا، ئاقسۆزەتتە ئۆزىنىڭمۇ ئاشۇ سېتىۋەتكەن كىشىدەك قىسمەتكە قالىدىغانلىقىنى تونۇپ يېتەلسە ئىدى، باشقىلارغا بىھۆدە ساتقىنلىق قىلمىغان بولاتتى .

▲ سۈكۈت - سېنى نۇرغۇن نەرسىلەردىن ۋاقىتلىق مەھرۇم قالدۇرۇپ، يەنە نۇرغۇن نەرسىلەرگە مەڭگۈلۈك ئېرىشتۈرۈپ قويايلىدۇ .

▲ بەزىدە باشقىلارنىڭ بىلمەسلىكىدىن پايدىلىنىپ ئۆزۈڭ ئويلايمۇ باقمىغان ئۇتۇقلارغا ئېرىشىپ قېلىشىڭمۇ مۇمكىن .

▲ دۈشمىنىڭگە يول قوي . ئەمما ئۇنى يول قويغان ۋاقىتتىن باشلاپ ئۆزۈڭدىن بىر قەدەر نېرى كەتكۈزمە .

▲ ماسلىشىش مۇنداق ئۈچ خىل سەۋەبتىن بولىدۇ: بىرىنچىسى، ئۆزى ماڭىدىغان مۇستەقىل يول بولمىغانلىقتىن، ئىككىنچىسى، ئۆزى ماڭىدىغان يولغا باشقىلارنىڭ قەدەم بېسىشىغا يول قويغانلىقتىن، ئۈچىنچىسى، مۇستەقىل يول مېڭىش سالاھىيىتىنى يوقىتىپ قويغانلىقتىن .

▲ سېنىڭ مەلۇم بىر نەرسىنى قولدىن بېرىپ قويۇشىڭ ئانچە ئەنسىرىگۈدەك ئىش ئەمەس . بىراق ئەڭ ئەنسىرىگۈدەك ئىشنىڭ شۇكى، ئاشۇ قولدىن بېرىپ قويغان نەرسىنىڭ سەن ئۈچۈن قىممىتى قانچىلىك ئىكەنلىكىنى بىلەلمەسلىكتۇر .

▲ مەجبۇرىيەت ھەققىدە ئويلانماسلىق بىر بولسا نادانلىق، بىر بولسا قورقۇنچاقلىق، يەنە بىر بولسا پۇرسەتپەرەسلىكتىن بولىدۇ .

▲ ئەخلاق چىرىكلەشسە ئېتىقاد يوقىلىدۇ، قانۇن چىرىكلەشسە دۆلەت گۇمران بولىدۇ .

▲ خۇددى قازاندا نېمە بولسا چۆمۈچكە شۇ چىققاندىك، ئىدىيىدە نېمە بولسا ئېغىزدىن شۇ چىقىدىغان گەپ .

▲ سۈكۈت قىلىش - بەدەل تۆلەش ئۈچۈن سېلىنغان دەسمايە .

▲ بۇدۇنيادا دېگىنىگە ئەمەل قىلىدىغان ئادەم بولۇدىغان بولسا، ئاللاغا چوقۇنۇشنىڭ ھاجىتى قالمىغان بولاتتى .

▲ سېنىڭ غەلبىڭ نېمىگە ئېرىشكەنلىكىڭ بىلەن ئەمەس، بەلكى نېمىنى يوقاتقانلىقىڭ بىلەن ئۆلچەنگەندىلا بۇ غەلبە ئەبەدىيلىك غەلبە بولىدۇ .

▲ يولدىن چىققۇچىلار پەقەت بىز مېڭىشنى خالىمايدىغان يولدا ماڭغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇلارنى ئەيىبلەيمىز .

▲ پۈرسەتپەرەسلەرنىڭ ئەڭ ياخشى قالقىنى بىتەرەپلىك ۋە ئىككىيۈزلىمچىلىكتۇر .

▲ مەسئۇلىيەتنىڭ نېمىلىكىنى مەغلۇب بولغۇچىدىن سورا .

▲ چۆمۈلنىڭ سۇۋادان تېرەكنى ئۆرۈۋېتىمەن دېيىشى قارىماققا ئەخمىقانلىقتەك تويۇلسۇمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ ئىرادىسى ھەرگىزمۇ ئەخمىقانلىق ئەمەستۇر .

▲ باشقىلارغا قانچىكى ئېگىلىسەڭ كۆتۈك شۇنچىكى دۆڭدەك چىقىدۇ .

▲ سۆزلەش ئاسان ، قىلىش تەستۇر . شۇڭا ھازىرغىچە بۇدۇنيادا دېگىنىنى قىلالغۇچىلار يوق دېيەرلىك .

▲ ئادەم ئۆزىنىڭ نېمىگە كېرەكلىكىنى بىلەلمىگەن چېغىدىلا ئۆز قىممىتىنى يوقىتىپ قويدۇ .

يارىلانغان چوغالار

▲ بۇرۇنقى ئۆيلەر تارقاق ، بىر-بىرىدىن يىراق ئىدى ، شۇنداقتىمۇ كىشىلەر ئىناق ، كۆڭلى بىر-بىرىگە يېقىن ئىدى . بىراق ھازىرقى ئۆيلەر بىرىرگە يىغىلغان ، بىر-بىرىگە سۇۋاشتۇرۇپ سېلىنغان بولسىمۇ ، لېكىن كىشىلەردە بىرلىك يوق ، يېگانە ئادەملەرگە ئايلاندى . . .

▲ بىراۋنىڭ قەسىمىگە ئىشىنىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ ئېتىقادىنى سىناپ باق .

▲ قول قوۋۇشتۇرۇپ قاراپ تۇرۇشنىڭ سەۋەبى مۇنداق : بىرىنچىسى ، خۇشامەتچىلىكتىن ، ئىككىنچىسى ، بىلەلمەسلىكتىن ، ئۈچىنچىسى ، بىپەرۋالىقتىن بولىدۇ .

▲ ئەڭ ئەزىز نەرسەڭ ئەڭ ئەرزىمەس ئادەمنىڭ ئىلكىگە ئۆتۈپ كەتكەندە ئاندىن قەدىر-قىممەتنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى تولۇق چۈشىنىپ يېتىسەن .

▲ بەزىدە قاملاشتۇرۇپ توقۇلغان سەپسەتە مىليون يىللىق ئۆلمەس ھەقىقەتكە تۆھمەت يۈكى ئارتالايدۇ .

▲ دۈشمەننىڭ پەيدا بولۇشى مۇنداق ئىككى سەۋەبتىن بولىدۇ : بىرى ، ئۆزۈڭنىڭ زوراۋان بولغىنىڭدىن ، يەنە بىرى ، ئۆزگىنىڭ زوراۋان بولغىنىدىن .

▲ يوغان داشقازان تامىقىنىڭ تەمىنى نەچچە تامچە قۇۋۋەتلىك تۈز ئۆزگەرتىۋېتەلىگىنىدەك ، ھەرقانداق بىر جەمئىيەتتىكى كىشىلەر ئىدىيىسىنى مەنىۋى خۇرۇچى مولى بىر قانچە ئادەم بۇرمىلىۋېتەلەيدۇ .

▲ ئېشىڭغا چىۋىن چۈشكەندە ئاچلىق بىلەن پاكلىقنىڭ تەڭقىسلىقىدا قالسىن .

▲ جەمئىيەتكە نەزەر سالساق ، قول كۆتۈرۈش-نىڭ كۆپىنچە ھاللاردا تەسلىمچىلىك ۋە ئىلاجىسىزلىقنىڭ ئىپادىسى بولۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلىمىز .

▲ دەۋرىمىزدە دىندا تەكىتلەنگەن ئەخلاق بىلەن پەندە تەكىتلەنگەن ئەخلاقنىڭ مۇناسىۋىتى بىر-بىرىدىن ناھايىتى يىراق بولۇۋاتىدۇ . شۇۋەجىدىن ئەخلاق تەرغىباتلىرى قانچىكى تەكىتلەنگەنسىرى ئۇنىڭ ھېچقانداق ئۈنۈمى بولمايۋاتىدۇ .

▲ بىراۋنىڭ ھەممە سۆزىگە ماقۇل بولساڭ ، ئاقىۋەتتە ئۆزۈڭنى ھەممىدىن تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويسەن .

▲ ئەگەر سەن بىر گىگانت ئادەم بولۇپ ئۆزۈڭنىڭ كىشىلىك قەدىر-قىممىتىنى سىناپ باقاي دېسەڭ ، ئەڭ ياخشى ئاجىزلارنىڭ ئارىسىغا بارغىن .

▲ ئىت قانچىكى قاۋىغانسىرى ئىگىسىنىڭ يۈرىكى شۇنچىكى پوك-پوك بولىدۇ .

▲ ھازىرقى جەمئىيەتتە ئەڭ مۇنەۋۋەر ئىجادكارلار پۇل تاپالايدىغانلار بولغاندەك تۇرىدۇ .

▲ ئېشەكنىڭ قۇشقۇنىغا ئولتۇرۇۋېلىشى ، بىرى ، ئۆزى خالىماس يولغا مېڭىشقا مەجبۇرلانغىنىدىن ، يەنە بىرى ، ئارام ئالماي ئىشلىگەنلىكىدىن بولىدۇ .

▲ ئاياللار ھەرۋاقت ئۆزىنى بىر ئايال سۈپىتىدە ئەمەس ، بەلكى بىر ئانا سۈپىتىدە تونۇيالىغان بولسا ئىدى ، ئۇ چاغدا جەمئىيەتتە بۇنچىلىك پاجىئەلەرمۇ يۈز بەرمىگەن بولاتتى .

▲ «پالانى ياشسۇن ! پۆكۈنى ياشسۇن !» دەپ شوئار توۋلاشتىن بۇرۇن ئۆزۈڭنىڭ قانداق ياشاۋاتقانلىقىغا ئوبدان نەزەر سال .

▲ بۇدۇنيادا ئەرلەرگە سائادەت ۋە ھاقارەت كەلتۈرەلەيدىغان ئەڭ گۈزەل ۋە ئەڭ رەزىل كىشى يەنىلا ئايالدىر .

▲ ئەگەر قولىمىز سىرتىغىمۇ ئېگىلىدىغان قىلىپ يارىتىلغان بولسا ، ئۇ چاغدا ئىنسانلار ئارىسىدا ھەقىقىي باراۋەرلىك ئىشقا ئاشقان بولاتتى .

▲ ئاياللار گۈزەللىكىنى سۆيگىنى بىلەن ، گۈزەللىكتىن بەھرىمەن بولۇدىغىنى يەنىلا ئەرلەردۇر .

▲ ئىش چوڭىيىپ كېتىشتىن بۇرۇن ئالدىنى ئالماساڭ ، چوڭىيىپ كەتكەندىن كېيىن سېنىڭ ھەممە نېمەڭنى ئالىدۇ .

- مەھمۇتجان يانتاق

ئاپتور : يېڭىشەھەر ناھىيە يامانيار يېزا گەمساڭ كەنتىدە ، دېھقان

▲ ئەرلەردىكى ئەڭ مۇھىم نەرسە - مەردلىك

ۋە كەم سۆز بولۇش ، ئاياللاردىكى ئەڭ مۇھىم نەرسە - شەرمى-ھايا ۋە ئىشچانلىق .

▲ ھەسەتخورلۇق - ئۆتتۈرۈپ قويغانلىقىنىڭ روشەن گەۋدىلىنىشى .

▲ ئىنسان ئۈچۈن كۆڭۈلسىز ئۆتكەن كۈندىنمۇ تەس ئۆتىدىغان كۈن يوق .

▲ دۇنيا راستتىنلا «پۇلى بارنىڭ گېپى ئوڭ ، پۇلى يوقنىڭ گېپى تونڭ» بويىچە بولمىدۇ ؟

▲ ئامېرىكىنىڭ قىلمىشلىرى شۇنچىلىك يولسىز ، مۇتەھەملىك بولسىمۇ يەنىلا دۇنيا جامائەتچىلىكى تەرىپىدىن ئېتىراپ قىلىندى ، ئەرەبلەرنىڭ قارشىلىقى شۇنچە ئورۇنلۇق ، يوللۇق بولسىمۇ يەنىلا بىر چەتتە قېلىۋەردى ، قۇلاق سېلىنمىدى .

▲ تۈنۈگۈن ھاياتنىڭ قىممىتى «خەلققە تۆھپە قوشۇشتا» دەپ چار سالغانلار بۈگۈن «ھاياتنىڭ قىممىتى پۇل تېپىشتا» دېگەن سەپسەتنى كۆتۈرۈپ چىقتى .

▲ بۇرۇن ئەرلىرىمىز ئاياللىرىنى ئارقىسىغا سېلىپ ، مەيدىسىنى كېرىپ ئەرلىك سالاپىتى ، چەبدەس قەدەملىرى بىلەن گۈرسىلدىتىپ ماڭاتتى .

▲ ھازىر ئەرلەر بىلەن ئاياللار گىرەلىشىپ ، ياندىشىپ ماڭىدىغان بۆپكەتتى ، كەلگۈسىدە ئاياللار ئالدىدا يول باشلاپ ماڭىدىغان ، ئەرلەر ئاياللارنىڭ ئارقىسىدىن ئۇلارنىڭ گىرىم سومكىسىنى كۆتۈرۈپ سوكۇلدايدىغان بۆپكەتمۇ ؟

▲ ئۇيغۇر مەدەنىيىتىگە «رېستوران مەدەنىيىتى» قوشۇلدى دېگەنلىك - ئۇيغۇرلارغا «ھاراق-شاراب مەدەنىيىتى» بىلەن ئۇ كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان «شەرمى-ھاياسزلىق مەدەنىيىتى» قوشۇلدى دېگەنلىكتۇر .

▲ «ئەرلىرى ئۆيدە بالا باقىدۇ ، ئايالى تالادا ئېرىباقىدۇ» دېگەن بۇ سۆز سەل ئاشۇرۇۋېتىلگەندەك قىلىنىمۇ ، لېكىن جەمئىيەتتىكى مۇشۇ يۆنىلىشلىك تەرەققىياتنىڭ كەلگۈسى كارتىنىسىنى غىل-پال يورۇتۇپ بەردىمىكىن دەيمەن . (ئۇنداق بولۇشتىن خۇدا ساقلىسۇن !)

▲ يېنىمىزدا ئېسىقلىق پىچىقىمىز يوق تۇرۇپ قىزلاردىن دوپپاڭ يوقكەن دەپ ، يىگىتلىك زىننىتىمىز بۇرۇت يوق تۇرۇپ قىزلاردىن ئۆرۈمچىچىڭ يوقكەن دەپ ، بېلىمىزدە باغلاغلىق پوتا يوق تۇرۇپ قىزلاردىن كۆكرىكىڭدە بېغىردىقىڭ يوقكەن دەپ ئاغرىنالايمىزمۇ ؟

▲ قىز بالىنىڭ كۆزىدىن ياش ئېقىشى ئوغۇل بالىنىڭ نامەردلىكىدىن ، ئوغۇل بالىنىڭ كۆزىدىن ياش ئېقىشى دوستىنىڭ ۋاپاسىزلىقىدىن .

▲ قاچانكى مىللىتىمىز ئارىسىدا ياخشىلارنى ، ياخشىلىققا دەۋەت قىلغۇچىلارنى قەدىرلەش ، ھۆرمەتلەش ، ئۇنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇش ئومۇملاشسا ، شەكسىزكى ، مىللىتىمىز دۇنيادىكى ئىلغار مىللەتلەر قاتارىدىن ئورۇن ئالالايدۇ .

▲ كەينىڭگە قاراپ مەمنۇن بولساڭ ، ئالدىڭغا قاراپ بەخت ئىزنالىرىنى تەسەۋۋۇر قىلالساڭ ئاندىن ئۆزۈڭدىن پەخىرلەنسەڭ يارىشىدۇ .

▲ مىللىي ئەخلاقنىڭ ئۆز قىممىتىنى تەدرىجىي يوقىتىپ بېرىۋاتقانلىقى ئەمەلىيەتتە شۇ مىللەتتە مىللەتكە سادىق ، مەسئۇلىيەتچان كىشىلەرنىڭ ئازلاپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ بىشارىتىدۇر .

▲ مىللەتنىڭ كەلگۈسى شەكسىزكى ياشلارنىڭ قولىدا ، ئەگەر ياشلار مىللەتكە بېپەرۋالىق قىلسا ، مەسئۇل بولمىسا ، بىخۇدلۇق قىلسا ، ئۇنداقتا ياتلارنىڭ قولىدا بولىدۇ .

▲ ئېتىقاد - غۇرۇر سېنى خان-شاھلاردىنمۇ سۈرلۈكرەك ، شىر-يولۋاستىنمۇ قارامراق قىلىۋېتەلەيدۇ .

- ئابلەت ياسىن

ئاپتور : شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئۆزلۈكسىز مائارىپ ئىنستىتۇتى ئىنگىلىز تىلى 2002-يىللىق 1-سېنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ «ئەللەي ناخشىسى» نىڭ يوقىلىشى ، ئانلىق نازاكتىمىزنىڭ بەربات بولغانلىقىنىڭ دەلىلىدۇر .

▲ مىللىي ئەخلاقنىڭ دەپسەندە قىلىنىشى - شۇمىللەت ئەرلىك كۈچ - قۇدرىتىنىڭ زاۋاللىققا يۈزلەنگەنلىكىنىڭ بىشارىتى .

▲ ئەرلىرى بىخۇد مىللەتنىڭ باسقۇنچىلىرى كۆپ بولىدۇ .

▲ قاتتىق يىقىلىپ ، ئاندىن قەدىمگە يەتتىم .

- بىلىقىز مۇھەممەت

ئاپتور : شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى ئەدەبىيات فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

▲ ئادەم ئۆزىنى كېرەكسىز دەپ ئېيتالىغىنى بىلەن ، تومۇردا ئېقىۋاتقان ئىسقى قاننى كېرەكسىز دېيەلمەيدۇ .

▲ پۇرسەت يوق : بۇ دەل ئاجىزلارنىڭ ئەڭ ياخشى ئىقرارنامىسى .

- ئابابەكرى ئابدۇراخمان

ئاپتور : ئاقتۇ ناھىيە 1-ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى

▲ كائىنات ئەزەلدىن سېخى ، چۈنكى ئۇ ، ئۆزى توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزگەنلەرگە ئەزەلدىن تۈگىمەس ئىنئاملارنى ھەدىيە قىلىپ كەلگەن .

- نىياز توختى يانغىن

ئاپتور : باي ناھىيە مىچىغ يېزا يامانسۇ كەنتىدە ، دېھقان

▲ تەماننا - داغدام يولىدىكى ھاڭ .

▲ ئىنسانىيەتنى قىيامەتكە ئەڭ تېز يېقىنلاشتۇرۇدىغىنى - بىكارچىلىق ، كۆرەلمەسلىك ، پىتنە-پاسات .

▲ مىللەتنىڭ چۈشكۈنلىشىشى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ چۈشكۈنلىشىشىدىن باشلىنىدۇ .

▲ ھەقىقەت ئېگىلىۋەرگەچكە ، سۈنۈش

قىلغانلىقىنىڭ بەلگىسى .
 ▲ نادانلىق ، ئادالەتسىزلىك ھۆكۈم سۈرگەن جايدا خۇشامەتچىلىك ئەۋج ئالىدۇ .
 ▲ ئاگاھ بولۇڭ! خۇشامەتچىلىك - ھىيلە-مىكىرنىڭ خىزمەتكە چۈشكەنلىكىنىڭ بەلگىسى .

▲ دىكتور - ئۆزى خالىغانچە سۆزلىيەلمەيدىغان «ئاڭلىق ماشىنا» .

▲ كاللىمىزنى پۇلنىڭ چىرماپ كەتكەنلىكى - مائارىپىمىزنىڭ قىيامىتىدىن دېرەك بېرىدىغان بەلگە .
 - پولات مىكائىل سۈكۈنات

ئاپتور : غۇلجا ناھىيە ئۇيغۇر ئۈچمۈن يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تامچا ۋە قامچا

▲ ئادەتتىن تاشقىرى باغرى يۇمشاق ئادەملەر ھېچ ئىشنى بىر باشقا ئاچچىقلىمايدۇ .

▲ سەن بىراۋغا قانچە چوقۇنساڭ ، سېنىڭ ئۇنىڭ ئالدىدىكى ئوبرازىڭ شۇنچە كىچىكلەپ ، شۇنچە خۇنۇكلشىدۇ .

▲ سەن : «مەن شەھەرلىك» دەپ ماختىنىپ مەيدەڭگە ئورما . چۈنكى سەن تەبىئەتنىڭ ھېچبىر مەئىشتىنىڭ تۇنجىسىنى يېيەلمەيسەن .

▲ كىملىرىكى ئادەم كۆپ جايدا ، ھاراق سورۇنىدا مىللەت ، ۋەجدان گېپىنى كۆپ قىلىدىكەن ، سەن ئۇنىڭدىن ئاگاھ بول .

▲ سەن ئۆزۈڭنىڭ شوپۇرلۇقتىكى ئۈستىلىقىڭغا ، ماھارىتىڭگە ئۈنچە ئىشىنىپ كەتمە . ئالدى تەرىپىڭدىن بىر نائۇستا شوپۇر چىقىپ سېنى سوقۇۋېتىشى مۇمكىن .

▲ قاچانكى ئەرلەر ھەقىقىي ئەر كەلگىگە قايتىدىكەن ، شۇچاغدا قىزلار ھەقىقىي قىزلىقىغا قايتىپ جاھان تۈزىلىدۇ ، پەسكەشلىك يوقىلىدۇ .
 - ئا . ناسىر يۈنۈس (ياۋايى)

ئاپتور : يوپۇرغا ناھىيە ئاچچىق يېزىسىنىڭ ئورۇنباشار باشلىقى ، ھازىر سانجى شەھىرىدە ۋەزىپە بىلەن چىنىقىشتا

قەلب چۇقانلىرى

▲ تارىختىن مەلۇمكى ، غەلبە قىلغۇچىلار مەغلۇب بولغۇچىلار ئۈستىدىن تارىخ يازىدۇ . چۈنكى غەلبە قىلغۇچىلارنىڭ مەغلۇب بولغۇچىلار ئۈستىدىن قىلغان سۆزى ھەرقاچان ئورۇنلۇق بولىدۇ .

▲ بىر ئادەمگە چوقۇنۇش روھىي قۇللۇقتۇر .
 ▲ سەن سۆيگىنىڭنىڭ بوينۇڭغا گىرە سېلىپ تۇرۇپ بەرگەن ۋەدىلىرىگە ئىشىنىپ كەتمە . ئۇ ، شۇۋاقتتا بەرگەن ۋەدىلىرىنىڭ مەسئۇلىيىتىدىن

خۇسۇسىيىتىنى يوقاتقان .
 ▲ ئەمەلدارلار سورۇنى جەڭ مەيدانىدىنمۇ خەتەرلىكتۇر .

- مۇھەممەتجان توختى

ئاپتور : كەلپىن ناھىيە يۈرچى يېزا ماي ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ تەكلىپلىك ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۈردىن تامچىلار

▲ مۇھەببەت بىلەن دوستلۇقنىڭ يەنە بىر پەرقى شۇكى ، دوستلۇقتا كۈندەش بولمايدۇ . بىراق كۈندەشلىك مۇھەببەتنىڭ بەلگىسى ۋە كۈشەندىسىدۇر .

▲ جەمئىيەتنىڭ ئېزىشى ، باشقىلارنىڭ ئېزىشى ئانچە قورقۇنچلۇق ئەمەس ، ئەڭ قورقۇنچلۇقى - ئادەم ئۆز-ئۆزىنى ئېزىشتۇر .

▲ ھازىر تېلېگراف ۋاستىلىرى ئومۇملىشىپ كەتتى . بىراق مېنىڭچە ، سالام خەت يەنىلا ئۆز قىممىتىنى يوقاتقۇنى يوق . ئۇ دوستلۇق رىشتىسى ، ھېسسىيات كۆۋرۈكى ، قىشتىكى ئوت ، يازدىكى بۇلاق سۈيى .

▲ پۇرسەت - گويا بىر چاقماق ، غىپ قىلىپ ئۆتەر ، تەس ئۇنى تاپماق .
 - مۇنەۋۋەر ئوبۇلھەسەن

ئاپتور : خوتەن پېداگوگىكا ئالىي تېخنىكومىنىڭ خەنزۇ تىلى ئوقۇتقۇچىسى

سۈكۈناتتىن سادا

▲ نادان - قاتلىدىن بىر ھەسسە يۇقىرى قاتلىدۇر . چۈنكى ئۇ ئۆزىنىمۇ ئۆلتۈرىدۇ .

▲ ئىنسان ئىككى نەرسىنىڭ قۇربانى ، بىرى ، ھېسسىيات ، يەنە بىرى ، مەنپەئەت .

▲ خۇشامەت كۈلكىسى كۆپەيگەنسېرى ، يۈزدىكى قورۇقمۇ كۆپىيىۋاتىدۇ ، بۇنىڭغا ماس ھالدا «ھۆسن تۈزەش مەركەزلىرى» مۇ كۆپىيىۋاتىدۇ .

▲ بىر قانچە يىل ئوقۇتقۇچىلىق قىلىپ ھېس قىلغىنىم : ئوقۇغۇچىلارغا ئۆگەتكەنلىرىمنى ھەقىقەت تونۇمايدىكەن .

▲ پارىخورلۇق - دۆلەت چەكلەيدىغان ، ئەمما ساقلىنالمىدىغان «تاتلىق ئىچىملىك» .

▲ ئادەملەرنىڭ يالىڭاچلىققا قاراپ يۈزلىنىشى ، ھاياتلارنىڭ زامانىۋى ئېغىل-قوتانلاردا پىنھان بېقىلىشى - ئادەم بىلەن ھاياتنىڭ ئورنىنىڭ ئالمىشىپ قالغانلىقىمۇ - قانداق ؟ !

▲ خۇشامەتچىلىك - كىشىلەرنىڭ تەڭرى بەرگەن ھوقۇقى ، ئەقىل-پاراسىتىنى ئىشلەتمەي ، ئابروي-ھۆرمىتىنى ساقلىماي ئۆزىنى ئۆزى دەپسەندە

▲ بىز ئېرىشەلمىگەن نەرسىگە ئەڭ قىزىقىمىز . شۇنىڭ بىلەن ئېرىشەلەيدىغان نەرسىمىزمۇ بىزگە نېسىپ بولماي كېلىۋاتىدۇ .
- ئىبراھىم ئابدۇقادىر (قۇملۇق)

ئاپتور : شىنجاڭ مائارىپ ئىنستىتۇتى تىل - ئەدەبىيات فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ قولىنى يانچۇقىغا ئەڭ تېز سۈرئەتتە ئۇزاتقان كىشى ، ماھىيەتتە ئەڭ بېخىل كىشىدۇر .
▲ سۆزنى سۆز بىلەن ئىپادىلەش قىيىن بولغانلىقتىن ، تىلشۇناسلىق پەيدا بولغان .
- ھەيدەر ئەلى بەختەلى پىنھانىي

ئاپتور : شىنجاڭ مائارىپ ئىنستىتۇتى تىل - ئەدەبىيات فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

تەنھا ھېسلار

▲ دەرەخ شېخىنىڭ سۇنغان ۋاقتىدىكى ئېچىنىشلىق ئاۋازىدىن ئۆز قېرىنداشلىرىدىن ئايرىلىشنىڭ نەقەدەر ئازابلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم .

دەرەخ غولىنىڭ تۆككەن ياشلىرىغا قاراپ ، سۈكۈتلۈك ئازابىنىڭ نەقەدەر قاتتىقلىقىنى ھېس قىلدىم .

يوپۇرماقلارنىڭ شامالدا ئەلەملىك شىۋىرلاشلىرىدىن قارشىلىقنىڭ قانداق بولۇدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم .

▲ دۇنيادا ئاسماندەك ئەخلاقلىق يەنە بىر مەۋجۇداتنى ئۇچراتمىدىم . چۈنكى ئۇ ياز كۈنلىرى چىققان بوران چاڭ-توزانلارنى ئۇچۇرتۇپ دەل - دەرەخ ، گۈل-گىياھلارنىڭ يۈزلىرىنى مەينەت قىلىۋەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ، ئۆزىنىڭ بۇلۇت كۆزىدىن ياشلار تۆكۈش ئارقىلىق ئۇلارنى پاكىزلاپ تۇرىدۇ . قىش كۈنلىرى يوپۇرماقتىن ئىبارەت كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ يالىڭاچلىنىۋالغان بۇ ۋاپاسىزلارنىڭ ھاياسزلىقىنى ئاپئاق تونلىرى ئارقىلىق يۆگەپ تۇرىدۇ .

- ئابدۇلېتىپ روزىنىياز

ئاپتور : قاراقاش ناھىيە ئاقساراي يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

* * *

▲ كۈتۈش مۇھەببەتنىڭ قانچىلىك چوڭقۇرلۇقىنى سىنىسا ، ئازاب-ئوقۇبەت مۇھەببەتنىڭ قانچىلىك كۈچلۈكلىكىنى سىنايدۇ .
▲ ئارزۇ - رېئاللىققا باغلانغان شېرىن چۈش .

چىقىشىنى ئويلىمىغان .
▲ نەپسانىيەتچىلىك ، پارىخورلۇق ، چىرىكلىك ، ئادالەتسىزلىك ئەۋج ئالغان جەمئىيەتتە قانۇن مەۋجۇد ئەمەس ، چۈنكى ئۇ ئۆز مەۋجۇدلىقىنى ئىسپاتلاشقا ئاجىزلىق قىلغان .

- ئابدۇرېھىم ئابدۇللا

ئاپتور : خوتەن پېداگوگىكا ئالىي تېخنىكومى تىل - ئەدەبىيات فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۈر غەلىيانلىرى

▲ بۇدۇنيادا ئىنسانلارلا بولۇدىكەن ئېزىش-ئېزىلىش تۈگىمەيدۇ ، پەقەت ئېزىش-ئېزىلىش ئوبيېكتى ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ .

▲ توپىدىن بۇرۇن قىز-ئوغۇللار دەپ ئاتىلىشى قىزلارنىڭ ھۆكۈمران ئورۇندا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرسە ، توپىدىن كېيىن ئەر-ئاياللار دەپ ئاتىلىشى ئەرلەرنىڭ ھۆكۈمران ئورۇندا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ .

▲ سېنى يۈزتۇرانە ماختىغانلار سېنى يوقاتقۇچىلار ، يۈزتۇرانە تەنقىد قىلغۇچىلار سېنى يۆلگۈچىلەر ، سېنى ئارقاڭدا ماختىغۇچىلار سەندىن پەخىرلەنگۈچىلەر ، ئارقاڭدا تەنقىد قىلغانلار ساڭا ھەسەت قىلغۇچىلار .

▲ بۇدۇنيادا بەختنى چۈشەنمىگەن كىشىلەرلا : «مەن ئەڭ بەختلىك» دېيەلەيدۇ .

- نۇرمۇھەممەت ئابدۇراخمان

ئاپتور : يېڭىسار ناھىيە ساغان يېزىسىدا ، دېھقان

تۇرمۇشنىڭ ماڭا ئۆگەتكەنلىرى

▲ باشقىلارنىڭ ساڭا ئۆگەتكەنلىرىدىن تۇرمۇشنىڭ ساڭا ئۆگەتكەنلىرى چىن ۋە ھەقىقىي بولىدۇ .

▲ تۇرمۇشتا ئۆزۈڭنىڭ ئىشلىرىغا باشقىلارنىڭ ئۆلچىمى بىلەن باھا بەرمە ، شۇنداقلا باشقىلارنىڭ ئىشىغا ئۆزۈڭنىڭ ئۆلچىمى بىلەن باھا بەرمە ، بولمىسا يالغۇز قالسىەن .

▲ بىز كۆپىنچە ھېكمەتنى كىتابتىن ئىزدەپ ئاۋارە . ئەمەلىيەتتە تۇرمۇش ۋە ئەتراپتىكى ھەممە شەيئىي ، ھەممە ۋەقەدە ھەرۋاقىت ھېكمەت چاقناپ تۇرغان بولىدۇ . پەقەت بۇنى كۆرەلەيدىغان كۆز ، ھېس قىلالايدىغان ئەقىل بولسا كۇپايە .

▲ ئۆز ئىشەنچىنى يوقىتىپ قويغان ئادەمنى تەڭرىمۇ قۇتقۇزۇۋالمايدۇ .

▲ سەن مەنۋى كامالەتنى قەلبىڭدىن ، ماددىي مەئشەتنى تەبىئەتتىن ئىزدە ، ھاياتنىڭ گۈزەللىكىنى شۇ چاغدا ھېس قىلالايسەن .

جاھانباي ماشەك

ئاپتور : خوتەن پېداگوگىكا ئالىي تېخنىكومى تىل فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

▲ جەمئىيەتكە ئىنچىكە نەزەر سال : ئادەملەر پۇل ئۈچۈن ، بالىلار ئويۇنچۇق ئۈچۈن ، ياش قىز-يىگىتلەر ئويۇن-تاماشا ئۈچۈن ، قىزلار گىرىم بۇيۇملىرى ۋە مودا كىيىملەر ئۈچۈن ، يىگىتلەر چىرايلىق قىزلار ئۈچۈن ، ئەرلەر كەيپ-ساپا ، ئەيىب-ئىشەنچ ئۈچۈن ، ئاياللار غەيۋەت-شەكايەت ۋە قاتار چاي ئۈچۈن ، ئوتتۇرا ياشلىقلار مەنسەپ-ھوقۇق ۋە مال-دۇنيا ئۈچۈن ، ياشانغانلار ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش ئۈچۈن تىنىمىز تىپىرلايدۇ . مانا بۇ ، بۈگۈنكى دەۋرنىڭ ھاياتلىق قانۇنىيىتى .

▲ جەمئىيەتتە ئۆزىدىن ۋە باشقىلاردىن زارلىنىدىغان ، ئۆتمۈشىنى ، بۈگۈنىنى ۋە ئەتىسىنى تەدبىرىدىن ئەمەس ، تەقدىرىدىن كۆرۈدىغان ئادەملەرنىڭ كۆپەيگىنىدىن سېمىز پاقلىنىشنىڭ بىرى ئارتۇق كۆپەيگىنىنى ئەۋزەل كۆرۈمەن .

▲ رېستوران - تانىسخانا ھەم قاۋاقخانلاردىكى «ئۈچتە ھەمراھ» خېنىملار ئۆزىدىكى ئەڭ قىممەتلىك ئىپپەت-نومۇسىنى دەسمايە قىلىپ پۇل تاپقىنىدەك ، تېلېۋىزورمۇ ئاۋامنىڭ ساداسى ، جاھاننىڭ كۆزىنىكى ، مەنئۇيەتنىڭ بۇلىقى بولۇشتەك ئېسىل خۇسۇسىيىتىنى ئاستا-ئاستا يوقىتىپ ، بەزى چاغلاردا ئازغىنە پۇلنى دەپ ئادەم بىزار قىلىدىغان ساختا ئېلان ۋە ئۇچۇرلار ئۈچۈن توختىماي قاۋايدىغان نەسىللىك ئىتقا ئوخشاپ قالغىلى تۇردى .

- غېنى ئابلەمىت

ئاپتور : ئىلى پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتى فىلولوگىيە ئىنىستىتۇتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

▲ ھەممە ئادەمنىڭ يېشى ئۆزىنىڭ يۈزىگە ساقىيدۇ .

▲ ئەپۇ قىلىش - ۋاقىتلىق سۈكۈت قىلىشتىن ئىبارەت .

▲ يۈزىنى ساتقان ھەممە نەرسىسىنى ساتار .

▲ ئويلاش - ئويلىنىش بىلەن ئۆتكەن ھايات ھەقىقىي ھاياتتۇر .

▲ يالغۇز قالدىم دەپ پەرىشان بولما ، يالغۇزلۇقتىن تەپەككۈر كېلىپ چىقىدۇ . تەپەككۈر دەپمەك - ئەقىل دەپمەكتۇر .

- ئابلەز ئابدۇباقى

ئاپتور : شىنجاڭ مائارىپ ئىنىستىتۇتى تىل-ئەدەبىيات فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

▲ دوستۇڭ سېنى تىللاپ تۇرۇپ ماختايدۇ ، دۈشمىنىڭ سېنى ماختاپ تۇرۇپ تىللايدۇ .

- قاسىمجان ھاشىم

ئاپتور : شىنجاڭ تېببىي ئۇنىۋېرسىتېتى دورىگەرلىك ئىنىستىتۇتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۈر بىخلىرى

▲ بوران تاغلاردىن قورقۇپ ۋارقىرىسا ، سايلىقلارنى ھۆركىرەپ قورقىتىدۇ . چۈنكى ئۇ سايلىقلاردا ھېچنەمنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچرىمايدۇ .

▲ دانا كىشىلەر ھامان يۈز بېرىدىغان قىسمەتكە تەدبىر ئىزدەسە ، نادان كىشىلەر بۇنداق قىسمەتنى ئاچچىق كۆز يېشى ، قۇرۇق ھەسرەت-نادامەت بىلەن كۈتۈۋالىدۇ .

▲ قىزىق ئىش ، تىمىساقىتەك يىرتقۇچلار ھەممىنى يەپ تۇرۇقلۇق ئاۋۇپ كەتمەي ، دائىم نەسلى قۇرۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كېلىدىكەن ، ئەكسىچە بېلىقتەك ياۋاش جانلىقلار يىرتقۇچلارنىڭ چىشى ئاستىدىمۇ كۈنساين كۆپىيىپ ئاۋۇيدىكەن .

- مۇھەممەتجان ئابدۇغېنى

ئاپتور : كېرىيە ناھىيە خەلق قوراللىق بۆلۈمىدە

▲ نامراتلىق گۇناھ ئەمەس ، بىراق ھەممە گۇناھنىڭ باشلىنىشى .

- ئوبۇلقاسىم مۇھەممىدى

ئاپتور : ئۈرۈمچى شەھىرى «ئولتاش» تىل تەربىيەلەش مەركىزىدە ئىلىم تەمىل قىلىۋاتىدۇ

تەپەككۈردىن تامچىلار

▲ ئاياللار ئەگەر ئايال بولۇپ ئۆتسە ، دۇنيا گۈزەللىككە تولىدۇ . مۇبادا تاۋار بولۇپ ئۆتسە ، دۇنيا قاراڭغۇلۇقتا قالىدۇ .

▲ ئۆزىگە ھەددىدىن زىيادە ئىشىنىش ئادەمنى شەيتاننىڭ ئۇسۇلىغا سالىدۇ .

▲ دېھقان ئۇ تەبىئەتنىڭ ئەركىسى ، ناتوغرا سىياسەت ۋە كەتمەننىڭ قولىدۇر .

▲ سىياسەت قانۇندىن تۆۋەن ، ئەمما ئۇ يەرلىك ئەمەلدارلارنىڭ ئاغزى (تىلى) دا قانۇندىن مۇقەددەس .

▲ مەھەللىدە دېھقانلار : «بىزنىڭ شائىرىمىز بارمۇ ؟» دېگەندە (نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا) ، مەن چوڭچىلىق بىلەن : «بار ، ئۇ بولسىمۇ روزى سايىت ئاكا» دەپ جاۋاب بەرگەندىم . ئەمدى مەندىن بىزنىڭ ژۇرنال ياكى گېزىتىمىز بارمۇ ، دېگەندە يۈرەكلىك ھالدا : «بار ، ئۇ بولسىمۇ (شىنجاڭ مەدەنىيىتى) ژۇرنىلى» دېدىم .

▲ ئىپتىدائىي ئىنسانلار تاشلىۋەتكىنىگە مىليون يىللار بولغان يالڭىچ يۈرۈش مەدەنىيىتىنىڭ ھازىرقى تەرەققىي قىلغان دەۋردە ئەتتۇارلىنىپ كەتكەنلىكى قىزىق ئىش بولدى .

▲ باشقىلارغا بەك سىلىق مۇئامىلىدە بولساڭ ،

شۇقەۋم ئىركەكلىرىنى ھالەك قىلىدىغان ئاستا خاراكتېرلىك زەھەر .
 ▲ بۇلۇڭ-پۇچقاڭ نىجاسەتلەر ماكانى ، دېيىلەتتى . ھازىر مۇھەببەتلەشكەنلەر بۇلۇڭ-پۇچقاڭ-تىن چىقالمايۋاتىدۇ . بۇ ، مۇھەببەتنىڭ نىجاسەتتىنمۇ تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈپ قالغانلىقىنىڭ بىر بەلگىسى بولسا كېرەك .
 ▲ باشقىلارنى «ساراڭ» دەپ تىللىغانلار ، بىرى ئامراقلىقىدىن ، يەنە بىرى ئۆزىنىڭ ساراڭلىقىنى ئاشكارىلىغانلىقىدىن .
 - ئەيسا جان ئابدۇسالام

ئاپتور : شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك ئۈنۋېرسىتېتى ئوقۇغۇچىسى

غايىل تۇيغۇلار

▲ ياش ئوقۇغۇچىلىرىمىزغا مۇئەللىملەرنىڭ ئۆگەتكەنلىرىدىن كۆرە ، ناخشىچىلارنىڭ «پەندە-نەسەپتىلىرى» بەكرەك تەسىر كۆرسىتىۋاتقاندا . لىقىغا قاراپ ، ئويلاپ قالدىم : ئەگەر ھەممە دەرسلىكلەرنى نوتىغا ئېلىپ ، ئاھاڭغا سېلىپ ئوقۇپ بەرسەك . . . ؟
 ▲ ناخشىچىلىقىمىزنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالىغا قاراپ ئويلاپ قالدىم : بۈگۈنكى كۈندە ، ئەگەر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرى شېئىرلىرىغا مەمتىلى ئەپەندى (تەۋفىق) نىڭ مۇزىكىلىرىدىن ئاھاڭ ئىشلەنسە ، ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئوقۇيالايدىغان ئىركەكتىن قانچىسى چىقار ؟ . . .
 ▲ سەنئەتكە بولغان زىيادە قىزىقىش - قوللاشلىرىمىز يۈزبەرگۈسى پاجىئەلىرىمىزنىڭ تارىخى بويىچە .

تەپەككۈردىن تامچىلار

▲ «ھەر كالىدا ھەر خىيال» بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئىدىيىنى تامامەن بىرلىككە كەلتۈرمەكنىڭ ئۆزى بىر «تۈگىمەس ناخشا» دۇر .
 ▲ ئەمەلدارلارنىڭ «ئامما ئارىسىغا چوڭقۇر چۆككەن» لىكىنى ئەڭ ئاۋۋال ئۇلارنىڭ ئۆي تەقسىماتىدا بىنانىڭ يان-يېلىڭ تەرەپلىرىگە ياكى تۆۋەن ۋە ياكى يۇقىرى قەۋەتلىرىگە ئەمەس ، بەلكى دېگۈدەك ئوتتۇرا قىسىملىرىغا جايلىشىۋالدى .
 غانلىقىدىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ .
 ▲ پەقەت باشقىلارنىڭ رازى-رىزالىقى ئۈچۈنلا ئىشلەش - ئەڭ زور قۇللۇقتۇر .

ئاپتور : خوتەن مائارىپ ئىنىستىتۇتىنىڭ خەنزۇ تىلى ئوقۇتقۇچىسى

كىشىلەر سېنى غۇرۇرى يوق ، دەيدۇ . سوغۇق مۇئامىلىدە بولساڭ ھاكاۋۇر ، دەيدۇ ، ئۆزۈڭ بىلگىنىڭ بويىچە قىل .
 ▲ بالىلار تىجارەت قىلىشقا كىرىشكەن مىللەتنىڭ پۇلى بولغىنى بىلەن ئۇلى يوقتۇر .
 ▲ ئەرلەر غىتەكلەشسە ، ئاياللار يىرىم يالىڭاچ ھالەتكە ئۆتىدۇ .

ھاشىمجان رەھمەت

ئاپتور : ئاقتۇ ناھىيە 1. ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ مۇھەببەت - تەڭرىنىڭ ئىنسانلارنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئەۋەتكەن رەھمەت پەرىشتىسىدۇر .
 ▲ بىر قېتىملىق ئېھتىياتسىزلىق ۋە بىپەرۋالىق ئادەمنىڭ بىر ئۆمۈر بەختسىز بوپقىلىشىغا سەۋەبچى بوپقالىدۇ .
 ▲ قانۇندىن سىياسەت كۆپرەك ئىجرا بولۇدىغان مىللەت ئادالەتسىزلىك كۆپ بولۇدىغان مىللەتتۇر .
 ▲ سەن ئۆزۈڭنى شۇنداق ئەقىللىق چاغلامسەن ؟ ئۇنداقتا ئۆزۈڭگە : مەن كىم ؟ ئىنسان دېگەن نېمە ؟ ھايات دېگەنچۇ ؟ مەن بۇ دۇنيادا نېمە ئۈچۈن ياشايمەن ، دەپ سوئال قويۇپ باقتىڭمۇ ؟
 ▲ ئىنسان قاچانكى ئۆز قەلبىنىڭ نېمىگە ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغاندىلا ئاندىن ئۆزىنى چۈشىنىشكە باشلايدۇ .
 ▲ تەنھالىق - مەنىۋى كامالەت يۈكسەكلىكىگە ئىنتىلگەن ئىنسان ئۈچۈن ئازاب ۋە راھەتكە ئېرىشىش دېمەكتۇر .
 ▲ ئېتىقادسىز كىشى يىلىكسىز سۆڭەككە ئوخشاش ئۆز مەۋجۇدلىقىنى ساقلاپ قالالمايدۇ .
 ▲ تەڭرىنىڭ ئەقىلى تۇپراقتىن ئايرىدە قىلىشىدىكى سەۋەب ئىنساننىڭ ئەسلى زاتىنى ئۇنتۇمىسۇن دېگىنى ئىدى . روھنى بولسا ئۆز روھىنىڭ نۇرىدىن ئايرىدە قىلىشىدىكى سەۋەب ئىنساننىڭ شۇنۇر ئارقىلىق قاراڭغۇلۇق ۋە يورۇقلۇقنى ، رەزىللىك ۋە گۈزەللىكنى پەرق ئەتسۇن دېگىنى ئىدى . لېكىن نەپسىگە قۇل بولغان ئىنسان بۇلارنى پەرق قىلالىدىمۇ ؟
 ▲ تەرەققىيات - يوقىتىش ھېسابىغا ئېرىشىش دېمەكتۇر .
 - ئابدۇلئەزىز زاھىد

ئاپتور : قاراقاش ناھىيە كۇيا يېزا گۈلچى كەنتىدە ، دېھقان

تۇرمۇش ھاسىلاتلىرى

▲ ھەددىدىن زىيادە ئويۇن-تاماشا ئەر نەسلىنى لاتا قىلىدۇ ، ئايال زاتىنى ماتا .
 ▲ ئاياللار كىيىنىشنىڭ چاكنىلىشى ،

تۆگىدۇ ، ئوغۇللار مۇھەببەتكە ئېرىشەلمىگەندە مۇشت تۆگىدۇ .
- جاناگۈل قەييۇم

ئاپتور : يېڭىسار ناھىيە ساغان يېزىسىدا ، دېھقان

يىللار ۋە ئەندىشە

ئىلگىرى

▲ - يۇقىرىقى مەھەللىدىكى XX ۋاپات بوپتۇ .
- «ئىننالىلاھى ۋە ئىننائەلەيھى راجىئون»^①
ناھايىتى تەقۋا ، رەھىمدىل ، ئاقكۆڭۈل ، ياخشىلىقى كۆپ ئادەم ئىدى ، نامىزىغا ئالدىرايلى !

ھازىر

- مەھەللىمىزدىكى XX تۈگەپ كېتىپتۇ .
- نامىزىغا قاتنىشىپ قويايلى .
- تاھارەت ئېلىۋالايلى جۇما !
- بېشىمىزغا بىرەر نەرسە كىيىۋالايلى .

كەلگۈسىدە

- ئىدارىمىزدىكى XX ئۆلۈپ كېتىپتۇ . نامىزىغا قاتنىشىپ قويمىزمۇ ؟
- خەق ئالدىدا سەت بولمىسۇن ، قاتناشقان قاتنىشايلى . ھە راست ، نامىزىنى چۈشۈرۈدىغانغا ئادەم تاپالمايمىز ؟ مەن بىرى بار دەپ ئاڭلىغان ، 500 كوي ئالارمىش .
- ھەقىچان تاپقاندۇ . بۇجىنازا نامىزىنى قانداق ئوقۇيمىز ؟
- ئاسان گەپ ، خەق نېمە قىلسا شۇنى قىلىپ ، جىم تۇرساڭلا بولدى .

كەلگۈسىنىڭ كەلگۈسىدە

- قوشنىمىز XX نى ئۆلۈپ قاپتۇ دەيدۇ ، دەپنىسىگە قاتنىشامدۇق ؟
- ئەجەب مەن ئاڭلىماپتىمەن ! كۆپىنچە بىر سورۇندا ئولتۇرۇپ قالاتتۇق . يامان قىزىقچى گۈيتى بولمىسا . قوشنىكەنمىز ، قاتنىشىپ قويايلى . قانداق دەپنە قىلىدىكەن ؟
- بۇرۇنقى زامانلاردىكىدەك مەسچىتتىن بىرنى تېپىپ ناماز چۈشۈرگىدەك .
- ئۇ ناماز دېگەن نېمىنى قانداق ئوقۇيدىغاندەك .
مىز ؟

▲ كۆڭۈلنىڭ تىزگىنى كۆزدۈر .
- مەتقاسىم مەتىياسىن

ئاپتور : كېرىيە ناھىيە شۇۋىل يېزا يېڭىئاۋات كەنتىدە ، دېھقان

ھەق گەپ - نەق گەپ

▲ ھارۋىكەش ئازسا ئاتىسى ھاردۇرىدۇ ، قەلەمكەش ئازسا خەلقىنى ئازدۇرىدۇ .
▲ ھوقۇق ساراڭنىڭ قولىغا ئۆتۈپ قالسا ، خەلق ساراڭنى دورايدۇ .
▲ پىچاق كەسمىسە بىلەيگە سۈركىلىدۇ ، گەپ ئۆتمىسە ياۋاشقا .
▲ پاكلىق ۋە ھالاللىققا بولغان ئۆلچەمنىڭ تۆۋەنلىشى ۋىجدان ۋە ئىماننىڭ سۇسلاشقانلىقىنىڭ ئەڭ يارقىن ئىپادىسى .
▲ جانباقتىغا ئايلانغان ئادەم مىتىگە ئوخشىسا ، جانباقتىغا ئايلانغان مىللەت مىتە چۈشكەن ئاشلىققا ئوخشايدۇ .
▲ ھەممىدىن ئايرىلىپ باقمىغان كىشى ھەممىگە ئېرىشكەننى ئوقمايدۇ .
▲ قاسساپنىڭ پىچىقى ئىتتىك بولغاچقا ، قولى قان پۇرايدۇ .
▲ ئۇرۇشقان ئۇرۇشۇپ ئۆلەر ، تىللاشقان بوغۇشۇپ .
▲ قۇرۇق ئوتۇن ئىتتىك كۆيدۇ ، قۇرۇق گەپ تېز تارقىلىدۇ .
▲ بىرى ھەممىگە ئېرىشكەن ، بىرى ھەممىدىن ئايرىلغان ئادەم ئەڭ يۈرەكلىك ۋە جۈرئەتلىك بولىدۇ .
▲ ھۆل ئوتۇننىڭ ئىسى كۆپ ، گۈل خوتۇننىڭ ئېرى .
▲ ھاراقكەش سېسىپ ئۆلەر ، قىمارۋاز ئېسىلىپ .

▲ ئاناڭنى كۈندۈزى ئويلا ، ئايالىڭنى كېچىسى .
▲ غۇرۇرنى يوقاتقانلارنىڭ كۆپىيىشى مىللىي غۇرۇر كىرىزىسىنىڭ مۇقەددىمىسى .
▲ شاگىرتى كۆپ ئۈستىنىڭ ئېتى ئۇلۇغ .
▲ مال-دۇنيانىڭ مېھرىدىن كەچكۈچى مەرد بولسا ، جانانىڭ مېھرىدىن كەچكۈچى نامەردتۇر .
- ئەھەت مامۇت

ئاپتور : كۇچا ناھىيە چىمەن بازار كالتە پەيلو كەنتىدە ، دېھقان

▲ قىزلار ئارزۇ قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشكەنسىرى تېخىمۇ كۆپرەك ئېرىشكۈسى كېلىدۇ ، ئەڭ ئاخىرىدا بولسا ھەممىدىن قۇرۇق قالىدۇ .
▲ قىزلار مۇھەببەتكە ئېرىشەلمىگەندە ياش

① «بىز ئاللاننىڭ ئىگىدارچىلىقىدىن ، بىز ئاللاننىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز» («قۇرئان كەرىم» دىن ، بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى نەشرى)

قورقسا، ھازىرقى كىشىلەر ئۇنىڭ پىچىرلىغاندىن قورقىدۇ .

▲ ئېرىشىش - پۇرسەتنى تۇتقاننىڭ، يوقىتىش - پۇرسەتتىن قاچقاننىڭ .

▲ بۇدۇنيادىكى تالاي تار يوللار كەڭرى يوللارغا تۇتاشقان ، تالاي كەڭرى يوللار تار يوللاردا ئاخىرلاشقان .

- مۇھەممەت مەھدىي

ئاپتور : شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

▲ تارىختىن مەلۇمكى ، ھەقىقىي تارىخ ساختا تارىخقا قارىغاندا ئاچچىق بولىدۇ . شۇڭا تارىختىن بۇيان تارىخنى ئەينەن خاتىرىلىگۈچىلەر مۇددەتتىن بۇرۇن قەتل قىلىنغان .

▲ باشقىلار بۆرە بولۇپ ياشىمىغان بولسا ، قوزا بولۇپ ياشاشنى ئىستىسەڭ بولاتتى ؟ !

▲ ماختىغۇچىلارنىڭ بىردىنبىر مەقسىتى ماختالغۇچىلارنى بويسۇندۇرۇش .

▲ تارىختىن مەلۇمكى ، ھەرقانداق پادىشاھنىڭ ئەمىر-پەرىمان ، قانۇن-نىزام ، قائىدە-تۈزۈملىرىگە ۋە سىياسەتلىرىگە ئەڭ ئاۋۋال مىللەت تامغىسى ، ئاندىن سىنىپىي تامغا ، ئەڭ ئاخىرىدا ئادالەت تامغىسى بېسىلغان .

▲ خەق تائاملىرىمىزنى ھۇزۇرلىنىپ يېيىشكىنى بىلەن ، ئازابلىرىمىزنى ھېچكىم تارتىشىپ بەرمەيدۇ .

▲ توۋا قىلىۋەرمە ، گۇناھ ئۆتكۈزۈشكە كۆنۈپ قالسەن .

- ئەيساجان ئاچچىق

ئاپتور : كەلپىن ناھىيە ئاچال يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئورۇنباشار مۇدىرى

▲ شاللاق ئوغۇللار دەريادىكى بېلىققا ئوخشاسا ، شاللاق قىزلار ئۇلارنىڭ يەمچۈكىگە ئوخشايدۇ .

▲ يول يوق دېيىش خاتا . چۈنكى سەن مېڭىۋەرسەڭ ھامىنى يول چىقىدۇ ، توختاپلا قالساڭ يولۇڭ تۈگەيدۇ .

- ئابدۇقەييۇمجان ھەمىزى

ئاپتور : شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك ئۇنىۋېرسىتېتى ماشىنا لايىھىلەش سىنىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

▲ بەزىلەر دەيدۇ : ئالەم تەرەققىي قىلدى دەپ . بەلكى تەرەققىي قىلغان ئالەم ئەمەس ، ئادەمدۇر . شۇڭا ئادەم ئارقىلىق ئالەم تەرەققىي قىلدى .

بەزىلەر دەيدۇ : قىزلارنىڭ ئەخلاقى بۇزۇلدى دەپ . بەلكى شۇ قىزلارنى باشقۇرغۇچىلارنىڭ ئەخلاقى بۇزۇلغاندۇر .

- مەخلىك توختىتۆمۈر

ئاپتور : كېرىيە ناھىيە شۆۋل يېزىسىدا ، دېھقان

- ئوقمايدىكەنمەن . مۇناسىۋەتلىك كىتابلارنى ئىزدەپ باقساق بولغىدەك .

- مەن ئىنتېرنېتقا مۇراجىئەت قىلاي .
- ئەخمەتجان ئابلىز

ئاپتور : ۋۇخەن ئۇنىۋېرسىتېتى سۇلىنىش ئاتى سۇ - ئېلېكتر قۇرۇلۇشى فاكۇلتېتى 2000-يىللىق 2-سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ سېنى سۆيۈدىغانلار قايرەدە بولسا ، شۈپەرەدە ياشا .

- مۇھەممەتئىمىن ئەمەت

ئاپتور : يېڭىسار ناھىيە ساغان يېزا ئىچىلىك سۇ بونكىتىدا ئىشلەيدۇ

ھاياتلىق ھېسلىرى

▲ تارىختىن مەلۇمكى ، تارىختىن بۇيان ھەقىقەت ئاجىزلار تەرەپتە تۇرغان بولسىمۇ ، ھەمىشە كۈچلۈكلەرنىڭ كونتروللۇقىدا بوپكەلگەن .

▲ بەزى ئەرلەر قىلمىشلىرىنى پەردازلاش ئۈچۈن ئاياللارنى «شەيتان» دەپ ئاتايدۇ . ئۇنداقتا ، ئۇ ئەرلەر ئەگەشكۈچىمۇ ، بويسۇنغۇچىمۇ ياكى بويسۇندۇرغۇچىمۇ ؟

▲ نادان مىللەتنىڭ دەردىنى ئالىملىرى تارتىدۇ .

▲ ئالىملىرىغا ھىممەت قىلىشنى ئۆز مەسئۇلىيىتى دەپ قارىمايدىغان مىللەت - غاپىل مىللەتتۇر .

▲ دانالار بىلىپ يىغلايدۇ ، نادانلار بىلمەي كۈلىدۇ .

▲ پۈلۈم تۈگەپ دوستلىرىمدىن ئايرىلىدىم ، شۇنداقتىمۇ ھەر ئىككىلىسىگە قايغۇرمىدىم ، چۈنكى پۈلۈم تۈگىمىگەن بولسا «دوست» لىرىمىنىڭ ۋاپاسىزلىقىنى بىلمەس ئىكەنمەن .

▲ ئاتا-ئانىلار پەرزەنتلىرىنى ئۆز «كۆزى ئالدىدا» لا تۇرسىكەن ، دەيدۇ . ئۇلار ئاشۇ سۆيۈملۈك پەرزەنتلىرىنىڭ كۈچلۈك رىقابەت ۋە خىرىسقا تولغان بۈگۈنكى كۈندە ھاياتلىق ئۈچۈن يېڭى يول ئاچمىسا «كۆز ئالدىدا» مۇ ئۇزاق مەۋجۇد بولۇپ تۇرالمايدىغان . لىقىنى چۈشەنسە ئىدى ، كاشكى .

- مۇھەممەت تۇرسۇن

ئاپتور : ئۈرۈمچى «ئىزھار تېز تاماقخانىسى» دا شاگىرت

* * *

▲ نادانلارنىڭ غەزىپى قان چاچىدۇ ، دانالارنىڭ غەزىپى يول ئاچىدۇ .

▲ بۇرۇنقى كىشىلەر ئۈنلۈك ۋارقىرىغاندىن

تەپەككۈر تامچىلىرى

▲ ئادەم ھاياتىدا ئەڭ ئەقىللىق بوپقالىدىغان بىر كۈن بار، ئۇ بولسىمۇ سەكرات ئالدى .
 ▲ دەردىنى ئاچچىق موخۇركىدىن چىقارغۇچىلاردىن موخۇركىمۇ بىر كۈنى دەردىنى چىقىرىدۇ .
 ▲ غايىۋى دۇنيادا ئۇزاق ياشاپ قالساڭ ، رېئال دۇنيادا ياشىيالمايسەن .
 ▲ دۇنيادىن زارلانغۇچىلارنىڭ ھەممىسى ئۆزىنى تونۇپ يېتەلمىگەنلەر .
 ▲ «ياخشىلىق قىلغاننى بىلمەيدىكەنەن» دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى مىننەت قىلغۇچىلاردۇر .
 - ئەخمەت جۈمە

ئاپتور : قەشقەر پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتى فىزىكا فاكولتېتى ئوقۇغۇچىسى

ھېكمەت ئۇچقۇنلىرى

▲ زامان ھەققىدە ئويلانسام غەمگە ، ئۆزۈم ھەققىدە ئويلانسام ئىرادىگە ، تەڭرى ھەققىدە ئويلانسام خىيالغا چۆمۈلمەن .
 ▲ ئالدىڭدىكى قىزغا قېرىنداشلىق كۆزىدە ئەمەس ، شەھۋانىيلىق نەزىرىدە قاراۋاتىسەن .
 قىزلارنى «بۇزۇلۇپ كەتتى» دېيىشكە نېمە ھەققىڭ ؟ !
 ▲ قىزچاق ، مېنى ھېچكىم باشقۇرالمىدۇ ، دەپ خالىغىنىڭنى قىلغۇچى بولما . ئويلاپ باق ، بىر مىنۇت ۋاقتىمۇ سېنى ئۆلۈم گىرداۋىغا ئاپىرىپ قويايلىدۇ .
 ▲ ئەجدادىمىزدىن پەخىرلىنىپ غەپلەتتە ياشاپ ، ئەۋلادىمىزغا يىغلاپ تۇرۇپ ۋەسىيەت قالدۇرۇش - نادانلىقىمىزنىڭ ئاچچىق خۇلاسىسىدۇر .
 ▲ باشقىلارغا قانچىلىك چوقۇنىدىكەنەن ، ئۆزۈڭدىن شۇنچىلىك ياتلىشىسەن .
 ▲ ئاياللارنىڭ قەيسەرلىكى ئەرلەرنى غەيرەتلەندۈرسە ، ئەرلەرنىڭ قەيسەرلىكى ئاياللارنى بوشاشتۇرۇۋېتىدۇ .
 ▲ كىچىككىنە بىر ئۇۋىغا سانسىز چۆمۈلنىڭ كىرىپ - چىقىپ يېتىشىدىغانلىقىنى بىلەتتىم . بىر ياتاقتىكى سەككىز ساۋاقدىشىمنىڭ «قەشقەرلىك» ، «غۇلجىلىق» دەپ مۇشتلاشقىنىنى كۆرۈپ ، چۆمۈلنىڭ نەسلىنىڭ قۇرۇماسلىقىدىكى سەۋەبىنى ، خەلقىمنىڭ تارىختا پاجىئەلىك قىسمەتلەرگە دۇچ كېلىشىدىكى سىرنى بىلىۋالغاندەك بولدۇم . . .
 ▲ مېنىڭ پىكرىمگە سەن ، سېنىڭ پىكرىڭگە مەن قېتىلالمايمىز ، تراگېدىيىلىرىمىز دەل مۇشۇ يەردىن باشلىنىدۇ .
 ▲ مۇستەھكەم ئېتىقادى بار ئادەم ھەرقانداق ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالشى مۇمكىن . ئەكسىچە ،

ئېتىقادسىز - سۇيۇق ئادەمدىن ھەرقانداق رەزىللىك ۋە ھەرقانداق پاسقىلىقلار كېلىدۇ .
 ▲ ئاتا بىلەن بالا ، ئاكا بىلەن سىڭىل ۋە دوست-بۇرادەرلەر ئوتتۇرىسىدا ھايا پەردىسىنىڭ يىرتىلغانلىقى - قىيامەت پىلتىسىنىڭ ئوت ئالغانلىقىدۇر .
 ▲ مەتبۇئاتلىرىمىزنىڭ ھەممىسى «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىچىلىك رولىنى جارى قىلدۇرالىغان بولسا ، خەلقىمىزنىڭ روھىيىتى مۇنچىلىك قاغىراپ كەتمىگەن بولاتتى .
 ▲ يىقىلغاندا يەرنى ، تاياق يېگەندە خەقنى تىللايسەن ، ئۆزۈڭنىڭ بىخەستىلىكى ۋە ئاجىزلىقىنىچۇ ؟
 - ئوسمانجان ئوبۇل

ئاپتور : شىنجاڭ مائارىپ ئىنىستىتۇتى ئۈچۈر-تېخنىكا فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۈر تامچىلىرى

▲ ئاياللار پۇلنىڭ قۇلىغا ئايلانغاندا ، ئەرلەر ئايالنىڭ قۇلىغا ئايلىنىدۇ .
 ▲ ساۋاقداشلىرىم ھەر قېتىم رېستوران - قاۋاقلاردا قەدەھ سوقۇشتۇرۇۋاتقاندا ، ئىچىۋاتقىنىنىڭ شاراب ئەمەس ، ئاتا-ئانىسىنىڭ قېنى ئىكەنلىكىنى ئويلاپمۇ قويامدىغاندۇ ؟
 ▲ ھەردائىم ساڭا ھەسەل چىقىرىپ بېرىدىغان ھەسەل ھەرىسىنىڭمۇ نەشتىرى بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالما .
 ▲ سىنىپتا ئۆزىنىڭ بىلىمىنى ئەمەس ، بەدىنىنى نامايان قىلغان ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارغا بىلىم ئەمەس ، شەھۋانىيلىق ئۇرۇقلىرىنى چاچىدۇ .
 - مەمتىمىن ساتتار

ئاپتور : شىنجاڭ سانائەت ئالىي تېخنىكومى ماشىنىسازلىق فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

▲ مەن «كىشىگە قىلسا ئۆزىگە ، قاشقا سانسا كۆزىگە» دېگەن ئەقلىيە سۆزىنى ئەمدى چۈشەندىم . بىر چاغلاردا بوۋىمىز بابۇر شاھ قىلىچ - نەيزە ئوينىتىپ ھىندىستاننى ئىستېلا قىلغان بولسا ، ئەمدىلىكتە ھىندىستان چېكىدىن ئاشقان ئىشقىي-مۇھەببەت فىلىملىرى ۋە ناخشا-مۇزىكىلىرى بىلەن قىز-ئاياللىرىمىزنىڭ روھىنى ئىستېلا قىلىۋاتىدۇ .
 ▲ ماھىيىتىنى چۈشەنمىگەن ئېتىقاد - تەقدىرىڭگە چۈشكەن مەتە .
 ▲ ئاياللار مۇھەببەت ئۈچۈن ، ئەرلەر دوستلۇق ئۈچۈن ھەممە نەرسىدىن كېچەلەيدۇ .
 - ئېلى روزى

ئاپتور: شىنجاڭ مائارىپ ئىنستىتۇتى نىل . ئەدەبىيات فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

غەزەزىسىز پىكىر

▲ بىر دوستۇم ماڭا : «ئەگەر قولۇمدىن كەلسە (شىنجاڭ مەدەنىيىتى) ژۇرنىلىدىكى ئېسىل پىكىرلەرنى چوڭايتىپ كۆپەيتىپ تام گېزىتى چىقارغان بولاتتىم . چۈنكى ئۇنىڭدىكى بىلىملەرنى پۈتكۈل خەلققە بىلدۈرگۈم بار» دەيدۇ .
▲ كوچىلىرىمىزدىكى تىلەمچىلەر ماددىي تىلەمچىلەر ، بىز بولساق (خەلق) مەنىۋى (روھىي) تىلەمچىلەرمىز . بىراق نېمە تىلەشنى بىلمەيۋاتىمىز - ئەگەر سىز تىلەشنى خالىسىڭىز «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» دەك ژۇرناللاردىن ئىلغار پىكىرلەرنى تىلەڭ .

- ئەزىز ئەخمەت

ئاپتور : قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى فىزىكا فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۈر تامچىلىرى

▲ باشقىلار ئۆز مەنپەئىتى ئۈچۈن سېنىڭ مەنپەئىتىڭنى قۇربانلىق قىلسا ، ئاغرىنىشىڭ خاتا . چۈنكى باشقىلار ئۆز مەنپەئىتىنى قوغداش يولىدا كۈرەش قىلىۋاتقان ۋاقىتتا ئۆزۈڭنىڭ مەنپەئىتىنى قوغداشنى ئۆگىنىۋالمايلىقىڭ ئۆزۈڭنىڭ خاتالىقىدۇر .
▲ ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغان كىشىلەر دائىم «ماڭا پۇرسەت بولمىدى» دەيدۈكى ، ھەرگىزمۇ «مەن پۇرسەتنى قولدىن چىقىرىپ قويدۇم» دەپمەيدۇ . مانا بۇ ئادەملەردىكى ھەقىقەتنى بۇرمىلاش خاھىشى .
▲ ئادەم كونا دەردلەرنى كۆپ ئويلىسا ، يېڭى دەردلەرگە مۇپتىلا بولىدۇ .
- «سەرگەردان»

ئاپتور : ئوقۇغۇچى

تەپەككۈر تامچىلىرى

▲ موھتاجلىق بىلەن روھىي ئازاب كۆپ ھاللاردا كىشىلەرنى خاتا يولغا باشلايدىغان ئېزىتقۇ .
▲ بەزى ماتېرىياللاردا رىۋايەت قىلىنىشىچە ، ئەجدادلىرىمىزنى بۆرە دەپ تەسۋىرلەيدۇ . لېكىن مەن ئۇنىڭغا گۇمانلىنىپ كەلگەنىدىم . ھازىر چۈشەندىمكى ، ئادەملەرنىڭ ئاچكۆز-ۋەھشىلىكىدىن

بۇ رىۋايەتكە ئىشەندىم . ئاچ قالغاندا ئىزدىشىپ ، قورسقى توپسا چەتنىشىدىغان خۇسۇسىيەت بىزگە بۇرىدىن قالغانىدىكىن ؟

▲ ھەر نەرسىنىڭ ئۆز ئورنىدا تۇرۇشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس . مەسىلەن ، زىبۇ-زىننەت كىشىلەرنىڭ باش ۋە بويۇنلىرىدا تۇرسا ھېچكىم ھەيران قالمايدۇ . ئەخلەت ۋە نجاسەت ئەخلەتخانىدا تۇرسا ئەجەپلەنمەيدۇ . لېكىن ئىقتىدارسىز ئادەمنىڭ ئەمەل تاجى كىيىپ تۆردە ئولتۇرۇشى خۇددى زىبۇ-زىننەتنى ئەخلەت دۆۋىسىگە تاشلاپ ، نجاسەتنى ئۈستەلگە چىقىرىپ قويغاندەك ئىش ئەمەسمۇ ؟ بۇ ھەقىقەتنىڭ يىمىرلىشىمۇ ؟ !

- ھەبىبۇل ھازىم

ئاپتور : پىچان ناھىيە چىقىتىم بازار ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

▲ ئاياللار بۇزۇلسا جەمئىيەت بۇزۇلىدۇ ، ئاياللار تۈزەلسە جەمئىيەت تۈزۈلىدۇ .

▲ قايسىبىر ئايال شېرىن سۆزلۈك ، خوش يۈزلۈك بولۇشنى خالىمايدۇ ؟ پەقەت غۇرۇرى دەپسەندە قىلىنغان ، ئىززەت-قەدرى پايىمال قىلىنغان ئايال شۇنداق بولاي دەپمۇ بولالمايدۇ .

▲ ئاياللارنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتى بولمىغان ئائىلىدە ھەقىقەتنى تونۇغۇچى پەرزەنتلەر يېتىلمەيدۇ . ئەرلەرنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتى بولمىغان ئائىلىدە مەسئۇلىيەتچان پەرزەنتلەر يېتىلمەيدۇ .

▲ ئاتا-ئانىلار پەرزەنتلەرگە بەخت-سائادەت يارىتىپ بەرگۈچى مېھنەتكەش باغۋەن ، ئۇلارنى توغرا يولغا باشلايدىغان بىرىنچى دەۋەتچى ياكى ئۇلارنىڭ بەختىنى ، خاتىرجەملىكىنى خاراب قىلغۇچى زالىم ، ئۇلارنى دۇنيا - شۆھرەتكە چاقىرىدىغان ئازدۇرغۇچى .

▲ ئىلگىرى ئالىملىرىمىز ئۆلگەندىن كېيىن مەدھىيىلىنەتتى . ھازىر ئالىم بولماي تۇرۇپ مەدھىيىلىنىدىغان بوپكەتتى .

▲ «ئانام ، ئانام» دەپ ئۆز ئانىسىنىلا مەدھىيىلەپ ، قەدىرلەپ كېلىۋاتقانلار ئۆز ئايالىڭىمۇ قازاپ قوي : ئۇمۇ بىر ئانا ، ئۆز قىزىڭىمۇ قازاپ قوي ، ئۇمۇ كەلگۈسىدە بىر ئانا .

- شەھىدە

ئاپتور : ئۈرۈمچى شەھىرىدە

▲ قۇل بولمىساڭ ئۆز «چىرايىڭ» نى قىلىچ بىسىدا كۆرۈپ باق .
▲ رەقىبىڭنىڭ كۆپلىكى سېنىڭ كېرەكسىز ئادەم ئەمەسلىكىڭنىڭ دەلىلى .

ئۇنى ئورغا ئىتتىرىدىغانلار كۆپ بولىدۇ. چۈنكى بۇ، رىقابەت دەۋرى.

▲ قەھرىمانى يوق مىللەتنىڭ بۈگۈنى قاراڭغۇ، دانىشمىنى يوق مىللەتنىڭ كەلگۈسى قاراڭغۇ.

▲ قەھرىمانغا دانىشمەن ھەمراھ بولمىسا، ئۇ بۈگۈن قەھرىمان، ئەتە قۇل. دانىشمەنگە قەھرىمان ھەمراھ بولمىسا، ئۇ بۈگۈن مەدداھ، ئەتە ساراڭ.

▲ قەھرىمانلىق بىلەن دانىشمەنلىك بىر ئادەمگە مۇجەسسەملەشسە، ئۇ داھىيغا ئايلىنىدۇ.

▲ ئىنسان «ئىنسانىي كامىل»لىققا يەتكەندە ئۆزىگە سەجدە قىلىدۇ، ناچارلاشقاندا پۇلغا سەجدە قىلىدۇ.

▲ دىپلوماتلار ئۇچراشقاندا ئاشكارا كۆزىدە كۈلۈمسېرەيدۇ، يوشۇرۇن كۆزىدە غەزەپ بىلەن ئالىيدۇ.

▲ «ئەي ئاتا، ئەي ئانا كەچۈر بىزنى، ئىنسان بالىسى خام سۈت ئەمگەن» دېگىنىمىز ئەمەلىيەتتە ئاتا-ئانىمىزنى ھاقارەت قىلغىنىمىز.

▲ كىشىلەر شەھەرلەشتۈرۈلگەندە يېزىلاردىن يىراقلىشىپلا قالماي ئىنسانىيلىقتىنمۇ يىراقلىشىدۇ.

▲ ھىيلىگەر ھۆكۈمران قول ئاستىدىكىلەرنى بىر-بىرىگە دۈشمەن قىلىپ قويىدۇ.

▲ ژۇرنالنىڭ سۈپىتى مۇقاۋىسىغا بېسىلغان چىرايلىق قىزلارنىڭ سۈرەتلىرى بىلەن مۇناسىۋەتسىز.

▲ مەسچىتلەرنىڭ يەنە بىر خاسىيىتى شۈكى، باي بىلەن كەمبەغەل، ئەمەلدار بىلەن دېھقان...

يانمۇ يان ئولتۇراالايدۇ. «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ يەنە بىر ئەۋزەللىكى شۈكى، باي بىلەن كەمبەغەل، ئەمەلدار بىلەن دېھقان...

يانمۇ يان ئولتۇرالمىسىمۇ پاراڭلىشالايدۇ ۋە سىردىشالايدۇ.

- قاۋۇلجان مۇھەممەت (يۈزسىز)

ئاپتور: قىزىلۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى سۇ باشقارمىسىنىڭ خادىمى

تەپەككۈر مەۋىلىرى

▲ مەڭگۈلۈك غالىبىيەتچى بار دېيىلسە، ئۇ دەل ۋاقىتتۇر.

▲ ئۆلۈمنىڭ ئالدىدا ھەممە كىشى باراۋەر بولسىمۇ، ئەمما ھەممە كىشىنىڭ ئالدىدا ئۆلۈمنى باراۋەر دېيەلمەيمىز.

▲ ئوقۇتقۇچى تۇنجى قېتىم مەكتەپكە كەلگەن سەببىلەرگە: ئاراڭلاردا كىم ئەڭ كەپسىز؟ دېگەندە، كىچىكرەكى غەيۋەتچىلەرنى، چوڭراقى خائىن تەربىيىلەشنىڭ تۇنجى قەدىمىنى باسقان بولىدۇ.

▲ كىشىلەر ھەمىشە مەنىۋى نامراتلىق يامان،

- نۇر ئەلىجان مۇھەممەت

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتى ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

▲ مۇۋاپىق ئارام ئالماي ئىشلىگۈچى بىر بولسا قىيىنچىلىقى ئېغىر كىشىدۇر، بىر بولسا ھاياتىنى بۇرۇنراق ئاخىرلاشتۇرغۇچىدۇر.

▲ تەۋەككۈلچى بايلىققا ئېرىشسە، قورقۇنچاق ئۆلۈمگە ئېرىشىدۇ.

▲ باشقىلارغا سەت كۆرۈنگۈچى ئۆزىنى ماختايدۇ، ساراڭ كۆرۈنگۈچى كىچىك ئىشلارغا قاينايدۇ.

- ئىمىننىياز ھەسەن

ئاپتور: ئاۋات ناھىيە ئايىاغ يېزا ئۈستۈنكى كۇلاس باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۈر ھاسىلاتلىرى

▲ نىكاھلىنىشتا كۆڭۈل كۆزگە، كۆز كۆڭۈلگە بول بەرمىگەن بولسا، توي قىلىپلا ئاجرىشىش ياكى ولمىسا بویتاقلارنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان بولاتتى.

▲ «يامغۇر يېغىشتىن ئىلگىرى گۈلدۈرماما گۈلدۈرلەيدۇ، چاقماق چاقىدۇ» دېگەن پەلسەپىگە ئىشىنىپ قالغانلار چاقماق چاقماي، گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىمەي ياغقان يامغۇردا تەمتىرەپ قالىدۇ.

▲ بوراننىڭ شامالغا قارىغاندا گۈركىرەپ چىقالشى ئۆز كارامىتىنىڭ قالتىسلىقى بولماستىن، بەلكى شاماللارنىڭ بىرلىشىشىدىن بولىدۇ.

▲ چالغۇ ئەسۋابلىرى مۇڭلۇق ئاۋازلىرى بىلەن ئاڭلىغۇچى كىشىلەرنىڭ يۈرەك تارىنى چەكسە، چالغۇچى يۈرىكىنىڭ جاراھەتلىرىنى ئېچىپ بېرەلەيدۇ.

▲ ھالقىلىق پەيتتە قارشى تەرەپنىڭ سۈكۈتتە تۇرۇۋېلىشى سىزنى خېلى قايىمۇقتۇرۇپ قويىدۇ. شۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەندە ئاچچىقلىنىپ باقسىز، مۇلايىملىشىسىز. بۇ چاغدا قارشى تەرەپ ئاجىزلىقىڭىزنى تېزلا بىلىۋالىدۇ.

▲ ھالقىلىق پەيتتە قارشى تەرەپنىڭ سۈكۈتتە تۇرۇۋېلىشى سىزنى خېلى قايىمۇقتۇرۇپ قويىدۇ. شۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەندە ئاچچىقلىنىپ باقسىز، مۇلايىملىشىسىز. بۇ چاغدا قارشى تەرەپ ئاجىزلىقىڭىزنى تېزلا بىلىۋالىدۇ.

▲ ھالقىلىق پەيتتە قارشى تەرەپنىڭ سۈكۈتتە تۇرۇۋېلىشى سىزنى خېلى قايىمۇقتۇرۇپ قويىدۇ. شۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەندە ئاچچىقلىنىپ باقسىز، مۇلايىملىشىسىز. بۇ چاغدا قارشى تەرەپ ئاجىزلىقىڭىزنى تېزلا بىلىۋالىدۇ.

- ئابدۇغېنى ئابدۇراخمان

ئاپتور: يېغىشەھەر ناھىيە يېغىشەھەر يېزا قۇملۇق ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

مېنىڭ تەپەككۈرۈم

▲ بىر ئادەمنىڭ كۆزى كۆرمىسە ئۇنى يېتىلەيدىغان ئادەم چىقىدۇ. ئەقىل كۆزى كۆرمىسە

تەپەككۈر شوللىرى

- ▲ بىلسەك ، باشقىلاردىن ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن ئەمەس ، ئىرادىسىنى مۇستەھكەملەش ئۈچۈن ئۇلارغا غەزەپ قىلىمىز .
- ▲ يورۇقلۇققا يۈزلەن ياكى پۈتۈنلەي توسىۋال ، شۇندىلا ھەقىقەتكە ئېرىشەلەيسەن . غۇۋا نۇر ئاستىدا كۆرگىنىڭ ھەقىقەتنىڭ سايىسىدۇر .
- ▲ ئىجادىيەت - ئىنساننىڭ ئۆز روھىنى يارىتىش ، ئۆزىنى ئىزدەپ تېپىش جەريانىدۇر .
- ▲ قايتا ئېرىشكىلى بولمايدىغان نەرسىلەر مۇقەددەس نەرسىگە ئايلىنىدۇ .
- ▲ «جاپاننىڭ تېگى راھەت» بولسا ، دېھقانلىرىدە - مىز يىل بويى جاپالىق ئىشلەپ ، يەنە شۇ قەھرىتان سوغۇقتا توك چايمىغان بولاتتى .
- ▲ قوشنىڭ ھاياتى قانات قېقىشتىن باشلانسا ، ئادەمنىڭ ھاياتى سوئال قويۇشتىن باشلىنىدۇ .
- ▲ ئادەمنىڭ ھاياتىدا ئەڭ كۆپ يەيدىغىنى - ئۈمىد قاچىسىغا ئەكېلىنكەن غەم غىزاسىدۇر .
- ئابدۇخالىق مۇھەممەتتىمىن

ئاپتور : توقسۇ ناھىيە 1-ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

چاچما خىياللار

- ▲ بالاڭ قارام ۋە تەۋەككۈلچى بولسا ، ئۇنىڭغا چەك قويما . چۈنكى ياۋاش ئادەملەردىن قەھرىمان چىقمايدۇ .
- ▲ ئەرلەرنىڭ ھەممىسى ئەر كەك بولالمايدۇ ، پەقەت مىللىتى ئالدىدا ئەرلىك ۋىجدانىغا يۈز كېلەلگەنلەرلا ھەقىقىي ئەر كەكتۇر .
- ▲ ئەمەلدارلارنىڭ پاكلىقى بىلەن دىيانىتى ئۇلارنىڭ ئىپتىتىدۇر . شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى ، پارىخور ئەمەلدارنىڭ پاھىشىدىن پەرقى يوق .
- ▲ ھازىرقى جەمئىيەتتە خىزمەت بىلەنلا ھەپىلەشكىنى نەمۇنچى ، ئادەم بىلەن ھەپىلەشكىنى ئەمەلدار بولىدۇ .
- ▲ ئېرىشەلمەيدىغان نەرسىنى ئارزۇ قىلىش ھاماقەتنىڭ ئىشىدۇر .
- ▲ ئۆزى ئىشرەت كۈچىسىدا يۈرگەن ئەرلەر ھەمىشە ئۆز ئايالىنىڭ پەزىلىتىدىن گۇمانلىنىپ يۈرىدۇ .
- ▲ ساڭا خىرىس قىلغان ئىتنىڭ بەزىدە تۈمشۈقىغا ئۇرساڭ ، بەزىدە ئالدىغا سۆڭەك تاشلاپمۇ بەر ، بەھۋە چىشلىنىشتىن ساقلىنىسەن .
- ئادىل ئابدۇرېھىم

ئاپتور : ئاقتۇ ناھىيە بارىن يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ

دېيىشىدۇ . ئۇنداقتا ماددىي نامراتلىققۇ ؟ ماددىي نامراتلىق - ئوقۇيالماسلىق ، داۋالىنالماسلىق ، تاماق يېيەلمەسلىك . . . ئەڭ ئاخىرىدا ئۇ مەنىۋى نامرات بولۇش پۇرسىتىدىنمۇ مەھرۇم قىلىدۇ .

▲ ئاقىللارنىڭ سۈكۈتتە تۇرۇشى ھەرگىز ئۇنىڭ مات بولغانلىقىدىن بولماستىن ، بەلكى پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويۇدىغان سورۇننىڭ ھازىرلانمىغانلىقىدىندۇر .

▲ سەن ھەربىر ئاجىزلىقنى سۆزلىگىنىڭدە دۈشمىنىڭ بىر قېتىم كۈچىيىدۇ .

▲ مۇھەررىرنىڭ ئاپتورنىڭ كىم ئىكەنلىكىگە ئەمەس ، ئەسەرنىڭ مەزمۇنىغا قارىغانلىقى ئالدىدىكى نازىمىنىڭ ھۆسنىگە ئەمەس ، قەلبىگە قارىغانلىقىغا ئوخشايدۇ .

▲ مۇھەررىرلىكنى ھوقۇق دەپ چۈشەنگەنلەر - غالىبلاردۇر ؛ ئۇنى مەجبۇرىيەت دەپ چۈشەنگەنلەر - ئىمانى ئويغاق ئەر كەكلەردۇر .

▲ توشقاننىڭ يۈگۈرگەنلىكى ئۇنىڭ چاققانلىقىدىن ئەمەس ، بەلكى قورقۇنچاقلىقىدىندۇر .

▲ بۈگۈن بىر خائىننى كەچۈرۈم قىلغىنىڭ ئەتىكى مىڭ خائىننى تەربىيەلىگەن بىلەن باراۋەر .

▲ «دېھقانلىرىمىز باي بولدى ، مىنىشى مۇتسكىلىت - تاي بولدى» دېگەن گەپنى ئاڭلىسام ، بۇرۇنقى زاماندىكى خۇشامەتچى ئوردا شائىرلىرىنى ئەسلەپ قالمىمەن .

ئاپتور : قەشقەر پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتى فىزىكا فاكولتېتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تەسكەيدىكى ئەر كەك تىنىقلار

- ▲ شەكىلۋازلىق بازار تاپقان يەردە ساپ نەرسە خەتەرلىك مەھسۇلاتقا ئايلىنىدۇ .
- ▲ ئۆزىنى كۈتمىگەن ئادەم بىر بولسا كەمبەغەل ، يەنە بىر بولسا ئۆتۈپ كەتكەن بېخىلدۇر .
- ▲ ئاياللار قانچە يالغۇنچاچلانسا ، ئەرلەر ئاچكۆزلۈكتىن مەھرۇم قالىدۇ . ئەرلەر يالغۇنچاچلانغاندا - سېرى ئاياللار شۇنچە ئاچكۆزلىشىدۇ .
- ▲ دۇنيادا ئۆلمەيدىغان بىرلا ئادېرس بار ، ئۇ بولسىمۇ ، شەرق ، مەن كىم ؟ . . .
- ▲ سىياسەت ئەسەبىيەشكەن سېرى قانۇننىڭ كۈچى قالمايدۇ .

- جۈرئىتى

ئاپتور : كەلپىن ناھىيە يۇرچى يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۈردىن سۆز

▲ ئالىي بىلىم يۇرتلىرىنىڭ ئوقۇش پۇلى بارغانسېرى ئۆسۈشكە ئەگىشىپ ، كىشىلەر «ئالىم بولساڭ ئالەم سېنىڭكى» دېگەن سۆزنىڭ ئورنىغا : «پۇلۇڭ بولسا ئالەم سېنىڭكى» دەيدىغان بولدى .

▲ ئىستىراخۇانىيە شىركىتىنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە ئەگىشىپ ئادەملەرنىڭ ھاياتى قەدىرسىز ، ئۆلۈمى پۇل بوپقالدى .

▲ ھەقىقىي ئادەم بولاي دېسەڭ ئەختەم ئۆمەرنىڭ «يېگانە ئارال» رومانىنى ، ئۆز-ئۆزۈڭنى تونۇي دېسەڭ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنى ئوقۇ .

- نۇرئىسا ئەخمەت

ئاپتور : شىخو شەھىرىدە

تەپەككۈر ئۈنچىلىرى

▲ مەن ئويلىنىپ قالدىم ، بىز يىللارنىڭ مېھمىنىمۇ ياكى يىللار بىزنىڭ مېھمىنىمىزمۇ ؟ !

▲ ساددامنىڭ ھەيكىلىنىڭ ئورۇلۇشى پەقەت قەلب قەسىرىگە تىكلەنگەن ھەيكەلنىڭ مەڭگۈ يىقىلمايدىغانلىقىنىڭ كۈچلۈك ئىسپاتى .

▲ ئالقانىڭ ئالدىغا يۈمۈلۈشى ئىنسان ۋۇجۇدىدىكى شەخسىيەتچىلىكنىڭ ئاشكارا ئىپادىسى .

▲ مەن بىزنىڭ ئۇرۇشقا ، چېچىلاڭغۇلۇقىمىزغا قاراپ : بوۋىلىرىمىزنىڭ مىللەت نامىنى نېمە ئۈچۈن «ئۇيغۇر» قويغانلىقىنى چۈشەنگەندەك بولدۇم .

▲ ئېغىزدا «دىخان» ، يازغاندا «دېھقان» ، مانا بۇ پەرق بولماي نېمە ؟ !

▲ ئۆلۈپ كەتكەندە «ئانا» دېگۈچە ھايات ۋاقتىدا «مانا» دەپتۇر .

▲ بۇرۇن قاپلان ئىدۇق ، خىمىيىنىڭ ياردىمىدە قۇشقاچقا ئايلانغىلى تۇردۇق .

▲ مەكتەپلەردە مۇشتۇمىزور نوچىلارنى سىنىپ باشلىقى قىلىپ قويۇش - ئوقۇغۇچىلارنى زوراۋانلىققا باشلاشنىڭ تۇنجى قەدىمى .

▲ يۇرتىمىزغا ھازىر مۇرتلىرى ئەڭ كۆپ بولغان دىندىن بىرى تارقىلىۋاتىدۇ . ئۇ بولسىمۇ «پۇل - جان» دىنى .

▲ ئۆز ۋىجدانى ئۈستىدە گەپ ساتىدىغانلار ، ۋىجدانىنى سېتىش ئۈچۈن بازار ئىزدەۋاتقانلاردۇر .

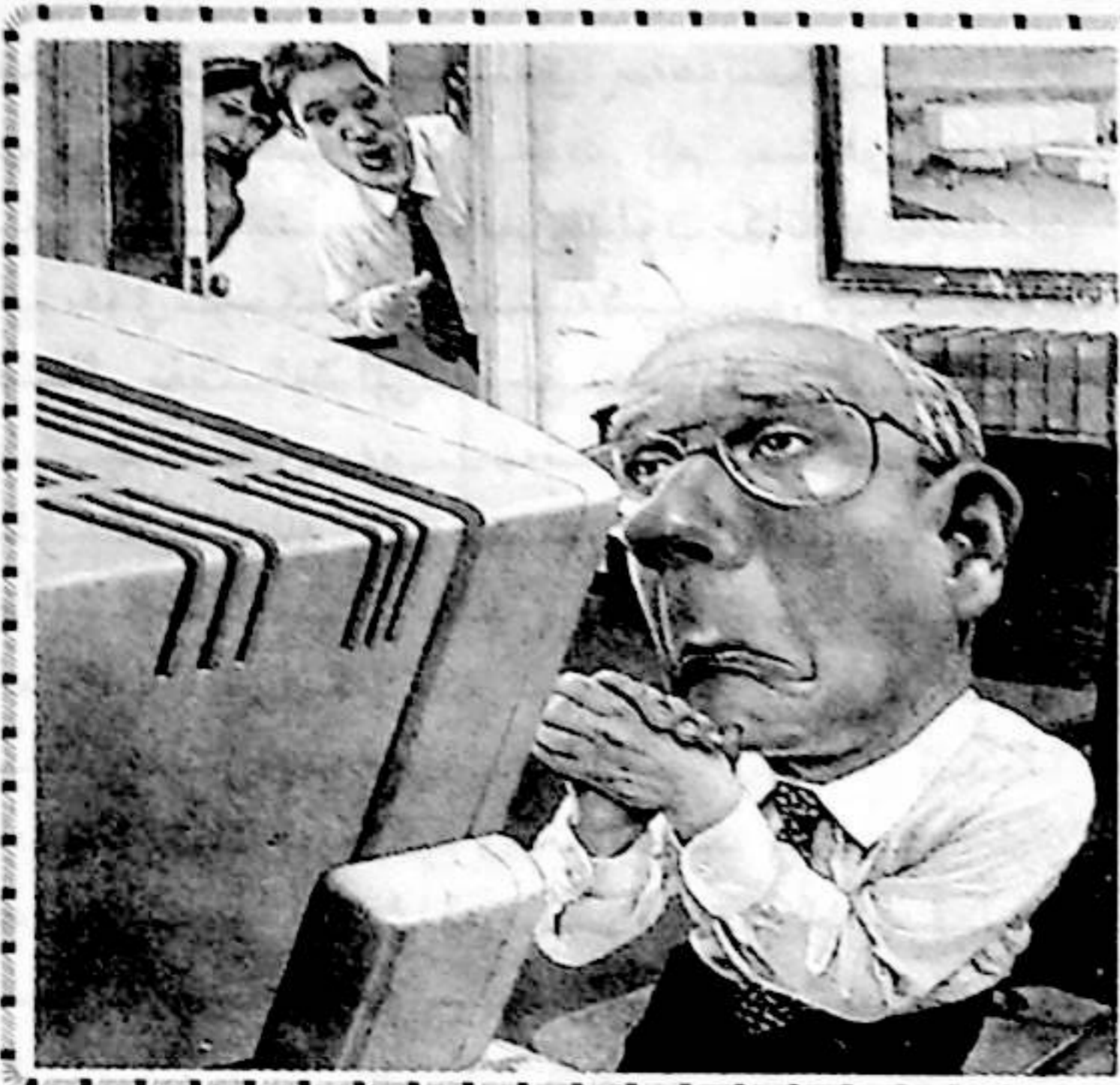
▲ ۋاقىت بىلەن سائەت سىترېلىكىسى - بىز تۇغۇلغاندىن باشلاپ «لەھەت» قېزىشقا كىرىشىپ كەتكەن گۆركار ۋە ئۇنىڭ قولىدىكى كەتمەنگە ئوخشايدۇ .

▲ بۇرۇن يۇرتىمىز شىنجاڭ «مېۋە-چېۋە ماكانى» دەپ ئاتىلاتتى ، ھازىر «ھاراق-شاراب ماكانى» بوپقالغىلى تۇردى .

ئاپتور : شىخو شەھىر 2-ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسى (M1)

بەزى ئاپتورلار تەھرىراتىمىزغا ئەسەر ئەۋەتكەندە ئۆزىنىڭ ئىسىم-فامىلىسى ۋە ئادرېسنى كۈنۈبىرتقا يېزىپ ئەسەرگە يازمايدىغان مەسئۇلىيەتسىزلىككە ئادەتلىنىۋالدى. شۇڭا ئالاھىدە تەكىتلەيمىزكى: ئاپتورلار كۈنۈبىرتقا ۋە ئەسەرگە ئىسىم-فامىلىسى، ئادرېسنى ئېنىق ۋە تەپسىلىي يېزىشى، ئالاقىلىشىشقا قولايلىق بولۇشى ئۈچۈن تېلېفون ۋە يانفونى بارلار ئەسكەرتىپ قويۇشى كېرەك.

- «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىراتى

نامراتلىق ۋە تەپەككۈر

ئەنۋەر قۇتلۇق نەزەرىي

«ئىپادىلەش پەلسەپىسىنىڭ تەدبىرلىرى» چە نامراتلىق مەڭگۈ پۈت تىرەپ تۇرالمايدۇ ، ئۇ يوقىلىش جەھەتتە تەپەككۈر بىلەن ھەرىكەتنى شەرت قىلىدۇ . نامراتلىق ۋە تەپەككۈر ھەققىدىكى تونۇشىمىز ئايدىڭلاشما ، ئۇنىڭدىن تېز سۈرئەتتە قۇتۇلۇپ كەتكىلى ، باي ، دۆلەتمەن ، پەزىلەتلىك ھەمدە ئەل-يۈت ئىچىد يۈز-ئابرويۇق ئادەمگە ئايلانغىلى بولىدۇ . بۇنىڭدىن ئون نەچچە يىللار ئىلگىرى تۇرپاننىڭ ئاستان يېزىسىدىكى ئابدۇللا رەجەپ ئىسىملىك دېھقان يىگىت نامراتلىقنىڭ ئازابىنى تارتىپ كېلىۋاتقان يىگىرمە نەچچە ياشلار چامىسىدىكى ئەر ئىدى . ئۇ ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى پەن-تېخنىكا جەمئىيىتى پەننى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتى گۇرۇپپىسىدىكىلەرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن باشلانغان ، ھەرقايسى ۋىلايەت ، ناھىيە ، يېزا ، كەنتلەردە جانلىنىپ كەتكەن قىش پەسلىدىكى بوش ۋاقىتتىن پايدىلىنىپ ئۆتكۈزۈلگەن «قىشلىق پەن-تېخنىكا پائالىيىتى» گە ئاكتىپلىق بىلەن قاتنىشىدۇ . نەتىجىدە ئۇ تېرىقچىلىق ، باقمىچىلىق ، باغۋەنچىلىك مۇتەخەسسسلەرنىڭ لېكسىيەلىرىنى ئەستايىدىل ئاڭلاپ ، ئۆزىنى قىيناپ كېلىۋاتقان نامراتلىق دېگەن قورقۇنچلۇق دۈشمەننى يېڭىشقا بەل باغلايدۇ . ئۇ سورتلارنى يېڭىلاش ، زامانىۋى قوتان سېلىش ، پارنىك ياساش بىلەن مەشغۇل بولۇپ ، ئامېرىكىنىڭ داڭلىق ئۈزۈمى ، ئىراننىڭ سورتلۇق ئانارلىرىنى ئاستانە تۇپرىقىدا مېۋە بەرگۈزىدۇ . بىرلا قوتاندىن پايدىلىنىپ قوي-ئۆچكە ، توخۇ-توشقان ، كەپتەر بېقىشنى ئىشقا ئاشۇرىدۇ . دىققىتىمىزنى ئالاھىدە

«سۈننىنىڭ ھەربىي تەدبىرلىرى» دېگەن كىتابىدا : «ئۆزگىنىمۇ ، ئۆزۈڭنىمۇ بىلىشكە ، ھەرقانداق جەڭدە يېڭىلمەيسەن» دېگەن ھېكمەت بار . بۇنى قەدىمكى زاماننىڭ نەرسىسى دەپ قارىماي ، رىقابەت كۈنسىرى كەسكىنلىشىۋاتقان بۈگۈنكى تۇرمۇشىمىزغا تەدبىقلاپ كۆرسەك ، چوقۇم مەنپەئەت ئالالايمىز .

نامراتلىق - مەۋجۇد مەسىلە . نامراتلىق قەدىمىمۇ بولغانىكەن . بۈگۈنكى كۈندە ئۇ شەخس ، ئامما ۋە ھۆكۈمەتنىڭ ئوخشاشلا بېشىنى ئاغرىتىۋاتقان بىر ئەمەلىي مەسىلىگە ئايلىنىپ قالدى . ئېلىمىزدە «ئومۇميۈزلۈك ھاللىق جەمئىيەت بەرپا قىلىش» دولقۇنىنىڭ كۆتۈرۈلۈشىمۇ مەلۇم مەنىدىن بىر تارىختىن بۇيان كۈرەش قىلىپ ، تەلتۈكۈس يۇقىتىشقا ئۇرۇنۇپ كېلىۋاتقان نامراتلىقنىڭ چوڭقۇر يىلتىزغا ، يەنە كېلىپ ئىستراتېگىيەلىك ئورۇنغا ئىگە بولۇپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ .

خوش ، نامراتلىق كۈچلۈك ئىجتىمائىي ئاساسقا ئىگە ئىكەن ، ئۇنىڭدىن زادىلا قۇتۇلغىلى بولمامدۇ ؟ مېنىڭچە ، نامراتلىقتىن ئىبارەت بۇ قېرى شەيئىي بىزنىڭ ئۇنى ۋە ئۆزىمىزنى چۈشەنمىگەنلىكىمىزدىنلا ، يەنە كېلىپ ، نىسبەتەن ئەتراپلىق چۈشەنمىگەنلىك - مىزدىنلا بىزنى بوزەك قىلىپ كەلگەنلىكى ئېنىق .

تەدبىرنىڭ تەدبىرىگە ئايلىنىش

تارتقىنى ، ئۇنىڭ باقمىچىلىق جەھەتتىكى خاسلىقى بولۇپ ، قوتاننىڭ ئىچىگە تۆت تام بىلەن بولغان ئارىلىقى بىر مېتىرچە قالدۇرۇلۇپ كاتەك ياسالغان بولۇپ ، قوي-ئۆچكىلەر كاتەكتە بوردىلىدۇ ، كاتەكنىڭ تۆت ئەتراپى توخۇ-توشقانلارنىڭ ماكانى بولۇپ ، چېچىلغان يەم - خەشەكنى ئۇلار بىر تەرەپ قىلىدۇ . قوتاننىڭ ئۈچ مېتىرچە ئېگىزلىكتىكى تېمىغا ئايلىنىدۇرۇپ ياسالغان كەپتەر ئۇۋىلىرىدا بۇقۇلداۋاتقان يۈزلىگەن كەپتەرمۇ ئەڭ ئاخىرقى يەرگە چېچىلغان داننى بىر تەرەپ قىلىدۇ . دېمەك ، ئابدۇللا رەجەپ ئۆزىنىڭ تەپەككۈرى ، تەدبىرىگە تايىنىپ ، ئون نەچچە يىل نامراتلىق بىلەن گىرەلەشمە جەڭ قىلىش ئارقىلىق زور غەلبە - شان-شەرەپكە ئېرىشىدۇ . ئۇنىڭ دەۋرۋازىسىغا تۇرپان ۋىلايىتى پەن-تېخنىكا جەمئىيىتى تەرىپىدىن تارقىتىلغان «پەن-تېخنىكىغا تايىنىپ بېيىغان ئائىلە» دېگەن ۋېبساكا ئېسىلىدۇ . ئەجەبلىنەرلىكى ، مەن تېخى بىر ھەپتىنىڭ ئالدىدا ئېرى مەلۇم بىر ئالىي مەكتەپنىڭ دوتسېنتى ، ئۆزى مەلۇم بىر نازارەتتىكى پەن-تەتقىقات ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى تۇرۇپمۇ ، نامراتلىقتىن زارلىنىۋاتقان بىر ئايالنى ئۇچراتتىم . ھۆددە قىلالايمەنكى ، ئۈرۈمچى شەھىرىنىڭ ئوتتۇرا ھال تۇرمۇش شارائىتىدىنمۇ تۆۋەن تۇرمۇش سەۋىيىسىدە ياشاۋاتقان بۇ ئائىلىنى ھەقىقەتەن نامرات ئائىلە - شەھەر كەمبەغىلى ، دەپ قاراشقا بولاتتى . يەنە كېلىپ ئۇلارنىڭ ئوقۇش تارىخى ، كەسپى ئۇنۋانى ، ئەمەلىي قابىلىيىتىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا ، تۆت ئادەم ياشاۋاتقان ئەللىك نەچچە كۋادىرات مېتىرلىق ئۆي ، كونا ئائىلە سايمانلىرى بازىرىدىمۇ پات-پات چېلىقىپ تۇرۇدىغان ئادەتتىكى ھەمدە مودېدىن قالغان 1980-يىللاردىكى ئۆي جاھازىلىرى ۋە باشقىلار ھېچنەمە ئەمەس ! تېخى ئۇلارنىڭ يىگىرمە نەچچە يىللىق خىزمەت تارىخى بولغىنى بىلەن بانكىدا ئىككى-ئۈچ تۈمەن پۇلىمۇ يوق ئىكەن ! ئەلۋەتتە ، يېزىدىكى نامراتلار بىلەن شەھەردىكى نامراتلار ، شەھەردىكى نامراتلار بىلەن شەھەر زىيالىيلىرى ئىچىدىكى نامراتلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى ئوخشىمايدۇ ! بۇ ئايال ئۆز سۆزىدە ئۆزى بىلەن تەڭ ئوقۇش ، خىزمەت تارىخىغا ئىگە باشقا خىزمەتداشلىرىنىڭ 120 كۋادىرات مېتىرلىق ئۆيى ، بانكىدا پۇلى ھەتتا بەزىلىرىنىڭ پىكاپى بارلىقىنى ئېيتىپ ، مېنىڭ ئالدىمغا : بۇلار نېمە ئۈچۈن تېز بېيىدۇ ، بىز نېمە ئۈچۈن بېيىپ كېتەلمەيمىز ؟ دېگەن سوئالنى قويدى . كېسىپ ئېيتالايمەنكى ، بۇ ئايالنىڭ گېپى يۈزدە يۈز راست . ئەمدى ئەتراپىدىكى خىزمەتداشلىرى بىلەن بولغان تۇرمۇش

سەۋىيىسىدىكى «پەرق» قە كەلسەك ، بۇ بىر جۈپ ئەر-ئايالدىن باشقا ھېچكىم ئۇلارنىڭ نامراتلىقىنىڭ سەۋەبىكارى بولالمايدۇ . ئۇلار مەن ئائىلىلەرگىچە بېرىپ ئۆتۈپ بېرىدىغان «تۇرمۇشتا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش ئىلمى» دېگەن دەرسىمنى ئىككى سائەت ئاڭلاپ ، مەن سورىغان سوئاللارغا ئەستايىدىل جاۋاب بېرىشتى ھەمدە ئۆزلىرىنىڭ نېمە ئۈچۈن نامرات ياشاۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبلىرىنى تېپىۋالدى . بىز ئۈچەيلەن ئورتاقلاشقان ئۈچ سەۋەب مۇنۇلار : 1 . بۇ ئەر-ئايال ئىدارە-ئورگاندا يىگىرمە نەچچە يىل «ئىجراچى» لا بولغان ئائىلە تۇرمۇشىدىمۇ «ئىجراچى» بولۇپلا كەلگەن . شۇڭا ئەقىل تىپىدىكى ، ئىجادىيەت تىپىدىكى خىزمەت ۋە ئائىلە تۇرمۇش مۇھىتىنى بەرپا قىلالمىغان . 2 . مۇقىم خىزمەتنى ئەڭگۈشتە بىلىپ ، يىگىرمە نەچچە يىل مابەينىدە ئىدارىگە زىھنىي كۈچىنى سېتىش بىلەنلا كۈن ئۆتكۈزگەن ، ئۆزىنى ئوراپ تۇرغان جەمئىيەتتىن ئىبارەت چوڭ مۇھىتتا ئايدا ئېرىشكەن ئىش ھەققىنى «خەج - خىراجەت قىلىش» تىن باشقا ئىقتىسادىي پائالىيەت ئېلىپ بارمىغان ، سودا ۋە سودىگەرلەرنى ئىزچىل كۆزگە ئىلماي ، «زىيالىيلارغا خاس كېبىر» نى ساقلاپ كەلگەن . 3 . ئۇلار يىگىرمە نەچچە يىل مابەينىدە نامراتلىق ھەققىدە ، بايلىق ھەققىدە تۈزۈكرەك ئويلىنىمىغان . پەقەت ئىدارىدىكى خىزمەتداشلىرى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇشىدىكى پەرق چوڭايغان چاغدىلا ، ئۆزلىرىنى بىچارە - نامرات ھېس قىلىشقان . خەيرىيەت ، ئۇلار بالىلىرى ئېڭەككە تاقاشقاندا بولسىمۇ «نامراتلىق» نى تونۇپ يېتىپتۇ . ئەمدى ئارىمىزدا «نامراتلىق» نى 50 - 60 ياشلارغىچە چىمۇ تونۇپ يېتەلمەي ، ئىش ھەققىدىن ئىبارەت «قۇتقۇزۇش پۇلى» غا تايىنىپ كۈن ئۆتكۈزۈۋاتقانلار ھەددى-ھېسابسىز ئىكەنلىكىگە مەن ، سەن ھەمدە ئۇلار ئۆزلىرىمۇ كۆز يۇمالمايدۇ . ئابدۇللا رەجەپ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاپ كەتكەن ئىدىيىسى ئازاد بولغان دېھقانلىرىمىزدىن بىر بۆلۈك ئوبدانلا بېيىدى . خۇددى «گۆشنىڭ تاتلىقلىقىنى سۆڭەك غاجلىمىغان قەلەندەر نەدىن بىلسۇن ؟» دېگەندەك ، ئەنئەنىۋى قاراشتىن قۇتۇلالماي ، مېڭىسىنى ئىقتىسادىي ئاڭ بىلەن قوراللاندىرماي ، ھېلىھەم نامرات ياشاۋاتقان كىشىلىرىمىز ئىقتىسادنىڭ مۇھىملىقىنى ، ئۇنىڭ ئەركىنلىكىمىزنى بەلگىلەيدىغانلىقىنى تازا بىلىپ كېتەلمەيۋاتىدۇ . پېقىر ئالتە-يەتتە يىللىق ئىشسىزلىق ، ئەگرى-توقاي يوللارنى باشتىن كەچۈرگەندىن كېيىن «پۇل خۇدا ئەمەسكەن ، ئەمما خۇدادىنمۇ كەم ئەمەسكەن» دېگەن پەلسەپىنى تۇرمۇش

قىل ئۆتمەس دەرىجىدە يەكۈنلىۋەتكەن . ئەپسۇسلىنارلىقى ، بىزگە تېڭىلغان مەلۇم دەۋرلەردىكى ئىچكى-تاشقى سىياسەت بىلەن ئۆز ئىچىمىزدىن چىققان ، ئەمەلدە ۋەزىيەت تاللىۋالغان ئومۇرتقىسى يوق تەدبىر بەلگۈلىگۈچىلەر ئەلنى نامراتلىققا سۆرەپ ، ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ ئىقتىساد ۋە تۇرمۇش پەلسەپەسىدىن باشقا بىر يولدا مېڭىشىمىزغا قولچوماق ۋە ئىجراچى بولغان . شۇنداقتىمۇ «سۇ ئاققان ئېرىقتا يەنە سۇ ئاقار» دېگەندەك ، دانا پارتىيىمىز ، دانا ھۆكۈمىتىمىز بىزنى پۇل ۋە يول بىلەن ئۇچراشتۇردى . نامراتلىقتىن قۇتۇلۇش رېتسىپىنى ئاتا-بوۋىلىرىمىز ياخشى يازغان . يەنى ھېلىغۇ تىرىكلىرىمىز ئىكەن ، ھەتتا ئۆلۈكلىرىمىزمۇ ئۆزىنىڭ دەردىنى ئۆزى تارتىدۇ . مىللىتىمىزدە «ھەرىكەت - ئەلا» پروگراممىسى قارار تاپقانلىقتىن ، «ھەرىكەتتىن - بەرىكەت» ، «ماڭغان - دەريا ، ياتقان - بورىيا» ھېكمەتلىرى بىزگىچە يېتىپ كەلگەن ، شۇنىڭ ئۈچۈن بىزدە بىر-بىرىگە ئېغىرچىلىق سېلىش يوق ! ئەنە شۇ سەۋەبتىن تارىختا سەلتەنەت قۇياشى ئۇزاق مەزگىل بىزدە تۇرغان . سەئىدىيىلەر دەۋرىدىن كېيىن مىللىي ئىقتىسادىي تۈۋرۈكىمىز يىمىرىلدى . بۇمۇ تارىخىمىزدا ئۆتكەن كەلگۈندى سوپى-ئىشان - «جاھالەت پىرلىرى» نىڭ «جاننىمۇ ، جاھاننىمۇ ئۇنتۇش» ئەقىداتى ؛ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىن ئىبارەت «ئاپەتلىك يىللار» دىكى رەزىل سىياسىي ئىئونلارنىڭ «نامراتلىق - شەرەپ» دېگەن سىياسىي ئالدامچىلىقى بويىچە (باش مۇھەررىردىن) ئىش كۆرگەنلىكىمىزنىڭ جاجىسى . ئەمدىلىكتە مەدەنىيەت ، قىممەت قارشىمىزدا ئۆزگىرىش ، يېڭىلىنىش بولۇۋاتىدۇ . بىراق يول يەنىلا بىر . ئۇ بولسىمۇ ، «ھاشىم ئۇستام» نىڭ مەيلى ھاياتلىقتا ، مەيلى ئۆلگەندە بولسۇن ئۆز-ئۆزىگە تايىنىش يولى ! «نامراتلىق ۋە تەپەككۈر» بەك چوڭ ، ئۆتكۈر تېما . نەسىرىدىن ئەپەندى لەتپىلىرىنىڭ بىرسىدە : «بىر ساپاق ئۈزۈمدىكى تەم بىلەن بىر شىڭگىل ، ھەتتا بىر تال ئۈزۈمنىڭ تەمى ئوخشاش» دېيىلگەنلىكى ھەممىمىزگە ئايان . ئۈمىدىم شۇ : مەيلى ماددىي ، مەيلى مەنىۋى نامراتلىق بولسۇن ، ئۇ يەنىلا تەپەككۈر نامراتلىقىدۇر . كالا ئېچىلمىغۇچە دۇنيا ئېچىلمايدۇ . تەپەككۈر نامراتلىقى تۈگىتىلسە سىياسىي ، ئىقتىسادىي نامراتلىق ، ئەخلاق نامراتلىقى ئۆزلىكىدىن ھەل بولۇپ كېتىدۇ .

ئاپتور : شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ئۈنۋېرسال سەنئەت قانىلىدا قەلىمى مەدىكار (M2)

ئەڭگۈشتىرىم قىلىۋالدىم . شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئەركىن خىزمەت ، ئەركىن تەپەككۈر ، ئەركىن ئادەم مېنىڭ تاللىشىم بولمايدۇ . دەۋر ۋەقە ، نامراتلىق باشتا كۆرسىتىپ ئۆتكىنىمدەك ، ھېلىھەم بېشىمىزنى قاتۇرۇپ كېلىۋاتقان مەسىلە . سىلەر مېنىڭ «تۇرمۇشتىكى ئىپادىلەش پەلسەپىسى» دېگەن لېكسىيەمنى ئاڭلاشنى خالايدىغان ئوقۇغۇچىلىرىم قاتارىدا تۆۋەندىكى پىكىرلىرىمگە دىققەت قىلىڭلار :

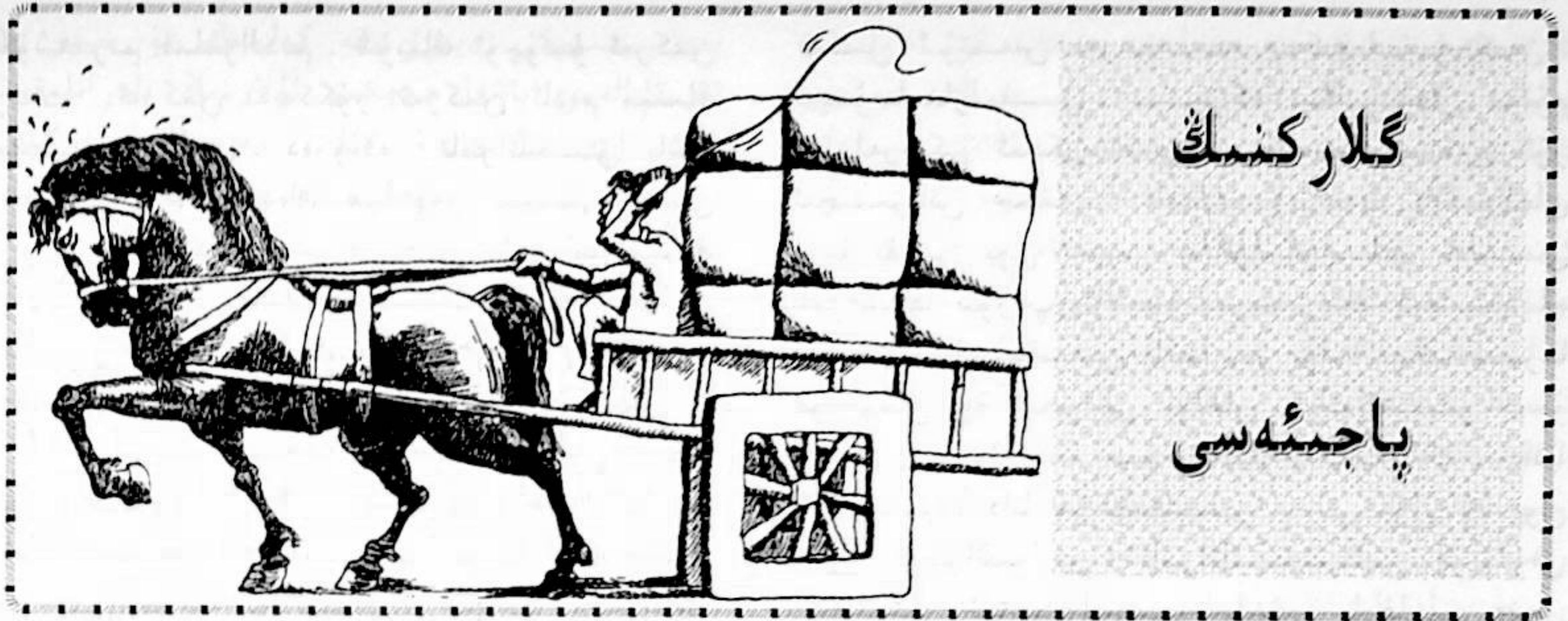
1. ھەدىسە خۇدايىم بېرىدۇ ، دەپ كۈن ئۆتكۈزۈۋاتقانلارغا ئاگاھلاندىرۇمىزكى ، خۇدا بىزگە ئەقىلدىن ، ھەرىكەت ئىقتىدارىدىن باشقا يەنە قانداق بايلىقلارنى بەرسە بولاتتى ؟ خۇدامۇ : «ھەرىكەت سەندىن ، بەرىكەت مەندىن» دېگەندىغۇ .

2. ھەممە ئۈمىدىنى پارتىيە-ھۆكۈمەتكە باغلاپ ، ئىقتىسادقا يۈرۈش قىلماي ، ئېتىز-ئېرىق ، زاۋۇت-كان ، كارخانا ، مەمۇرىي ئورۇن ۋە ھەرخىل ئىدارە-ئورگانلاردا نامراتلىق ئىچىدە ياشاۋاتقانلار پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ پەقەتلا يول كۆرسەتكۈچى ، توغرا يولغا باشلىغۇچى ، تەشكىللىگۈچى ئىدىيىنىڭ سىمۋولى ئىكەنلىكىنى ، مىليونلىغان نامراتلارغا يىلبويى پۇل ، ئاشلىق ، ماي ، گۆش ۋە باشقا تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى تارقىتىپ بېرىشنى ئۆز ئۈستىگە ئالمىغانلىقىنى ئويلاپ كۆرسە بولىدۇ .

3. ھەممە ئۈمىدىنى ئاتا-ئانا ، ئۇرۇق-تۇغقان ، يار-بۇرادەر ، بالا-چاقىلىرىغا باغلاپ ، ئەمەلىي ئىش قىلماي ، ھېلىھەم سېرىقتال ياشاۋاتقان ماڭقۇرتلار ، تەنتەك نامراتلار بۇ تۆت كۈنلۈك دۇنيادا ھېچكىمنى ھېچكىم بىر ئۆمۈر ھاپاش قىلىشقا رازى بولمايدىغانلىقىنى ئويلاپ كۆرسە بولىدۇ .

4. ھەممە ئۈمىدىنى «ئەتە» گە باغلاپ ، بۈگۈننى ، توغرىسى «ھازىر» نى قولدىن چىقىرىپ قويۇۋاتقان بىر ئۈچۈم نانقېپىلاردىن ئۆرگىلەي ! خەلق - پەيلاسوپ ! خەلق - دانا ! خەلقلا تۇرمۇش پەلسەپىسىنى يارىتالايدۇ ، خەلقلا مەۋجۇدلۇقىنى ھەر قانداق زامان ، ھەر قانداق ئەھۋال ئاستىدا ئىپادىلىيەلەيدۇ . قاراڭ ، مۇنۇ قوشاققا :

ھاشىم ئۇستام ئۆلۈپتۇ ،
ئاق مازارغا كۆمۈپتۇ .
يىغلايدىغان كىشى يوق ،
ئۆزى قوپۇپ يىغلاپتۇ .
نەھايەت ! زامانىمىزدىكى ھاللىق جەمئىيەت بەرپاچىلىقى تەشەببۇسى خەلقىمىز ئۈچۈن ئانچە ھەيران قالغۇدەك نەرسىمۇ ئەمەس . ئۇلۇغ خەلقىمىز ناھايىتى بۇرۇنقى زامانلاردىلا «ئاتاڭمۇ بازار ، ئاناڭمۇ بازار» دەپ ئىقتىسادنىڭ مۇھىملىقىنى سۇ سىڭمەس ،

ھەرىكىتىنى قوزغايدۇ . بۇ رەھبەرلەر ئىشچىلارنىڭ بىزارلىقى ۋە نارازىلىقىغا قارىماي كونا ئۇسۇل بويىچە ئىش كۆرۈپ ، تەخسىكەشلىك بىلەن يۇقىرىغا ياخشى كۆرۈنمەكچى بولىدۇ . تەبىئىيىكى ، بۇ ئىش ئىشچىلارنىڭ نارازىلىقىنى قوزغاپ ، قارشىلىشىش ئاخىرى بېرىپ ئىشچىلارنىڭ ئىش تاشلىشىشىغا ئايلىنىدۇ . شۇ ۋاقىتتا كېمىسازلىق زاۋۇتىدىكى ئىش تاشلاشنىڭ شەپتىسىدىكى باشقا زاۋۇتلارغا كېڭىيىپ كېتىش خەۋپى بار ئىدى .

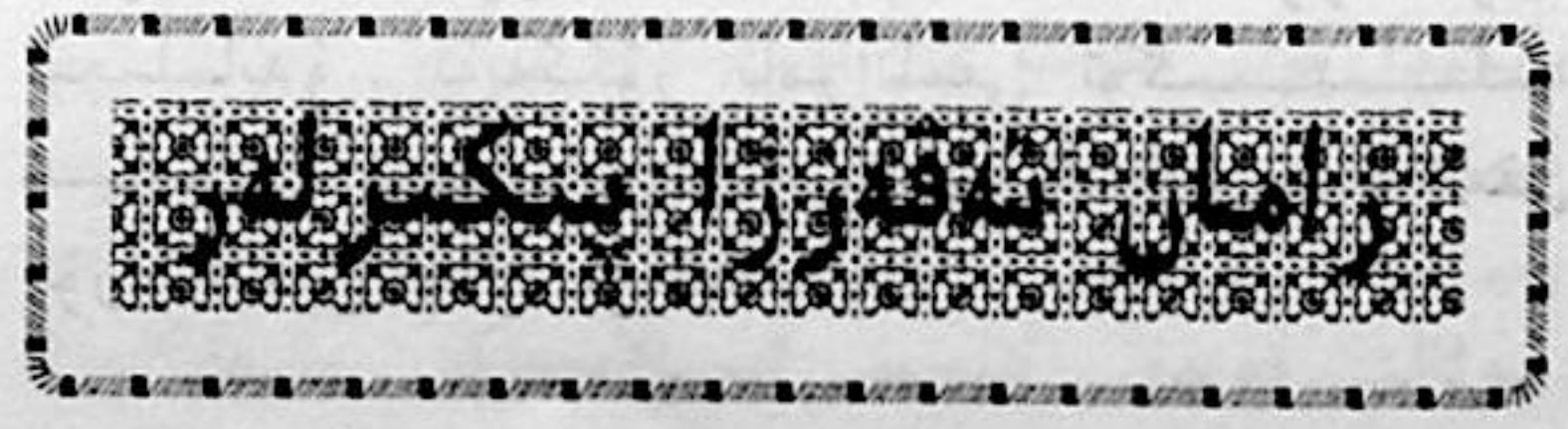
ئەمدىلا باشلانغان «ئىسلاھات سەپىرى» دە يولۇققان بۇ ئېغىر ۋەقەنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن 24-يانۋاردا گلارك ۋە پولشانىڭ پارتىيە ، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى كېمىسازلىق زاۋۇتىغا بېرىپ ، ئىشچى-خىزمەتچىلەر ۋەكىللىرى بىلەن يۈزتۇرانە كۆرۈشۈپ سۆزلىشىدۇ . كۆرۈشۈش توققۇز سائەت داۋام قىلىدۇ . كۆرۈشۈشنىڭ پۈتكۈل جەريانىنى زاۋۇت رادىئو ئۈزۈلۈشى نەق مەيداندىن ئۇلاپ ئاڭلىتىدۇ . كېمىسازلىق زاۋۇتىنىڭ ئىشچىلىرى ۋە شەھەر ئاھالىلىرى بولۇپ ئون مىڭدىن ئارتۇق ئادەم كېمىسازلىق زاۋۇتىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا يىغىلىپ ، كۆرۈشۈش جەريانىنى ئاڭلايدۇ .

گلارك سۆزىدە ئىشچىلارنىڭ چۈشىنىشىنى ۋە سەۋرچان بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ . ئۇ ، جۇغلانمىلارنىڭ يېتىشمەسلىكىنىڭ شۇ چاغدىكى ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنىڭ ئالاھىدىلىكى ئىكەنلىكىنى ، مەبلەغ بولمىغاچقا ، خەلقنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنى ئۆستۈرەلمەيۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتىدۇ . ئۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ : «يولداشلار ، بۇ يەرگە كېلىشتىكى مۇددىئايىمىز ئەھۋالنىڭ نەقەدەر قىيىن ئىكەنلىكىنى سىلەرگە چۈشەندۈرۈش ، «بىزنىمۇ ئادەم قاتارىدا

1970-يىلىنىڭ بېشىدا ، گلارك گومولكىنىڭ ئورنىغا چىقىپ ، پولشا بىرلىككە كەلگەن ئىشچىلار پارتىيىسىنىڭ باش سېكرېتارى بولىدۇ ۋە سوۋېت ئىتتىپاقى - شەرقىي ياۋروپا گۇرۇھىدا تۇنجى بولۇپ «ئېچىۋېتىش ۋە ئىسلاھ قىلىش» شوئارىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، ناھايىتى تېزلا پۈتكۈل دۇنيانىڭ دىققىتىنى وزغايدۇ .

گلاركنىڭ يېڭىچە خىزمەت ئىستىلى مۇنداق ئىدى : ئۇ ھەركۈنى ھەرساھەدىكى ئىشچىلار ۋەكىللىرى ، ھەرخىل كەسپلەر ۋەكىللىرى ، ئىختىساسلىقلار ۋەكىللىرى ۋە ھەرقايسى ئورگان ، ھەرقايسى كەسپىي تارماقلار ۋەكىللىرى بىلەن كۆرۈشەتتى ۋە ئۇلار بىلەن كەڭ-كۈشادە پىكىر ئالماشتۇراتتى . ئۇ ، ھاكىمىيەت بېشىغا چىققان ئون يىل جەريانىدا «بىۋاسىتە رەھبەرلىك قىلىدىغان» ۋە «يۈزتۇرانە سۆزلىشىدىغان» بۇ ئىستىلنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن ھەمدە بۇ ئىستىلنى «ئىشچىلار سىنىپى ۋە ئەمگەكچى خەلق بىلەن كېڭىشىش» نىڭ ئەڭ مۇھىم ، ئەڭ ئۈنۈملۈك ئۇسۇلى ، دەپ قارىغان .

1971-يىلى يانۋارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا پولشا شەپتىسى كېمىسازلىق زاۋۇتىنىڭ بەزى رەھبەرلىرى «پارتىيىنىڭ يېڭى رەھبەرلىرىنى قوللاش ۋە خەلق پولشاسىنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن» ئاتالمىش «ئىشلەپچىقىرىش ئارقىلىق سوۋغا تەقدىم قىلىش»

كۆرۈڭلار - باشقىلارغا ياردەم بەرگەندەك بىزگىمۇ ياردەم بېرىڭلار! بىزگە كېرىكى - تىنچلىق ، ئەمگەك ، ئەقىل-پاراسەت ۋە ۋاقىت ، «شۇنىڭغا ئىشىنىڭلاركى ، ھەممىمىز ئوخشاشلا توپىدىن تۆرەلگەن . بىزنىڭ بۇيەردە ئوتتۇرىغا قويغان نىشاندىن باشقا ھېچقانداق نىشانىمىز يوق . سىلەر بىزگە ياردەم قىلىڭلار ، بىز بۇنىشانىمىزغا ئورتاق يېتەلەيمىز . ھازىر قانداق ئويلاۋاتسىلەر ؟ بىزگە ياردەم قىلمىسىلەر ؟»

كىشىلەر بىردەك ھالدا : «ياردەم قىلىمىز !» دەپ توۋلىشىدۇ . 1971-يىلى پۈتكۈل پولشادا كەڭ تارقالغان ۋە ئەڭ ياڭراق بولغان شوئار ئەنە شۇنداق پەيدا بولغان . بۇ شوئارغا ماس ھالدا گلارك دەۋرىدە پولشادىكى پارتىيە ۋە ھۆكۈمەت «خەلقنىڭ سوتسىيالىزمى ئۈچۈن» دېگەن شوئارنى ئوتتۇرىغا قويغان . بۇ شوئارلارنىڭ تۈرتكىسىدە ھەرقايسى تەرەپلەردىكى خىزمەتلەردە يېڭى كەيپىيات بارلىققا كەلگەن .

گلارك ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن دەسلەپكى بىرنەچچە يىلدا پولشالىقلار ئۇنىڭ فاڭجېنىغا ئەمەل قىلىدۇ ھەمدە ئۇنىڭ گەۋدىلىك نەتىجىلىرىدىن رازى بولىدۇ . كىشىلەر كۆپ يىللاردىن بېرى چەكلىنىپ كەلگەن ئىستېمال ئىھتىياجىنى قورقماي ، ئەركىن-ئازادە قاندۇرىدۇ . كىشىلەرنىڭ يېمەك-ئىچمىكى ، كىيىم-كېچىكى ۋە تەمىناتى بۇرۇنقىدىن كۆپ ياخشىلىنىدۇ . زامانىۋى ماگىزىنلار ، «تاللا بازار» لىرى بارغانسېرى كۆپىيىدۇ . سېتىۋالغىلى بولۇدىغان تاۋارلارنىڭ تۈرلىرى كۆپەيگەن بولۇپ ، پولشانىڭ تاۋارلىرىنىلا ئەمەس ، ئىمپورت قىلىنغان تاۋارلارنىمۇ سېتىۋالغىلى بولىدۇ . تۈرلۈك مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتى بۇرۇنقىدىن كۆپ ياخشىلىنىدۇ .

گلارك «كۆپ ئىشلەش ، كۆپ پۇل تېپىش ، كۆپ نەرسە سېتىۋېلىش ۋە كۆپ ئىستېمال قىلىش» دېگەن شوئارنى ئوتتۇرىغا قويغان . ئۇ كان-ئىشچىلىرىغا : «سىلەر كۆپرەك كۆمۈر قازىساڭلار ، بىز ئۇنى تېخىمۇ كۆپ تاشقى پېرېۋوتقا ئايلاندۇرۇپ ، تېخىمۇ كۆپ تاۋارنى ئىمپورت قىلالايمىز . شۇڭاسىلەر كۆپ ئىشلىسەڭلار كۆپ تاۋارغا ئىگە بولىسىلەر ، كۆپ ئىش ھەققى بىلەن تېخىمۇ كۆپ نەرسە سېتىۋالالايسىلەر» دەيدۇ . ئۇ بۇ لەۋزىدە چىڭ تۇرىدۇ . چەت ئەللىك زىيارەتچىلەر ئالدىنقى ئەسىرنىڭ 70-يىللىرىدا راستتىنلا يېڭى بىر پولشانى كۆرىدۇ . پولشالىقلار تۇرالغۇ جاي ، پىكاپ سېتىۋېلىشقا بۇرۇنقىدەك ئۈنچە ئۇزاق ۋاقىت كەتمەيدۇ ، تاشقى پېرېۋوت بولسا ھەتتا

شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا سېتىۋالغىلى بولغان . تۇرالغۇ جاي قۇرۇلۇشىمۇ خېلى جانلانغان : 1970-يىلى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر 1370 ئادەمگە 1000 ئېغىز ئۆي توغرا كەلگەن بولسا ، 1980-يىلى ھەر 1100 ئادەمگە 1000 ئېغىز ئۆي توغرا كەلگەن .

چەت ئەللىك بىر مۇخبىر كىشىلەرنىڭ شۇ چاغدىكى تۇرمۇشتىن خېلى رازى ئىكەنلىكىنى ، ھېچ بولمىغاندا خەۋەرنىڭ تارقىلىشىنىڭ راۋان ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ تۇرۇپ : «گومولكا دەۋرىدە سىياسىي بىۋرو مەخپىي خىزمەت قىلاتتى . بارلىق ئاخبارات - خەۋەرلەرنى يۇقىرى قامال قىلىۋالاتتى ؛ بىراق ھازىر ، مەسىلەن ، ھەممە ئادەم سىياسىي بىۋرونىڭ ھەر سەيشەنبە يىغىن ئاچىدىغانلىقىنى بىلىدۇ . يىغىن توغرىسىدىكى ئاخباراتلارمۇ ئېلان قىلىنىدۇ» دەيدۇ .

گلارك 1970-يىللاردىكى يۈكسەك تەرەققىياتلارنى كۆرۈپ ، پولشا «سوتسىيالىزمنىڭ تەرەققىي تاپقان» باسقۇچىغا كىرىپ بولدى ، دەپ قارىغان . پولشا بىرلىككە كەلگەن ئىشچىلار پارتىيىسىنىڭ 8-نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيىدىن بۇرۇن تاپشۇرۇلغان جەمئىيەت تەھلىلى توغرىسىدىكى ھۆججەتلەردە پولشانىڭ قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرى كۆپ تەرەپلەردىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان . 1970-يىللارنىڭ ئاخىرىدا پولشالىقلارنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن مىللىي دارامىتى 3000 ئامېرىكا دوللىرىغا يېتىپ ، پولشا دۇنيادىكى ئوتتۇرا ھال تەرەققىي تاپقان دۆلەتكە ئايلانغان . ئەگەر تۇرمۇش سەۋىيىسىگە پىكاپلارنىڭ سانى ئارقىلىق باھا بەرسەك ، شۇنى كۆرۈۋالالايمىزكى ، 1970-يىلى پولشادا ھەر 71 ئادەمگە بىر پىكاپ توغرا كەلگەن بولسا ، 1980-يىلى ھەر 18 ئادەمگە بىر پىكاپ توغرا كەلگەن . كۆپلىگەن پولشالىقلار ئۈچۈن پىكاپ ھەشەمەتچىلىك ئەمەس ، بىر خىل ئىھتىياجغا ئايلانغان .

بىراق ، 1980-يىلى پولشادا زور ھەم كۈچلۈك بىر كرىزىس يۈز بېرىدۇ . 1-ئىيۇلدا ، پولشا ھۆكۈمىتى شۇ كۈندىن باشلاپ گۆشنىڭ باھاسىنى ئۆستۈرۈشنى قارار قىلىدۇ . بۇ خەۋەر تارقالغاندىن كېيىن پولشانىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى كىچىك شەھەر مېپرلېتسىتا ئىشچىلار ئىش تاشلايدۇ . ئىش تاشلاش بىر ئايدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدىلا پۈتكۈل مەملىكەتكە كېڭىيىپ ، «ئىتتىپاق ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى» پولشا زېمىنىدا پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ . 22-ئاۋغۇستتا «ئىتتىپاق ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى» يادرولۇقىدىكى گدانسك زاۋۇتى ئىش تاشلاشقا رەھبەرلىك قىلىش كومىتېتى پولشا

ھۆكۈمىتىگە «21 تۈرلۈك تەلەپ» قويدۇ . پولشا ھۆكۈمىتى سۆھبەتلىشىشكە مەجبۇر بولدى . بۇ سۆھبەت 2-دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىنكى پولشادىكى ، شۇنداقلا بارلىق سوتسىيالىستىك دۆلەتلەر ئىچىدىكى ئەڭ پەۋقۇلئاددە سۆھبەت ئىدى . 31-ئاۋغۇستتا پولشادىكى كرىزىسنىڭ مۇھىم بۇرۇلۇش نۇقتىسى بولدى . بۇ كۈنى ئىككى تەرەپ ئاقلانلىق بىلەن ئورتاق مەنپەئەتلىرىنى دەڭسەپ كۆرگەندىن كېيىن ، ئاخىرى گدانسكىكى «لېنىن» كېمىسازلىق زاۋۇتىدا كېلىشىم ھاسىل قىلىپ ، كېلىشىمنامە ئىمزالايدۇ . كېلىشىمنامىدە مۇنۇلار بەلگىلىنىدۇ : پولشا ھۆكۈمىتى «پولشا بىرلىككە كەلگەن ئىشچىلار پارتىيىسىنىڭ دۆلەتكە رەھبەرلىك قىلىش رولىنى ئېتىراپ قىلىش» شەرتى بىلەن «يېڭى مۇستەقىل ، ئاپتونومىيىلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى» نىڭ قۇرۇلۇشىغا قوشۇلدى .

ئىش تاشلىغان ئىشچىلارنىڭ تەلپىگە قوشۇلغانلىق گىلارك تۈزۈلمىسىنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى . 5-سېنتەبىردە پولشا بىرلىككە كەلگەن ئىشچىلار پارتىيىسى گىلارك «ئېغىر كېسەل» بولۇپ قاتتىق ئالغان ئەھۋالدا پارتىيىسىنىڭ 8-نۆۋەتلىك 6-ئومۇمىي يىغىنىنى چاقىرىدۇ . يىغىندا «ئېدۋارد گىلاركنىڭ ئېغىر كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ» ئۇنى باش سېكرېتارلىقتىن ۋە سىياسىي بىۋرو ئەزالىقىدىن قالدۇرۇش قارار قىلىنىدۇ . سىياسىي بىۋرو ئەزاسى ، مەركىزىي كومىتېتنىڭ ئارمىيە ، ساقچى ۋە دىن ئىشلىرىغا مەسئۇل سېكرېتارى كانىيا پارتىيىسىنىڭ باش سېكرېتارى بولدى .

گىلاركنىڭ پاجىئەسى قارىماققا ئىقتىسادىي مەسىلە سەۋەبىدىن كېلىپ چىققانداك كۆرۈنىدۇ ، ئەمەلىيەتتە بولسا ئۇنىڭ چوڭقۇر سەۋەبلىرى بار . چىرىكلىك بۇنىڭ مۇھىم بىر تەرىپى . بىر ئىشچى گىلارك بىلەن سۆزلەشكەندە مۇنداق دېگەن : «زۆرۈر تېپىلسا كۈنىگە بىر قاچا سۈيۈقئاش ئىچسەكمۇ پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇپ ئىشلەشكە تەييارمىز ؛ بىراق بىز ئاشۇ بىر قاچا سۈيۈقئاشنىڭ ئادىل-ھەم مۇۋاپىق تەقسىم قىلىنىشى كاپالەتكە ئىگە بولسەكەن ، دەيمىز» .

پولشا ئىشچىلارنى ھەيران قالدۇرغىنى ۋە غەزەپلەندۈرگىنى ، بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ قانۇنسىز زور كىرىمگە ئىگە بولۇۋالغانلىقى ئىدى . تاشقى سودا مىنىستىرلىكىنىڭ ئىمپورت مەبلەغى ئارقىلىق ئۈسكۈنە سېتىۋېلىشقا مەسئۇل تولۇق ھوقۇقلۇق ۋەكىلى دېلانسكىي چەت

ئەللەر بىلەن سودا قىلىش جەريانىدا نۇرغۇن پارا ئالغان . ئۇ ئاۋستىرىيىدىكى بىر سودا سارىيىدىن 460 مىڭ دوللار ، شىۋېتسىيىدىكى بىر كونسېرندىن 250 مىڭ دوللار پارا ئالغان ، ئۆز دۆلىتىگە بولسا ئايرىم-ئايرىم بولۇپ 473 مىڭ مارك ۋە 311 مىڭ دوللار زىيان سالغان . ئايالى كالىسامۇ دېلانسكىينىڭ چەت ئەلدىكى كۆپلىگەن پەسكەش قىلىقلىرىغا شېرىك بولغان .

پولشا بىرلىككە كەلگەن ئىشچىلار پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى ، پارلامېنت ئەزاسى ، رادىئو-تېلېۋىزىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى شىچپانسكىي زور مىقداردىكى قانۇنسىز بايلىققا ئىگە بولغان بولۇپ ، ئۇنىڭ شەخسىي كېمىسى ، يەتتە پىكاپى ، تۇرالغۇ جاي ۋە داچىسى بولغان ، شۇنداقلا چەت ئەلدە شەخسىي مال-مۈلكىسى بولغان . ئۇ ھوقۇقىدىن قالايمىقان پايدىلانغان ، چەت ئەل پېرېۋوتىنى ئوغرىلىققا ئىشلەتكەن ، ئادەم كۈچىنى ئىسراپ قىلغان ، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆزىنىڭ چەت ئەللىك مېھمانلىرىنى كۈتۈۋالغان . ئۇ چەت ئەللەردە كەسپىي تارماق ئورگانلارنى قۇرۇپ ، ئارىدىن نۇرغۇن پايدا ئۈندۈرۈۋالغان . ئۇ يەنە كىنو فىلىملىرىنى ئورتاق ئىشلەش ، تارقىتىش توختامىنى ئىمزالاش شەكلى بىلەن نۇرغۇن پارا ئالغان . بىر قېتىمدا چەت ئەل بانكىسىدىن 1مىليون 500 مىڭ دوللارنى چۆتىكىگە سالغان .

بۇلاردىن باشقا ، ئەڭ ئالىي رەھبەرگە چوقۇنۇش ۋە ئۇنى ئىلاھلاشتۇرۇش ، سىياسىي مۇستەبىتلىك ۋە رەھىمسىزلىك ، تەشۋىقات ۋە ئىستىلىرىنىڭ بىردەك بولۇش خاھىشى قاتارلىقلار يەنە باش كۆتۈرۈپ قالغان . 1970-يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ پولشا ئىشچىلارنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشى كۈنسېرى پۈچەكلەشكەن ۋە چەكلىمىگە ئۇچرىغان . نۇرغۇن داخلىق يازغۇچىلار ۋە سىياسىي نەزەرىيىچىلەرنىڭ ئىسمى گېزىت-ژۇرناللاردىن ، كىتابلاردىن غايىب بولغان . مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى نازارەت قىلىدىغان ئورگانلار كۆپەيگەن . مەسىلەن ، گېزىت-ژۇرنال ، كىنو-تىياتىرلارنى تەكشۈرۈش باش مەھكىمىسىنىڭ ھوقۇق دائىرىسى ناھايىتى كەڭرى بولغان . ئەمەلىيەتتە پارتىيە گېزىتى «خەلق مۇنبىرى گېزىتى» ۋە پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئورگان ژۇرنىلى «يېڭى يول» بىلەن ھەرقانداق مۇنازىرە قىلىشقا بولمايدىغانلىقى توغرىسىدا پەرمان چۈشۈرۈلگەن . رادىئو-تېلېۋىزىيىلەردە ساپلا ئوتۇق-نەتىجىلەرنى مەدھىيەلەيدىغان نومۇرلار بېرىلگەن . ئۇنىڭدىن باشقا ، خەلقئارادىكى ۋەقەلەرنىڭ دۆلەت ئىچىگە تەسىر

كۆرسىتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش دېگەن بىر مەنە بەلگىلىمىلەر تۈزۈلگەن بولۇپ، خەلقئارادىكى ۋەقەلەرنىڭ پولشا جامائەتچىلىكىگە تەسىر كۆرسىتىشىدىن ئەنسىرىگەن مەسىلەن، ئامېرىكىدا «يورۇق بىنا ۋەقەسى» يۈز بېرىپ بىرنەچچە ئايغىچە پولشا ھۆكۈمىتى بۇ خەۋەرنى جامائەتچىلىككە ئاشكارىلىمىغان. سەۋەبى شۇكى، پولشا ھۆكۈمىتى كىشىلەرنىڭ: «گېزىت-ژۇرنالنىڭ قۇدرىتى ھەقىقەتەن زور ئىكەن. بىر پارچە خەۋەرمۇ بىر دۆلەتنىڭ رەئىس جۇمھۇرى (نېكسون) نى تەختتىن چۈشۈرۈۋېتەلەيدىكەن» دەپ يەكۈن چىقىرىشىدىن قورققان.

گىلار ك دەسلەپتە كرىزىستىن ساقلانماقچىمۇ بولغان ۋە ئىجتىمائىي ئىگىلىكنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن زور تىرىشچانلىقلارنى كۆرسەتكەن. بىراق، تۈپ نېگىزىدىن ئېيتقاندا، پولشانىڭ تۈزۈلمىسىدە بولۇپمۇ سىياسىي تۈزۈلمىسىدە ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىغاچقا، پولشانىڭ تۈزۈلمىسى بارا-بارا يېتىلمىگەن، بېكىنىمچىلىكتە قېلىپ، خەلق بىلەن قارشى مەيدانغا ئۆتۈپ قالغان ۋە تەنقىدچىلەرنى باستۇرغان. نەتىجىدە خەلق بىلەن ئەپ ئۆتمەكچى، ھەمكارلاشماقچى بولغان ھۆكۈمەت بىلەن قارىماققا «زامانىۋى ئاڭ» غا ئىگە بىر رەھبەر ئاخىرى بېرىپ خەلقنىڭ قوللىشىدىن مەھرۇم قالغان، خەلق ئۇلارنى ئىنكار قىلغان ۋە چۆرۈپ تاشلىۋەتكەن. گىلار كنىڭ ئېچىنىشلىق پاجىئەسىنىڭ سەۋەبى دەل مۇشۇ يەردە.

1930-يىللاردا باشلانغان سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ بۇ كونا تۈزۈلمىسىنىڭ تۈپ ئالاھىدىلىكى - ھوقۇقنىڭ يۈكسەك دەرىجىدە مەركەزگە

مەركەزلەشكەنلىكىدۇر. ھوقۇقنىڭ يۈكسەك دەرىجىدە مەركەزگە مەركەزلىشىشى، سىياسەتنىڭ يۈرگۈزۈلۈشىنى كاپالەتكە ئىگە قىلغان بولسىمۇ، ئامما بىلەن ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنىڭ قارشىلىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان.

گىلار ك ھۆكۈمىتى قارىماققا كۈچلۈك «زامانىۋى» تۈسكە ئىگە ئىسلاھاتچى ھۆكۈمەتكە ئوخشايدۇ. بۇنداق ھۆكۈمەت بىلەن ھوقۇقنى يۈكسەك دەرىجىدە مەركەزگە مەركەزلەشتۈرۈدىغان تۈزۈلمىنىڭ ماھىيەت جەھەتتە ھېچقانداق پەرقى يوق. بۇنداق ھۆكۈمەت ئاخىرقى ھېسابتا بۇ خىل تۈزۈلمىنىڭ مۇقەررەر تەقدىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. شۇڭا پولشا سوۋېت ئىتتىپاقى ۋە شەرقىي ياۋروپادىكى ئۆزگىرىشتە تۇنجى بولۇپ يىقىلغان «دومىنو قەرتى» (دومىنو قەرتى غەربلىكلەرنىڭ بىر خىل ئويۇنى بولۇپ، ئويۇن ئوينىغاندا قەرتلەر مەلۇم ئارىلىق قالدۇرۇلۇپ تىزىلىدۇ. باشتىكى بىر قەرت يىقىلسا، باشقا قەرتلەرمۇ كەينى-كەينىدىن يىقىلىدۇ. ئاپتور بۇ يەردە سوتسىيالىستىك دۆلەتنىڭ بىرى بولغان پولشانىڭ تۇنجى بولۇپ زاۋاللىققا يۈزلەنگەنلىكىنى 1-بولۇپ يىقىلغان دومىنو قەرتىگە سىمۋول قىلغان. - تەرجىماندىن) بوپقالغان.

گومۇخېن قەلىمىدىكى بۇ مۇلاھىزە ج ك پ خېبېي ئۆلكىلىك كومىتېتىنىڭ نەشر ئەپكارى «خېبېي گېزىتى» (河北日报) نىڭ رىياسەتچىلىكىدە چىقىرىلىۋاتقان «فېلىيەتونلار ئايلىق ژۇرنىلى» (杂文月刊) نىڭ 2003-يىلى 1-سانغا بېسىلغان. ئازاد نىزامىدىن ئەنجىنى تەرجىمىسى (M1)

تەھرىراتىمىزنىڭ ئالاھىدە ئۇقتۇرۇشى

پوچتخانىلار پۇل پېرىۋوت قىلغانداخەنزۇ يېزىقىدا بېجىرىشنى تەلپ قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئاپتورلارغا قەلەم ھەققى ئەۋەتىشتە قولايلىق بولۇشىنى كۆزدە تۇتۇپ تۆۋەندىكىلەرنى ئالاھىدە ئۇقتۇرمىز:

1. ئاپتورلار تەھرىراتىمىزغا ئەسەر ئەۋەتكەندە ئۆز ئىسمى-فامىلىسىنى ئۇيغۇر يېزىقىدا يېزىش بىلەن بىر ۋاقىتتا خەنزۇچىسىنىمۇ كىملىكتىكى خەنزۇچە يېزىلىشى بويىچە ئەينەن-توغرا يېزىشى كېرەك.
2. ئاپتورلار ئەۋەتكەن ئەسەرلىرىگە ئۆز ئادرېسلىرىنى ئۇيغۇر ۋە خەنزۇ يېزىقلىرىدا تولۇق، تەپسىلىي، بىرلىككە كەلتۈرۈلگىنى بويىچە يېزىشى كېرەك.
3. يېزا-قىشلاقلاردىكى ئاپتورلار، بولۇپمۇ دېھقان ئاپتورلار ئۆز ئادرېسلىرىنى يازغاندا، ئۆزلىرى تۇرۇشلۇق كەنتلەرنى ئانچىنچى كەنت، مۇنچىنچى كەنت دەپ سان-سىپىر بىلەن ئالماي، شۇ يەرلىك ھۆكۈمەت ئورناتقان يەر-جاي ناملىرى تاختىسىدا يېزىلغىنى بويىچە ئۆز ئەسەرلىرىگە ئۇيغۇر ۋە خەنزۇ يېزىقلىرىدا ئەينەن-توغرا يېزىشى كېرەك.

- «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىراتى

ھەرىخانىدىكى پاراخىلار : «ئەمچەك ھاجراسى»

ئابدۇراخمان ئەزىز

«ئەسالامۇ ئەلەيكۇملەر» دەپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا باردىم. ھەرىخاننىڭ قىزىقى - چاقچاقى خوجايىنى قۇۋان قىزىق ئورنىدىن تۇرغىنىچە چاقچاق قىلىپ كۆرۈشتى :

- كېلە قىغىز . ئىككى غېرىچ قىغىز قالپىقىڭ دەرۋازامغا تاقىشىپ قالغىلى تاسلا قالىدۇ جۇما سەن قىغىزنىڭ ! (ئۇ دائىم قىرغىز تەلەپپۇزىنى بۇزۇپ «قىغىز» دەپ چاقچاق قىلاتتى .)

- قىرغىز كەلدى - خىزىر كەلدى ، دە ! مەن كەلسەم بەرىكەت ياغىدۇ سەن سارت ئاكىمنىڭ ھەرىخانسىغا .

ھەممەيلەن قىزغىن چاقچاق ۋە كۈلكە بىلەن ئامانلاشتۇق . ئاندىن مەنمۇ ئۇلارنىڭ قاتارىغا ئولتۇرۇپ چاقچاق قىلدىم :

- قىزىقچىلىق قىلىپ نېسىگە گەپ ساتقۇچە ، نەق پۇلغا ماۋۇ دۆۋىلىشىپ ئۆچرەت بويكەتكەن ياغاچلارنى تىلساڭ بولمامدۇ ، سارت ئاكا ؟

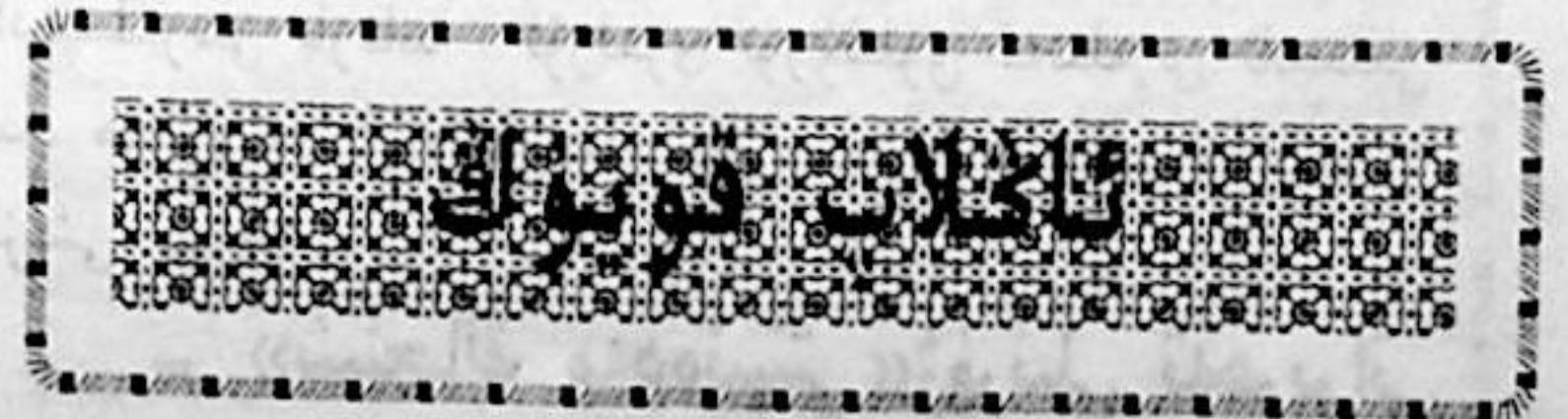
- سەن قىغىز ئىككى غېرىچ يۇڭ قالپاقنى كىيىۋېلىپ «مەن خەلق ۋەكىلى» دەيسەن .

ھۆكۈمەتنىڭ جىگمومىسىنى بىكارغا يەپ يىلدا ناھىيىگە قۇرۇلتايغا ماڭسەن . يېزىمىزنىڭ راۋاج تاپماس توكنى ياخشىلاش توغرىلىق پىكىر تەكلىپ بېرىش سىلەر ۋەكىللەرنىڭ يادىڭلارغا كەپمۇ قويمايدۇ . توك بولمىسا مانا مۇشۇنداق نېسىگە گەپ ساتىدىغان گەپ .

ئەسلى توك توختاپ بۇلار ساقلاپ ئولتۇرۇشقاندەك . قۇۋان قىزىق ئۆزى بىر ھەرىچى بولغان بىلەن بىلىملىك ، ئوچۇق مەجەز ، جاھان ئىشلىرىغا نەزەر سالىدىغان قىزىقچى يىگىت ئىدى . بىز ھەدىسىلا چاقچاقلىشىپ سۆزلىشەتتۇق .

يېزا بازىرىمىزنىڭ مەركىزىگە يېقىن جايدا ياغاچ تىلىدىغان بىر ھەرىخان بار . بۇ ھەرىخان يېزىمىزدىكى چوڭ-كىچىك ، كونا-يېڭى كاسىپلارنىڭ كۈندە ئۈزۈلدۈرمەي كېلىپ تۇرغان ياغاچلىرىنى تىلىپ ، ئۇلارنىڭ ھاجىتىدىن چىقىدۇ . كاسىپلار ھەممىسى دېگۈدەك بىر-بىرى بىلەن تونۇش بولۇپ ، ياغاچ تىلغاندا بىر-بىرىگە كۆمەكلىشىپ ياغاچ تىلىشىپ ، بىكار قالسا ئولشىپ ئولتۇرۇپ ئۆز كەسپىدىن ۋە تاغدىن-باغدىن پاراڭ سوقۇشىدۇ . ھەرىخاندا ھەرىنىڭ ياغاچ تىلغان ئاۋازى توختىدىمۇ ، بولدى ، سىرتتا بىكار تۇرغانلارمۇ پاراڭ مارىلاپ بىر-ئىككىدىن ھەرىخانغا ئولشىپ ، بۇيەرنى تېخىمۇ قىزىتىشىدۇ .

مەنمۇ بىر ئادەتتىكى كىچىك ھۈنەرۋەن . قىشنىڭ ئانچە-مۇنچە بوش ۋاقىتلىرىدا يېزىچە تېرىقچىلىق ۋە ھاشار-مەدىكارلاردىن قول سوۋۇماي ، قارىغىلى چولا تەگمىگەن ئەسۋابلارنى تېپىۋېلىپ ، خەقنىڭ بىرنەرسىلىرىنى ياساپ بېرىپ جان باقمەن . شۇڭا بۈگۈن بىر ئېشەك ھارۋا ياغاچنى بېسىپ ھەرىخانغا كەلدىم . ھەرىخان دەرۋازىسىدىن كىرسەم يوغان قورۇ ئىچى ياغاچلار بىلەن تولۇپ ، ئۆچرەت بويكەتتە تۇرۇپ . ھۈنەرۋەن-كاسىپلار بىر ئۇزۇن خەننىڭ ئۈستىدە قاتار ئولتۇرۇشۇپ پاراخىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ . ئېشىكىمنى بىر ياغاچقا باغلاپ قويۇپ :

- توك كەلگىچە شۇك ئولتۇرامدۇق؟ پاراڭ سالەۋا قىغىز .
 - پاراڭنىڭ ھەممىسى ماڭلا كۆترەمدى؟ مەن ھېسامنىڭ جەنۇبلۇق نەۋرىسى ، دەيسەن . سالە پاراڭ ، سارت ئاكا .

ھەممەيلەن بىزنىڭ تاققا تۇققا چاقچاقلىرىمىزغا كۈلۈشۈپ ئولتۇرغاندا ، بىر شاكىچىك شاگىرت مەندىن سوراپ قالدى :
 - مۇشۇ «سارت» دېگەن گەپ ماڭا بىر ئاز قوپال ، يامان گەپتەك ئاڭلىنىدۇ . بۇنىڭ مەنىسى نېمە زادى ؟

- بۇ ھېچقانداق يامان گەپ ئەمەس ، ئۇكا . بىز قىرغىزلار «سارت» دېگەننى تىجارەتكە ماھىر ، سودىگەر ئەل ، دەپ چۈشەندۈرىمىز . «سارت» سۆزى يەنە موڭغۇلچە ئاتالما دېگەن مەلۇماتلارمۇ بار . موڭغۇللار جاھان سورىغان زامانلاردا چاغاتاي ئۇيغۇر يېزىقى دۆلەت تىلى قىلىنغان ھەمدە ئۇيغۇرلار مۇھىم ۋەزىپىلەرگە قويۇلغانىكەن . موڭغۇللار ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەت باشقۇرۇشتىكى ئەقىل-پاراسىتى ۋە يەتكۈزگەن ئالاھىدە خىزمەتلىرىگە قايىل بولۇشۇپ «سارت» يەنى «دانىشمەن ، ئاقىل ، چېچەن ، بىلىمدان» دېگەن سۆپەتلەرنى بەرگەنكەن ① .

- گەپ سوراپ قويسا ئۇجۇر-بۇجۇرگىچە چۈشەندۈرۈپ كېتىدىغان قىغىز جۇما ، سەن ، - دەيدى قۇۋان قىزىق چاقچاق قىلىپ ، - ئايالغۇغۇمۇ مۇشۇنداق نەزەرىيە سېتىپ ، ئۇششاق گەپ قىلىپ يامانلىتىۋەتتىڭمۇ . نېمە ؟ ئاڭلىسام ، ئاجرىشىشى دەيدىغۇ ؟

- ياقەي ، ئۇنداق گەپ يوق .
 - تېخى بايىلا شۇ گەپنى قىلىپ ئولتۇرۇشقاندىق . ھېلىقى بىر مەۋلان دېگەن شائىرنىڭ بىر كۈبلىت شېئىرىنى قاچانلا قارسا ئوقۇپ يۈرەتتىڭ . بايا بالىلار يېرىمىنى تاپالمىدى ، نېمىدى ئاخىرى ؟ ئوقۇپ بېرە ، خوتۇن ئالغۇچە دائىم ئوقۇپ يۈرۈدىغان ھېلىقى شېئىرنى !
 ساددا ، ئويۇنچى كەسىپداشلارنىڭ چاقچاقلىرىغا سۆيۈنۈپ كۈلۈپ كەتتىم :

- سىلەر زە ، مەن يوق ۋاقىتتا غەيۋەتخور خوتۇنلاردەك غەيۋىتىمنى قىلىپ ئولتۇرۇپتىكەن . سىلەر دە . ماقۇل ، دەپ بېرەي :

ئېشىكىڭ تېزەك پۇراپ تۇرسىمۇ گەر ،
 ئېرىتەر كۆڭلۈمنى قىلىقلىرىڭ .
 سەن ماڭا كىرىپك قاقماڭ قىيا قاراپ ،
 سەگىتەر يۈرىكىمنى تىنىقلىرىڭ .

- ھە ، شۇ ، شۇ . مۇشۇ شېئىرنى خوتۇن ئالماستا ، كەينىدىن ئەگىشىپ ئوقۇپ بېرىپ ئايالغۇنى قولغا كەلتۈرۈۋالغان نېمىتىڭ . ئەمدى بالاڭ بىر بولغاندا نېمىشكە يامانلاشتىڭ ، ھوي ؟ يا بولمىسا نىيىتىڭ بۇزۇلۇپ قىز بالىدىن بىرەرەننى تېپىۋالدىڭمۇ-يە ؟

ھەممەيلەن كۈلۈشتى .
 - يوق گەپنى قىلماڭا . كىچىككەنە گەپ تالىشىپ قالغاندىق ، كېتىپ قاپتۇ . كەچتە بېرىپ ئەكېلىۋالسىمەن .

- نېمىدەپ جېدەل قىلىشتىڭلارۇي زادى ؟
 - قوپە ئاداش ، خوتۇنلارنىڭ پارىڭىنى .
 - ئاڭلىسام ، سەن قىغىز خوتۇنغىنى يوقىلاڭ بىر گەپلەر بىلەن يامانلىتىپتىمىشسەن ؟ تالاشقىنىڭلار تايىنى يوق بىر گەپلەرمىشقۇ ؟
 ئويۇمدىكى بىر «ئەھمىيەتلىك» ماجرانىڭ سىرتقا قانداقلارچە تارقىلىپ ، تارقالغاندىمۇ «تايىنى يوق» گەپلەر بوپقالغانلىقى مېنى سەل ئارامسىزلاندۇرۇپ قويدى . كەسىپداشلارنىڭ ھەممىسى ئوقۇغان ، ئاق-قارنى پەرق ئەتكەن بالىلار بولغىنى ۋە بۇ پاراڭغا قىزىقىپ ئېغىزىمنى تاتلاشقىنى ئۈچۈن ئاخىرى سۆزلىمەي بولمىدى

مۇشۇ كەمدە ئاياللار تاپتىن چىقىپ كەتتىمۇ ياكى بىز ئەركەكلەر «ئۇششاق سۆز» بوپقىلىۋاتامدۇق ، ھېچ بىلەلمىدىم . خوتۇن كىشىنىڭ بەزى قىلىقلىرىغا گەپ قىلماي دېسەڭ ، ۋىجداننىڭ قويمىغان . گەپ قىلساڭ «ئۇششاق سۆز-چاكنما» دېگەن . بىزنىڭ بۇ جېدىلىمىز مۇشۇنداق «ئۇششاق سۆز» لۈك سەۋەب بولغان «ئەمچەك ماجراسى» ئىدى .

بىر كۈنى يېڭى سوقۇلغان قوناقنىڭ مەدىكىنى ئاپتاپقا يېپىۋاتاتتىم . ئۆي ئىچىدىن ئەمدىلا بەش ئايلىق بولغان قىزىم چىرقىراپ يىغلاپ كەتتى . ئانىسى سىرتقا چىقىپ كەتكەن بولسا كېرەك ، دەپ كىرىپ قىزىمنى بەزلەش ئۈچۈن ئۆيگە كىرسەم ، ئايالىم ئۆيدىكەن . بالىنىڭ تىپىچەكلەپ يىغلىغىنى بىلەن كارى يوق ، تىكىلمە ئەينەكنىڭ ئالدىدا بىردەم ساغرىسىنى ، بىردەم يانپىشىنى چىقىرىپ ئۆزىنى تۈزەشتۈرۈش بىلەن ھەلەك بولۇۋېتىپتۇ . بالىنى قولۇمغا ئېلىپ ئېيتتىم :

- بالا يىغلاۋاتسا كارىڭ يوق نېمە قىلغىنىڭ بۇ ؟
 - بالا يىغلاپ چوڭىيۇر ، قاپاق ساڭگىلاپ .
 - مە بالىنى ، ئەمگىسى كەلگەن چېغى ، - دەپ بالىنى تەڭلىدىم .

- ئىشكاپنىڭ ئاۋۇ تارتىمىدا سۈت پاراشۇكى بار ، ئەنە بوتۇلكا ، تەڭشەپ ئېمىتىۋېرىڭا ، - دەيدى ئايالىم غېمىدە يوق ئۆزىنى ياساپ .
 - سەنچۇ ؟ - دېدىم ھەيران قېلىپ ۋە تەنە قىلدىم ، - ئەمچىكىڭنى بىرەرەسىگە ئۆتتە بېرىپ كىرمىگەنسەن ؟

- ئوھۇش ، نېمانداق مەدەنىيەتسىز گەپ قىلىدۇ ماۋۇ . ھازىردىن باشلاپ بالىنى ئېمىتمەيمەن .
 - نېمىدەپ ئەمدى ؟
 - بالا ئېمىتىمەن دەپ ئىككى يىلدىلا كەمپىر بوپقالغۇدەكەن .

- نەدىن تاپتىڭ بۇنداق گەپنى ؟
 - بالا ئېمىتىشىڭچۇ زىيانلىق تەرەپلىرى كۆپكەن . ئورگانىزمىلارنى قېرىتىپ ، ياشلىق باھارىمنى سولاشتۇرۇپ
 - كىم شۇنداق دەيدۇ ؟ - سۆزىنى بۆلدۈم زەردە بىلەن .
 - ئالىملار شۇنداق يېزىپتۇ .

- ۋۇ، شۇنداق ئالسىڭنىڭ زۇۋانغا! -
دەۋەتتىم ئاچچىقىمدا، - نەدىكى ئالجىغان تۆت
كۆزلۈكلەر قەلەم ھەققىنىڭ كويىدا ئاغزىغا كەلگەنى
يېزىپ جۆيلۈسە، سەن شۇنىڭغا ئىشىنىپ كېتىپ،
ئەمدىلا تۇغۇلغىنىغا يۈز نەچچە كۈنلۈك بولغان
بوۋاقتى تاشلىۋېتەمتىڭ؟!

- كىتابنى بەك ئوقۇيسىزۇ، كىتابقا باسقان
گەپكە ئىشەنمەيدىغان تازىمۇ كونا - خۇراپىي
ئىكەنسىز.

- خۇراپىي دېگەن ئۆزۈڭ. سەندەكلەرنىڭ
ئاق-قارىسىنى سۈرۈشتۈرمەي قارىغۇلارچە
ئىشەنگەنلىرىنى ئابدۇلئەھد ئابدۇرەشىد بەرقىي
«كىتاب خۇراپاتلىقى»^② دەپ يازغان. كىتابتا نېمە
چىقۇۋەرسە ئەخمەقلەرچە ئىشىنىۋەرگەنلىك -
خۇراپىيلىق.

- ۋايجانەي! ئۇنداق «بەرقىي-بەرقىي» دېگەندەك
چۈشىنىكىسىز ئات قويۇۋالغان كىتاب خالىتىسى
زىيالىي نېمىنى بىلەتتى. ئالىمنىڭ دېگەنلىرى
ھېساب!

- كاپشما! - دېدىم جۇدۇنۇم ئۆرلەپ، -
بەرقىي دېگەن - نۇر، ئېچىلىش، چاقماق، دېگەن
مەنلەرنى بىلدۈرىدۇ. سەندەك ساۋاتسىز دىلى
كورلارنىڭ ئەقىل كۆزىنى يورۇتۇپ، نادانلىقىنى
چاقماق بولۇپ سوقىدۇ.

- قېنى سوقۇپ باقسۇن! - دېدى ئايالىم
ھۆرپىيىپ، - ئىشقىلىپ بالىنى ئېمىتىمەيمەن!
- بالىنى تۇغقانكەنەن، ئېمىتىسەن. تۇغۇپ
نەچچە ئايدىلا بالىسىنى تاشلىۋېتىدىغان ھايۋاننىڭ -
يە؟

- كىم تاشلىۋېتىدىكەن؟ سۈت پاراشۇكى
ئەپكەلدېغۇ، ئەنە.

- ئانا سۈتگە نېمە يېتەتتى. يۈندىدەك تەڭشەپ
ئېمىتكەن ئۇ بىر نېمەڭ ئانا سۈتىنىڭ ئالدىدا
نېمىتى؟

- بۇ دېگەن يېڭى تېخنىكا قوللىنىپ ئىشلەنگەن
«ھايىسى» ماركىلىق ئىمپورت پاراشوك،
چۈشەندۈرۈشلىرىنى ئوقۇپ بېقىڭا.

- ھەرقانچە «بىرنېمىسى» ماركىلىق بولسىمۇ،
ئۇ بەربىر كالىنىڭ سۈتى! ئادەم بالىسى دېگەن ئادەم
سۈتى ئەمگىنى ئەۋزەلغۇ!

- ئەجەب ئۇششاق سۆز، چاكنىا بوپكېتىۋاتە-
سىز. مەن بالىنى قانداق باقسام، كارىڭىز بولمىسۇنا.
- نېمىشقا كارىم بولمىغۇدەك. ئەگەر بىز ئاتلار

باشقۇرۇپ تۇرمىساق، سەن بالىنى ئادەم نەسلى
ئەمەس، ھايۋان نەسلى قىپ قويغۇدەكسەن.
- ۋۇي غوجام، بالىنى سىز تاپقانمۇ، ھايۋانمۇ؟
تۈزۈك گەپ قىلىڭ؟

- بالىنى تېپىش مەقسەت ئەمەس، تەربىيەلەش
مەقسەت! گۈزەللىكىمنى ساقلایمەن دەپ يۈز
كۈنلۈكتىن ئەمدىلا ئاشقان قىزىلگۆش جاننى
ئەمچىكىدىن ئايرىپ، ھايۋان سۈتى بىلەن باقساڭ

ھايۋان نەسلى بولمامدۇ؟ سەن ھايات تۇرۇپ، سۈتۈڭ
بار تۇرۇپ، بوۋاق بالا ئانا مېھرىدىن مەھرۇم قالسا
بولامدۇ؟

بىز ئاشۇنداق تالىشىپ قالدۇق. ئەسلىدىمۇ
دېگەن يېرىگە بېرىپ يامان ئۆگىتىپ قويغانكەنەن.
تېخى يېقىندىلا گۈزەللىكىمنى ساقلایمەن دەپ ھېلىقى
«دىلبۇزۇر» دا ساغرىسىنى تەمبۇرنىڭ بېشىدەك
پوسكايتىپ چىقىرىپ ماختايدىغان «بىرنېمە گۈزەل»
دېگەن ئىچ كىيىمنى زەھەردىن قىممەت
ئالدىرغانىدى. بوپتۇلا، دەپ ئېپبەرگەندىم. نەچچە
ئاي ئۆتمەي قىشلىق «بىرنېمە گۈزەل» بازارغا
سېلىنىۋېدى، يەنە ئالغۇزدى. تېخى بىرقانچە كۈننىڭ
ئالدىدا دورىلىق لىپتىك بار ئىكەن، ئەمچەكنى
دىڭگىدە، ئالىمدەك كۆرسىتىدىكەن، دەپ 50 كوي
خەجلىگىلى سالغانىدى. ھەيھات! مەن ئەمەس،
مائاشلىق كادىرمۇ بۇنداق زىيانغا چىدىماس دەيمەن.
شۇنىڭدىن قارىغاندا، «خوتۇن كىشىگە تومۇرىنى
تۇتقۇزۇپ قويماسلىق» پەلسەپىسىنىڭمۇ توغرا يېرى
بار ئىكەن. بولمىسا، قورسىقىدىن چۈشكەنگە نەچچە
ئايلىقلا بولغان ئەتلىمە گۆش بوۋاقتى ئەمگۈزمەسكە
ھەددىمىتى!

- بالىنى ئېمىتىسەڭمۇ ئېمىتىسەن،
ئېمىتىسەڭمۇ ئېمىتىسەن! - دېدىم ھەيۋە بىلەن.
- سىزدەك چاكنىا - ئۇششاق سۆز ئەرلەرنىڭ
دەستىدىن بىز قىز-ئاياللار گۈزەل، مەدەنىيەتلىك
بولالماي قالاق پېتى قېلىۋاتىمىز. ئېست!

- بالا ئېمىتىسەسلىك مەدەنىيەتتە؟ - غەزەپتىن
تېترەپ كەتتىم، - سەندەك خوتۇنلارنىڭ دەستىدىن
ئادەم سۈتى ئەمەي ھايۋان سۈتى بىلەن ئوزۇقلانغان
ئەۋلادلار چوڭ بولسا مۇناپىق بولۇپ چىقىدۇ،
بىلەمسەن! توققۇز ياشتا خەلقىنى زۇلۇمدىن
قۇتقۇزۇشقا ئاتلانغان ماناس باتۇرنى چىقىردى ئاپپاي^③
دەل توققۇز ياشقىچە ئېمىتكەنمىشكەن. سادىر پالۋانمۇ
ئانىسىنى يەتتە يېشىغىچە ئېمىۋالاتتىكەن. ھازىر
سىلەرنىڭ مۇشۇنداق قۇرۇق سۆلەت، كەم
ئەقىللىقلىقلاردىن مەمتىلى ئەپەندى، ئابدۇخالىق
ئۇيغۇرى، لوتپۇللا مۇتەللىپتەك ئەل ئوغلانلىرىنىڭ
ئورنىغا روزى موللا، ھېكىم نۇردەك غالچا - ماڭقۇرت
مۇناپىقلار چىقىدۇ.

ئۇ ئۇنىنى سوزۇپ ھۇيقۇيتۇپ يىغىنى باشلىدى:
- نېمىشقا كىچىككەن بىر ئىشقا نەدىكى
بىركىملىرىنى توغرا تارتىپ بىرمۇنچە تىللايسىزا؟
شۇنچە دەپ كەتكۈدەك نېمە قىپتىمەن؟

- نېمە يىغلايسەن؟ - دېدىم چالۋاچاپ، - ئىككى
ئېغىز ھەق سۆزلىسەم كۆزۈڭنىڭ يۈندىسىنى
چىقىرامسەن؟ شۇڭىمۇ سەندەك يىغلاڭغۇ خوتۇندىن
يۈزنى يۇغۇزسىمۇ رىزۋانگۈل، قۇرمانجان داتقادەك^④
غۇرۇلۇق، ئەركەككە تېگىشكۈسىز قىزلارنىڭ
تىرنىقى پۈتمەيدۇ!

- ھە... مۇنداق دەڭ، - دېدى ئايالىم يىغىدىن
توختاپ، - پۈتمىسە، ئەمىسە پۈتىدىغاننى تېپىپ
ئەكىرىۋېلىڭ. ۋاي قوۋۇرغامەي...

ئۇ شۇنداق دەپ نەرسە - كېرەكلىرىنى
يىغىشتۇرۇشقا باشلىدى. ئالدىغا ئۆتۈپ سورىدۇم:
- نەگە بارىسەن؟ ھەي نادان!

- «بىرنېمە گۈل» لىرىڭىزنىڭ تىرنىقىمۇ
بولالمىغاندىكىن، كېتىمەن. ئاشۇ بىرنېمە

كاسپلارنىڭ ھەممىسى جىممىدە ئولتۇرۇپ كېتىپتۇ . ھەممىسى بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ، ئويغا چۆكۈپ ئېلىپكىتىر چىراغنىڭ يورۇپ قالغانلىقىغا دىققەت قىلىشىمىغاندى . قۇۋان قىزىق مۇرەمگە قولىنى قويغىنىچە ئورنىدىن تۇردى :

- قوپە قىغىز ، توك كەپقايتۇ ، ئۆچرەتنى بىكار قىلىپ سېنىڭ ياغىچىڭنى تىلىۋېتەي . دېمىسىمۇ سەن كىتاب خالىتىسى قىغىزمۇ ئاچچىقتا ئاغزىمغا كەلدى دەپ تارىختىكى ئۇلۇغلىرىمىز بىلەن پاسىق مەلئۇنلاردىن مىسال كەلتۈرۈپ گەپنى يوغان يەردىن قىلىپ بەك ئاشۇرۇۋېتىپسەن . خوتۇنۇڭمۇ ئاخىرى سېنىڭ گەپلىرىڭگە چىدماي يامانلاپ كېتىپتۇ مانا . «ئاچچىق ئەقىلىنى كېسەر» دېگەن شۇ . ئەمدى چىرايلىقچە خوتۇنۇڭنى ئەكىلىپ ، بالاڭنى ئېمىتىدىغان ئىشنى قىل ! دېمىسىمۇ بالغا ئۇۋال بوپتۇ . قانداق دېدىم ئاغىنىلەر ؟

- بىز رازى ! - دەپ بالىلارنىڭ ھەممىسى گۈررىدە ئورنىدىن تۇرۇشۇپ قول-قولچە ئېشەك ھارۋامدىكى ياغاچلارنى چۈشۈرۈپ ، ھەرنىڭ يېنىغا ئەكىلىشكە باشلىدى . . .

گۈللىرىڭنى ئۆيىڭىزگە ئەكىرىۋېلىڭ .
 - ھەي نادان ! ئاچچىقىڭدىن يېنىپ قال . ئۇلار ھازىر بوپقالسا سەندەكلەرگە سان نەدە ! ؟
 - ياخشىغۇ ! - دەپ ئايالىم بوغچىلىرىنى بالا بىلەن قوشۇپ كۆتۈرۈپ سۈپىدىن چۈشتى ، - ئەمىسە ئاشۇنداقلار تۆرەلگىچە ساقلىنىشىڭنى ئۈكەپ ئولتۇراسىز ، - ئۇ ئىشىكتىن چىقاردا ھېلىقى سۈت پاراشۇكى بىلەن بوتۇلكىنى ئېلىشنى ئۈتۈمىدى .
 - ئارقاڭغا يان !
 بىراق ئۇ قۇلاق سالمىدى . ئارقىسىدىن بېرىپ بالىنى قولىدىن تارتىۋالدىم .
 - ئېلىڭ بالىڭنىمۇ ، تويىمىغىنىڭنى كۆرۈمەن ، تېخى !
 تولىمۇ ئەمگىسى كەلگەن قىزىم تىنماي چىرقىراپ يىغلايتتى . بالامنىڭ مەڭزىگە مەڭزىمنى يېقىپ ، مېنىڭمۇ كۆزۈمدىن ياشلار قۇيۇلدى . . .

* * *

سۆزۈم ئاخىرلىشىپ قارسام ، كەسىپداش -

ئىزاھلار

ئېلىندى .
 ① قىرغىز خەلقىنىڭ باتۇر قىزى .
 ئابتور : قىرغىز ، يېڭىشەھەر ناھىيە ئىرمۇدۇن يېزىسىدا ، دېھقان ، ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى (M1)

① «شىنجاڭ گېزىتى» دىن ئېلىندى .
 ② ئابدۇلئەھد ئابدۇرەشىد بەرقى : «زامانىۋى خۇرپاتلىق ۋە ئۇنىڭ ئالامەتلىرى» ، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 2001-يىلى 3-سان .
 ③ چىيەردى ئاپپاي - قىرغىز خەلقىنىڭ تارىخى ئېپوسى «ماناس» تىكى تارىخى قەھرىمان ماناس باتۇرنىڭ ئانىسى . خەلق رىۋايەتلىرىدىن

چەت ئەللەردىكى مۇشتەرىلەر سەھمىگە

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىغا چەت ئەللەردىن مۇشتەرى قوبۇل قىلىشنى جۇڭگو كىتاب ئىمپورت - ئېكسپورت (گۇرۇھى) باش شىركىتى ۋاكالىتەن بېجىرىدۇ . ژۇرنىلىمىزنىڭ چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋاكالىت نومۇرى: 6498 BM ، ژۇرنىلىمىزغا مۇشتەرى بولماقچى بولغان چەت ئەللەردىكى ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ جۇڭگو كىتاب ئىمپورت - ئېكسپورت (گۇرۇھى) باش شىركىتىنىڭ ئېكسپورت بۆلۈمى بىلەن ئالاقىلىشىشنى ئۈمىد قىلىمىز .
 شىركەت ئادرېسى: جۇڭگو بېيجىڭ چاۋياڭ رايونى ئىشچىلار تەنتەربىيە سارىيى شەرقىي يولى 16-قورۇ

告海外读者

《新疆文化》杂志向海外发行事宜由中国图书进出口(集团)总公司代理。如海外读者要
 订阅本刊，与中国图书进出口(集团)总公司出口部联系。本刊海外发行代号:6498BM
 代理者地址:中国北京朝阳区工体东路16号
 CHINA NATIONAL PUBLICATIONS IMPORT & EXPORT CORPORATION
 P.O. Box 88,16 Gongti East Road, Beijing 100020 China
 FAX:(010)65063101

تاش قۇيۇش

مەدەنىيىتى ۋە

تاش ھەققىدە

پاراڭ

نۇرمۇھەممەت توختى

ئۈچۈن ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامدىن مۇۋاپىق بىر تاش سۈنۈپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ . ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بىر تاش ئەكەپتۇ ، يارىماپتۇ . ئۇ ئىككىنچى بىر تاشنى ئەكەپتۇ ، ئاتىسى ھېلىقى يەرگە ئاللىقاچان تاش قويۇپ بولغانىكەن . ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ھەيران بولۇپ ئاتىسىدىن سورايتۇ :

- دادا ، ئۇ تاشنى ساڭا كىم ئەكەپتۇ بەردى ؟
- مېنى سېنىڭ قولۇڭغا قارىتىپ قويمايدىغان ئاللا ، دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام .
مەشھۇر «ھەجرۇلئەسۋەت» (قاراتاش) ئەنە شۇ . ئۇ پەقەت ئاللانىڭ قولى تەگكەنلىكى ئۈچۈنلا ھۆرمەتكە سازاۋەر . ئەكسچە ، خۇددى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ : « مەن سېنىڭ پايداڭمۇ ، زىيىنىڭمۇ يوق بىر تاش ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرىمەن » دېگىنىدەك ياكى ئابابەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەج ۋاقتىدا : « مەن بىلىمەن ، سەن يا پايداڭ ، يا زىيىنىڭ يوق بىر تاشسەن . ئەگەر مەن ئاللاننىڭ ئەلچىسىنىڭ سېنى سۆيگەنلىكىنى كۆرمىگەن بولسام ، سېنى سۆيىمگەن بولاتتىم » دېگىنىدەك ، پەقەت بىر قارا تاشتۇر . ئۇنىڭ سۆيۈلۈشكە سازاۋەر بولۇشى - ئاللاغا ، پەيغەمبەرلەرگە باغلىنىشلىق بولغانلىقى ئۈچۈندۇر .
ئاشۇ مۇقەددەس تاشنى بەيتۇللانىڭ تېمىدىن

يېقىندا ئاڭلىسام دوختۇر ئىنىلىرىمدىن بىرى دوختۇرخانىسىنىڭ سەيناسغا يوغان ، ھەيۋەتلىك ، ئاجايىپ قورام تاشتىن بىرنى قويماقچى بوپتۇ . تېخى يەنە قورام تاشنىڭ سىلىق يۈزىگە ئېسىل ئەقلىيە سۆزدىن بىر جۈملە ئويدۇرۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ . ئىش باشلاپ قورام تاشنى دوختۇرخانا دەرۋازىسى ئالدىغا ئەكەپتۇ
تاسادىپىي پۇرسەتتە ئاڭلىغان بۇ گەپ ئەستىلىكلىرىمنى غىدىقلاپ ئوتتى ، خىياللىرىمنى ئۇزاقلارغا ئەكەتتى . « ھېمىتنىڭ سېيى » ، « چولاقنىڭ سېيى » ، « پاختىلىقنىڭ سېيى » ۋە يۈرۈڭقاش ، قاراقاشلارنىڭ قىنىدا چوقچىيىپ ياتقان يوغان قورام تاشلارنى كۆز ئالدىمدا گەۋدىلەندۈردى . ئويلاپ كۆرسەم ، بۇ ئالەمدىكى تاشلارنىڭ ئەڭ ھۆرمەتكە سازاۋىرى - مەككە-مۇكەررەمەدىكى ، بەيتۇللانىڭ ئىچىدىكى «ھەجرۇلئەسۋەت» ۋە «ماقامىي ئىبراھىم» دېگەن تاشلار ئىكەن . ئۇزاق ئۆتمۈشتىن بىزگە يېتىپ كېلىشىچە : ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بەيتۇللانى بىنا قىلىۋاتقان چاغدا ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بەيتۇللانىڭ تېمىغا ئەڭ ئاخىرقى بىر تاشنى قويۇش

ئاجرىتىۋېلىپ بەيتۇللانىڭ سەيناسىغا قويۇش - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن خېلى يىللار كېيىنكى ئىش. ۋەھالەنكى، بۇ يەردە مۇھاكىمە قىلىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىكى شۇكى، بەيتۇللانىڭ سەيناسىغا ھەجرۇلئەسۋەت قويۇلغانلىقى ئۈچۈنلا دوختۇر ئىنىمىنىڭ دوختۇرخانا سەيناسىغا قورام تاش قويۇشى - بەيتۇللا بىلەن دوختۇرخانا ئۆيىنى، ھەجرۇلئەسۋەت بىلەن يۇرۇڭقاشنىڭ قىنىدىن سۈزۈۋالغان قورام تاشنى تەك كۆرگەنلىكى بوپقالماسمۇ؟

1996-يىلى كۈزدە قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 15 يىللىقىنى خاتىرىلەش پائالىيىتىگە ئىشتىراك قىلدۇق. پائالىيەتنىڭ ئاخىرقى كۈنى ئاتۇشقا چىقىپ ئەنجۈر سەيلىسىگە داخىل بولدۇق ۋە شۇ پۇرسەتتە سۇلتان سۈتۈق بۇغرا قاراخاننىڭ مەقبەرىسىنى زىيارەت قىلدۇق. شۇ يەردە دىققىتىمىزگە مەنزۇر بولدىكى، مەقبەرە دېرىزىسىدە خۇددى ھەجرۇلئەسۋەتكە ئوخشايدىغان بىر قارا تاش تۇرۇپتۇ. مەقبەرىگە قارايدىغان شەيخىم - خۇش ئاۋاز، گۈزەل قىرائەتلىك مەمتىمىن قارىمىنىڭ تونۇشتۇرۇشىچە، بۇ تاش مەقبەرە ياسالغان ئەينى چاغلاردا شۇ يەرگە قويۇپ قويۇلغانىمىش. مەقبەرىگە زىيارەتكە كەلگەن كىشى بۇ تاشنى بىر قېتىم كۆتۈرۈپ جايغا قويۇپ قويسا، بەل ئاغرىقى كېسىلىگە گىرىپتار بولماسمىش. 2002-يىلى فېۋرالدا ئابلىكىم ھاجىم، ئەكبەر ھاجىم قاتارلىق ئىنىلىرىم بىلەن سۈتۈق بۇغرا قاراخان مەقبەرىسىنى قايتا زىيارەت قىلغىنىمىزدا، يەنە شۇ مەمتىمىن قارىمىدىن ئوخشاشلا چۈشەندۈرۈشنى ئاڭلىدۇق...

بۇ بىزگە، بەيتۇللاغا ھەجرۇلئەسۋەت قويۇلغاندەك، شاھىنشاهلارنىڭ مەقبەرىسىگە قاراتاش قويۇلسا بولىدۇكەن-دە، دېگەن تەسىراتىنى پەيدا قىلىدۇ. ۋەھالەنكى، بۇ ئىككى تاشنىڭ ھۆرمەتكە سازاۋەر بولۇش دەرىجىسى زادىلا ئوخشاش ئەمەس. ئەگەر دوختۇر ئىنىمىزنىڭ دوختۇرخانا سەيناسىغا قورام تاش قويۇشى - سۈتۈق بۇغرا قاراخان مەقبەرىسىدىكىدەك، كۆتۈرۈپ قويسا بەل ئاغرىقىغا شىپا بولۇدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ قويۇلغان بولسا، بۇ ئۇنىڭ داۋالاش كەسپىگە ماس كېلىشى مۇمكىن. ئەمما سېھىرگەرلىك ۋە ئاجايىپ - غارايىپلار ئارقىلىق شىپا تاپالاشقا ئىشىنىدىغانلار قانچىلىك قالدى ھازىر؟ ئەگەر دوختۇر ئىنىمىز قاراتاشنى كۆتۈرگەنلەرنىڭ بەل ئاغرىقىغا گىرىپتار بولمايدىغانلىقىغا راستتىنلا ئىشەنسە، مەسلىھەتتىم شۇكى، دوختۇرخانا سەيناسىغا سەل كىچىكرەك تاش قويۇش. چۈنكى بۈگۈنكى كۈندە قورام تاشنى كۆتۈرەلەيدىغان كۈچتۈڭگۈر ئادەملەر قالمىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بەل ئاغرىقىغا گىرىپتار بولغانلارنىڭ ئېغىر نەرسىلەرنى كۆتۈرەلمەيدىغانلىقىنىمۇ نەزەردە ئېلىش كېرەك...

خەلقىمىزدە تاش قويۇش مەدەنىيىتى قانچىلىك ئومۇملاشقان؟ بۇنىڭغا يەنە بىر ھېكايە كەلتۈرەيلى:

1997-يىلى تومۇز يازدا، مەرھۇم ھاتەم توختىروزنىڭ تەكلىپى بىلەن بىر شائىر - يازغۇچىلار كومپانىيىسى ئۇ ھاكىملىق قىلىۋاتقان گۈزەل تاغلىق يېزا - «بوستان» (ئىماملار) دا بىر قانچە كۈن سەيلە - زىيارەتتە بولۇپ، تاغ ھاۋاسىدا سالقىنلىدۇق. شۇ قېتىم بىر دېھقان ئائىلىسىگە مېھمان بولغىنىمىزدا، دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىگە قورام تاش قويۇپ قويۇلغانلىقىنى كۆردۈم. سۈرۈشتۈردۈم. ئۇلار ئېيتتىكى، بۇ تاشلار دەرۋازا ئۈدۈلىگە چىقىپ، دەم ئېلىپ سالقىنلىغاندا ئولتۇرۇدىغان تاش ئورۇندۇق ئەمەسكەن. ئاتا-بوۋا - سىدىن قالغان ئادەت بويسىچىلا شۇ يەرگە قويۇپ قويۇلۇپتۇ. تېخى بۇ تاشلار ئاتىسىدىن سۆزلىگۈچىگە، ئاتىسىغا بولسا بوۋىسىدىن قالغان تاشلار ئىكەن. بىر قانچە قېتىم ئۆي يېڭىلاپ، ئۆي ئورنى، دەرۋازا ئورنى ئۆزگەرگەن بولسىمۇ، تاشلارنى تاشلىۋەتمەي، يەنىلا دەرۋازىنىڭ ئىككى يېقىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتۇ...

تۈزلەڭلىكتىكى دېھقان يېزىلىرىدا دەرۋازا ئالدىغا تاش قويۇلغانلىقىنى كۆرگىنىم ئېسىمدە يوق. بولۇپمۇ تەكلىماكاننىڭ ئىچكىرىسىدىكى، تاش تېپىلمايدىغان قۇملۇق يېزىمدا بۇنداق ئادەت ئەسلا مەۋجۇد ئەمەس. قارىغاندا، بۇ تاغلىق يېزىلاردا ساقلنىپ قالغان ئادەتتەك قىلىدۇ.

ئاسارەتتە تەتقىقاتچىسى، ھۆرمەتلىك ئابدۇقادىر تۇرسۇن ئەپەندىنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە، بىز ئۇيغۇرلاردا توي كۈنى قىزنى يىگىت تەرەپكە يۆتكەپ كەلگەن چاغدا، قىزنى ئىسسىق جۇۋا ياكى مامۇق كۆرپە ئۈستىگە ئولتۇرغۇزۇدىغان، جۇۋا ياكى كۆرپىنىڭ ئاستىغا ئېغىر تاش قويۇپ قويۇدىغان ئادەت بولغانىكەن. جۇۋا ئۈستىگە ئولتۇرغۇزغىنى «قىز-يىگىتنىڭ مۇھەببىتى جۇۋىدەك ئىسسىق بولسۇن» دېگىنى، ئېغىر تاش قويۇپ قويغىنى - «تاشتەك مەھكەم ئولتۇرۇپ قالسۇن» دېگىنى ئىكەن. ئەمدى مۇلاھىزە قىلىپ كۆرەيلى: دوختۇر ئىنىمىزنىڭ دوختۇرخانا سەيناسىغا قورام تاش قويۇشى - تاغلىق يېزىدىكىگە ئوخشاش ئاتا-بوۋىسىدىن قالغان ئادەت يۈزىسىدىنلا قويۇلىدىغان بولسا، ئەڭ ياخشىسى بۇ تاش ئاتا-بوۋىسىدىن قالغان تاش بولسۇن. بولمىسا، بۇنىڭ ھېچقانچە قىممىتى، ئەھمىيىتى بولماي قالىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ قورام تاش ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى - يېڭى كېلىن كۆچۈرۈپ كەلگەندە جۇۋا ئاستىغا تاش قويۇپ قويغاندەك «مەڭگۈ تۇرۇپ قالسۇن» دېگەن مەنىگە ئىگە بولسا ۋە دوختۇر ئىنىمىز «دوختۇرخانا مەڭگۈلۈك بولسۇن، قورام تاشتەك كاتتا ئىناۋەت قازانسۇن» دېگەننى نەزەردە تۇتقان بولسا، بۇنى بىر ئېسىل ئارزۇ دېمەي بولمايدۇ. ئەمما بۇنداق شېرىن ئارزۇغا يېتىشنىڭ تىرىشچانلىق، ئۆگىنىش، تەجرىبە توپلاش، ئەستايىدىللىق ئارقىلىق ئىشقا ئاشىدىغانلىقىنى بىلىش كېرەككى، ھەرگىزمۇ ئۇنى سەيناسىغا قورام تاش

قويۇش ، تاش يۈزىگە ئېسىل ئەقلىيە سۆز يېزىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشۇرۇش كويىدا بولماسلىق كېرەك .

2

تاش قويۇش - تاش ئورۇنلاشتۇرۇشنىڭ تارىخىنى ۋارقلايدىغان بولساق ، ئىنسانىيەت ئۆتمۈشىنىڭ بەكمۇ ئۇزاق زامانلىرىغا - تىلغا ئېلىنمىۋاتقان «تاش قوراللار دەۋرى» گە كېتىپ قېلىشىمىز مۇمكىن . ئىنسانلاردا بەلكىم ئاشۇ زامانلاردا تاشنىڭ قاتتىقلىقىغا ، تاش بىلەن ئورسا ئوۋلىماقچى بولغان ھەرقانداق ھايۋاننىڭ ئۆلۈدىغانلىقىغا ، تاش پالتا بىلەن چاپا ھەرقانداق دەرەخنىڭ يىقىلىدىغانلىقىغا قاراپ ، تاشقا نىسبەتەن تۇنجى چوقۇنۇش ، ئەيمىنىش ، سېغىنىش ھېسسىياتى پەيدا بولغان بولۇشى مۇمكىن . ئەمما تاش قويۇش ۋە تاشچىلىقنىڭ بىر خىل مەدەنىيەت ھادىسىسى سۈپىتىدە كۆزگە چېلىقىشى خېلى كېيىنكى چاغلاردىكى يەنى كۆپ خۇدالىق دىنلار ۋە بۇددىزم گۈللەنگەن زامانلاردىكى ئىش . بىزگە مەدەنىيەتنى بەرپا قىلغانلارنىڭ تاش قويۇپ ئېھرام ياسىغانلىقى ، تاشتىن ھەيكەللەرنى ئويغانلىقى ، پېرىتانىيە ئارىلىدا مەدەنىيەت ياراتقۇچىلارنىڭ غايەت زور تاش تۈۋرۈكلەرنى تىكلەپ ، تاش دەرۋازىلارنى ياسىغانلىقى ، ئامېرىكا قىتئەلىرىدىكى ئىندىيان مەدەنىيەتلىرىنى ياراتقۇچىلارنىڭ تاشتا مۇراسىم سۈپىلىرىنى قويۇرغانلىقى ، تاش ھەيكەللەرنى ئورۇنلاشتۇرغانلىقى ، ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى بۇددىستلارنىڭ ئىلاھلىرى بولغان «ۋەسەن» ۋە «نوسۇپ» لارنىڭمۇ تەرتىپسىز شەكىلدىكى تاشلار ئىكەنلىكى توغرىسىدا خاتىرە ۋە رىۋايەتلەر يېتىپ كەلگەن . ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتە ياشاپ كۆپەيگەن خەنزۇ خەلقىنىڭ تۇرمۇشىدا تاش ئورۇنلاشتۇرۇش ۋە تاشچىلىق مەدەنىيىتى تېخىمۇ جۇلالاپ كۆزگە كۆرۈنىدۇ . «قىزىل راۋاقتىكى چۈش» رومانىنىڭ بېشىدىلا نۇيۋا ئاسماننى يامغاندا ئېشىپ قالغان بىر پارچە تاش توغرىسىدا قىزىقارلىق رىۋايەت بار . «غەربكە ساياھەت» رومانىدا كارامەتلىك سۈنۈۋكۈڭ-نىڭ تاشتىن تۈرەلگەنلىكى ۋە گۇناھ سادىر قىلىپ ئاناسىر تېغىدا تاشقا باسۇرۇپ قويۇلغانلىقى بايان قىلىنىدۇ . ئۇزۇن دەريا (چاڭجياڭ) ۋە سېرىق دەريا (خۇاڭخې) ھاۋزىلىرىدىكى ئاسارەتتە قۇرۇلۇشلارغا ، بۇتخانىلارغا ، باغچا ۋە مەنزىرىلىك جايلارغا ، ئاقسۆڭەك تۈرلەرنىڭ قەدىمكى ئولتۇراقلىرىغا قەدەم باسماڭ تۇنجى كۆرۈدىغىنىڭ ، ئاتايتەن يۆتكەپ كېلىپ ئورۇنلاشتۇرغان بەھەيۋەت چوڭ قورام تاشلار بولىدۇ . خەنزۇلارنىڭ تاشقا بولغان ھېسسىياتى قورام تاش ئورۇنلاشتۇرۇش ۋە تاش يۈزىگە گۈزەل مەسئەۋىيەلەرنى يېزىش بىلەنلا چەكلەنمەيدۇ . تاش شىرلار ، تاش ئەجدىھالار ، تاش

ھەيكەللەر ، تاشلارنى تىزىپ ياسىغان سۈنئىي تاغلارنى كۆرۈپ ئاغزىڭنى كاماردەك ئېچىپ قالىسىن . ئۇنىڭدىكى سەنئەتكە ، نەپىس ھۈنەرگە ، تەسەۋۋۇرىي بالاغەتكە ھەيران بولىسىن . دىنىي ئېتىقاد زۆرۈرىيىتىدىن ھالقىپ خاس مەدەنىيەت سەمەرسىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ھېس قىلىسىن . دىنىي ئېتىقادقا باغلانمىغان مەدەنىيەتنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ، ئەلۋەتتە . ۋەھالەنكى ، ئۇ دىنىي ئېتىقاد زۆرۈرىيىتىدىن ھالقىپ سەنئەت بالاغىتىنى ئۆزىدە نامايان قىلغان چاغدا ، مەدەنىيەت بولۇپمۇ شەكىللەنەلەيدۇ . خەنزۇ خەلقىنىڭ تاشچىلىق ۋە تاش قويۇش ھېرىسمەنلىكى ، ئۆزلىرى خېلىلا سۇس ھالدا ئېتىقاد قىلىدىغان بۇددىيە دىنىي ئېتىقادىنىڭ زۆرۈرىيىتىدىن ئاللىقاچان ھالقىپ كەتكەن . بىز بۇنى ئۆتمۈشتىكى خان-پادىشاھلارنىڭ ، ئاقسۆڭەك-تۈرلەرنىڭ ئۆز-ئۆزىنى كۆز-كۆز قىلىش ئويۇنى ، خەلقىنى بۇلاپ-تالاپ يىغقان بايلىقنى خەجلىگىلى يەرتاپالماي تاپقان ئەرمىكى دەپ قارىساق بولمايدۇ . ئۇ ، بۈگۈنكى كۈندىمۇ گۈللەپ ياشىماقتا . تاش قويۇش ئاللىقاچان زامانىۋى باغچىلارنىڭ چىملىقلىرىغا ، يۇلتۇزلۇق مېھمانسارايلىرىغا ، زالىرىغا ، ئىدارە-ئورگانلارنىڭ قورۇلىرىغا ، ھەتتا دۆلەت ئىگىلىكىدىكى زاۋۇت-كارخانا ، مەكتەپلەرنىڭ مەيدانلىرىغىمۇ كىرىپ كەلدى . ئۇيەرلەردە يىراق سايلاردىن ، ئېگىز تاغلاردىن ، چوڭقۇر دەريالاردىن يۆتكەپ كېلىنگەن قورام تاشلار قەد كۆتۈرۈپ تۇرماقتا . ئۈستىگە يېزىلغان گۈزەل مەسئەۋىيەلەر ، مەنىلىك ئىبارىلەر ، ھاياجانغا سالغۇچى ئەقلىيە سۆزلەر بىلەن كىشىلەرنى جەلپ قىلماقتا . بۇ ، ئىسلاھاتتىن كېيىن يېتىپ كەلگەن باياشادلىقنىڭ باشقىچە شەكىلدە ئىپادىلىنىشى بولۇشى مۇمكىن ۋە ياكى ھەردەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ ئۆز-ئەتىجىلىرىگە ئىپتىخارلىنىپ ، نەتىجىلىرىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن ئورناتقان تاش ئابىدىسىمۇ بولۇشى مۇمكىن . قانداقلا بولمىسۇن ، تاش قويۇش - بۈگۈنكى جۇڭگودا يەنىلا داۋاملاشماقتا .

بۈگۈنكى تەرەققىي تاپقان ۋە تەرەققىي قىلىۋاتقان باشقا ئەللەردە قورام تاش قويۇش ئەھۋالى قەلەم تەۋرەتكۈچىگە مەلۇم ئەمەس . پەقەت ئامېرىكا جەنۇبىي داكوتا شىتاتىنىڭ براك تېغىغا - تاشقا رەئىس جۇمھۇرلارنىڭ باش ھەيكەللىرى ئويۇلغانلىقىنىڭلا گېزىتىن كۆرگەن . بۇ ، ھەيكەلتىراشلىق بولۇشى ، قورام تاش قويۇش بولماسلىقى مۇمكىن . شۇنداقتىمۇ قەلەم تەۋرەتكۈچى تاش قويۇش ، تاش ھەيكەلتىراشلىق ، تاش غارچىلىقى قاتارلىقلارنىڭ ئىنسانىيەت تارىخىدا ، بۇددىزمنىڭ تۈرتكىسىدە پەيدا بولغان بىر خىل خاس مەدەنىيەت ھادىسىسى ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلالايدۇ . مەدەنىيەتنى ئىلغار مەدەنىيەت ۋە قالاق مەدەنىيەت دەپ ئايرىش مودا بولۇۋاتقان بولسىمۇ ، لېكىن تاشچىلىق مەدەنىيىتىنىڭ خاراكتېرىگە ھۆكۈم قىلماق بەك تەس . يېنىكلىك بىلەن چىقىرىلغان

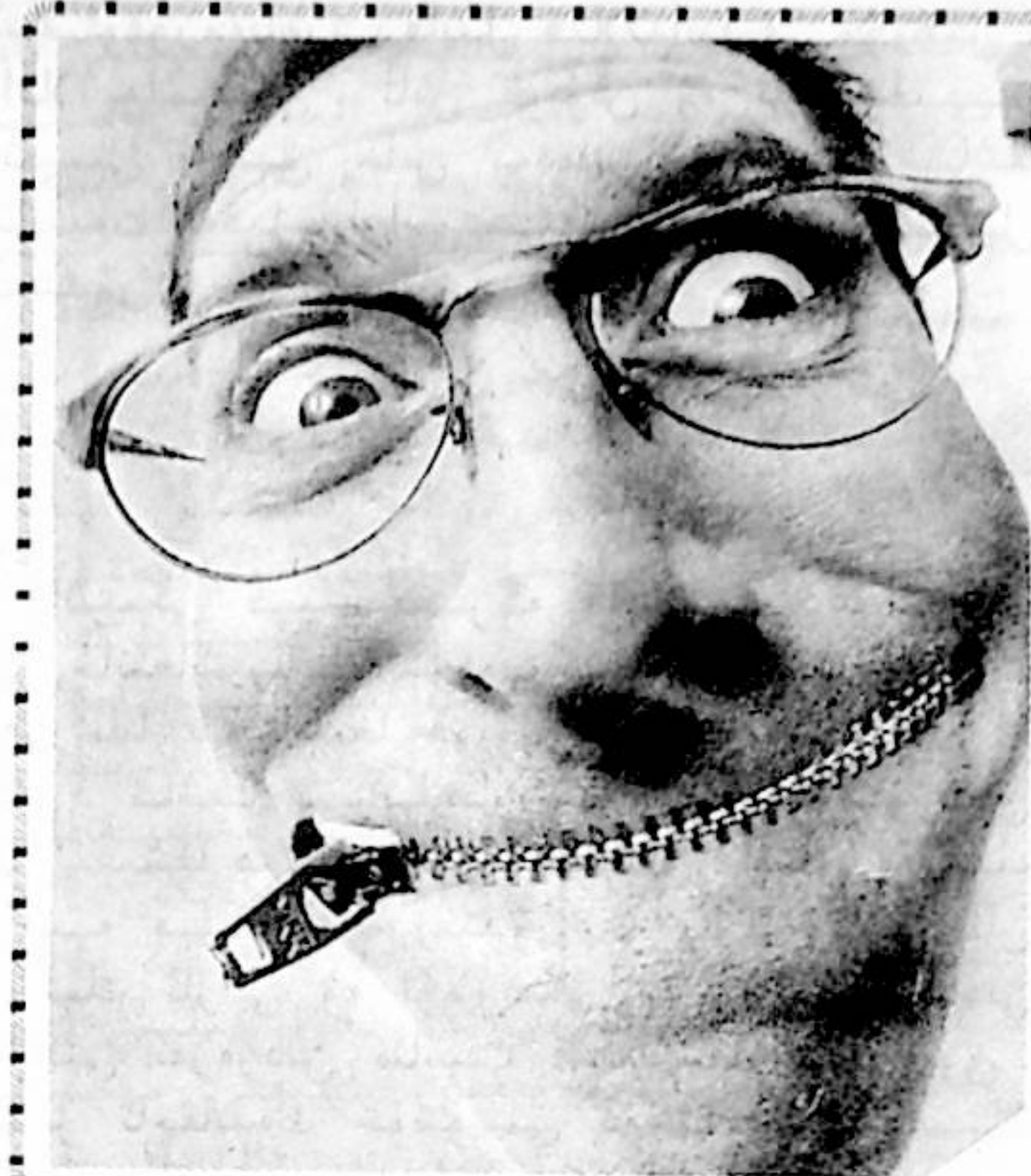
خۇلاسە ئوقۇرمەنلەرنى قايىل قىلالماسلىقى مۇمكىن . قانداقلا بولمىسۇن ، تاش قويۇش ۋە تاشچىلىق مەدەنىيىتى بارلىق خاس مەدەنىيەتلەرگە ئوخشاشلا ئىنسانىيەت ئەقىل-پاراستىنىڭ بىر خىل مېۋىسىدۇر .

3

باشتىكى گېپىمىزگە قايتىپ كەلسەك ، دوختۇرخانىغا شىپالىق ئىزدەپ كېلىدىغان بىمارلارنىڭ دوختۇرخانا سەيناسىغا قويۇلغان ھەيۋەتلىك قورام تاشتىن ، تاشقا يېزىلغان ئەقلىيە سۆزدىن ھۇزۇرلىنىشقا ھەپسىلىسى بارمۇ-يوق ؟ دېگەن مەسىلە مۇھاكىمە قىلىشقا ئەرزىيدۇ . ئۇلار تارتىۋاتقان كېسەللىك ئازابى ۋە ئۇلارنىڭ رېئال ئىقتىسادىي ئەھۋالىنى نەزەردىن ساقىت قىلىشقا ئامال يوق . ئىنىمىز ئاچقاندەك خۇسۇسىي دوختۇرخانىلارنىڭ گۈللەپ-روناق تېپىۋاتقانلىقىدىكى ئاساسىي سەۋەب ، داۋالاش راسخوتىنى ئاتچوت قىلدۇرالمىدىغان كۆپ سانلىق بىمارلارنىڭ ئۆپەرلەردىكى داۋالاش ھەققىنىڭ ، دورا پۇلىنىڭ ئاز ، مۇلازىمىتىنىڭ ئەلا ئىكەنلىكىنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىدە . بولۇپمۇ داۋالاش ھەققىنىڭ تۆۋەن ، دورا پۇلىنىڭ ئەرزان بولۇشى ئۇلارنى بەكرەك قىزىقتۇرىدۇ . چۈنكى ئۇلارنىڭ يىللىق كىرىمى ئەمدىلا مىڭ يۈەندىن ھالقىدى . بىر يىل ئىچىدىكى كۈنلەرگە چاچساق ئۈچ يۈەندىنمۇ توغرا كەلمەيدۇ . ئۈچ يۈەن بىلەن بىر كۈن قورساق باققىلى بولمايۋاتقان ئەھۋالدا ، داۋالاش ھەققى ۋە دورا پۇللىرىنى كەڭتاشا تۆلىگۈدەك ، «خەلق دوختۇرخانىسى» نامىدىكى دوختۇرخانىلارنىڭ يۇقىرى داۋالاش ھەققىنى ، قىممەت دورا پۇلىنى كۆتۈرەلگۈدەك ئىقتىسادىي شارائىت ئۇلاردا نېمە قىلسۇن ؟ شۇڭا ئۇلار ئىنىمىز ئاچقاندەك ئەرزان باھالىق شىپاخانىلارنى كۆپرەك ئىزدەپ كېلىدۇ . ئۆيدىن ئايرىلغاندىن كېيىنكى قورساق غېمى ، كېسەللىك ئازابى ۋە ناتىۋانلىق - ئۇلاردا ھۇزۇر-تاماشاغا بولغان ھەپسىلىنى يوقاتقان . «توقلۇقتىن شوخلۇق چىقىدۇ» دېيىلىدۇ تەمسىللەردە . تولۇقلىساق ، توقلۇقتىن ، ساقلىقتىن شوخلۇق ۋە ھەپسىلە چىقىدۇ . ئەكسىچە ، ئاچلىقتىن غەم ، ساقسىزلىقتىن تېخىمۇ ئېغىر غەم چىقىدۇ . غەمكىن ئادەمدە ھۇزۇر-تاماشاغا ھەپسىلە بولسۇنمۇ ؟ سەيناسىغا قورام تاش قويماقچى بولغان دوختۇر ئىنىمىز بىلىشى كېرەككى ، ئۇنىڭ داۋالاش ئوبيېكتلىرى ھۇزۇر-ھالاۋەتكە ئۈچ ئەمەسكى ، ئەمما تېخى ھۇزۇر-ھالاۋەت قوغلاشقۇدەك سەۋىيىگە يېتەلمىدى . ئەگەر ئىنىمىز ئاشۇ يوغان قورام تاشنى

ئىزدەپ تاپقۇچىلارغا ، ئۇنى يۈك ماشىنىسىنىڭ كوزۇپىغا ئېلىپ - چۈشۈرۈدىغان كىرانغا ، توشۇپ ئەكېلىدىغان يۈك ماشىنىسىغا ، تاش يۈزىگە ئەقلىيە سۆز يازىدىغان خەتتاتقا خەجلىگەن پۇللارنى ئۆزىدە داۋالاشنىۋاتقان ناتىۋان بىمارلارنىڭ داۋالاش ھەققىنى تېخىمۇ ئازايتىشقا سەرپ قىلغان بولسا ، بۇ ئەلۋەتتە تېخىمۇ خەيرلىك ئىش بولغان بولاتتى . بەس تالىشىشنىڭ ، «غورا غورىنى كۆرۈپ ئالا بولغاندەك» ئالا بولۇشنىڭ ھاجىتى يوق . «خەلق دوختۇرخانىسى» چىملىقلىرىغا قورام تاش قويسا ، قويۇۋەرسۇن . بىز قويمىساق نېمە بوپتۇ ؟ ئۇلاردىن ئېسىل داۋالاش تەجرىبىلىرىنى ، دوختۇرخانا باشقۇرۇشنىڭ ياخشى تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنەيلىكى ، داۋالاش ھەققىنى قىممەت قىلىشنى ، دورا باھاسىنى خالىغانچە ئۆستۈرۈۋېلىشنى ، دەل-دەرەخلەرنى كېسىپ چىملىق بەرپا قىلىشنى ، چىملىقلارغا قورام تاش قويۇشنى ئۆگەنمەي تۇرايلى . ئىشلىرىمىز ھەللىسىدە بولسۇن . سەيناسىغا قورام تاش قويماقچى بولغان دوختۇر ئىنىمىزغا مۇنچىۋالا تاپا-تەنە قىلىشنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمۇ ؟ «دوست يىغلىتىپ ئېيتار ، دۈشمەن كۈلدۈرۈپ» دېيىلىدۇ ماقال-تەمسىللەردە . بىز ئۇنىڭ دوستى . ئۇنىڭ ھەممە ئىشلىرىنىڭ ياخشى بولۇشىنى خالايمىز . ئۇنىڭ داۋالاش ئىشلىرىدا لوقمان ھەكىمدەك ، ئىبنى سىنادەك نۇسرەت قازىنىشىغا تىلەكداشمىز . ۋەھالەنكى ، يۇقىرىقى تاپا-تەنلەر بىر ئۇنىڭغىلا تەئەللۇق ئەمەس . ھەشەمەت قوغلىشىۋاتقانلار بىرئۇلا ئەمەس . «قىزىم ساڭا ئېيتاي ، كېلىنىم سەن ئاڭلا» دېگەن گەپمۇ بارغۇ بىزدە . «گەپ بىر ، قۇلاق ئىككى» . جاھاننىڭ ئىشلىرى ئوڭشالسا ، ھەممىمىز مەنپەئەتلىنەلەيمىز . ئاخىرقى گەپ شۇكى ، ئاغا-ئىنىلەردىن بىرەرسى مەيدان-سەينالىرىغا قورام تاش قويماقچى بولسا ، قورام تاشنىڭ يۈزىگە گۈزەل ئەقلىيە سۆزلەردىن يازماقچى بولسا ، ئەڭ ياخشىسى «تاشمۇ چۈشكەن يېرىدە ئەزىز» ، «لازىمى بار تاشنىڭ ئېغىرى يوق» ، «يوقسۇزلۇق تاشتىن قاتتىق» ، «يېتىمىنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگسە ، بېشى تاشقا تېگەر» ، «سۇ تامچىسى تاشنى تېشەر» دېگەندەك ماقال-تەمسىللەرنى يېزىپ يۈرمىسۇن . پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ : «مەن سېنىڭ پايداڭمۇ ، زىيىنىڭمۇ يوق بىر تاش ئىكەنلىكىڭنى بىلىپ تۇرىمەن» دېگەن ھەدىسىنىمۇ يازمىسۇن . قورام تاش يۈزىگە ئېنىق ۋە يوغان قىلىپ بىر سوراق بەلگىسى- «؟» سىزىپ قويسۇن . بۇنىڭدا قورام تاش قويۇشتىكى مەقسەت تېخىمۇ ئېنىق بولىدۇ

2003-يىلى 25-ئىيۇن ، شەمىرى خوتەن (M2)

قىرتاق پاراڭلار

- تاللانغان فېلىيەتونلار

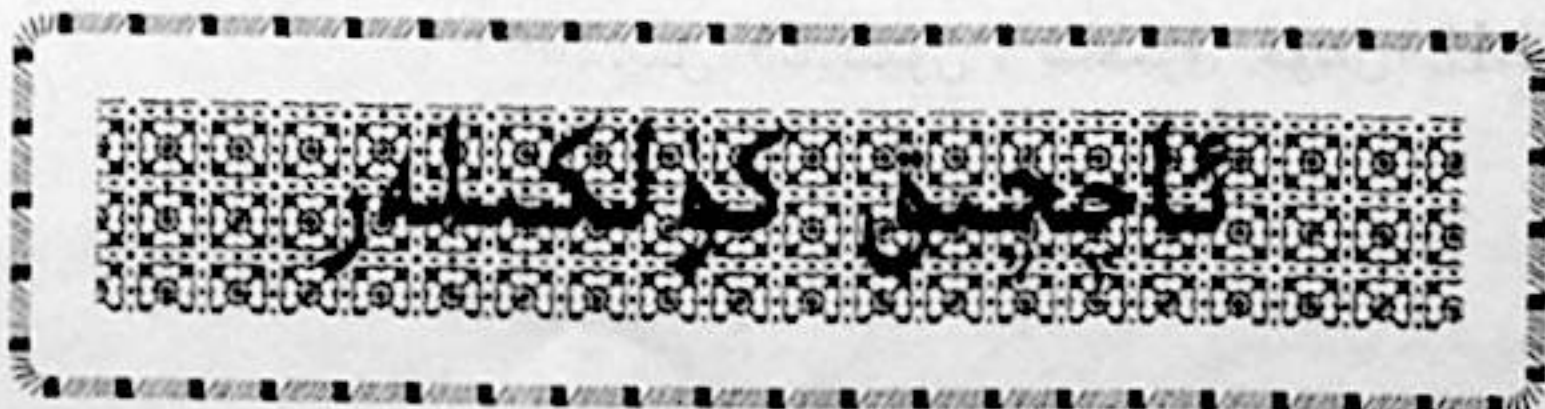
ئوغلۇمنىڭ ماقالىسى

دەريانىڭ سۈيى ئىلگىرى زۈمرەتتەك سۈزۈك بولۇپ ، بېلىق ، رايك دېگەندەك جانىۋارلار ئۈزۈپ يۈرۈشەتتى . ناۋادا ھازىرمۇ شۇنداق بولغان بولسا ، ئوغلۇمنى ئېلىپ بېلىق ، رايك تۇتۇشقا بارغان بولسام ، ئۇ تازا بىر قانغۇدەك ئوينىۋالاتتى ئەمەسمۇ ! ئەپسۇس ، ئۇ دەريادا ھازىر ھەم قارا ، ھەم سېسىق يۇندا ئاقاتتى ، ئۈستىدە ئەخلەت-چاۋارلار لەيلەپ يۈرۈدىغان بولۇپ ، بېلىق ، رايك دېگەندەكلەرنىڭ سايىسىنىمۇ كۆرگىلى بولمايتتى . ئىلگىرى دەريادا بىر تاش كۆۋرۈك بولۇپ ، بالىلار مۇشۇ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ مەكتەپكە بېرىشاتتى . بىراق ھازىر ئۇ كۆۋرۈكمۇ يوق بولۇپ ، بالىلار ئىشتانلىرىنى تۈرۈشۈپ ، يۇندىنى كېچىپ ئۆتۈدىكەن . ئاڭلىسام ، يازدا كەلكۈن كېلىپ كۆۋرۈكنى بۇزۇۋېتىپتۇ . يېزىمىز نامرات بولغاچقا ، كۆۋرۈك سېلىشقا پۇل چىقارالماپتۇ . تېخى ئىككى كۈن ئىلگىرىلا بىر بالا دەريادىن كېچىپ ئۆتكىچە يېقىلىپ چۈشۈپ ، ئۈستىمۇشى يۇندا بوپكېتىپ ، مەكتەپكىمۇ بارالماپتۇ

يۇرتۇمنىڭ ئەھۋالى مۇشۇ تۇرسا ، ئوغلۇم ماقالىسىنى قانداقمۇ يازالسىۇن . يۇرتۇمدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن بۇئىشلارنىمۇ ئۈنتۈپ كەتتىم . كىم بىلسۇن ، بىر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ئوغلۇم مەكتەپ بەرگەن تەقدىرنامىنى كۆتۈرۈپ

ئوغلۇم ئوقۇيدىغان مەكتەپ «يۇرتۇمدىكى ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەر» دېگەن تېمىدا ماقالە يېزىش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ . ئوغلۇمنىڭ ماقالىسىنى ياخشى يېزىپ چىقىشقا ياردىمى بولسۇن ئۈچۈن مەن ئۇنىڭغا ئاتايتەن يۇرتۇمنى كۆرسىتىپ كەلمەكچى بولدۇم . مەن كۆڭلۈمدە : «يۇرتۇمدىن ئايرىلغىنىمغۇمۇ خېلى يىللار بوپقالدى . يۇرتۇمدا چوقۇم زور ئۆزگىرىشلەر بولدى . ئوغلۇم بۇ ئۆزگىرىشلەرنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ كەلسە ، ماقالىسى چوقۇم ياخشى چىقىدۇ ، تۇرمۇش پۇرىقىمۇ قويۇق بولىدۇ» دېگەنلەرنى ئويلىدۇم .

كىم بىلسۇن ، يۇرتۇمغا بېرىپلا تولىمۇ ئۈمىدسىزلەندىم . باشقا جايلار بەس-بەس بىلەن ھاللىق سەۋىيىگە قاراپ ئىلگىرىلەۋاتقان بولسىمۇ ، بىراق يۇرتىمىز يەنىلا ئاشۇ نامرات پېتى ئىدى . بىرەر ئۆزگىرىش بولمايلا قالماستىن ، بەلكى تېخى ئىلگىرىكى جايلارمۇ ۋەيرانچىلىققا ئۇچرىغانىدى . مەسلەن ، ئالايلىق ، ئىشكىمىز ئالدىدىكى كىچىك

ماقالىنىڭ خېلى ياخشى يېزىلغانلىقىنى ، بىراق ۋەقەلىكى بۇنداق بولسا ، مۇكاپاتقا ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى ، شۇڭا مۇشۇنداق ئۆزگەرتىپ يازسا ياخشى بولۇدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ .

ئەتىسى مەن مەكتەپكە تېلېفون بېرىپ ، ھېلىقى ئوقۇتقۇچى بىلەن كۆرۈشتۈم ھەمدە ئۇنىڭغا ئوقۇتقۇچىنىڭ ئوقۇغۇچىلارغا ھەم ماقالە يېزىشى ، ھەم ئادەم بولۇشىنى ئۆگىتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، ئۇنىڭغا : «بۇ خىل تەربىيەلەش ئۇسۇلىدا بىرەر مەسىلە بارمۇ-قانداق ؟» دېگەن سوئالنى قويدۇم . ئۇ تېلېفوندا ئۆز خاتالىقىنى تونۇيدىغاندەك ئەمەس ئىدى ، ئەكسىچە تېخى ماڭا تەنبە بېرىپ : «مەسىلە بار ، دېدىڭىزمۇ ؟ ھېچقانداق مەسىلە يوق . دېگىنىڭىز ناھايىتى توغرا بولدى ، بىز ھەم ماقالە يېزىشى ، ھەم ئادەم بولۇشىنى ئۆگىتىمىز . مەكتەپ تەربىيىسى جەمئىيەتنىڭ ئەمەلىيىتىگە ماسلىشىشى كېرەك . ھازىر ئەھۋال سىز ئوقۇغان ۋاقىتلارغا ئوخشمايدۇ . سىزمۇ جەمئىيەتكە بېقىپ كۆز قارىشىڭىزنى ئۆزگەرتىشىڭىز كېرەك ، ئۆزگەرتەسلىكنىڭ ئۆزى بىر مەسىلە بولدى . ئەجىبا ، سىز كەلگۈسىدە ئوغللىڭىزنىڭ ئەمەل تۇتۇپ ، باي بولۇشىنى خالىمىسىز ؟» دېدى .

ياڭ جېي قەلىمىدىكى بۇ فېلىيەتون «شىنجاڭ قانۇن گېزىتى» نىڭ 2003-يىلى 23-مارت سانىدىن «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» (« 杂文选刊 ») ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى 5-سانىغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان .

سائەت

ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن ماڭىدىكەن ، بىراق بىلىكىنى شۇنداقلا بىر ھەرىكەتلەندۈرۈپ قويسا ، يېرىم سائەتتىن كۆپرەك ۋاقىتنى ئىپادىلەيدىغان بولۇپ ، بىزنىڭ ۋاقىتىمىز ۋە ياشلىق باھارىمىزنى خورىتىدىكەن .

ليۇباۋيۇ قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فېلىيەتون «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» (« 杂文选刊 ») ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى 5-سانىغا بېسىلغان .

فېلىيەتونلارنىڭ تەرجىمانى : توختىھاجى يۈنۈس

كەلدى . ئۇنىڭ ئېيتىشىچە ، ئۇنىڭ ھېلىقى ماقالىسى مۇكاپاتقا ئېرىشىپتۇ . مۇئەللىمنىڭ ئېيتىشىچە ، ئوغلۇمنىڭ ماقالىسى تېخى شەھەر گېزىتىنىڭ «مەكتەپ ھويلىسى» سەھىپىسىدەمۇ چىقارمىش !

مەن تولىمۇ تىت-تىت بولدۇم : يۈرتۈمدىكى ئاشۇ ئەھۋاللار بىلەن شۇنچە ياخشى ماقالە يېزىپ چىققىلى بولارمۇ ؟ ئەجىبا ، ئۇ ھەر كۈنى تېلېفونۇمغا كۆرۈۋېرىپ ، «قىزىق نۇقتا ھەققىدە سۆھبەت» دەك بىرەر نەرسە يېزىشىنى ئۆگىنىۋالدىمۇ-يە !

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن شەھەر گېزىتىدە راستتىنلا ئوغلۇمنىڭ ھېلىقى ماقالىسى چىقتى . مەن ماقالىنىڭ باش-ئاپىغىنى ئوقۇپلا ، ئاچچىقىمدا ئۇنى تازا بىر ئەدەبلەپ قويماقچىمۇ بولدۇم !

ئۇ ، دەريا بىلەن كۆۋرۈك توغرىسىدىكى ئىشلارنىڭ ۋاقتىنى ئۆزگەرتىپ يازغانىدى : ئىلگىرى دەريا سۈيى ناھايىتى مەينەت بولۇپ ، يۇندا ئاقاتتى . ھازىر دەريا سۈيى زۈمرەتتەك سۈزۈك بولۇپ ، بېلىق ، رايك قاتارلىق جانىۋارلار توپ-توپ بولۇپ ئۈزۈپ يۈرۈشىدۇ . ئىلگىرى بالىلار كۆۋرۈك بولمىغاچقا ، دەريادىن كېچىپ ئۆتەتتى ، ھازىر دەرياغا چوڭ كۆۋرۈك سېلىندى

كەچتە ئوغلۇم قايتىپ كەلگەن ۋاقىتتا مەن گېزىتىنى ئۇنىڭ ئالدىغا تاشلاپ : «قارا ، يازغان ماقالەڭگە ! ئاق-قارىنى ئاستىن -ئۈستۈن قىلىۋېتىپسەن ! كىم سېنى مۇشۇنداق يازسۇن دېدى ؟» دەپ ۋارقىراپ كەتتىم .

ئوغلۇمنىڭ ئېيتىشىچە ، ئۇ دەسلەپتە بۇنداق يازمىغان بولۇپ ، ئوقۇتقۇچىسى كۆرگەندىن كېيىن ،

سائەتكە قاراپ ئولتۇرۇپ ، توساتتىن سائەت ئىستىرېلكىلىرى بىلەن بىز ئادەملەر ئوتتۇرىسىدا ئوخشاشلىقلار بارلىقىنى ھېس قىلىپ قالدۇم .

ئىنچىكە ، ئۇزۇن بولغان سېكۇنت ئىستىرېلكىسى دەل بىزنىڭ تۆۋەن قاتلامدىكى ئەمگەكچىلەرگە ئوخشايدىكەن . ئۇ ھاردىم-تالدىم دېمەستىن توختىماي مېڭىپ ، نەچچىنى ئايلىنىۋەتسىمۇ ئاران بىرنەچچە مىنۇتلا بولۇدىكەن .

توم كەلگەن سائەت ئىستىرېلكىسى رەھبىرىي كادىرلىرىمىزغا ئوخشايدىغان بولۇپ ، سالماقلىق ۋە

ئىستاكانغا سىغدالغان دېڭىز

1

چەت ئەلدىن قايتىپ كەلگەن بىر دوستۇم مۇنداق دەيدۇ : جۇڭگو چېگرىسى ئىچىدە ھەم غۇرۇرلۇق ، ھەم قىزغىن مۇلازىمىنى ئۇچرىتىپ باقمىدىم . ئۇلار بىر بولسا بەك قەيە كېلىدىكەن ؛ بىر بولسا ئۆزىنى بەك كەستىدىكەن .

دەرھەقىقەت ! بۇ دەل بىز جۇڭگولۇقلاردىكى ئېغىر مەسىلە . بىز ئۆزئارا تەڭ-باراۋەر تۇرۇشقا ئادەتلەنمىگەنمىز . ناۋادا ساڭا خوجايىن بولالمىسام ، چاكار بولۇشقىلا رازىمەنكى ، باراۋەر ئادەم بولۇشنى خالىمايمەن .

2

ئاۋمېنى ساياھەت قىلىپ كەلگەنلەر ئېيتىدۇ : دۇنيادىكى چوڭ-چوڭ قىمارخانلاردا قىمار ئوينىيدىغانلار ساپلا جۇڭگولۇقلار ؛ تايلىد ئىشرەتخاندە-لىرىدا ئوينىيدىغانلارنىڭ كۆپىنچىسى جۇڭگولۇقلار ؛ تۈرلۈك قۇۋۋەت دورىلىرىنى ئەڭ كۆپ ئىستېمال قىلىدىغانلار ئەلۋەتتە يەنىلا جۇڭگولۇقلار .

بۇ دەل بىزدەك نەيرەڭگۈزلارنىڭ مىللىي پىسخىكىسىدۇر . چۈنكى قىمار ئوينىغاندا تەر ئاققۇزماي پۇل تاپقىلى بولىدۇ ؛ ئىشرەت قىلغاندا مۇھەببەتنىڭ جەبىر-جاپاسى ، ئاۋارچىلىقلىرى ۋە مەسئۇلىيەتلىرىدىن بىراقلا قۇتۇلۇپ ، شەھۋانىي نەپسىنى بىۋاسىتە قاندۇرغىلى بولىدۇ ؛ قۇۋۋەت دورىلىرىنى كۆپ ئىستېمال قىلغاندا ، بەدەن چېنىقتۇرۇشنىڭ جاپاسىنى چەكمەي تۇرۇپلا ساغلاملىققا ئېرىشكىلى بولىدۇ .

3

تەڭرى ئادىل بولىدۇكەن . چۈنكى ئۇ ، بايلارغا ئېسىل نازۇ-نېمەتلەرنى ، كەمبەغەللەرگە بولسا بالادەك ئىشتىھانى بېرىپتۇ ؛ كاتتا ئەربابلارغا پاكار بوي-بەستىنى ، قامەتلىك - كېلىشكەن كىشىلەرگە بولسا پەسكەش روھىنى بېرىپتۇ ؛ مەزىلىك پۇرىقى بىلەن ھەممىنى بېسىپ چۈشۈدىغان دالچىن گۈلىگە ئۆلۈمتۈكلەرچە بىچارە قىياپەتنى ، پۇراقسىز مۇدەنگۈلگە بولسا ھۈرلەرگە

خاس تەڭداشسىز سۈمباتنى بېرىپتۇ .

تەڭرى ئادىل بولىدۇكەن .

چۈنكى ئۇ ، رەزىللەرنى لەنەتگەردى قىلغىنى بىلەن ، توققۇزىنى تەل يارىتىپتۇ ؛ ئالىيجانابلارنى ماختاشقا سازاۋەر قىلغىنى بىلەن ، ئازابقا بەنت يارىتىپتۇ ؛ كۈچلۈكلەرنى يېگانە قىلغىنى بىلەن ، ئاجىزلارنى ئۆملۈكتە يارىتىپتۇ ؛ ھەم چىشى يوق ، ھەم تىرناقسىزلارغا قانات بەرگىنى بىلەن ، قاناتسىزلارنى ئۆتكۈر چىش ۋە كۈچلۈك تىرناق بىلەن يارىتىپتۇ . تەڭرى ئادىللىقى بىلەن ھەممىنى مۇكەممەل ياراتمىغانلىقى ئۈچۈنلا ئىنسانلاردا مۇكەممەللىككە ئىنتىلىش ئىستىكى پەيدا بولغان .

4

يېقىندا پەرەڭلەردىن بىرسى يازغان «چۈشەنمەك قىيىن جۇڭگولۇقلار» ناملىق بىر پارچە كىتاب سېتىۋالدىم . مەن بىر پەرەڭنىڭ جۇڭگولۇقلارغا دائىر مەسىلىلەرنى ئۈنچىۋالا توغرا قويايلىشىغا ئىشەنمەيمەن . بىراق ئۇنىڭدا دېيىلگەن مەسىلىلەر بىزدە ھەقىقەتتەن مەۋجۇد . كىتابتا دېيىلىپتۇ :

جۇڭگولۇقلار ئىجتىمائىي ھەرىكەتلەردە ئەڭ دوڭمىچى ، شەخسىي ھەرىكەتلەردە بولسا ئەڭ پىرىنسىپسىز كېلىدۇ ؛ ئۇلار رەسمىي ئىشلاردا ھەمكارلىشالمايدۇ-يۇ ، لېكىن چويلىدا توختىمايدىغان ئىشلاردا ئېغىز-بۇرۇن يالىشىدۇ ؛ ئۇلار دۇنيادا ھېچكىمنى كۆزگە ئىلماي ، ئۆزىنى «ئاكاڭ قارىغاي جاھاندا بىر» سانىدۇ-يۇ ، لېكىن ئېغىزىدا ھەرقانداق كىشىگە «خوش غوجام» دەيدۇ ؛ ئۇلار يېڭىلىققا ئىنتىلىشنى پەقەت خالىمايدۇ-يۇ ، لېكىن ئەنئەنىنى ساقلاشنىمۇ قەۋەتلا ئۆچ كۆرىدۇ . بۇ خۇددى يېڭى ئۆي سېلىشقا قۇربى يەتمىگەن تۇرۇقلۇق ، كونا چەللىسىنى بۇزۇپ تاشلىغانغا ئوخشايدۇ .

بۇنداق جۇڭگولۇقلارنى قانداقمۇ چۈشەنگىلى بولىسۇن !

ۋۇجياشاڭ قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فىلىپتونلار «فىلىپتونلاردىن تاللانما» (« 杂文选刊 ») ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى 7-سانىغا بېسىلغان . سەۋدائىي تەرجىمىسى

ئەگەر گۈسەي بۈگۈنگىچە ياشىغان بولسا...

گۈسەي دېگىنى «20 يىلدىن بېرى كۆرگەن غەلىتە ئىشلار» دېگەن كىتابتا بىر قەدەر كۆپ تىلغا ئېلىنغان بىر شەخس. ئۇنى بىر پارخور ئەمەلدار دېگەن گەپ بىلەن ئىپادىلىنىشىمۇ بولىدۇ. بىرىنچىدىن، ئۇ، پۇلغا ھېرىسمەن ئادەم بولۇپ زادى قانچىلىك ھارام دۇنياسى بارلىقى كىتابتا تىلغا ئېلىنمىغان بولسىمۇ، ئەمما كىشىلەر ئاز-تولا بىلىدىكەن. گۈسەي خەزىنە بېگى بولۇپ ئۈچىنچى يىلىغا قەدەم قويغاندا، خان مۇپەتتىشى تەرىپىدىن تەكشۈرۈلگەندە مەنسىپىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ھەر تەرەپكە قاتراپ 600 مىڭ سەر كۈمۈش خەجلىگەن. بۇنچىلىك كۆپ پۇلغا ئادەتتىكى ئادەملەر ئەلۋەتتە چىدىمايدۇ. ئەمما ئۇ ئۆز كۆڭلىنى ئۆزى خوش قىلىپ: «ناھايىتى ئۈچ ئايلىق ھارام دۇنيانى خەجلىدىم» دېگەن. ئۈچ ئايدا 600 مىڭ سەر ھارام پۇل ئۈندۈرۈۋالسا، ئۇ ئىككى يىلدىن ئارتۇق ئەمەل تۇتقاندا قانچىلىك ھارام پۇل ئۈندۈرۈۋالغانلىقىنى پەرەز قىلىش تەس ئەمەس. ئىككىنچىدىن، ئۇ شۆھرەتپەرەس ئادەم ئىدى. غەزىنە بېگى بولۇپ ئۈزىمىلا خوتۇنى ئۆلۈپ كېتىدۇ (بەلكىم ئۇنىڭغا ئامەت قۇشى قونغان بولسا كېرەك). بۇ، زامانىمىزدىكى بەزى ئۇتۇق قازانغان «ئەربابلار» يەكۈنلىگەن ئەرلەردىكى ئۈچ خۇشھاللىق - ئەمەلدار بولۇش، باي بولۇش، خوتۇنى ئۆلۈپ كېتىش... كە ئوخشاپ كېتىدىغاندەك قىلىدۇ. ئۇ ئىككى يىل ئىچىدە ئالتە خوتۇن ئالىدۇ. ئەيش-ئىشرەت قىلغان «جالاپلار» (خوتۇننىڭ تىلى) تېخىمۇ كۆپ ئىدى. لېكىن مۇشۇ ئىشلىرىغا قاراپلا ئۇنىڭ «قىلمىش-ئەتمىشلىرى» ناھايىتى «گەۋدىلىك» بولغان ھالەتتىمۇ «مەنچىڭ تارىخىدا نامى مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ» غان بولۇشى ناتايىن ئىدى. چۈنكى ئۇنىڭ قىلغان-ئەتكەنلىرى پەلسەپىدە دىيىلگەن زىددىيەتنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئوخشاش جەمئىيەتتە بەك «ئومۇملىشىپ» كەتكەنىدى. پۈتكۈل فېئوداللىق جەمئىيەتتىكى نۇرغۇنلىغان پارخور ئەمەلدار ھەممىسى دېگۈدەك مۇشۇ «قېلىپ» قا چۈشەتتى. ئۇ، باسقا بېگىنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاش ئۈچۈن، ئەمدىلا ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ساھىبجامال كېلىنىنى سوۋغا سۈپىتىدە باسقا بېگىگە ھەدىيە قىلغان. بۇ «سوۋغا» نى بېرىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۈچ مىڭ سەر كۈمۈش خەجلىپ باسقا بېگىنى ئىندەككە كەلتۈرىدۇ ھەمدە كېلىنىنى ئىندەككە كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئەر-خوتۇن ئىككىسى كېلىنىگە باش ئۈرۈپ يالۋۇرىدۇ، كېلىنىگە تۈيدۈرماي ئۇنىڭغا دورا ئىشقىي (جىنسى ھەۋەسىنى قوزغايدىغان دورا) يېگۈزۈشىدۇ... مۇشۇ بىر قاتار ئۈرۈنۈشلەردىن كېيىن گۈسەي ئاخىرى ئەمەل سورۇنىدا مەقسىتىگە يېتىدۇ. 20-ئەسىرنىڭ 40-يىللىرىغا كەلگەندە ئاتاغلىق ئەدىب نى گەننۇ «خۇشامەتگۈيلۈك ھەققىدە» دېگەن ئەسىرىدە بۇ تىپىك مىسال ھەققىدە توختالغان. گۈسەي تارىخنىڭ مەڭگۈ لەنەت تۈۋرۈكىگە مىخلىنىدىغان مەلئۇندۇر.

ئەمما زامانىمىزدىكى بەزى پارخور ئەمەلدارلارنىڭ «خەقتىن ئېشىپ چۈشىدۇ» غان يەرلىرىنى كۆرگىنىمىزدە، ئەگەر گۈسەي بۈگۈنگىچە ياشىغان بولسا «شەرمەندىلەرنىڭ سەرخىلى» دېگەن قالىپىنى چوقۇم ئىككى قوللاپ ئۆتكۈزۈپ بەرگەن بولاتتى، دېگەن ھېسسىياتقا كەپقالىمىز.

خېنەن ئۆلكىسى لۇشى ناھىيىسىنىڭ سابىق پارتكوم سېكرېتارى دۇباۋچەننىڭ دادىسى يەنىلىك ناھىيىسىدە ئۆلۈپ كېتىدۇ. لۇشى ناھىيىسىدىكى ھەرقايسى يېزا - بازار، كان-كارخانا، ئىدارە - جەمئىيەتلەرنىڭ كاتتىۋاشلىرى ئارىلىقىنى يىراق كۆرمەي، تەرەپ-تەرەپتىن مېيىت ئۇزاتقىلى كېلىشىدۇ. دۇ جەمەتنىڭ ئۆيىگە تۇتىشىدىغان كەنت يولىدا «ماشىنىلار غۇيۇلداپ تۇرغان، ئەمەلدارلار سوۋغا-سالام كۆتۈرۈۋالغان» قاينام-تاشقىن ۋەزىيەت شەكىللىنىدۇ. نەچچە مىڭ يۈەندىن ئون نەچچە مىڭ يۈەنگىچە سوۋغا قوبۇل قىلىنىدۇ. «كۆزگە كۆرۈنگەن» ئىككى يېزىنىڭ پارتكوم سېكرېتارىلىرى ئۆزلىرى بىللە ئېلىۋالغان ماتەم كىيىمىنى كىيىپ، ئەزاۋاھ تاختىسىنىڭ ئالدىغا يۈكۈنۈپ پوتلىلىرىنى ئېقىتىپ قاتتىق يىغا-زار قىلىشىپ، ھازا ئېچىپ كېتىدۇ. ئاخىرى دۇباۋچەن ئارىغا كىرىپ ئۇلارنى: «سەۋر قىلىڭلار» دېگەندىلا ئۇلار ئاندىن يىغىدىن توختايدۇ. دۇباۋچەننىڭ دادىسى ئۆلۈپ كەتكەن تۈرۈقلۈك ئۇنىڭ ئارىغا كىرىپ، ئۆزىگە تۇغقان بولمىغان ئىككى ئادەمنى: «سەۋرى قىلىڭلار» دېگىنى قايسى ماقامدا بار ئىشكىن؟ لەنەت!

بۇ ھازىدار بولۇش ئەمەس، نومۇسسىزلىق. بۇنىڭدىنمۇ شەرمەندە ئىشلار بار تېخى.

خۇبېي ئۆلكىسى تېنەنمېن شەھىرىدىكى بىر ئىدارە باشلىقى مەنەپكە ئېرىشىش ئۈچۈن ئۆز خوتۇنىنى شەھەرلىك پارتكوم سېكرېتارىغا سولاپ بەرگەن. بۇ ئىشلار ھەقىقەتەن ئاڭلىغان ئادەمنىڭ قۇسقىسىنى كەلتۈرىدۇ. بەلكىم گۈسەي بۇ ئىشنى ئاڭلىسا، چوقۇم گۈل قەللىرى ئېچىلىپ، يايىراپ كېتىشى تۇرغانلا گەپ. نېمىشقا؟ چۈنكى ئۇنىڭ «شەرمەندىلىك نامى» نى ئىككى قوللاپ سېخىلىق بىلەن ئۆتكۈزۈپ بېرىدىغانغا ئادەم چىقتى-دە! پۇقرالارنىڭ ئالدىدا سۈر-ھەيۋە كۆرسىتىپ، ئۆزىنى ئادەم ساناپ يۈرگەن بەزى ئەمەلدارلار يەنە نېمە ۋەجىدىن شەرمەندىلىكنى، نومۇسسىزلىقنى قوغلىشىدۇ؟ شۇنەرسە ئېنىقكى، نومۇسسىزلىقنىڭ ئارقىسىغا ئەمەل-مەنەپ يوشۇرۇنغان. (ھېلىقى ئىككى يېزىنىڭ پارتكوم سېكرېتارىلىرى «ھازا ئېچىپ» ئۇزاق ئۆتمەيلا بىرى كىچىك يېزىدىن چوڭ يېزىغا يۆتكىلىپ سېكرېتار بولغان، يەنە بىرى ناھىيە رەھبىرى بولۇپ ئۆسكەن). ئەمەل-مەنەپنىڭ ئارقىسىغا بولسا غايەت زور ئىقتىسادىي مەنپەئەت يوشۇرۇنغان. نومۇسسىز - شەرمەندە بولغاندا ئەمەلدار بولغىلى، چوڭ ئەمەلدار بولغىلى، ئەمەل تۇتقاندا باي بولغىلى، مال-دۇنيا توپلىغىلى بولىدۇكەن. شۇڭا گۈسەي (ئەسلى ئەسەردە گۈمەي دېمەك ئىت

دېمەكتۇر ، دەپ ئېلىنغان . - ت) لەر «تەخسىكەش» لىك» ئۈچۈن ياشايدۇ . نېمە ئۈچۈن پارخورلۇقنى تۈگەتكىلى ، ئەمەلدارلار ئىستىلى ، سىياسى ئىستىل ، ئىجتىمائىي كەيپىياتنى تۈزىگىلى بولمايدۇ ؟ نېمە ئۈچۈن خەلقنىڭ كادىرلار تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىش سادالىرى كۈچىيىپ بارىدۇ ؟ سەۋەب دەل مۇشۇ

«جۇڭگو بايۋەچچىلىرى» كىم ؟

يەردە . . .
ليۇجىتۇڭ قەلىمىدىكى بۇ فىلەتتون ج ك پ جېجىياڭ ئۆلكىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى بىلەن رېۋىزىيە نازارىتىنىڭ نەشر ئەپكارى «چىرىكلىككە قارشى تۇرۇش» «反腐败» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىلى 9-سانىغا بېسىلغان . ئىبراھىم كالائەت رېجىسى

«چەت ئەللەرگە ئوقۇشقا بېرىپ پۇلنى ئايىماي خەلەيدىغان شۇ يېڭى بىر بوغۇن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرى شۇنداق ئادەملەرگى ، خۇسۇسى كارخانلارنىڭ خوجايىنلىرىدىن باشقا خېلى كۆپ بىر قىسمى جۇڭگونىڭ ئەمەلدارلىرىدۇر» دەپ تونۇشتۇرغان .

جۇڭگونىڭ ئەمەلدارلىرىدا «جۇڭگو بايۋەچچىلىرى» نى بېقىپ كەتكۈدەك شۇنچە كۆپ پۇل نېمىش قىلسۇن ؟ ئۇلارنىڭ مائاشى جان بېقىشقا ئاران يېتىۋاتسا ، بالىۋاقىسىنى چەت ئەللەرگە چىقىرىپ ئوقۇتۇشقا قانداقمۇ مادارى يەتسۇن ؟ بالىۋاقىلىرىنىڭ چەت ئەللەردە سۆلەتۈزلىق قىلىشىغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرەلىشى تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس . مەشھۇر ئىقتىسادشۇناس خۋاڭ ۋېدىڭ مۇنداق دەيدۇ : «پۇل-ماللىرىنى بالىۋاقىلىرىنى چەت ئەللەرگە ئوقۇشقا چىقىرىش چارىسى بىلەن ئەپلەپ چەتكە چىقىرىۋېتىدىغان ئەھۋال پۇل جىمىقتۇرۇشنىڭ جۇڭگوچە يېڭى ئۇسۇلى بولمايدۇ . (چەت ئەللەرگە ئوقۇشقا چىققان ئاق سۆڭەك) لەرنىڭ تولىسىنىڭ مەملىكەت ئىچىدىكى ئاتا-ئانىسى (دۆكا) بايلاردىن ئەمەس . لېكىن ئۇلار چەت ئەللەرگە يېتىپ بارغان ھامان بانكىدىكى ھېساب دەپتىرىگە نۇرغۇن پۇل كىرىدۇ» .

بۇ «نۇرغۇن پۇل» نەدىن كىرىدۇ ؟ ئاسماندىن چۈشەمدۇ ؟ ياق ، ئەسلىدە ئۇلارنىڭ ھەميانىدا بارمىتى ؟ يوق . ھەممىمىزگە مەلۇم بولغىنىدەك ، ئۇ پۇل «ئەمەلدار دادىسى» نىڭ ئۆز قولىدىكى ھوقۇقتىن پايدىلىنىپ قاقتى-سوقتى قىلىشىدىن ، خىيانەتلىرىدىن ، ئالغان پارىلىرىدىن ، يەنى قانۇنسىز تاپاۋىتىدىن كەلگەن .

«جۇڭگو بايۋەچچىلىرى» قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە مەنەپدارلار ئىچىدىكى چىرىكلىكنىڭ مەھسۇلى بولمىدەك .

ئۇنداق بولسا ، يۈز بېرىپ تۇرغان ھادىسىلەردىن قارىغاندا ، مەنەپدارلار ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان «جۇڭگو بايۋەچچىلىرى» نىڭ «مەنەپدار دادىسى» ياكى «مەنەپدار ئانىسى» چوقۇم بىر قاراش بىلەنلا بىلىۋالغىلى بولۇدىغان چىرىك ئۇنسۇرلاردىن ئىكەن-دە ؟ ! ئەمەلىيەتتە ئۇنداقمۇ ئەمەس . ئېھتىمال بەزى «مەنەپدار دادا» لار سەھنىدە تۇرۇپ چىرىكلىككە كە قارشى دوكلات بېرىۋاتقاندۇ ، بەزى «مەنەپدار ئانا» لار ھارامغا كۆز قىرىنى سالمايدىغان ئىنسابلىق پاك ئەمەلدارلارنىڭ ئۆلگىسى بولۇپ سايلانغاندۇ . . . مۇشۇنداق «جۇڭگو دۆلەتمەنلىرى» نى ئامېرىكىلىقلار كۆرسە ، قانداق ھاڭ-تالڭ

«يەرشارى ۋاقىت گېزىتى» دە «جۇڭگو بايۋەچچىلىرى» سەرلەۋھىلىك بىر پارچە ماقالە ئېلان قىلىنىپ ، ئامېرىكىلىقلارنى ھەيران قالدۇردى . ئۇنىڭدا جۇڭگونىڭ پۇلدار بايۋەچچىلىرى بارغانسېرى كۆپلەپ ئامېرىكىغا بېرىپ ، ئوقۇۋاتقانلىقى ، مال-مۈلۈك سېتىۋېلىۋاتقانلىقى ، سەيلە-ساياھەت قىلىۋاتقانلىقى ، ماشىنا-پىكاپ سېتىۋېلىۋاتقانلىقى ، دۆكالاچە قىمار ئوينىيدىغانلىقى ئوچۇق بايان قىلىنغان . شۇ ماقالىدا ئامېرىكىلىقلارنىڭ گەپ-سۆزلىرى نەقىل كەلتۈرۈپ ، ئامېرىكىدا نەق پۇلغا ئۆي-جاي سېتىۋالدىغان بولسا ، ئۇ پۇلنىڭ نەدىن كەلگەنلىكى سۈرۈشتۈرۈلمەيدىغانلىقى ، ئامېرىكا پاسپورتى بار-يوقلىقى بىلەنمۇ كارى بولمايدىغانلىقى بايان قىلىنغان . دېمەك ، ئامېرىكىغا بارغان «جۇڭگو بايۋەچچىلىرى» ھەشمەتلىك كاتتا ئۆي-جايلارنى ، داچىلارنى خالىغىنىچە سېتىۋالالايدىكەن . خۇددى داخۇر كالۋاسىدا تۈگمەس پۇلى باردەك ، بىر دورەمدىلا نەچچە مىليونلاپ ئامېرىكا دوللىرىنى خەجلىۋېتىدىكەن . ئۇلارنىڭ ، بانكىدىن 30 يىللىق قەرز پۇل ئېلىپ ، ھەتتا ئۆمۈر بويى يۈرەك قېنىنى بەدەل قىلىپ ئاران جان باقىدىغان ئامېرىكىلىق قوشنىلىرىنىمۇ ھەيران قالدۇرۇدىغانلىقى ئېيتىلغان . «جۇڭگو بايۋەچچىلىرى» كىملىرىنىڭ بەچچىلىرى ؟ ئاددىي پۇقرالارنىڭ بالىلىرى ئەمەسلىكى ئېنىق . چەت ئەللەرگە ئوقۇشقا چىققىن ئۇرۇق-تۇغقان يوقلاش ئۈچۈن تاغ ئاتلاپ سەپەر قىلىشقا ئوخشىمايدۇ . ئائىلىسىدە يېتەرلىك مال-دۇنياسى بولمىسا يولغا چىققىن مۇمكىن ئەمەس . چەت ئەللەرگە بېرىپ ياتاقلىق ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇشقا توغرا كەلسە ، ئامېرىكىدىمۇ ، ئەنگلىيىدىمۇ ھەر يىلىغا تەخمىنەن 200 مىڭ يۈەن خەلق پۇلى خەجەش كېرەك . فرانسىيە ، گېرمانىيە ، كانادا ، ئاۋسترالىيە قاتارلىق دۆلەتلەردە چىقىم ئازراق كېتىدىغان بولسىمۇ ، لېكىن ئىقتىسادىي كاپالەت ئۈچۈنمۇ يىلىغا 150 مىڭ يۈەن خەلق پۇلى كېرەك بولىدۇ . قورساقنىڭ غېمىدىن ئەمدىلا قۇتۇلۇۋاتقان ئاددىي پۇقرا شۇنچە كۆپ چىقىمنى كۆتۈرەلمەيدۇ ؟ بۇ چىقىملار تېخى پەقەت ئاساسىي ئوقۇش ۋە تۇرمۇش خىراجىتىگىلا كېتىدۇ . ئەگەر يۇقىرىدا ئېيتىلغان «جۇڭگو بايۋەچچىلىرى» دەك پۇلنىڭ كۆزىگە قارىماي يەپ-ئىچىپ ئوينىيدىغان ، پىكاپ ۋە ئۆي سېتىۋالدىغان بولسا ، ئادەتتىكى پۇقرالار ئۇنداق قىلماق تۈگۈل ھەتتا ئۇخلاپ چۈشىدە كۆرۈشكىمۇ يېتىنالمىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن «يەرشارى ۋاقىت گېزىتى» :

بۈيۈكتەركى - تالكا !

رىياسەتچىلىكىدە چىقىرىلىۋاتقان «فېلىيەتونلار ئايلىق ژۇرنىلى»
(《杂文月刊》) نىڭ 2003-يىلى 7-سانغا بېسىلغان توختى
باقى ئارتىشى تەرجىمىسى

تالكا شۇۋۇ قەلىمىدىكى بۇ فېلىيەتون جەڭ پى خېيىي ئۆلكىلىك
كومىتېتىنىڭ ئورگان گېزىتى «خېيىي گېزىتى» (《河北报》) نىڭ

قىسقا فېلىيەتونلار

ئىجتىمائىي كەيپىيات قانداق بۈزۈلدى؟

- مەنغۇ تەرتىپكە بويسۇنماي دېگەن، بىراق ھەممە
كىشى ئۆچرەتكە قىسىلىپ كىرىۋېلىپ قالايمىقان
قىلىۋاتسا، ماڭا نېمە ئامال؟
- مەن ساپ دىل بولاي دېگەن بىلەن، ھەممە
كىشى بىر-بىرىنى قاقتى-سوقتى قىلىۋاتسا، قانداقمۇ
ساپدىل بولغىلى بولىدۇ؟
- مېنىڭغۇ ئادەم ئالدايدىغان تىجارەتنى قىلغۇم
يوق، بىراق خەق گۈرۈچكە قۇمنى ئارىلاشتۇرۇپ،
گۆشكە سۇنى ئوكۇل قىلىپ ئۈرۈپ سېتىۋاتسا، ئەل
قاتارى ئىش قىلماي نېمە ئامال؟
- مەن ساختىپەزلىك قىلمايمەن دېگەن بىلەن،
ھەممە ئىدارە-ئورگان ساختىلىققا تولغان تۇرسا،
ئەلۋەتتە جاھانغا بېقىپ ئىش قىلىمەن-دە.
ھەممە كىشى شۇنداق دەپ جەمئىيەتتىن
ئاغرىنىدۇ. يامانلىقلارنى جەمئىيەتكە دۆڭگەپ قويۇپ
كۆڭلى ئارامدا يۈرۈۋېرىدۇ. ئۇنداقتا، جەمئىيەت
كەيپىياتى زادى نېمە سەۋەبتىن شۇ قەدەر بۈزۈلۈپ
كەتكەندۇ؟

تالكا فېلىيە قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فېلىيەتون «فېلىيەتونلاردىن
تاللانما» 《杂文选刊》 ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى 12-سانغا بېسىلغان.

پۇل بار يەرگە بار، يوق يەرگە يوق

بالىلارنى ئوقۇتۇشقا پۇل يوق، ئىبادەتخانا
سېلىپ تەڭرىگە سېغىنىشقا پۇل بار. تىرىكلەرگە پۇل
يوق، مېيىتنى ئۈزۈشكە پۇل بار. شىركەت
ھېسابىدا پۇل يوق، باش دېرىكتورنىڭ ئۆيىدە پۇل
بار. ئىشچى-خىزمەتچىلەردىن ھال سوراشقا پۇل
يوق، يۇقىرىغا سوۋغا-سالامغا پۇل بار. 28مىليون
نامرات نوپۇسنىڭ قورساق مەسىلىسىنى ھەل قىلىشقا
پۇل يوق، مەملىكەت بويىچە بىرىلىدىلا يەپ-ئىچىشكە
كېتىدىغان 200مىليارد يۈەنگە پۇل بار.

تېن گۇاڭ قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فېلىيەتون «فېلىيەتونلاردىن
تاللانما» 《杂文选刊》 ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى 12-سانغا بېسىلغان.

«ئىگىلىك» توغرىسىدا يېڭى تەلىماتلار

ھازىر ئىگىلىك تەرەققىياتى دەۋرى بىلەن تەڭ
ئىلگىرىلەۋاتىدۇ. مۇنداق ئون خىل ئىگىلىك
تەلىماتى مەبلەغ سالغۇچىلارنىڭ خەۋەردار بولۇشىغا
ئەرزىيدۇ. ئۇلار: ئىقتىسادىي ئىگىلىكنىڭ ئېشىش
تەلىماتى، مائارىپ ئىگىلىكىنىڭ ھەق ئېلىش
تەلىماتى، يىغىن ئىگىلىكىنىڭ مۇھىملىق تەلىماتى،
ئاخبارات ئىگىلىكىنىڭ ئەتىۋارلىنىش تەلىماتى،

چىرىكلىك ئىگىلىكىنىڭ ھوقۇق تەلىماتى، تەنتەربىيە
ئىگىلىكىنىڭ شەرەپ تەلىماتى، قانۇن ئىجرا قىلىش
ئىگىلىكىنىڭ تەستىقلاش تەلىماتى، تېلېۋىزىيە
ئىگىلىكىنىڭ ئېلان-تەشۋىقات تەلىماتى، چولپانلار
ئىگىلىكىنىڭ پەداز تەلىماتى، گېزىت-ژۇرنالچىلىق
ئىگىلىكىنىڭ سېلىق سېلىش تەلىماتىدىن ئىبارەت.

شى شۈن قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فېلىيەتون «فېلىيەتونلاردىن تاللانما»
(《杂文选刊》) ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى 12-سانغا بېسىلغان.

ئەگەر ھەممىسى راست بولسا

مۇبادا ساغلاملىق مەھسۇلاتلىرىنىڭ ھەممىسى
راست بولسا، ھەممە كىشى پەھلىۋانلاردەك ساغلام
بولۇپ، تولىمۇ ئۇزاق ياشىغان بولار ئىدى. مۇبادا
دورا ئېلانلىرى راست بولسا، ئۇ ھالدا نۇرغۇن
ساقىيىش قىيىن كېسەللەر ساقىيىپ، ئاغرىق
ئازابىدىن خالاس بولغان بولاتتى. مۇبادا گىرنا
بويۇملىرى ئېلانلىرى راست بولسا، ھەممە كىشى
ساھىبجامال تاللاش مۇسابىقىسىگە قاتنىشالغان بولار
ئىدى. . . . مۇبادا شۇنداق ئىش بولسا، خەلقىمىز
دۇنيادىكى ئەڭ بەختلىك كىشىلەر ھېسابلانمايتتى؟

لى چاڭگاڭ قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فېلىيەتون «فېلىيەتونلاردىن
تاللانما» 《杂文选刊》 ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى 2-سانغا بېسىلغان.

مەسخىرە

ۋاڭ باۋسېن خىيانەتچىلىك جىنايىتى بىلەن
قولغا ئېلىنىشتىن ئىلگىرى بېيجىڭ خەلقئارا
خىيانەتچىلىككە قارشى تۇرۇش بويىچە 1992-يىللىق
قۇرۇلتىيىنىڭ رەئىسى بولغان.
لى جىجۇ ئەتكەسچىلىكنى قانات ئاستىغا ئېلىش
جىنايىتى بىلەن قولغا ئېلىنىشتىن ئىلگىرى
ئەتكەسچىلىككە زەربە بېرىش بويىچە مەملىكەتلىك
گۈرۈپپىنىڭ باشلىقى بولغان.
خۇڭدۇ ئۆسمۈرلەرگە زوراۋانلىق قىلىش
جىنايىتى بىلەن قولغا ئېلىنىشتىن ئىلگىرى جۇڭگو
ئۆسمۈرلەر فوندى جەمئىيىتى «ساغلاملىق پىلانى»
نىڭ «مېھرى-شەپقەت ئەلچىسى» بولغان.
چاڭ جۇنىي ئالدامچىلىق جىنايىتى بىلەن قولغا
ئېلىنىشتىن ئىلگىرى جۇڭخۇا خەير-ساخاۋەت باش
جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولغان.

شياۋ فەن قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فېلىيەتون «فېلىيەتونلاردىن
تاللانما» 《杂文选刊》 ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى 3-سانغا بېسىلغان.
فېلىيەتونلارنىڭ تەرجىماتى: داۋۇت ئادىل

پۇقرالارنىڭ خۇشھاللىقى ۋە قايغۇسى

مال سېتىۋالسا ئالدىنمايدۇ . ھەي ! ئۇلارنىڭ قايغۇرۇدىغىنى بولسا ، «قىزىق نۇقتا ھەققىدە سۆھبەت» پروگراممىسى پۈتكۈل مەملىكەت بويىچە پەقەتلا بىر ، «شەھەر باشلىقى قىزىق لېنىيە تېلېفونى» ئەتىدىن كەچكىچە بىكار ئەمەس ، ھېيت-بايرام ئۆتكۈزۈش پۇرسىتى ئىنتايىن ئاز ، «15-مارت» پەقەت بىر كۈنلا .

چۈكى قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فېلىيەتون «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» «杂文选刊» ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىل 12-سانغا بېسىلغان . ئابدۇرېشىت ئىمىننىياز تەرجىمىسى

پۇقرالار «قىزىق نۇقتا ھەققىدە سۆھبەت» پروگراممىسىنى كۆرۈشكە ئامراق ، پەقەت مۇشۇ پروگراممىلا رەزىللىكنى پاش قىلىپ ، پارىخور ئەمەلدارلارنىڭ ئەدبىيىتىنى بېرەلەيدۇ ؛ پۇقرالار «شەھەر باشلىقى قىزىق لېنىيە تېلېفونى» غا تېلېفون بېرىشكە ئامراق ، چۈنكى مۇشۇ تېلېفون ئارقىلىق پۇقرالارنىڭ ئىشلىرى دەرھال ھەل بولىدۇ ؛ پۇقرالار ھېيت-بايرام ئۆتكۈزۈشكە ئامراق ، پەقەت ھېيت-بايراملاردا رەھبەرلەر ئاندىن ئۇلارنىڭ ئىشىنىش ۋە تويۇنۇش ئەھۋالىنى سوراپ كېلىدۇ ؛ پۇقرالار «15-مارت خەلقئارا ئىستېمالچىلار كۈنى» نىڭ كېلىشىگە ئامراق ، چۈنكى ئۇلار پەقەت مۇشۇ چاغدا

ئاتالمىش تەربىيە

چوقۇم نۇرغۇن پۇل تېپىپ ، مەكتەپكە پۇل ئىئانە قىلىشى مۇمكىن ؛ ئەگەر مەلۇم بىر ئوقۇغۇچى ئىمتىھاندا كۆچۈرمىكەشلىك قىلىپ تۈتۈلۈپ قالسا ، ئۇنداقتا ئۇنىڭغا ئەڭ ياخشى مۇئامىلە قىلىش كېرەك ، چۈنكى ئۇ كېيىن چوقۇم سىياسىي سەھنىدە كۆزگە كۆرۈنگەن چوڭ ئەمەلدار بولۇشى مۇمكىن ، ھەرگىز چىشىغا تېگىپ قويۇشقا بولمايدۇ !

بۇ مېڭا قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فېلىيەتون «تەيۋەن - شياڭگاڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرىدىن تاللانما» «台港文学选刊» نىڭ 2003-يىل 8-ساندىن «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» «杂文选刊» ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىل 11-سانغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان . ئابلاجان ھوشۇر تەرجىمىسى

بىر تۈركۈم ئوقۇتقۇچى يېڭىدىن خىزمەتكە چىققاندا مەكتەپ مۇدىرى ئۇلارغا مۇنداق تەربىيە بەردى : «ئەگەر مەلۇم بىر ئوقۇغۇچى ئىمتىھاندا دەرىجىگە ئېرىشسە ، ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلىش كېرەك ، چۈنكى ئۇ كېيىن ئالىم بولۇپ چىقىپ جەمئىيەتكە بەلگىلىك تۆھپە قوشۇشى مۇمكىن ؛ ئەگەر مەلۇم بىر ئوقۇغۇچى ئىمتىھاندا دەرىجىگە ئېرىشسە ، ئۇنداقتا ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلىش كېرەك ، چۈنكى ئۇ كېيىن مەكتەپكە قايتىپ كېلىپ ئوقۇتقۇچى بولۇشى ، ئېھتىمال سىلەرگە خىزمەتداش بويۇقىلىشى مۇمكىن ؛ ئەگەر مەلۇم بىر ئوقۇغۇچى ئىمتىھاندا دەرىجىگە ئېرىشسە ، ئۇنداقتا ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلىش كېرەك ، چۈنكى ئۇ كېيىن

ئوخشاش بولمىغان نەتىجە

قېتىم ياردەم قىلمىسىڭىز باشقىلار سىزگە : «ئاغىنىدارچىلىققا يارىمىدى !» دەيدۇ . باشقىلارغا يۈز قېتىم ياردەم قىلماي ، بىرەر قېتىم ياردەم قىلمىسىڭىز ، باشقىلار سىزگە : «ماڭا ياردەم قىلدىڭىز ، سىزگە كۆپ رەھمەت !» دەيدۇ .

كىيىن قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فېلىيەتون ج ك پ خېيىي ئۆلكىلىك كومىتېتىنىڭ ئورگان گېزىتى «خېيىي گېزىتى» «河北日报» نىڭ رىياسەتچىلىكىدە چىقىرىلىۋاتقان «فېلىيەتونلار ئايلىق ژۇرنىلى» «杂文月刊» نىڭ 2003-يىل 8-سانغا بېسىلغان . ئەركىن جۈمە تەرجىمىسى

بىر تاغتۇرانى ئىگىلىشىڭىز باندېتقا ، بىر شەھەرنى ئىگىلىشىڭىز داھىيغا ئايلىنىسىز . بىر ئايالغا ئىگە بولسىڭىز ئەرگە ، ئىككى ئايالغا ئىگە بولسىڭىز جىنايەتچىگە ئايلىنىسىز . بىر تورنى ئىگىلىشىڭىز تور پونكىتىغا ، سانسىزلىغان تورنى ئىگىلىشىڭىز سىرلىق ئادەمگە ئايلىنىسىز .

يۈز قېتىم ياخشى ئىش قىلغاندىن كېيىن ، بىر قېتىم يامان ئىش قىلسىڭىز يامان ئادەمگە ، يۈز قېتىم يامان ئىش قىلغاندىن كېيىن ، بىر قېتىم ياخشى ئىش قىلسىڭىز ياخشى ئادەمگە ئايلىنىسىز . باشقىلارغا يۈز قېتىم ياردەم قىلىپ ، بىرەر

باي بولۇش دەستۇرى

ئىختىساسلىقلارنى ئالماشتۇرۇش بازىرىغا بېرىپ دىپلوم-شاھادەتنامە سېتىش .

ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانى ھارپىسىدا سوئال سېتىش .

پونكىتلىرىنى قۇرۇۋېلىش

ۋالا جىدەن قەلىمىدىكى بۇ قىسقا فىلىپتون «فىلىپتونلاردىن تاللانما» ۋە «تەنلىك» ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى 6-سانىغا بېسىلغان. گۆھەرنىسا مۇھەممەت تەرجىمىسى

ئۇنۋان ئالدىغانلارغا ئىلمىي ماقالە سېتىش . پارخور ئەمەلدارنىڭ ئىشىكى ئالدىدا ماگىزىن ئېچىش . قەبرە سۈپۈرۈش مەزگىلىدە قەغەز پۇل سېتىش . يول ئېغىزلىرىغا كۆپلەپ ھەق ئېلىش

«ئالتۇن ھۇجرىدىكى نازىن»

يەنىلا باشلىق رازى بولغۇدەك يېڭى قورۇما قورۇيالىمسا ، كۆپچىلىكنىڭ ھەممىسىگە ياخشى كۈن يوقلىقىنى بىرھازا چۈشەندۈردى . بىراق «قورساق توق ، كىيىم پۈتۈن بولۇش» مەسىلىسى ئەمدىلا ھەل قىلىنغان بۇ چەت ، نامرات يېزىدا ئۇنداق «غەيرىي» نەرسىنى نەدىنىمۇ تاپقۇلۇق ؟ چاڭ سەن ئىلاجىسىزلىقتىن بەكلا جىددىيلىشىپ كەتكەچكە ، كىچىك تەرتى تولا قىستاپ ، بىردەمنىڭ ئىچىدە نەچچە قېتىم ھاجەتخانىغا يۈگۈردى . كىشىلەرنىڭ «جىددىي پەيتتە ئەقىل كېلىدۇ» دېگىنىدەك ، قىيىن ئەھۋالدا قېلىپ تىپىرلاۋاتقان چاڭ سەن ھالقىلىق پەيتتە ئەپچىل چارىدىن بىرنى تاپتى . ئۇ كىچىلەپ خۇرۇچ تەييارلاپ ، تۈجۈپىلەپ ئىشلەپ ، ئەتىسى بىر تۈرلۈك ئاجايىپ قورۇما - «ئالتۇن ھۇجرىدىكى نازىن» نى باشلىقنىڭ زىياپەت ئۈستىلىگە ھازىر قىلدى . دەرۋەقە ، بۇ قورۇما كەلتۈرۈلۈشى بىلەنلا باشلىقنى جەلپ قىلدى . قورۇما تەخسىدىكى ماي ئىچىدە خۇددى ئالتۇن پارچىلىرىدەك يالىڭدايتتى . ھېلىھەم پىژ-پىژ قىلىپ پىژىلداپ ، ھور كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى . بىر چوكا يەپ بېقىۋىدى ، ھەم يۈمران ، ھەم مەزىزلىك بولۇپ چىقتى . باشلىق خۇشھال ھالدا بۇ خىل قۇرۇمىنى يېيىش تۈگۈل كۆرۈپمۇ باقمىغانلىقىنى ئېيتتى . قورۇمىنىڭ خۇرۇچى ، تەييارلاش ۋە قورۇش ئۇسۇلى توغرىلىق سورىۋىدى ، چاڭ سەن زادىلا دېگىلى ئۈنىمىدى . ئۇنىڭ ئېيتىشىچە ، بۇ ئۇنىڭ ئەجدادىدىن قالغان مەخپىي رىسالە بولۇپ ، ئەسلىدە خالىغانچە قورۇشقىمۇ بولمايدىكەن . ھازىر ئەزىز مېھمان كەپقالغاچقا ، ئۇ ، بۇ ئەنئەنىنى بىر ياققا قايرىپ قويۇپ قورۇپتۇ . بىراق دەپ بېرىشكە قەتئىي بولمايدىكەن . بۇنى ئاڭلاپ باشلىق تېخىمۇ قىزىقتى . چاڭ سەننىڭ كامالەتكە يەتكەن ھۈنەرگە توختىماي ئاپىرىن ئېيتتى ، قورۇمىنىڭ ئىسمىنىمۇ بىرمۇنچە ماختىدى . سورۇننىڭ كەيپىياتى بىردىنلا جانلىنىپ ، ھەممەيلەن كەيپ بولغىچە ئىچىشتى . قايتىدىغان چاغدا باشلىق بۇ يېزىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇۋەتمەي ساقلاپ قېلىش توغرىلىق ئېنىق ئىپادە بىلدۈردى . يېزا باشلىقى خۇشھاللىقتىن قىلغىلى قىلىق تاپالماي ، چاڭ سەننى قۇچاقلىۋېلىپ باش-كۆزلىرىگە سۆيۈپ كەتتى . ئىشلار ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ، يېزا باشلىقى چاڭ سەندىن ھېلىقى قورۇمىنى نېمىدە تەييارلىغانلىقىنى سورىۋىدى ، چاڭ سەن يەنىلا دېگىلى ئۈنىمىدى . يېزا باشلىقى بېشىنى لىگىشتىپ : - چۈشەندىم ، بىلىمەن ، سىلەر ھۈنەرۋەنلەر

مەلۇم تارماقنىڭ باشلىقى خىزمەت ئەترىتىنى باشلاپ ، مەمۇرىي رايونلارنى ئىسلاھ قىلىش خىزمىتى بىلەن بىر يېزىغا بارغاندى . يېزىلىق ھۆكۈمەتتىكىلەرنىڭ كەيپىياتى بىردىنلا جىددىيلىشىپ كەتتى . بۇ يېزىنى مەمۇرىي جەھەتتىن قالدۇرۇۋېتىش ياكى ساقلاپ قېلىش مۇشۇ باشلىقنىڭ بىر ئېغىز گېپىگىلا باغلىق بولۇپ ، يېزا باشلىقنىڭ تەقدىرىمۇ شۇنىڭ قولىدا ئىدى . ئەگەر بۇ يېزا ئەمەلدىن قالدۇرۇۋېتىلسە ، ياشتا چوڭىيىپ قالغان يېزا باشلىقنىڭ ئەمەلدارلىقىمۇ شۇنىڭ بىلەن يوق بولاتتى . شۇڭا بۇ «خان ئەلچىسى» نىڭ نەزىرىدىن ئۆتۈش - ئۆتەلمەسلىك ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاخىرقى پۇرسەت ئىدى . سۈرۈشتۈرۈپ يۈرۈپ باشلىقنىڭ قورساققا ئامراق ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغان يېزا باشلىقى قەۋەتلا خۇشھال بولدى . باشلىقنىڭ بىرەر ھەۋىسىلا بولسا ئىشنى پۈتتۈرۈش ئاسانغا توختايتتى . يېزا باشلىقى تەرەپ-تەرەپكە چېپىپ يۈرۈپ باشلىقنى كۈتۈۋېلىش زىياپىتىگە تەييارلىق كۆردى . ھەر قېتىملىق زىياپەت خىلمۇ خىل غىزا-قورۇمىلار بىلەن شۇنچە مول تەييارلانسىمۇ ، لېكىن بۇ «بوتساتۋا» ھەزرەتلىرىنىڭ ھېچبىر تىلىغا تېتىلغاندەك قىلمايتتى . بىر قېتىملىق زىياپەتتە باشلىق ئۆزىنىڭ يەپ-ئىچكەنلىرى توغرىلىق پاراڭ قىلىپ بېرىۋىدى ، يېزىدىكىلەر ئاغىزلىرىنى ئاچقىنىچە ھاڭۋېقىپ قېلىشتى . پەقەت ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىقۇۋاتقانلىرىنى يېزىپلا قويسىمۇ «ھايۋانات تۈرلىرى قامۇسى» دىن بىرى پۈتەتتى : توخۇ-توشقان ، ئىت-مۈشۈك دېگەنلەر تۈرۈپ تۇرسۇن ، تاغ-دالا ، دەريا-دېڭىزلاردىن چىقىدىغان نازۇ-نېمەتلەردىن تارتىپ تاكى ئۇ ئېغىز تەگمىگەن يىلان-چايان ، چاشقان ، مىڭئايغ ، سازاڭ ، چۆمۈلە ، قارا چېكەتكە ، قوڭغۇزغىچە جاھاندا بارلىكى جان-جانىۋار ، ھاشارلاردىن بىرىمۇ قالمىغانىدى . يېزا باشلىقى ھەر قېتىم ئۆزىچە ناھايىتى ئۆزگىچە تەييارلانغان قورۇمىنى ئۈستەلگە كەلتۈرگەندىمۇ ، ئۇ ئوخشاشلا چىرايىنى پۈرۈشتۈرەتتى . تېخى زىياپەت ئۈستىدەلا يېزا باشلىقىغا : - بىرەر تەخسە ئالاھىدىرەك قورۇمىسىنىڭمۇ تايىنى يوق بۇنداق يېزىنى ساقلاپ قېلىپ نېمە قىلىمىز ، قالدۇرۇۋېتەيلى بولدى ، - دېدى . يېزا باشلىقى پۈتى كۆيگەن توخۇدەك تىپىرلاپ كەتتى . ئاشپەز چاڭ سەننى تېپىپ ئۇنىڭدىن پەقەت بىرلا ۋەزىپىنى ئورۇنداشنى ، يەنى باشلىق يەپ باقمىغان ، ئەڭ ياخشى ئويلاپمۇ باقمىغان غەيرىيەرەك قورۇمىدىن بىرنى قورۇشنى تەلەپ قىلدى . ئەگەر

قورۇيالىمايمەن ، - دەدى جاڭ سەن بېشىنى چايقاپ .
يېزا باشلىقى ھەرقانچە قىلىپمۇ جاڭ سەننى
ئەيۋاشقا كەلتۈرەلمىدى . شۇ تاپتا ئۇ جاڭ سەننى
«غوجىئاكا» دەپ چاقىرىشقىمۇ تەييار ئىدى . جاڭ
سەن ئامالسىز :

- بۇ يىل خۇرۇچ بولمىسا ، قانداق قورۇيمەن ؟
- دەدى . يېزا باشلىقى ئۇنىڭغا قانداق خۇرۇچ لازىم
ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىشنى ، ھەرقانچە ئەتىۋار
نەرسە بولسىمۇ چوقۇم تېپىپ بېرىدىغانلىقىنى
ئېيتتى . جاڭ سەن ئىلاجىسىزلىقتىن راستتىنسى
ئېيتىشقا مەجبۇر بولدى :

- ھەممىنى قىلغان ئۆزىڭىز ، - دەدى ئۇ زەردە
بىلەن ، - بۇ يىل سىز «مۇھىت تازىلىقىنى
ئومۇميۈزلۈك ياخشىلاش» چاقىرىقىنى چىقىرىپ ،
ھاجەتخانىلارنىڭ ھەممىسىگە ھاك چاقچۇزغاچقا ، پوق
قۇرتلىرىنىڭ بىرىمۇ قالماي ئۆلۈپ ، تۇخۇملىرىمۇ
قالمىغان تۇرسا ، نەدىكى قۇرتتا «ئالتۇن ھۇجرىدىكى
نازىن» نى قورۇيمەن ؟ !

خۇلجۇ قەلىمىدىكى بۇ لەتىپە شاخىھى ئەدەبىيات - سەنئەت
نەشرىياتى نەشر قىلغان «ھېكايىلەر مەجمۇئەسى» (故事会)
نىڭ 2003-يىلى نوپۇس سانىغا بېسىلغان . نۇرۇللا مۇھەممەت
تەرجىمىسى (M1)

پەۋقۇلئاددە ماھارىتىڭلارنى باشقىلاردىن مەخپىي
تۇتۇسىلەر . بەربىر يەيدىغان نەرسىغۇ شۇ ، - دەپ
قويدى . كېيىنمۇ قايتا سوراپ يۈرمىدى . بىراق جاڭ
سەنگە 200 يۈەن مائاش قوشۇپ بېرىشنى ئۈنتۈمىدى .
شۇنىڭدىن كېيىن جاڭ سەننىڭ «ئالتۇن
ھۇجرىدىكى نازىن» دەپ ئاتىلىدىغان سىرلىق
قورۇمىسى پۈتكۈل يېزىغا پۇر كەتتى . لېكىن ئۇنى
تېتىپ بېقىش ئامىتى ھېلىقى باشلىقتىن باشقا
ھېچكىمگە نېسىپ بولمىدى . ھەتتا ئايالى سورىسىمۇ ،
جاڭ سەن كۈلۈپلا قويۇپ زۇۋان سۈرمەيتتى .

شۇنداق قىلىپ ، بۇ ئىشلارمۇ تۈگىگەن بولدى .
ئەمما ھېلىقى باشلىقنىڭ بۇ قورۇمىنى زادىلا ئۇنتۇپ
كېتەلمەي يۈرگەنلىكىنى كىم بىلسۇن ؟ ئىككىنچى
يىلى ئۇ ئائىلىسىدىكىلەرنى ئېلىپ ، مەخسۇس جاڭ
سەن پىشۇرغان «ئالتۇن ھۇجرىدىكى نازىن» نى
يېيىش ئۈچۈن ئاتاين چىقىپ كەلدى . يېزا باشلىقى
جاڭ سەنگە ئۇقتۇرۇش قىلدى ، لېكىن جاڭ سەن
قوللىرىنى چايقىغىنىچە ، ھازىر قورۇغىلىسى
بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتى . يېزا باشلىقى تېرىكىپ :
- بۇلتۇرمۇ دەل مۇشۇ پەسىل تۇرسا ، بۇ يىل
نېمىشقا بولمىغىدەك ؟ قورۇغىن ، ئوبدان قورۇسالاڭ
مەن يەنە ساڭا مائاش قوشۇپ بېرىمەن ، - دەپتى .
- قانچىلىك مائاش قوشۇپ بەرسىڭىزمۇ

تەھرىراتىمىزنىڭ ئالاھىدە ئۇقتۇرۇشى

ئاپتورلار تەھرىراتىمىزغا ئەسەر ئەۋەتكەندە تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا
ئالاھىدە دىققەت قىلىشى كېرەك :

1. ئاپتورلار كوتۇپرىغا ۋە ئەسەرگە ئىسىم ، فامىلىسى ، كەسپى ،
ئادرېسىنى ئېنىق ۋە تەپسىلىي يېزىشى ، ئالاقىلىشىشقا قولايلىق
بولۇشى ئۈچۈن تېلېفون ۋە يانفونى بارلار ئەسكەرتىپ قويۇشى
كېرەك .

2. ئەسەرلەر ئۆلچەملىك ماقالە ئىش قەغەزىگە قۇر ئارىلىقى
كەڭ ، ئىملا قائىدىسىگە ئۇيغۇن يېزىلىشى كېرەك . بەتنىڭ
ئاستى-ئۈستىدىن مۇۋاپىق ئاق تاشلانمىغان ، ئالدى-ئارقىسىغا
يېزىلغان ، ئىملاسى سەن ، قۇرئارلىقى زىچ ، سۆز-جۈملىلەر
گرامماتىكا قائىدىسىگە ئۇيغۇن بولمىغان ئەسەرلەر بىردەك قوبۇل
قىلىنمايدۇ ؛ كومپيۇتېردا باستۇرۇپ ئەۋەتىش شەرت ئەمەس .

3. ئەسەرلەردە ئېلىنغان ستاتىلارنىڭ ئاپتورى ، بېسىلغان
كىتاب ، گېزىت-ژۇرناللار ، مەزكۇر كىتاب ، گېزىت-ژۇرناللارنىڭ
نەشر قىلىنغان ۋاقتى ، نەشر قىلغان نەشرىياتلار ئېنىق ،
توغرا . ئەينەن ئەسكەرتىلىشى كېرەك . مەزكۇر تەلەپكە ئۇيغۇن
بولمىغان ئەسەرلەر بىردەك قوبۇل قىلىنمايدۇ .

4. تەرجىمە قىلىنغان ياكى نەشرگە تەييارلانغان ئەسەرلەرنى
ئەۋەتكەندە مەزكۇر ئەسەرلەرنىڭ ئەسلى نۇسخىسى ياكى كۆپەيتىلگەن
نۇسخىسىنى ئەۋەتىش بىلەن بىرگە ، نەشر قىلغان گېزىت-ژۇرنال ،
نەشرىياتلارنىڭ نەشر قىلغان ۋاقتى ، نەشر خاتىرىسىنى قوشۇپ
قويۇشى كېرەك . بۇ تەلەپكە ئۇيغۇن بولمىغان ئەسەرلەر بىردەك
قوبۇل قىلىنمايدۇ .

- «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىراتى

ئىككى فېلپەتون

مۇتەللىپ سەيپۇللا

خوتەن دېھقانلىرىنىڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشىدىكى ئاشكارا رېتسىپى

ئۇچرىتىش خوتەنلىكلەر ئۈچۈن يېڭىلىق ئەمەس . بەزى تەتقىقاتچىلار بۇ چولپانلارنىڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشىدىكى سىر - رېتسىپلىرىنى ياڭاق مېغىزى ، قىزىل ئۈزۈم ، بادام قاتارلىق مېۋە-چېۋىلەرگە ۋە خېلىلا تەرەققىي تاپقان خوتەن ئۇيغۇر تېبابىتىگە باغلاپ ئىزاھلاشقا ئادەتلىنىپ قالدى . مىڭبىر ئەپسۇس ، بۇ قىزىققان تەتقىقاتچىلار ئۆزلىرى شۇنچە يىراقتىن كېلىپ تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلغان بۇ ئۆمۈر چولپانلىرىنىڭ ئارىسىدا قاچان ياڭاق يەيمەن ، دېسە شۇ ھامان ۋاگونلاپ كەلتۈرەلەيدىغان ، ئۈزۈم سېزىكى تارتسا توننىلاپ ھەل قىلالايدىغان ، خوتەن ئۇيغۇر تېبابىتىنىڭ گولتاجى ھېسابلىنىدىغان «مۇپەررەر ئەۋرىشىم» ، «ئىمساك» لىرىنى يەشكەپ بۇيرۇتۇشقا قادىر ئەمەلدار - كاتتىۋاشلاردىن بىرسىنىڭمۇ يوق ئىكەنلىكىگە دىققەت قىلىشىمىدى .

دېمەك ، كىمىنىڭ كۆڭلىگە تېگىپ كېتىشىدىن قەتئىينەزەر بۇ جايدىكى بىر پاكىت شۇكى ، خوتەندە ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن چولپانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۆمۈر بويى ئېتىزدىن ئايرىلمىغان دېھقاندىن ئىبارەت . قىزىق يېرى ، دەل ئاشۇ ئۆمۈر چولپانلىرىنىڭ ياشاش ئىمكانى ۋە تۇرمۇش ئادىتىگە زەن قويۇدىغان بولساق ، بۇ چولپانلارنىڭ كىلوسى قوي گۆشىدىن ئىككى ھەسسە قىممەت توختايدىغان ياڭاق ، بادام مېغىزى قاتارلىقلارنى ھەر كۈنى دېگۈدەك يېيىشكە قادىر ئەمەسلىكى ، «مۇپەررەر ئەۋرىشىم» بىلەن «ئىمساك» نى سېتىۋېلىشقا قۇربىنىڭ ئەسلا يەتمەيدىغانلىقىغا ، بىر ياخشى سىياسەتنىڭ تېخى يېقىندىلا بۇ يەرگە كېلىپ ، كۆلەملەشكەن ياڭاقزارلىق بەرپا قىلىنىشىغا باشلىغانلىقىغا ۋە بۇ ياڭاقزارلىق مېۋىسىگە دېھقان

«شەھىدانە خوتەن» ھەقىقەتەن دۇنيادىكى ئۆمۈر چولپانلىرى كۆپ ئۇچرايدىغان خاسىيەتلىك يۇرت . بۇ يۇرتتا ناھىيە - يېزا بويىچە ئەمەس ، كەنت-مەھەللە بويىچە خۇلاسىە - جەملەپ چىقساقمۇ ، ئەسىر يېشىنى ئاللىقاچان تاماملىغان مۇسسىپىتلەردىن بىردەمدىلا نەچچە ئوننى ساناش تەس ئەمەس . ھەتتا بىر ئائىلە كىشىلىرى ئىچىدىكى ئۆمۈر چولپانلىرىنى ساناپ تۈگىتىشكىمۇ بارماق يەتمەي قالىدۇ . گۇمان قىلىشىڭىز «لوپ تارىخى ماتېرىياللىرى» نىڭ 4-تۈپلىمىغا بېسىلغان «مۇنۇ ئۆمۈر چولپانلىرىغا قاراڭ» نامىدىكى تونۇشتۇرۇمىنى ۋاراقلاپ قويسىڭىزلا ، دەۋاتقانلىرىمىڭ راستلىقى ئۈچۈن يېشىڭىزنى گىلدېڭىشتىسىز . مەزكۇر سۈرەتلىك تونۇشتۇرۇمدا لوپ ناھىيە ھاڭگىيا يېزا ئاچما ئېرىق كەنت 2-مەھەللە گۇرۇپپىسىدىكى 136 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن ئېرىدىن 130 يېشىدا تۇل قالغان موماي ئايئاغىچخاندىن تارتىپ ، ئايئاغىچخاننىڭ 102 ياشلىق ئوغلى ئاسامىددىنئاخۇن ۋە قوشنىلىرىدىن 108 ياشلىق بوۋاي مەخسۇت مەڭلەش ، 103 ياشلىق ھەيۋىخان موماي قاتارلىق 11 نەپەر كىشى سۈرەتلىرى بىلەن قوشۇپ تونۇشتۇرۇلغان (سۈرەتتىكى ھەيۋىخان مومىمىز تېخى بىنەمدە ئەمگەك قىلماقتا) . ئۇنىڭدىن باشقا «خوتەن گېزىتى» نىڭ 2002-يىلى 19-ئۆكتەبىر سانىنىڭ 4-بېتىگە قاراقاش ناھىيە زاۋا يېزا ئېگىز ئېرىق كەنت 5-مەھەللە گۇرۇپپىسىدىن شۇ يىلى 118 ياشقا كىرگەن بۇۋىنىيازخان موماي ماختاپ تونۇشتۇرۇلۇپ ، «ئۇ ، دېھقانچىلىقنىڭ يەڭگىل ئىشلىرىنى ئۆزى قىلىدۇ» دېيىلگەن .

بۇنداق ئۆمۈر چولپانلىرى قەدەمدە بىر

ئېغىزى تېخى تېگىپ باقمىغىنىغا مانا بىز تۇغۇلما خوتەنلىكلەر گۇۋاھلىق بېرەلەيمىز .
 ئۇنداقتا ، خوتەن دېھقانلىرىنىڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشىدىكى رېتسىپى زادى نېمە ؟
 بىرىنچى رېتسىپ : ئۆمۈرلۈك چېنىقىش ئېنىق ئېيتىش كېرەككى ، خوتەن دېھقانلىرى ئۆمۈر بويى بەدەن چېنىقتۇرۇشنى توختىتالمايدۇ . ئۇلارغا كىتابلاردا قەيت قىلىنغان تۈمەنلىگەن چېنىقىش رىساللىرى ، چېنىقىش ئۆيى ۋە ساناقسىز بەدەن چېنىقتۇرۇش ئەسلىھەلىرى ھاجەت ئەمەس . قولغا جۈپ شارىكنى ئېلىۋېلىپ ، سەھەر سالقىنىدا كەينىچە مېڭىشنى ئۇلار ئەسلا بىلمەيدۇ . ئۇلار پەقەت قولغا بىر تال كەتمەننى ئېلىۋالسا پىزغىرىم ئاپتاپ ، توختىماي يىغىۋاتقان توپا ۋە قىشنىڭ ئادەمنى چىشلەۋالغۇدەك جۈدۈن-يېشىنىغا پەرۋا قىلماي ، كەڭ مەيدانى - ئېتىزدا «بەدەن چېنىقتۇرۇش» نى بىر كۈنمۇ توختاتمايدۇ . گەرچە خوتەن دېھقانلىرىنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە تېرىلغۇ يېرى پۈتكۈل ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە ئەڭ ئاز بولسىمۇ ، شۇ كىچىككىنە سەينا ئۇلارنى ئۆمۈرلۈك چېنىقىش سورۇنى بىلەن تەمىن ئەتكەندىن باشقا ، ئۆلۈپ قالغۇدەك ئاش - ئوزۇق ، توغلاپ قالغۇدەك يېپىنچا ۋە دادىدىن بالغا ئەۋلادىمۇ ئەۋلاد-ئۆمۈرلۈك مىراس بويىقىلىدىغان «شۈكرى ، ھەشقاللا» ئۈدۈملىرى بىلەن تەمىن ئېتىدۇ . ئۇلارنىڭ شىماللىق قېرىنداشلىرىدەك باھاردا ئۇرۇقنى چېچىپ قويۇپلا تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتىغا تاپشۇرۇپ قويۇپ ، كۈزدە ھوسۇل يىغىۋېلىشقا چىقىدىغان ئازادلىكى ۋە تەلىيى يوق . خوتەن دېھقانلىرى ئۈچۈن «ئېتىز ئىشلىرى تۈگەپ قالارمىكەن» دەيدىغان ئەنسىرەش ھاجەت ئەمەس . ئېتىزدىن بوشىسا ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغان ھاشار ئۇلارنى كۈتۈپ تۇرىدۇ . ئۆز ئېتىزىدا ئىش-ئەمگەك تۈگىگەن بولسا ، يەرلىك ئەمەلدارلارنىڭ ئېتىزى ئۇلارنى چېللەيدۇ . چۆل-جەزىرىدىن ئوغۇت توپلاپ ئۈنى «تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋالغۇچىلار» ئېنىق كۆرەلەيدىغان چوڭ يول بويىغا ئاچىقىپ «پاراتتىن ئۆتكۈزۈش» نى قوبۇل قىلىدۇ . تۈرلۈك - تۈمەن ناملاردىكى سېلىشتۇرۇپ - باھالاش ، ئۆلچەمگە يەتكۈزۈش ئۆمەكلىرى ۋە ئەمەل-مەنەپ ، دەرىجە - ئۈنۋانلىرىنى بىلىپ ئۈلگۈرگىلى بولمايۋاتقان كاتتىۋاشلارنى كۈن-كۈنلەپ ئەمەس ، ئاي-ھەپتەلەپ كۈتۈپ ، چوڭ يولدىن تارتىپ چىغىر سوقماقلارغىچە موزاي يالىغاندەك سۇ سېپىپ تازىلاپ ، كەنت دوقمۇشىغا يىغىلىپ چاۋاك چېلىپ تۇرۇشىدۇ . ئەۋلادتىن ئەۋلادقا دائىم قىلىپ كېلىۋاتقان ئاتامىراس دېھقانچىلىقنىڭ ھەربىر ئىش ھالقىلىرىنى يېپىدىن يىڭىنىسىغىچە ئۆگىتىدىغان «نەق مەيدان يىغىنلىرى» قاتلاممۇ قاتلام ئېچىلىپ ، دېھقانغا دېھقانچىلىق ساۋاتلىرى تەكراردىن تەكرار ئۆگىتىلىپ ، ھەربىر دېھقان ئاھالىسى قاتناشتۇرۇلىدۇ (شۈنچىلىك كۈلكىلىكى ، ئۆگەتكۈچى مۇنەججىملەرنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى ئۆز ئۆمرىدە بىر ئېتىز يەرنى قول قاپارتىپ كۆكلىتىپ باققانلار بولسا ، كاشكى !) شۇنىڭ بىلەن

چوڭ-كىچىك «ئۇستاز» لارنىڭ تەكرار ئۆگەتكىنى بويىچە باش-ئاخىرىنى ئىلغا قىلىپ بولمايدىغان ئىش-كارىغا يەنە بەنت بولۇشىدۇ . بۇلاردىنمۇ ئازادە بوپقالسا ، «سىرتقا چىقىپ پۇل تېپىش» تىن ئىبارەت چىرايلىق نام بىلەن نەلەرگىدۇر مەجبۇرىي ئاپىرىلىپ ، ئاي-پەسىللەپ پاختا يىغىش ، پەمىدۇر ئۈزۈش ئىشلىرى تەييار . ئاپىرىلغان جايدا پۇل تاپتىمۇ ، تاپمىدىمۇ ، بۇ كېيىنكى گەپ . قانداقلا بولمىسۇن دېھقاننىڭ بىكار قېلىشقا ھەققى يوق . «بارمايمەن» دېيىشكە بېشىڭىز ئونمۇ ؟ بارماڭچۇ قېنى ، تۆلەيدىغان جەرىمانىڭىز ئاز ئەمەس . كەمىنە «بېيىتمىسىڭىز مەيلىكى ، زۇلۇم قىلماڭ» دەپ يىلىنغان دېھقاننى يەرلىك كۈچتۈڭگۈر كادىرلارنىڭ «پۇل تۆكۈلۈپ تۇرۇدىغان جاي» غا ئاپىرىدىغان قاتناش ۋاستىسىغا قول-پۇتلىرىدىن تۈتۈپ مەجبۇرىي سېلىۋاتقانلىقىنى ، ئۆيىدىن تۇتۇپلاپ پۇلنى كۈتۈرۈپ چىقىپ : «قولۇمدا پۇلۇم بار ، مەن باشقا يول بىلەن پۇل تاپاي» دەپ «باھانە-يۈ-سەۋەب كۆرسىتىپ ، «كۆيۈنگەننى ئوقىمىغان» دېھقاننىڭ نالە-زارىغىمۇ بىرەر ئىشنىڭ قۇلاق يېرىپ قويىمىغانلىقىنى كۆرگەنلەرنىڭ ھېسدىشانە بايانلىرىنى ئاڭلىغان ۋە چىققان چىرايلىرىنى كۆرگەنمەن .
 خوتەن دېھقانلىرىنىڭ كۈنىنى خوتەندە دېھقان بولۇپ باقمىغان كىشىنىڭ تەسەۋۋۇر قىلالىشىغا ئىشىنىش تەس . يۇقىرىدا قەيت قىلىپ ئۆتۈلگەن «مۇنۇ ئۆمۈر چولپانلىرىغا قاراڭ» ناملىق تونۇشتۇرمىدىكى 103 ياشلىق ھەيۋىخان ئانىمىزنىڭ ئېتىزدا ئەمگەك قىلىۋاتقان كۆرۈنۈشلۈك سۈرىتى ، قاراقاش ناھىيىسىدىكى 118 ياشلىق بۇۋىنىيازخان چوڭ ئانىمىزنىڭ دېھقانچىلىق ئىشلىرىنى ئۆزى قىلىشى دەۋاتقانلىرىمىز ۋە مەرھۇم خەلق شائىرى روزى سايىتنىڭ «دېھقاننىڭ توشمايدۇ پېنىسىيە يېشى» دېگەن بىر چىرايلىق تۈگەللىمىسىنىڭ ئىسپات-دەلىلى ئەمەسمىكەن ؟
 توۋا ، ئىگەم ! 100 ياشتىن ئاشقان مومايلارنىڭ دېھقانچىلىق ئەمگىكىدىن ئازاد بولمىغىنى دۇنيانىڭ ھېچبىر يېرىدىن تېپىلماس . سۈرەت ئاپتورى بەلكىم ھەيۋىخان ، بۇۋىنىيازخان چوڭ ئانىمىزنىڭ تېخىچە تەندۈرۈسلۈقىنى ، كۈچ ماغدۇرىدىن كەتمىگىنىنى نامايىش قىلماقچى بولسا كېرەك . بوپتۇ ، سۈرەت ۋە تونۇشتۇرما ئاپتورىنىڭ شۇ مەقسىتىگە ھۆرمەت قىلغانمۇ بولايلى ؛ لېكىن يەنە بىر نۇقتىدىن كۆزىتىپ قارىساق ، 103 ياشلىق ھەيۋىخان ۋە 118 ياشلىق بۇۋىنىيازخان چوڭ ئانىمىزنىڭ كۈچ-ماغدۇرىنىڭ تېخىچە بارلىقىنى ئىسپاتلاشقا شۇنىڭدىن باشقىچىرەك ئۇسۇل ياكى مەنزىرە - دېكوراتسىيە تېپىلمىغانمىدۇ ؟ بۇيەردىكى گەپ ، ياشاشتىن ئىبارەت بىر تەقەززالىق مەزكۇر ئۆمۈر چولپانلىرى مومىلىرىمىزنى ئېتىزغا چىقارغان . شۇ تەقەززالىق ئۆز نۆۋىتىدە يەنە سانسىزلىغان ھەيۋىخان مومىلىرىمىزنى بىر ئۆمۈر «بەدەن چېنىقتۇرۇش» قا مەجبۇر قىلىپ ، تاھازىرغىچە كەتمەن كۈتۈرۈپ ئېتىزغا چىقالغۇدەك كۈچ-ماغدۇرغا ئىگە قىلغان . بۇخىل چېنىقىش ۋە بۇخىل چېنىقىشتىن كەلگەن

تەن ساقلىق ھۆرمەتلىك مومىمىز ھەيۋىخان ، بۇۋىنىيازخانلارنى ئۆمۈر چولپانلىرى تىزىملىكىگە كىرگۈزگەن .

ئىككىنچى رېتسىپ : غەمسىزلىك

ئۈزۈن ئۆمۈر كۆرۈش رىساللىرىدە : «غەم-ئەندىشە ئۆمۈرنى قىسقارتىۋېتىدۇ» دېيىلىدۇ . خوتەن دېھقانلىرى ئوشۇقچە باش قاتۇرۇش ، غەم-ۋايىم يېيىشلەردىن مەڭگۈلۈك مۇستەسنا . چۈنكى ئۇلارنىڭ ھەر بىر كۈنلۈك پائالىيىتى ۋە نېمە قىلىشى ، قانداق قىلىشى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى «مۆررۈۋەتلىك كىشىلەر» تەرىپىدىن بىر چىرايلىق پىلانلىنىپ ، ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ . بۆلۈپ بېرىلگەن ھۆددە ئېتىزلىرىغا قايسى زىرائەتنى تېرىش ، قايسى ئايىنىڭ قايسى كۈنى تېرىش ، تۈپ-تاپ ئارىلىقى قانچە سانتىمېتىر ، نەچچە مىللىمېتىردىن بولۇش ، قايسى خىل ئۇرۇق ، قايسى خىل سورتتى تېرىشلارنىڭ ھېچبىرىگە دېھقاننىڭ باش قاتۇرۇشىنىڭ ھاجىتى يوق . قىر-توسمىلىرىنىڭ ئېگىزلىك ، ئۈزۈنلۈكلىرىنىڭ مۇقەددەس ئۆلچىمى بار . دېھقان بۇ ئۆلچەمدىن ئېگىز ياكى پاكىز ، ئۈزۈن ياكى قىسقا قىر-توسما ئېتىپ قويسا «ئۆلچەمچىلەر» ئانا-مانىسىنى كۆرسىتىدۇ . خوتەن دېھقانلىرى ئېرالار بويى دېھقان بولغىنى بىلەن تېرىغان زىرائەتلىرىنى قاچان ئوتاش ، قاچان ئاقلاپ تۈپ قالدۇرۇپ ئۈچ ياندۇرۇش ، قايسى ۋاقىتتا ئوغۇتلاش ، قاچان قانداق سۇغۇرۇش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى «ئۈنتۈپ كەتكەن» . بۇ تۈرلۈك - تۈمەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى مەخسۇس ۋەزىپىلىك «مۇنەججىم»لەر ئۆگىتىپ - يېتەكلەپ تۇرىدۇ . ۋاقىت - پەسلىنىلا ئەمەس ، سان - مىقدارىنىمۇ شۇ «دېھقاننىڭ ئۈستازلىرى» بەلگىلەيدۇ . كەم ، زىيادە قىلىپ قويۇشقا ، ھۆتۈت-پۆتۈت دەپ بويۇن تولغاشقا كىمنىڭ ھەددى ؟ دېھقاننىڭ ئېلىۋېتىدىغان مەنەپ كۈلاسى بولمىغىنى بىلەن يېزا ، كەنت كادىرلىرىنىڭ بار . دېھقانغا جەرىمانە دەردى ئېغىر كەلمىگىنى بىلەن ، ئاۋۇ چاپان چۆرۈگۈچىلەرنىڭ مەنەپ تونلىرى سالدۇرۇۋېلىندى . سا ، شۇ ھامان كېسەل چاقىدۇ . بۇنىمجانلىقنىڭ دەردىنى يەنە شۇ دېھقاندىن ئالماي كىمدىن ئالاتتى ! ؟

بازار ئىگىلىكىدىن ئىبارەت «باش قاتۇرۇدىغان ئىش» خوتەن دېھقانلىرى ئۈچۈن يات . ئۇلار پاختا ، پىلە غوزىكى قاتارلىق ئۆز مەھسۇلاتلىرىنى قايسى بازار ، قايسى پونكىتتا قانداق باھادا سېتىش ، خىمىيىۋى ئوغۇت ، سۇلياۋ يوپۇق قاتارلىق ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىنى قايرىدىن ، قانداق باھادا سېتىۋېلىشلارنىڭ ھەممىسىدە يەنە شۇ «ئۈستاز»لىرىنىڭ ئۆگىتىشىگە موھتاج . ئاشۇ بەلگىلەنگەن ئورۇن ياكى بەلگىلەنگەن باھاغا كۆنمەي ، مەھسۇلاتلىرىنى باشقا جايدا سېتىشقا ئۇرۇنۇپ ئۆيلىرىگە تىقىپ قويۇشسۇنچۇ قېنى ، قوللىرىغا ئۈزۈن تۆمۈر زىخ ۋە باشقا تەكشۈرۈش سايمانلىرىنى كۆتۈرۈۋالغان «كۆيۈمچان» تەكشۈرگۈچىلەر شۇ ھامان يېتىپ كېلىدۇ . بىر ئاماللارنى قىلىپ ھەقىقەتەن باشقا جايغا يۆتكەپ ساتماقچى بولسا ،

يول-يوللاردا چاسا-توساق ۋە بۇ توساقلارنى كېچە-كۈندۈز ئۇخلىماي ساقلايدىغان توساچىلار بار . بۇ ھال خوتەن دېھقانلىرىنىڭ ئۆز مەھسۇلاتلىرىنى ساتالماي قېلىش غېمى ۋە باھاسى ئۆزىراق ئورۇنغا يۆتكەپ سېتىشتىن ئىبارەت «يول ئازابى» نى يوق قىلغان .

باغ-ۋارانلىرىغا ، قىر-ئېتىزلىرىغا قايسى خىل كۆچەتنى تىكىش ، قانچىلىك تىكىش ، قاچان چاتاش ، قايسى ۋاقىتتا ئۇلاش ، قايسى سورتتى ئۇلاش ، قاچان ئۇلاش ئوي-غېمىنى خوتەن دېھقانلىرى «تەرك ئەتكەن» . ئۇلار شۇنچىلىك «كۆڭۈللۈك» ھالدا باغ يېتىشتۈرىدۇكى ، بۇ يىل بىر تۇتاش تارقىتىپ بېرىلگەن ئۈجمىنى تىكىپ ، ئۇلاپ بارا قاسان بولغىنىدا چىقىرىپ تاشلاپ ، ئۈزۈم تېلى تىكىدۇ . تال ئۆرۈككە ئورۇن بوشىتىپ ، ئۇ مېۋىگە كىرەي دېگەندە ياڭاق شامىلى ئۈرۈكلەرنى قومۇرۇپ تاشلايدۇ . بۇ خىل «تىكىپ سۆكۈش» خوتەن دېھقانلىرىنى ئۆز بېغى ، ئۆز ئېتىزى ئۈچۈن غەم يېمەيدىغان بىر خىل «خۇشھاللىق» قا ئىگە قىلغان .

قانداق چارۋا بېقىش ، ئېغىل-قوتانلىرىنى قانداق شەكىلدە ، قانچىلىك كۆلەمدە سېلىش ، ئېغىلنىڭ ئىشىك ، ئۇلاق-ئوقۇرلىرى ، توساق-غاراللىرىنى قانچىلىك چوڭلۇقتا بېكىتىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى دېھقانغا ئالدىن سىزىپ-بېكىتىپ بېرىلىدۇ . خوتەن دېھقانلىرى ئۆزىنىڭ سۇۋاي ئىنەك ، سۇۋاي مادا ، ساغلىقلىرىنى كىمنىڭ بۇقىسى ، كىمنىڭ ھاڭگىسى ۋە كىمنىڭ قوچقىرىدىن قاچان ، قايرەدە ، قايسى خىل ئۇسۇلدا ئۇرۇقلاندۇرۇش ، مال-چارۋا ، توخۇ-ئۆردەكلىرىنى قاچان ، قايرەدە قايسى خىل ئۇسۇلدا قانداق ۋاننىلاش قانداق ۋاكسىنا ئۇرغۇزۇش غېمىنى ئەسلا يېمەيدۇ . چۈنكى بۇ ئىشلار ئاللىقاچان يەنە شۇ «ھەممىدىن خەۋەردار ئۈستازلار» تەرىپىدىن بېكىتىپ-بەلگىلەپ بولۇنغان . ئەگەر ئېغىلىڭىزدا مال-چارۋىڭىز ھەقىقەتەن ئاز بولۇپ ، يۇقىرىدىن كەلگەن بىرەر كاتتىۋاش مەھەللىڭىز تەرەپكە پۈت قويغىدەك بويقالسىمۇ ھەرگىز غەم يېمەك . چۈنكى «غەمگۈزار» يېزا-كەنت باشلىقلىرىڭىز نەلەردىندۇر ئەكەلدۈرگەن پىتىق-پىتىق سەمىرىگەن سورتلۇق چارۋىلار بىلەن ئېغىلىڭىزنى ئاللىقاچان توشقۇزۇپ بولىدۇ . ئوچاقنى قانداق سېلىش ، مورسىنى قانچىلىك ئېگىزلىكتە چىقىرىش ، نېمە بىلەن سۇۋاپ ئاقارتىش ، خالا-ھاجەتخانىلارنى قانداق جابدۇپ ، تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋالغۇچە چوڭ-كىچىك تەرەت قىلماي ، قانداق پاكىز ساقلاش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى يەنە شۇ «ئۈستازلار» بېكىتىدۇ .

بۇنداق ئەتراپلىق «كۆيۈنۈش» ۋە «بىباھا مۇلازىمەت» خوتەن دېھقانلىرىنى غەمدىن خالاس قىلماي قويسۇنمۇ ؟ قاغا دەل ئاشۇنداق غەمسىزلىكى بىلەن مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرگەن يەردە ، خوتەن دېھقانلىرىنىڭ 100 يىل ، 130 يىل ئۆمۈر كۆرگىنىدىن ئۈنچىۋالا ئەجەبلىنىپ كېتىشنىڭ ھاجىتى يوق . ئۈچىنچى رېتسىپ : ھالاللىق

ئورنىنى ئالمايدىغانلىقىنى تونۇتماي قالارمۇ؟!
 تۆتىنچى رېتسىپ: كەڭ قورساقلىق
 كونىلاردا بىرەردىن ناھەق تەنبە ئىشتەندە
 «ئارپىڭىزنى خام ئورغانمىتىم» دەيدىغان بىر ئىدىيوم
 بار. لېكىن خوتەندە دېھقاننىڭ «ئارپىسىنى ھەر يىلى
 خام پېتى ئورۇۋەتسىڭىزمۇ»، ئۇلار بىرەرگە چىش
 يېرىپ تىل تەڭگۈزەلمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە خوتەندە
 دېھقانغا زىرائەتنى خام پېتى يىغىدۇرۇش مودېغا
 ئايلىنىپ قالغان. ئەتىيازدا شۇنچە مەبلەغ سالدۇرۇپ
 تۈجۈپىلەپ تېرىغان كېۋەزلەر كۈزدە بىر چىرايلىق
 ئېچىلىپ، بىرىنچى تېرىم پاختا دېھقاننىڭ تاغىرىغا
 كىرە-كىرمەيلا «يەرنى كۈزگى بۇغدايغا بىكارلايسەن»
 دەپ شادىنى چاقۇزۇۋېتىشىدۇ. بۇغداي پىشا-پىشمايلا
 ئورنىنى قوناق ئىگىلەيدۇ. قوناق كۆك پېتىلا
 ئۈزۈلۈپ، يەنە بۇغدايغا ئورۇن بوشتىدۇ. بىچارە
 دېھقان تېخى ئېچىلمىغان غۇجمەك-غۇجمەك
 غۈزەكلىرىنى كۆتۈرەلمەي قالغان كېۋەز شادىسى،
 ئاپئاق دان سۈيى تېمىپ تۇرغان قوناق شاخلىرىنى
 تۇتالمىغىنىچە كۆزلىرىنى نەمدەپ، كىملىرىدىن
 شاپائەت تىلگۈسى كېلىپ ھەريان قاترايدۇ. خوتەن
 دېھقىنى باج-غەللە-لەڭ ئاشلىقلىرىنى تولۇق
 تۈلگەندىن باشقا يەنە «ئارتۇق ئاش» ساتىدۇ. دېھقاندا
 ساتقۇدەك ھەقىقەتەن «ئارتۇق ئاش» بار-يوقلۇقىنى
 ھېسابلىشىپ ئولتۇرۇدىغانغا يېزا-كەنت
 كادىرلىرىنىڭ ئۈنچە كەڭرى ۋاقتى يوق. دېھقاننىڭ
 ساتقۇدەك «ئارتۇق ئېشى» بولمىسا، پۇل تۆلەپ بەرسە
 تېخى ياخشى.
 خوتەن دېھقانلىرىدەك كەڭ قورساق، ئەپچان،
 كۆتۈرۈشلۈك، ئېغىر-پېسىق، مۆمىن پۇقرا ئۇلۇغ
 جۈمھۇرىيىتىمىزنىڭ ھېچبىر ئۆلكىسىدە يوقتۇر.
 ئۇلار ئۆزى بېشىغا كەلگەن ھەر بىر دەرد، ھەر بىر
 ئەلەمنى كۈلۈپلا ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن. بولۇپمۇ
 ئۆز قەۋمى، ئۆز قېرىنداشلىرىنىڭ دوق-تەنسى،
 ئاچچىق چېچىلىشلىرىغا جىم-سۈكۈت بىلەن جاۋاب
 بېرىشكە كۆنۈككەن. بۇ ئادەت ۋە كۆنۈكلۈك ئۆز
 نۆۋىتىدە خوتەن دېھقانلىرىغا «ياۋاشنى بوزەك ئەتمەسە
 قىيامەتتىمۇ سورىقى بار» دېگەن ماقالىنى كۈنى بىر
 دېگۈدەك ئىسپاتلاپ تۇرسىمۇ، «سۈت بىلەن كىرگەن
 خۇي جان بىلەن چىقىدىغان» ئوخشايدۇ.
 يېزىپ مۇشۇ قۇرلارغا كەلگەندە «ئاشۇرۇۋەتتىم-
 مۇ يا؟» دەپ ئۆز-ئۆزۈمگە قېتىملاپ سوئال قويدۇم.
 يازغانلىرىمنى تەكرار ئوقۇپمۇ باقتىم. ۋەجدانەن
 جاۋاب ئىزدىگىنىمدە خوتەن يېزىلىرى ۋە خوتەن
 دېھقانلىرى ھەققىدىكى بۇ يازمىلىرىمنىڭ تېخى ئاددىي
 بوپقالغانلىقىنى، يۈرتۈم دېھقانلىرىنىڭ
 ئوي-خىياللىرىنىڭ، تەنە-كىنايە بىلەن يۇغۇرۇلغان
 ئاچچىق كۈلۈشلىرىنىڭ ئوندىن بىرىنىمۇ ئىپادىلەپ
 بولالمايۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلىپ، يۈزلىرىم
 قىزىرىشتىن ئوت بولۇپ ياندى. ئىشەنمىسىڭىز
 قاراك: خوتەن دېھقانلىرىنىڭ ئۆيىنى خالىغان كىشى،
 خالىغان چاغدا، خالىغان باھانە-سەۋەبلەر بىلەن
 ئاقتۇرالايدۇ. پاختا كادىرى: «ئۆيۈڭدە بەلگىلەپ
 بەرگەن پونكىت ۋە بەلگىلەنگەن باھادا ساتماي،
 يوشۇرۇپ قويغان پاختاڭ بارمۇ؟» دەپ ئاقتۇرسا،

خوتەندە پەرزەنت تۇغۇلۇپ ئىسىم قويۇلغاندا،
 ئىمام ئۇزۇن تەگبىر ئايەتلىرىدىن كېيىن «ھالالچى،
 پەرىھىزكار دېھقان ئادەم بولغايلام» دەپ دۇئا قىلىدۇ.
 بۇ ياخشى تىلەك خوتەن دېھقانلىرىغا بىر ئۆمۈر
 ھەمراھ بولۇپ، ھارام يېيىشتىن پەرىھىز تۇتقۇزۇپ،
 ھالال ياشاشقا دەۋەت قىلىپ تۇرىدۇ. خوتەن
 دېھقانلىرى باشقىلارنىڭ ھەق - نېسىۋىسىنى
 بىلىپ-بىلمەي يەپ قويۇشتىن بەك ئېھتىيات قىلىدۇ.
 ئۇلار ئۆمۈر بويى بىرىنىڭ پارا - سوۋغاتلىرىنى
 قوبۇل قىلىپ كۆرمىگەن. قورۇما-تائاملارنىڭ
 كۆپلىكىدىن بېلى ئېگىلىپ كەتكۈدەك بوپقالغان
 ئۈستەللەرگە تەكلىپ قىلىنمىغان، ئىسمىنى ئاڭلاپ،
 تۈرىنى ئىلغاپ ئۈلگۈرگىلى بولمايۋاتقان ئالىي
 ئىچىملىكلەرنى تېتىپ بېقىشقا مۇيەسسەر بولالمىغىنى
 ئۈچۈن، بىر خىل ھالاللىق ئۇلارغا ئۆلپەت.
 خوتەنگە كېلىپ، بىرەرنىڭ يول باشلىشىسىز
 ھالدا يېزا-كەنتلەرگە بېرىپ قارىسىڭىزلا
 بىلىسىزكى، خوتەن يېزىلىرىدا يېزا، كەنت
 كادىرلىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك سورتلۇق بۇقىدەك
 سېمىز، دېھقانلىرى سولاپ باققان ئۆچكىدەك
 ئورۇق. لېكىن يۈرەك، قان تومۇر كېسەللىكى،
 يۇقىرى قان بېسىمى، جىگەرنى ماي قاپلاش، مېڭىگە
 قان چۈشۈش، ياشانغاندىكى دېۋەڭلىشىش كېسەلى
 قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئاشۇ بۇقا،
 قوتازدەك يەرلىك خاقانلارغا يامىشىپ، «كۆز
 تەگكەندەك» ئىش بولسا، دېھقانلىرىمىز يىرىك
 ئۇنىڭ زاغرىسىنى ئۈستەك سۈيىگە چىلاپ يېگەچ:
 «بۇ جاي 100 يىلنىڭ ئالدىدا ئۇنداقتىيەي» دەپ
 خىرامان ئولتۇرۇشىدۇ. سىرتقا كاماندىروپكىغا
 چىققان خوتەنلىك ھەرقانداق كادىرنىڭ سومكىسىدىن
 يا ئۇنداق، يا بۇنداق دورا قۇتسى چوقۇم چىقىدۇ.
 ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرقانداق دوختۇرخانىنى
 ئارىلاپ كۆرۈدىغان بولساق، يېتىۋاتقان خوتەنلىك
 بىمارلار ئارىسىدا دېھقاننىڭ ناھايىتى ئاز سالماقنى
 ئىگىلەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىمىز. يۇقىرىدا شېپى
 كەلتۈرۈلگەن 118 ياشلىق بۇۋىنىيازخان موماينى
 سۈرەت ئاپتورى «ئۇ ئۆمرىدە كېسەل بولۇپ
 باقمىغان، دوختورنىڭ دورىسىنى ئىچىپ باقمىغان»
 دەپ تونۇشتۇرغان. تېخى شۇھالدىمۇ يەنە شۇ
 «ئۇستازلار» يۈزىنى پۈلۈدەك قىلىپ، دېھقانغا ئۇزۇن
 ئۆمۈر كۆرۈشنىڭ ئۈسۈللىرى، تۈرلۈك يۇقۇملۇق
 كېسەللىكلەردىن مۇداپىئە كۆرۈشنىڭ تەدبىرلىرى
 ھەققىدە توختىماي ۋەز ئېيتىدۇ. قىزىق يېرى،
 ئۆمۈر چولپانلىرى تىزىملىكىدە دەرس ئۆتكۈچى
 «ئۇستاز» لار ئەمەس، بەلكى «ئۇستاز» نەزىرىدىكى
 «غەرەز ئاڭقارمايدىغان»، «ۋىستامىن
 تولۇقلىمايدىغان»، «تازىلىققا رىئايە قىلمايدىغان»،
 «ئۆزىگە كۆيۈنمەيدىغان»، «ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشنى
 بىلمەيدىغان» ئاشۇ دېھقانلىرىمىزنىڭ ئىسمى
 قۇر-قۇرلاپ يېزىلىدۇ. بۇ بىر روشەن سېلىشتۇرما.
 بۇ سېلىشتۇرما بىزگە ھەرقانداق دورا ۋە ئۇزۇن
 ئۆمۈر كۆرۈش ھەققىدىكى قۇرۇق سەپسەتلەرنىڭ
 ھالال ياشاشتىن ئىبارەت خوتەن دېھقانلىرى ئۆز
 ئەمەلىيىتى ئارقىلىق ئىسپاتلىغان ھەقىقەتنىڭ

تۈرلۈك جەرىمانلەرگە كەڭ قورساق مۇئامىلە قىلىش، تۈرلۈك-تۈمەن گۇمان، دۈشكەلەشلەرنى ئەپچانلىق بىلەن كۈلۈمسېرەپ ئۆتكۈزۈۋېتىش خوتەن دېھقانلىرىنى بىر خىل پەرىشتە سۈپەت خاراكتېرگە ئىگە قىلىپ، ھەقىقىي ئۆمۈر چولپانلىرىغا خاس مەجەزنى كەمكۈتسىز يېتىلدۈرگەن .

ھەربىر ئىنسان ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشنى ھەقىقەتەن ئۆزىگە ئەڭ زور ئىستەك قىلىدۇ . گەرچە نېمە ئۈچۈن ئۇزۇن ياشاش ياكى ئۇزاق ياشاپ نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكى ھەققىدە بىرەر مەرتە ئويلاپ كۆرمىسىمۇ . ئەگەر سىزمۇ شۇ خىيالدا بولسىڭىز ۋە «توشقاندىك مىڭ يىل ياشىغۇچە ، يولۋاستەك بىر كۈن ياشا» دېگەن ماقالىنى ئاڭلاپ قالمىغاندا بولسىڭىز ، خوتەنگە كېلىپ دېھقان بولۇڭ . بۇ مېھرى ئىسسىق ماكان سىزنى ئېغىر تىنىقلىرى بىلەن باغاشلايدۇ ۋە ئىسمىڭىزنى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگۈچىلەرنىڭ باش قۇرغاق پۈتۈپ قويدۇ .
2003-يىلى 11-نويابىر ، لوپ

بىرى : «سۈپەتسىز ئۇرۇقلۇق بۇغدىيىنىڭ يوقتۇ؟!» دەپ ، يەنە بىرى : «سىرتتىن كەلگەن مېھمانلىرىڭنى بىزگە دەپ قويماي قوندىرمايدۇمۇ؟» دەپ ئاڭتۇرىدۇ قايسىبىرىنى يېزىپ بولاي . ئىشقىلىپ ، گۇمانلىق ئۇۋا دېھقان ئويى . بىچارە خوتەن دېھقىنى ئۆزىنىڭ جۈمھۇرىيەت قانۇنىغا ئۇيغۇن ھالدا ئۆرە قىلغان ئويلىرىنى ئاڭتۇرغۇچىنىڭ خالىغانچە ئوي ئاڭتۇرۇش سالاھىيەت - ھوقۇقىغا ئىگە ياكى ئەمەسلىكىنى سورىيالمايدۇ . سوراڭ تۈگۈل ئاشۇ قانۇنسىز ئوي ئاڭتۇرغۇچىلارنىڭ ئالدىدا گۇناھ ئۆتكۈزگۈچى گويا ئۆزىدەك بىر خىل تىترەپ ، تەمتىرەپ قويغان-تۈتقە-نىنى بىلمەي قالىدۇ . يوق بەتنامىلارغا قېلىشتىن ئەنسىرەپ ، ئوي ئاڭتۇرغۇچىلارنى تۈرگە باشلىغۇسى ، توپا تەكچىلىرىدە ساقلىغان بىرەر-يېرىم تال ئانار ، بېھىلىرىنى قوش قوللاپ تەڭلىگۈسى كېلىدۇ . يۈزى قىزىرىشتىن يىراق ئاۋۇ «غالبىلار» ھەرھالدا قۇرۇق قول قايتىمىغىنىغا خۇشھال بولۇشۇپ ، ئىككىنچى بىر ئەگۈننى داراڭشىتىشقا يۈرۈپ كېتىدۇ .

كىم خوجايىن، كىم چاكار؟

ئۆتمەيلا ئۆز «خوجايىن» لىرىنى ئىشقا بۇيرۇيدىغان بەختلىك «چاكار» لارغا ئايلىنىدۇ . تاپىلىنغان ئىش-ۋەزىپىلىرى ئۆز كۆڭلىدىكىدەك لايىقەتلىك ئورۇندالماي قالسا ياكى سۈرۈك - مۇددەتتىن ئېشىپ قالغۇدەك بولسا ، ھەيھات ! شۇ ھامان «چاكار» نىڭ قاپقىدىن مۇز ياغىدۇ . ئۆز «خوجايىن» لىرىغ بوراندەك گۆرگىرەپ ، ئۈستەل مۇشتلاپ ئەينەك چاقىدۇ . غەزىپى شۇنىڭ بىلەن بېسىقسىغۇ شۈكرى ، مائاش دەرىجىسى چۈشۈرۈلۈپ ، ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش تارقىتىپ ، خەلقى ئالەمگە سازايى قىلىنىپ ، ئاللا تەۋەسىنى چىقىرىۋەتكەننى ئاز دەپ ، «خوجايىن» نىڭ قىلمىش-ئەتمىشلىرىنى ئارخىپ خالتىسىغا سېلىپ ، مەڭگۈلۈك «ياغلىق قاپاق» قا ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ .

بۇغۇ تەلىپى تەتۈر كەلگەن ، نەس باسقان «خوجايىن» لارنىڭ كۆرگىلىكى . نەس باسمىغان ، كۈنى ئۇدۇللۇق كېتىۋاتقان كۆپ ساندىكى «خوجايىن» لارنىڭ ھالىچۇ ؟

بۇلارنىڭ ھالىمۇ چاغلىق . «چاكار» مودا قوغلىشىپ يىلدا بىر دېگۈدەك ئالماشتۇرۇدىغان ئالىي دەرىجىلىك پىكاپتا ئىشقا بېرىپ كەلسە ، «خوجايىن» ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن «كەپتەر» ، «قىزىلبايراق» ماركىلىق ۋېلىسىپىتىلىرىنى يېڭىلىيالىماي ئاۋارە . «خوجايىن» ئۆيىگە ئايدا ، يىلدا بىر كەلگەن ئەزىز مېھمىنىنى كۈتەلمەي بويۇن قىسسا ، «چاكار» نىڭ ھۆكۈمەت پۇلىغا بۇيرۇتقان نازۇ-نېمەتلىك قورۇما-تاۋاملىرى تەخسە-تەخسەلەپ يۇندا چېلىكىدىن ئورۇن ئالىدۇ . «خوجايىن» نىڭ ئالىي مەكتەپ چاقىرىقىنى تاپشۇرۇۋالغان يالغۇز ئوغلى نامراتلىق دەستىدىن مەكتەپكە بارالمىغىنىدا ، «چاكار» نىڭ نومۇرى تۆۋەن نايناق قىزى ئايروپىلان بىلەن ئالىي مەكتەپكە ئۆزىتىلىدۇ .

ئېلىمىز مەتبۇئاتلىرىنىڭ ھەممىسىدىن دېگۈدەك «رەھبىرىي كادىرلار خەلقىنىڭ چاكارى» ، «خەلق ھەممىگە خوجايىن» دېگەن جۈملىلەرنى ئۇچرىتىش مۇمكىن . «ئاساسىي قانۇن» دىكى : «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىدە بارلىق ھوقۇق خەلققە مەنسۇپ» دېگەن ئاتالغۇ ھەممىمىزنىڭ قەلبىنى شادىيانلىق تۇيغۇسىغا چۆمدۈرىدۇ . تۈرلۈك تەشۋىقات ۋاستىلىرىدىمۇ ھەركۈنى دېگۈدەك رەھبىرىي كادىرلارنىڭ خەلقىنىڭ چاكارى ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت بىر «ھەقىقەت» نى ئىسپاتلىماقچى ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ خوجايىنلىق روھىنى شۇ خەلق توپىغا تېخىمۇ ئېنىق ھېس قىلدۇرماقچى بولىدۇ . بۇ ھال ھەر نۆۋەتلىك يەرلىك سايلام ۋاقىتلىرىدا تېخىمۇ ئۇلغىيىدۇ ۋە ئەۋجىگە چىقىدۇ .

دېمەك ، يۇقىرىقىلاردىن بىر نۇقتا ناھايىتى ئېنىق : خەلق - خوجايىن ، رەھبىرىي كادىرلار ئاشۇ خوجايىن بولمىش ئاۋام خەلقىنىڭ چاكارى ، خىزمەتكارى .

ئۇنداقتا ، ئەمەلىيەت زادى قانداق ؟ كۈندىلىك خۇشھاللىق ۋە قايغۇلىرىمىز سىياسەت بىلەن چەمبەرچەس باغلىنىپ كەتكەن ئېلىمىز جۇڭگودا خوجايىن بىلەن چاكارنىڭ ئورنى ئالمىشىپ قالغاندەك قىلىدۇ . «چاكار» تۈردە ، «خوجايىن» پەگادا . «چاكار» مۇنبەردە تۇرۇپ ئۆز «خوجايىن» لىرىغا توختىماي بۇيرۇق بېرىپ ، ۋەزىپە تاپىلاپ ، ئىش بۇيرۇپ سۈرۈشتۈرۈپ تۇرىدۇ . بۇيرۇتمىلىرى ئۆز كۆڭلىدىكىدەك نەتىجىلەنسە ، دەرىجە مائاش ۋە باشقا ماددىي ، مەنىۋى مەئىشەتلىرى بىلەن تارتۇقلايدۇ . كۆڭلىگە بەكرەك يېقىپ قالغان «خوجايىن» لار ئەمەل-مەرتىۋىگە ئېرىشىپ ، بىراقلا «چاكار» لار توپىغا قېتىلىپ كېتىدۇ ۋە ئاز ۋاقىت

مەن بىر ئۆمۈر خەلقنىڭ چاكىرى دەپ مەيدىسىگە مۇشتىلىغان بۇ «چاكار» لارنىڭ ئۆز «خوجايىن» لىرىنىڭ ئىلتىماس ، ئۆتۈنۈشلىرىگە قاراپ ، بىرەر قېتىم يۈزى قىزارغىنىنى كۆرۈش كەمىنىگە ئېسىپ بولمىدى . قارىغاندا ، بۇ دېگەنلىرى «چاكار» لارنىڭ ئۆزلىرىگە ھوقۇق ، شان-شەۋكەتنى ئايىماي ھەدىيە قىلغان كەڭقورساق ، سەۋر-تاقەتلىك «خوجايىن» لارغا بەرگەن ۋەدە-قەسىمى ئەمەس ، بەلكى تەسەللى ۋە مەسخىرە - تەنسى بولسا كېرەك .

ھەممىنى بىر تايافتا ھەيدىمەي ، كەڭ نەزەردەك بولۇپ ئىنچىكە كۆزەتكىنىمىزدە خەلقنىڭ راستتىنلا غېمىنى يەپ ، ئوتتا كۆيۈپ ، سۈيىدە ئېقىپ ، ئۆز خوجايىنلىرى بىلەن ھەمئەپەس ، قەلبداش ، دەردداش ، دىلگەش بولۇۋاتقان چاكارلارنى تېپىش بەلكىم مۇمكىن . لېكىن قەلبىمىنىڭ راست سۆزلىشىگە ئىجازەت بەرگەن مۇشۇ مىنۇتلىرىمدا ئۇنداق ھەقىقىي چاكارلارنىڭ ئازلىقىنى ، «چوڭ جەھەتتىن ئالغاندا ئومۇمەن ياخشى» ئۆلچىمىگە توشمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىۋاتىمەن . بەك يامان بولۇۋاتقىنى ، دەل مۇشۇنداق ئازساندىكى ھەقىقىي چاكارلار قاچانكى ئۆز خوجايىنلىرىنىڭ دەردىگە بەكرەك ئورتاقلىشىپ ھالىغا ھال ، مۇڭغا مۇڭ قاتقانلىرىدا تۇرۇپلا دەردمەن «خوجايىن» لارنىڭ ئۇلۇغ توپىغا قېتىلىپ قېلىۋاتىدۇ . بۇمۇ راست چاكارلارنىڭ ئازلاپ ، يالغان خوجايىنلارنىڭ ئاۋۇپ قېلىشىدىكى بىر سەۋەب بولسا كېرەك .

شۇڭا ، پىنھان خانەمدە ئۆز-ئۆزۈمدىن سورايىمەن : خوجايىن كىم ، چاكارچۇ ؟

2003-يىل 18-سېنتەبىر ، لوپ

ئاپتور : لوپ ناھىيە سىياسى كېڭەش ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى (M1)

«خوجايىن» مەيلى قانداقلىكى ئىش بىلەن رۇخسەت سورىمىسۇن ، ئۆز «چاكىرى» غا يازمىچە ئىلتىماس سۈنۈشى ، تەستىقلاپ بېرىشىنى كۈتۈپ بويۇن قىسىپ تۇرۇشى شەرت . «چاكار» غا زۇكامغا چاغلىق كېسەل دارسا ، ئۇنىڭ ئۆيى شۇ ھامان بالنىستقا ئايلىنىدۇ . دوختۇر-سېستىرالار نۆۋەتلىشىپ «چاكار» نىڭ تېزراق ئەسلىگە كېلىپ ، ئۆزلىرىگە ھىممەت قولىنى سۈنۈشىنى ، يېڭى-يېڭى ئالىي يوليورۇقلارنى بېرىشىنى ئۈمىد قىلىپ ، «چاكىرى» نى يوقلاپ ، ئىشىكى ئالدىدا ئۈزۈن ئۆچرەت ھاسىل قىلىدۇ . دەل ئاشۇ «خوجايىن» ھېلىغۇ كىچىك ئەرزىمەس كېسەل ئىكەن ، راك بوپقالغىنىدىمۇ (ئاللا ئۆزى پاناھ بەرسۇن !) دوختۇرغا كۆرۈنۈش ئىلتىماسىنى كۆتۈرۈپ «چاكىرى» نىڭ ئىشخانىسىغا سانسىز قاترايدۇ . ئالدىن ئازراق داۋالىنىش قەرزى ئېلىش ئۇياقتا تۇرسۇن ، داۋالاش شارائىتى ياخشىراق دوختۇرخانىلارغا بېرىپ ، تەكشۈرۈتۈپ كېلىش ئۆتۈنۈش ئىلتىماسىغا زاتى مۇبارەك «چاكىرى» نىڭ «قوشۇلىمەن» دېگەن قىممەتلىك ئىككى خېتىنى يازدۇرۇشمۇ ئۈنچە ئاسان ئەمەس .

ۋادەرىخا ، قايسىبىرىنى دەپ بولاي ؟ ئۆيلىنىش ، ئۆي ئېلىش ، پەرزەنتلىرىنى ئوقۇتۇش ، ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ، تېرىلغۇ يەرلىرىگە ئۆز خاھىشى بويىچە دان تېرىشتىن تارتىپ تاشلاندىق خالتا كوچا بويىغا كىچىككىنە بوتكا ئورنىتىشقىچە بولغان ئىنسان كاپالىتىنىڭ ئەڭ ئەقەللى ، ئەڭ ئاددىي تەلەپلىرىنىڭ ھەممىسىدە «چاكار» ، «خوجايىن» غا كۆرسەتمە ، تەستىق ، يوليورۇق بېرىدۇ .

ئەڭ قىزىقى شۇكى ، ۋەزىپە تاپشۇرۇۋېلىش ، سايلىنىش نۇتقىدا : «ماڭا بۇ ھوقۇقنى خەلق بەردى ،

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى مۇھەررىرلىرىنىڭ تەھرىرلىك مەسئۇلىيەت نومۇرى

باش مۇھەررىر : قۇربان مامۇت (M1) مۇئاۋىن باش مۇھەررىر : رسالەت مۇھەممەت (M2)

نۇيغۇر ئەدەبىياتىنى ئىخچاملاش زۆرۈر بويقالدى

داۋۇت مەتبىياز

ئۇچراتقىلى بولىدۇ .
 ئەمەس مەسىلە نەدە ؟ مەسىلە ئەدەبىي
 ئەسەرلەرنىڭ سانى بىلەن سۈپىتىنىڭ مۇناسىۋىتىدە .
 سوغۇققانلىق بىلەن ئويلاپ كۆرسەك شۇنى ھېس
 قىلىمىزكى ، يېقىنقى يىللاردىن بېرى نۇيغۇر
 ئەدەبىياتى سۈپەت جەھەتتىن بىر ھەسسە ئۆسكەن
 بولسا ، سان جەھەتتىن ئون ھەسسە ھەتتا يۈز ھەسسە
 ئۆستى . بىر پارچە سۈپەتلىك ئەسەرگە نەچچە ئون
 پارچە سۈپەتسىز ئەسەرياندىشىۋېلىپ ،
 ئوقۇرمەنلەرنى ھۆ قىلىۋەتتى . ئەمما بىز مۇشۇنداق
 شارائىتتىمۇ : «مانچە رومانىمىز نەشر قىلىندى ،
 مانچە توپلام چىقتى ، مانچە نەشرىيات ۋە
 گېزىت-ژۇرنالىمىز بار بولدى» دېگەندەك ئەخمىقانە
 گەپلەر بىلەن ئۆزىمىزنى ئالداپ يۈرۈۋەردۇق .
 لېكىن ئاشۇ كاتتا رەقەملەر بىلەن سانالغان كىتاب
 ۋە ئەدەبىي ژۇرناللارنىڭ تەركىبىدە شاكال
 قانچىلىك ، مېغىز قانچىلىك ، ئاشۇ يازمىلىرىمىز
 خەلقىمىزگە قانچىلىك نەپ بېرىۋاتىدۇ ، قانچىلىك
 قەدىرلىنىۋاتىدۇ ؟ دېگەن مەسىلە ھەققىدە باش
 قاتۇرۇدىغانلار تولىمۇ ئاز بولدى . ئەدەبىيات
 يايلاقتىكى چارۋا ياكى ئېتىزدىكى بۇغداي - قوناق
 ئەمەس . يايلاقتىكى چوپان : « بىر يىلدا مانچە تۇياق
 تۆل ئالدىم» دەپ ماختانسا ، ئېتىزدىكى جاپاكەش
 دېھقان : «بېرىمدىن بىر يىلدا مانچە چارەك ئاشلىق
 چىقتى» دەپ شادلانسا تامامەن ئەرزىيدۇ . ئەمما
 ئەدەبىي ئىجادىيەتتە سان بىلەن سۈپەت ھامان تەتۈر
 تاناسىپ بولىدۇ . مەلۇم بىر ئاپتورنىڭ ئىجادىيىتى
 ئۈچۈن ئېلىپ ئېيتقاندىمۇ نوقۇل ھالدا ساننىلا
 قوغلىشىش ، سۈپەت جەھەتتىن چېكىنىشىنى
 كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ . بىر مىللەتنىڭ ئەدەبىياتىغا
 نىسبەتەنمۇ نەشرىيات سەھنىلىرىنىڭ بىئەتۋار
 بويىقىشى سۈپەتسىز ئەسەرلەرنىڭ كۆپىيىشىگە
 يېشىل چىراغ يېقىپ ، شۇ مىللەت ئەدەبىياتىنىڭ
 زاۋاللىقىنى تېزلىتىدۇ . ۋەھالەنكى ، بىزنىڭ
 ئەدەبىياتىمىز دەل مۇشۇ خەۋپكە دۇچ كەلدى .

تارىختا ئىنسانىيەتنىڭ تەقدىرى خىلمۇ خىل
 قىسمەتلەرگە دۇچ كەلگەندەك ، ئەدەبىياتمۇ
 ئوخشىمىغان مۇئامىلىلەرگە يولۇقتى . بەزى
 دەۋرلەردە قەدىرلەنسە ، بەزىدە خورلاندى . گاھى
 گۈللەنسە ، گاھى خارابلاشتى . شۇنداق دېيىشكە
 بولىدۇكى ، ھازىر نۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ مەيلى سان
 ياكى سۈپەت جەھەتتىن بولسۇن ئالاھىدە مول
 ھوسۇللۇق يىللىرى بولدى . ژانىرلارنىڭ كۆپ
 خىللىشىشى ، تېما دائىرىسىنىڭ كەڭرىلىكى ،
 ئىپادىلەش سەنئىتىنىڭ ئۆزگىچىلىكى ،
 ئاپتورلارنىڭ كەسپىي مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنىڭ
 ئۈستۈنلۈكى بۇ نۇقتىنى دەلىللەپ تۇرۇپتۇ .
 ئەپسۇسكى ، ئەدەبىيات قانچە گۈللەنگەنسىمۇ نۇيغۇر
 جەمئىيىتىنىڭ ئەدەبىيات مۇھىتى خىرەلىشىپ ،
 ئادەملەردىكى ئەدەبىيات قىزغىنلىقى يوقالدى .
 ئاپتورلار : «مىللىتىمىز كىشىلىرى كىتاب
 ئوقۇمايدىغان بويىكىتىشى . نۇرغۇن پۇل خەجلەپ
 رېستۇرانددا ئولتۇرۇدىغانلارنى قەدەمدە بىر
 ئۇچرىتالايمىز . ئەمما ئاچچىق ھاراققا خەجلىگەن
 پۇلنى كىتاب سېتىۋېلىشقا خەجلىيدىغانلار يوق» دەپ
 قاقشىسا ، ئوقۇرمەنلەر : «ئاپتورلار ياخشى
 يازمايدىغان بويقالدى . ئادەمنىڭ زوقىنى
 قوزغىغىدەك ئەسەر كەم» دەپ ئاغرىنىشماقتا .
 ئەمەلىيەتتە بۇ ئىككى خىل قاراشنىڭ ھەر
 ئىككىلىسى توغرا ئەمەس . ياخشى ئەسەرلەر
 ھەرقانداق دەۋرلەردىكىدىن كۆپ . نۇرغۇن
 مەسئۇلىيەتچان ئاپتورلار ئون-تىنسىز ئىزدىنىپ ،
 كۆپلىگەن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلدى ھەم
 قىلىۋاتىدۇ . ئېسىل ئەسەرلەرنى سۆيۈپ ئوقۇيدىغان ،
 زوقلىنالايدىغان ئويغاق ئوقۇرمەنلەرنىمۇ
 جەمئىيەتنىڭ ھەممە ساھە ، ھەممە قاتلاملىرىدىن

مەنئىيەتلىك دەپ ئاتالدى

1. ئەدەبىي ژۇرناللار كۆپ

ئەسلىدە ئەدەبىي ژۇرناللارنىڭ كۆپ بولغىنى ياخشى. لېكىن ژۇرنال ئۆز سەھىپىلىرىنى سۈپەتلىك ئەسەرلەر بىلەن بېزىمەي، سۈپەتسىز ئەسەرلەر بىلەن تولدۇرۇۋەتسە ياكى بىر پارچە مۇنەۋۋەر ئەسەرگە 10 - 20 پارچە پاخال ئەسەرنى قوشۇپ ئېلان قىلىشقا مەجبۇر بوپقالسا، بۇنداق ئەدەبىي ژۇرنالنىڭ ئەدەبىياتنىڭ تەقدىرى ئۈچۈن ئەكېلىدىغان پايدىسىدىن زىيىنى كۆپ بولىدۇ. بىر ژۇرنالغا كەلگەن ئەسەرنىڭ ھەممىسىنىڭ سۈپەتلىك بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئوخشاشلا ھەممىسىنىڭ سۈپەتسىز بولۇشىمۇ ناتايىن. مۇھەررىرلەر ئالدىغا كەلگەن ئەسەرلەرنى كۆرۈپ، سېلىشتۇرۇپ تاللاپ، لايىقەتلىكلىرىنى ئېلان قىلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەدەبىي ژۇرناللارغا كەلگەن ئەسەرلەر كۆپ بولۇشى، بىر پارچە لايىقەتلىك ئەسەر نەچچە ئون پارچە ئەسەر ئىچىدىن تاللىۋېلىنغان بولۇشى شەرت. لېكىن ھازىر دىيارىمىزدىكى ئەدەبىي ژۇرناللارنىڭ كۆپلىكى تۈپەيلىدىن بىر ژۇرنالغا كېلىشكە تېگىشلىك ئەسەر بىر قانچە ئونلىغان ژۇرنالغا چېچىلىپ كېتىپ، تەھرىرلەرگە سېلىشتۇرۇپ الاش ئىمكانىيىتى بولمايۋاتىدۇ. ئەدەبىي ژۇرناللار نۇددى ئالدىغا كەلگەن بۇغداي-قوناقنىڭ بىرىنىمۇ ئالدۇرماي نۆۋىتى بىلەن ئون تارتىپ چىقارغان تۈگمەنگە ئوخشاش، بۇ ئەسەرلەرنىڭ خېلى كۆپلىرىنى ئېلان قىلىشقا مەجبۇر (ئېلان قىلىنغان ئەسەرنىڭ سۈپەتسىزلىكى ئادەمنى شۇنداق خۇلاسگە كەلتۈرىدۇ). بەزى ژۇرناللار: «ئەسەر يوق، بىرىنچە ئەۋەتىڭلار» دەپ جايلاردىكى ئۆزىگە تونۇش بولغان ئاپتورلارنى ئالدىراتماقتا. يەنە بەزىلىرى ئۆزىگە يۈزلەنگەن خەۋپتىن قۇتۇلۇشنىڭ يوللىرىنى خاتا مۆلچەرلەپ، بەزى سانلارنى مەلۇم ناھىيىلەرگە ساتىدىغان ئەھۋاللار پەيدا بوپقالدى. كۈلكىلىك بولغىنى شۇكى، ژۇرنال مۇھەررىرلىرى ژۇرنالنىڭ شۇ سانى بېغىشلىغان رايونغا بېرىپلا قەلەم تۇتالايدىغانلىقى ئاپتورلارنىڭ ھەممىسىگە ئەسەر يېزىش ۋەزىپىسىنى قويۇۋاتىدۇ. ئاپتورلار بىر-ئىككى كۈن ئىچىدە تېرىپ-تۆشەپ بىرەر پارچىدىن ئەسەرنى پۈتتۈرگەن بولۇشىدۇ. دە، ژۇرنالنىڭ بەتلەرى ئىشقىلىپ ئاق قالمايدۇ. ئاشۇنداق ئەھۋالدا يېزىلغان ئەسەرلەرنىڭ قانچىلىك بىرىنچە بولۇدىغانلىقى ئەدەبىياتنى چۈشىنىدىغانلارنىڭ ھەممىسىگە ئايان. بۇ خىل ژۇرنالچىلىق خاھىشى مەزكۇر ژۇرنالنىڭ شۇ بىر قېتىملىق سانىنى خەۋپتىن ساقلاپ قالغىنى بىلەن، ئاخىرقى تەقدىرىنى تېخىمۇ ئېچىنىشلىق ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويدۇ. مۇشۇنداق ئېچىنىشلىق ھالەتتە جان تالىشىپ قالغان ئەدەبىي ژۇرناللارنى قەغەز ئىسراپچىلىقى ۋە ئادەم ئىسراپچىلىقىدىن قۇتۇلدۇرغان تۈزۈك. ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى يۈكسەلدۈرۈشكە پايدىسىز بولغان ژۇرناللارنى زورمۇ زور ساقلاپ يۈرۈشنىڭ ھېچقانداق زۆرۈرىيىتى يوق.

ئۇنىۋېرسال ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنىڭ ئەدەبىيات بەتلەرى كۆپ

قارمىققا ئۇنىۋېرسال ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنىڭ ئەدەبىيات بەتلەرى ئانچە كۆپ ئەمەستەك، بىر سان ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنىڭ ئاران بىر ياكى بىر قانچە بېتىنىلا ئىگىلىگەندەك كۆرۈنىشىمۇ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ھازىرقى سان، سۈپەت نىسبىتىدىن قارىغاندا، تولىمۇ ئارتۇقلۇق قىلىۋاتىدۇ. كۆپلىگەن ئۇنىۋېرسال ژۇرنال ۋە گېزىت ئەدەبىيات بەتلەرنىڭ بەدىئىي سەۋىيىسى ناھايىتى تۆۋەن. يەنە بەزى ئۇنىۋېرسال ژۇرناللار تەسىس قىلىنغاندىن بېرى ئېلان قىلغان ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى ساناپ كۆرۈدىغان بولساق، ئوقۇرمەنلەرنىڭ قەلبىدە ئورناپ قالغانلىرى يوق دېيەرلىك. ھەممىسى دېگۈدەك تالاي قېتىم چاپلىنىپ مەزىسى قالمىغان، تەسىز مىسرالاردىن تۈزۈلگەن «شېئىر» ۋە ھېچقانداق ئەھمىيىتى بولمىغان ئاددىي ھادىسىلەردىن قۇراشتۇرۇلغان «ھېكايە» لەر، خالاس. بەزى ئۇنىۋېرسال ژۇرنال ئەدەبىي بەتلەرنىڭ مەخسۇس ئاپتورلىرى ئوقۇرمەنلىرىدىن كۆپ. باشقا ژۇرناللاردا كۆزگە چېلىقمايدىغان (يازىملىرى سۈپەت ئۆتكىلىدىن ئۆتەلمەيدىغانلار) بىر قىسىم ئاپتورلارنى پەقەت شۇ ژۇرنالنىڭ ئەدەبىيات بېتىدىنلا ئۇچرىتىش مۇمكىن. تېخىمۇ خەتەرلىك بولغىنى شۇكى، ئاشۇ مەخسۇس ئاپتورلارنىڭ ئىجادىيىتىدە قىلچە ئىلگىرىلەش يوق. 10-20 يىلنىڭ ئالدىدا يازغان ئەسىرى بىلەن بۈگۈنكى ئەسىرىنى سېلىشتۇرساق، يەنىلا «ئاتام ئېيتقان بايقى».

ئەدەبىي ئىجادىيەت كۈچى ناھايىتى كەڭ كوچا. بۇ كوچىغا كىرىش ئۈچۈن بىرەر تەشكىلى رەسمىيەت ياكى ئاللىقانداق دەرىجە ئۆلچىمى شەرت قىلىنمايدۇ. خالىغان ئادەم خالىغان ۋاقىتتا قولغا قەلەم ئالسا بولۇۋېرىدۇ. شۇڭا نۇرغۇن كىشىلەر بۇ كوچىغا كىرىپ باقىدۇ. بەزىسى ئوقۇرمەنلەرنى رازى قىلالايدىغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلالايدۇ، بەزىسى خېلى يىللار ھەپىلەشكەن بولسىمۇ، كىشىلەرنىڭ يادىدا ساقلانغۇدەك بىرەر پارچە ئەسەر يازالماي چېكىنىدۇ. يەنە بەزىسى ياخشى ئەسەر ئىجاد قىلالماي تۇرۇپمۇ ئوقۇرمەنلەرنى ئالداپ يۈرۈۋېرىدۇ. مېنىڭچە، ياخشى ئەسەر يېزىش قولدىن كەلمىسە، ئىجادىيەت سەھنىسىنى پاخاللاشتۇرۇپ يۈرگەندىن كۆرە، ياخشى يېزىلغان ئەسەرلەرنى ئوقۇپ ھۈزۈرلىنىشىمۇ بىر خىل ئاقىلانە تاللاش ھېسابلىنىدۇ. ھېچقانداق ئادەم ئانىسىدىن شائىر- يازغۇچى بولۇپ تۇغۇلمايدۇ. ئەمما بىر قانچە ئون يىللار مەشىق قىلغاندىن كېيىن مەسىلە ئاساسەن ئايدىڭلاشقان بولىدۇ. شۇڭا ئەدەبىي ئىجادىيەت كۈچىدىكىلەر ئۆزلىرىنى دەڭسەپ كۆرۈشكە ئالدىرىغان تۈزۈك. تېببىي ئىلمىنىڭ ھۆكۈم قىلىشىچە، ھەرقانداق ئادەمدە مەلۇم بىر تۇغما تالانت بولىدۇ.

(پسخولوگىيە ئىلمى بۇنى ئىرسىي سۈپەت دەپ ئېتىراپ قىلىدۇ). تۇغما تالانت قايسى كەسىپتە بولسا، شۇ كەسىپكە قەدەم قويغان ئادەم ئاسانلا نەتىجىگە ئېرىشەلەيدۇ. ئادىشىپ قالغانلارنىڭ بىر ئۆمۈر ھاياتى بىكار كېتىدۇ. بىر ئۆمۈر ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان ئادەمنىڭ ياشلىقىنى، سالامەتلىكىنى بەدەل تۆلەيدىغانلىقى ھەممىمىزگە ئايدىڭ. لېكىن ئاشۇنداق كۆپ بەدەل تۆلەيمۇ بىرەر پارچە مۇنەۋۋەر ئەسەر يازالمىسا، بۇنداق ھاياتنىڭ پاچىئەدىن دېرەك بېرىدىغانلىقى تېخى نۇرغۇن كىشىلەرگە ئايدىڭ ئەمەس. شۇڭلاشقا، بىزنىڭ بۇ قوشۇنمىزدا قېرى ھەۋەسكارلار كۆپ.

نەشرىياتلار كۆپ

بىزدىكى مىللىي تىل-يېزىقتا كىتاب چىقىرىدىغان نەشرىياتلارنى بارماق بىلەن سانغىلى بولىدۇ. بۇ نۇقتىدىن قارىغاندا، نەشرىياتلار ئازدەك كۆرۈنىدۇ. لېكىن بەزى سەۋىيىسى تۆۋەن، سۈپەتسىز كىتابلارنىڭ كۆپلەپ نەشر قىلىنىۋاتقانلىقى، نەشرىياتلارنىڭ نورمىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. سۈپەتسىز كىتابلارنىڭ نەشر قىلىنىشى يالغۇز نەشرىياتقىلا ئەمەس، جەمئىيەتنىڭ ھەممە ساھەلىرىگە باغلىق. ئەمما ئاساسىي جاۋابكارلىق يەنىلا نەشرىياتلاردا. بازار ئىگىلىكى تەرەققىياتىنىڭ جەمئىيەتلىشىشى نەتىجىسىدە نەشرىياتلارمۇ ماددىي مەنپەئەتتىكى ئالدىنقى شەرت قىلىدىغان تىجارەتچىلەرگە ئوخشاش پايدا قوغلىشىپ، كىتابنىڭ بەدىئىي سەۋىيىسىنى ئۆلچەم قىلماي، ئاپتورنىڭ تۆلەيدىغان پۇلىنى ئۆلچەم قىلىدىغان بويىچە تىتى. بۇ نۇقتىنى تۆۋەندىكىدەك مىساللار بىلەن ئىسپاتلاشقا بولىدۇ:

1. مىسال: $\frac{1}{2}$ يىلى نوپۇسنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى ئىدى. مەلۇم بىر نەشرىياتنىڭ ئۈچ كىشىلىك گۇرۇپپىسى خوتەنگە كېلىپ، «يېڭى قاشتاش» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدە بىر قىسىم ئاپتورلار بىلەن سۆھبەتتە بولدى. سۆھبەت داۋامىدا خوتەنلىك ئاپتورلار بىلەن نەشرىياتچىلارنىڭ پىكرى بىر يەردىن چىقىمىدى. نەشرىياتچىلار ھەرقانداق ئاپتورنىڭ ئۆزى پۇل تۆلەپ باستۇرۇدىغان كىتابى بولسا دەرھال قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، ئاپتور پۇل تۆلمىگەن كىتابلارنىڭ تەقدىرىنىڭ قاراڭغۇ ئىكەنلىكىنى ئوچۇق ئوتتۇرىغا قويدى. كىتابلارنىڭ بەدىئىي سەۋىيىسى ھەققىدىكى تەلەپلەر تىلغا ئېلىنمىدى. خوتەنلىك ئەدىبلەر: «كىتاب نەشر قىلىشتا پۇلنى ئەمەس، كىتابنىڭ بەدىئىي سەۋىيىسىنى ئۆلچەم قىلىش كېرەك. پۇلنى كۆزلەپ كىتاب چىقارسا، سۈپەتسىز كىتابلارنىڭ نەشر قىلىنىپ كېتىشىدىن ساقلاشقا بولمايدۇ» دېگەن پىكىرنى بېرىشتى. نەشرىياتچىلار: «بىزگە پۇل كېرەك. پۇل بىلەن تاپشۇرۇدىغان كىتابلار بولسا ھازىرلا بېرىڭلار، كېلەر ئاينىڭ دەل بۈگۈنكى كۈنىدە قولۇڭلارغا تاپشۇرۇشقا كاپالەتلىك قىلىمىز»

دەپ گەپنى خۇلاسىلىدى. 2-مىسال: $\frac{1}{2}$ يىلى ئاۋغۇستتا ئۈرۈمچىدە بىر يىغىنغا قاتنىشىۋېتىپ، يىغىن ئارىلىقىدا مەلۇم بىر نەشرىياتقا بارغانىدىم. ئىشخانىدا ئىككى يىگىت پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ياشقا چوڭراقى مۇھەررىر، ئۇدۇلدا ئاغزى بېسىلماي سۆزلەپ ئولتۇرغىنى «يازغۇچى» ئىكەن. مەن كۆرۈشىدىغان ئادىمىمنى ساقلىغىچ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن مۇنداق گەپلەرگە شاھىد بوپقالدىم:

- مەندە ئۈچ كىتاب بار، - دېدى «يازغۇچى»
 ، - بىرى رومان. روماننى 200 بەت يېزىپ بولدۇم، بىرەر ئىككى ئايدىن كېيىن پۈتتۈردۈ. 400 نۇرگىنالىدىن ئېشىپ كەتسە رومان دەۋرىمەن. ناۋادا 400 نۇرگىنالىغا ئۇلىشالمىسا، پوۋېست دەيمەن. ئىككىنچىسى، شېئىرلار توپلىمى، ھازىر 80 پارچە شېئىرىم نەق بار. يىل ئاخىرىغىچە ئۈزۈمگە ۋەزىپە قىلىپ يەنە 80 نى يازسام، جەمئىي 160 پارچە شېئىر كىرگۈزۈلىدۇ. يەنە بىرى، نەسرلەر توپلىمى. نەسرلىرىم ھازىر 40 پارچىغا يەتتى، يىل ئاخىرىغىچە يەنە 60 نى يازسام، 100 بولىدۇ، ھەممىسىنى كېلەر يىلى نەشر قىلىپ بېرىسەلەر.

- پۇلچۇ؟

- پۇل تەييار.

- ئەمىسە كىتابلىرىڭىزنىڭ قىسقىچە مەزمۇنىنى ئايرىم-ئايرىمدىن يېزىڭا، - مۇھەررىر «يازغۇچى» نىڭ ئالدىغا بىر دەستە ئىش قەغىزىنى ئۇزاتتى. «يازغۇچى» يەنە ھېلىقى گەپلىرىنى تەكرارلىغىچ ئولتۇرۇپ، يېزىۋاتقان كىتابلىرىنىڭ قىسقىچە مەزمۇنىنى ئۈچ بەت قەغەزگە ئايرىم-ئايرىمدىن يېزىپ تاپشۇردى.

- پۇل بولسا نەشر قىلغىلى بولىدۇ، - دېدى مۇھەررىر «يازغۇچى» تاپشۇرغان خەتلەرگە مەمنۇنلۇق بىلەن نەزەر تاشلاپ.

مەن دەسلىپىدە ھېلىقى «يازغۇچى» يىگىتنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، «نېرۋىسىدىن ئاداشقان ساراڭ بىرنەمە بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدۇم. ئەمما مۇھەررىرنىڭ مۇئامىلىسىنى كۆرۈپ، ئۈزۈمىدىن گۇمانلانغىلى تۇردۇم. يىغىن ئورنىغا قايتىپ كېلىپ باشقا كەسىپداشلارغا سۆزلەپ بەرسەم، ھەممىسى بىردەك: «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالدى، بۇ ئىشلارنى ئويلىسا ئادەمنىڭ يۈرىكى ئېچىشىدۇ» دەپ باشلىرىنى مەيۈس چايقاشتى.

ھېلىقى نەشرىياتچىلارنىڭ گېپىگە قارىغاندا، ۋەزىپىسى پۇل تېپىش ئىكەن. پۇل تېپىپ مانچە يۈز كىشىنى باقمىسا بولمايدىكەن. ئۇنداقتا كىتاب نەشر قىلىمەن، دەپ يۈرگىچە كوچىغا چىقىپ ئاسانراق پۇل تاپقىلى بولۇدىغان باشقا تىجارەتنىڭ بېشىنى تۇتسا بولمىدىمۇ؟! ئېسىمىزدە بولسۇنكى، ئەدەبىيات قانداقتۇر بىرەر نەشرىياتنىڭ ياكى بىرەر گۇرۇھنىڭ شەخسىي مۈلكى ئەمەس، ئۇ پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ مەنئۇ بايلىقى. ئۇنى روناق

«ئاخۇنۇم» دېگەندەك سۈپەتلەر بىلەن تەرىپلەشكەن . «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىكى ئون يىللىق قالايمىقانچىلىق دەۋرىدە كىشىلەر قولغا بىرەر كىتاب چۈشسە ، بىر-بىرىدىن يوشۇرۇپ تىقىشتۇرۇپ يۈرۈپ ئوقۇشقان . بىر ئادەمدە كىتاب بارلىقى مەلۇم بولسا ، يۇرت ئاتلاپ بېرىپ ئارىيەت ئېلىپ ئوقۇشقان . بۇنداق ئەھۋال شەھەردىكى زىيالىيلار ئارىسىدىلا ئەمەس ، دېھقانلارنىڭ ئارىسىدىمۇ ئومۇملاشقان . ھازىرقى كىشىلەرنىڭ تومۇرىدا ئېقىۋاتقىنىمۇ شۇچاغدىكى كىتابخۇمار ئادەملەرنىڭ قېنى . ھەممە كىشى كىتاب ئوقۇيالايدىغان ، جىنچىراغدىن قۇتۇلغان بۈگۈنكى كۈندە ئادەملەرنىڭ كىتابتىن بىزار بولۇشىدىكى سەۋەب نەدە ؟ باشتا دېگەن گېپىمىزنى يەنە تەكرارلىساق ، بىر پارچە ياخشى كىتابقا نەچچە ئون پارچە ناچار كىتابنىڭ ئارىلىشىۋالغانلىقىدا .

كىچىك ۋاقتىمىزدا قوشنىمىزنىڭ مەن بىلەن تەڭ دېمەتلىك ئوغلى بار ئىدى . ئۇنىڭ ئانىسى ئىت تېزىكىنى رەختنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ تۇمارچە تىكىپ بويىغا ئېسىپ قوياتتى . باشقىلار بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى سورىسا : «بالامغا كۆز تەگمىسۇن دەپ بۇ كۆز تۇمارنى ئېسىپ قويدۇم» دەيتتى . ئەمدىلەتن قارىساق ، ئىت تېزىكىدىن تىكىلگەن كۆز تۇمارنى پەرزەنتلىرىنىڭ بويىغا ئېسىپ قويۇدىغان دېھقانلار قالماپتۇ . ئۇلارنىڭمۇ مەسىلىلەرگە قارشى ئىلمىيلىشىپ ، بالىلىرىنى نىجاسەت بىلەن بۇلغىمايدىغان بوپتۇ . لېكىن بۇنداق «كۆز تۇمارلار» ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھېلىمۇ ساقلىنىۋېتىپتۇ . ۋەھالەنكى ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىمۇ كۆز تۇمارلارغا موھتاج ئەمەس ، ناچار سۈپەتسىز ئەسەرلەر ئارىلىشىۋالسىمۇ كۆز تېگىپ كەتمەيدۇ .

2003-يىل يانۋار ، شەھىرى خوتەن

ئاپتور : خوتەن يېزا ئىگىلىك مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى (M1)

تاپقۇزۇش ئۈچۈن تىرىشىش ھەممە كىشىنىڭ مەسئۇلىيىتى . لېكىن ئۇنى جان بېقىشنىڭ دەسمايىسى قېلىۋېلىشقا ھېچ كىشىنىڭ ھەققى يوق . ھەرقايسى نەشرىياتلارنىڭ نەشر قىلغان كىتابلىرى ئىچىدە ئاپتور ئۆزى پۇل تۆلەپ چىقارغانلىرى مەلۇم سالماقنى ئىگىلەيدۇ . بۇ كىتابلارنىڭ بىر قىسمى نەشر قىلىش ئۆلچىمىگە توشىدىغان ، پەقەت شىنخۇا كىتابخانلىرى خېرىدار بولمىغانلىقى تۈپەيلىدىنلا ئاپتور ئۆزى پۇل تۆلەشكە مەجبۇر بويىقىلغان كىتابلار بولسىمۇ ، يەنە بىر قىسمى نەشر قىلىش ئۆلچىمىگە توشمايدىغان ، پەقەت پۇل تۆلىگەنلىكى ئۈچۈنلا نەشر قىلىنغان كىتابلاردۇر . بۇنداق كىتابلار نەشرىيات ئۈچۈن كاتتا ئامەت ھېسابلانغىنى بىلەن ، ئوقۇرمەنلەرنىڭ كۈنسىرى ئېشىپ بېرىۋاتقان تەلەپ-ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىشالماي ، شىنخۇا كىتابخانلىرىنىڭ سېتىش پوكەيلىرىدە توپا بېسىپ ياتماقتا .

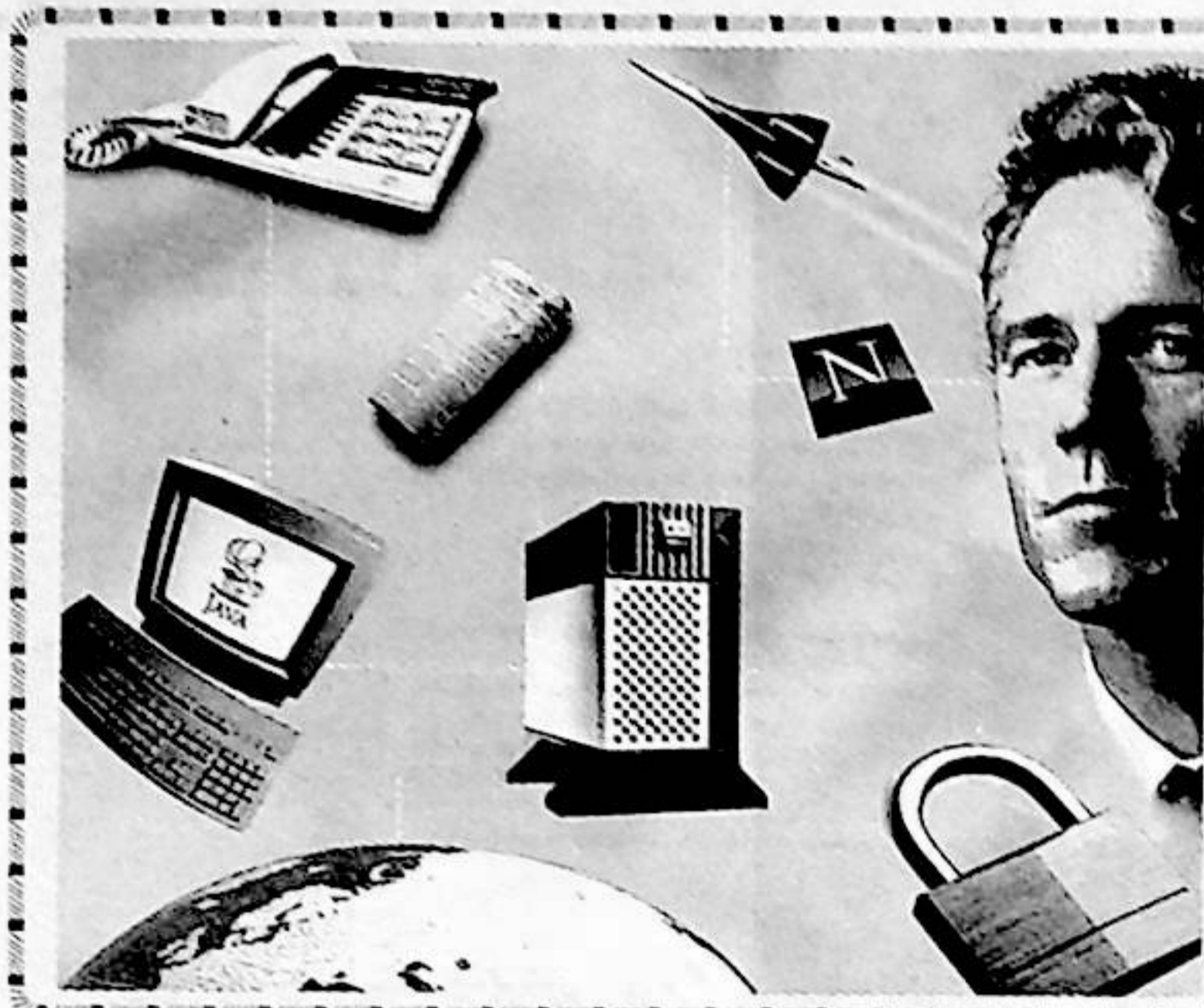
كىتابلارنىڭ سېتىلماي قېلىشى شىنخۇا كىتابخانلىرىدىكىلەرنى كىتابقا تىراش بېرىشتىن ئېھتىيات قىلىدىغان ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى . نەتىجىدە بەزى مۇنەۋۋەر كىتابلارمۇ تېگىشلىك تىراشقا بېرىشەلمەيدىغان ۋەزىيەت شەكىللەندى . ئاپتور ، نەشرىيات ، شىنخۇا كىتابخانلىرى ۋە ئوقۇرمەنلەر ئوتتۇرىسىدىكى كىتابنى دەۋر قىلىپ ئايلىنىدىغان مۇناسىۋەت مانا مۇشۇنداق شەكىلدە داۋاملىشىدىغان بولدى .

لوپنى ، سەككەكى ، نەۋائى قاتارلىق ئۇلۇغ شائىرلارنىڭ دەۋرىدە نەشرىياتچىلىقنىڭ مەۋجۇد ئەمەسلىكى ھەممىمىزگە ئايان . لېكىن ئاتا-بوۋىلىرىمىز ئاشۇ بۇزۇقۋارلارنىڭ قولىزمىلىرىنى دەپتەردىن دەپتەرگە كۆچۈرۈپ ئەتۋارلاپ ساقلاشقان ، تالىشىپ ئوقۇپ يادلىغان . قولغا بىرەر كىتاب چۈشكەن ئادەم دوست-بۇرادەر-لىرىنى جەم قىلىپ ، جىنچىراغنىڭ يورۇقىدا ئوقۇشقا ئادەتلەنگەن . ئۆزلىرىگە كىتاب ئوقۇپ بېرەلەيدىغان ساۋاتلىق كىشىلەرنى «موللام» ،

بۇ سان 2003-يىل 30-دېكابىردا تىزىشقا يوللاندى، 2004-يىل

1-مارتتا باسمىدىن چىقتى. تەھرىرلىگۈچى: قۇربان مامۇت (M1)،

رىسالەت مۇھەممەت (M2)، بېكىتكۈچى: قۇربان مامۇت

زىددىيەتلىك

ئالەم

- ▲ بىنلار بارغانسېرى ئېگىزلەۋاتىدۇ، لېكىن نەزەر دائىرىمىز تارىپ كېتىۋاتىدۇ .
- ▲ ئالىي تاشيوللار كۆپىيىۋاتىدۇ، ئەمما ماشىنىلارنىڭ سۈرئىتى ئاستىلاپ كېتىۋاتىدۇ .
- ▲ سېتىۋالدىغان نەرسىلەر كۆپىيىۋاتىدۇ، ئەمما ھۇزۇرلانغۇدەك نەرسىلەر ئازىيىپ كېتىۋاتىدۇ .
- ▲ ئۇچرىشىش پۇرسەتلىرى كۆپەيدى، ئەمما ۋاقتىمىز تولمۇ قىس بولماقتا .
- ▲ سۆزلەش پۇرسىتى كۆپىيىۋاتىدۇ، ئەمما ئورتاق تونۇش ئازىيىپ كېتىۋاتىدۇ .
- ▲ بىلىم دائىرىمىز كېڭىيىۋاتىدۇ، ئەمما نۇقتىئىيەزىمىز تارىپ كېتىۋاتىدۇ .
- ▲ ئالىم - مۇتەخەسسسلەر كۆپىيىۋاتىدۇ، ئەمما ھەل قىلىنغان مەسىلىلەرنىڭ تايىنى بولمايۋاتىدۇ .
- ▲ دورىلارنىڭ تۈرى كۆپىيىۋاتىدۇ، ئەمما سالامەتلىكىمىز ناچارلىشىپ كېتىۋاتىدۇ .
- ▲ بىزگە تەۋە نەرسىلەر كۆپىيىۋاتىدۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ قىممىتى چۈشۈپ كېتىۋاتىدۇ .
- ▲ بىز گېپىنى قىلىدىغان نەرسىلەر كۆپىيىۋاتىدۇ، ئەمما جانغا ئەسقاتىدىغان نەرسىلەر ئازىيىپ كېتىۋاتىدۇ .

- ▲ قانداق ياشاشنى ئۆگىنىۋالدۇقىمۇ، ئەمما ھاياتتىن ھۇزۇرلىنىشنى ئۆگىنەلمىدۇق .
- ▲ ئاللىبۇرۇن ئاي شارىغا چىقتۇقىمۇ، ئەمما ئۇدۇل قوشنىمىزنى تونۇماس بوپقالدۇق .
- ▲ تاشقى ئالەمنى بويسۇندۇرالىدۇقىمۇ، ئەمما روھىي دۇنيايمىزنى بويسۇندۇرالىمىدۇق .
- ▲ ھاۋانى ساپلاشتۇردۇقىمۇ، ئەمما روھىمىزنى بۇلغاپ بولىدۇق .
- ▲ كىرىمىمىز كۆپەيدى، ئەمما روھىمىز نامراتلاشتى .
- ▲ ئىشلەپچىقىرىۋاتقان تاۋارلارنىڭ سانى (مىقدارى) ئېشىپ بارىدۇ، ئەمما سۈپىتى چۈشۈپ كەتتى .
- ▲ يېمەك - ئىچمەكنىڭ تۈرلىرى كۆپەيدى، ئەمما تەم ۋە قۇۋۋىتى قالمىغىلى تۇردى .
- ▲ ئىقتىسادىي جەھەتتىكى غەم - غۇسسەمىز ئازايدى، ئەمما نىكاھدىن ئاجرىشىدىغانلار كۆپەيدى .
- ▲ ئۆيلىرىمىزدە سەرەمجان قويغۇدەك يەر قالمىدى، ئەمما ئاقلىۋەتكەن پىيازىدەك كۆك نامراتلارمۇ كۆپەيدى .

بۇ سېلىشتۇرما ئارگېنتىنادا چىقىدىغان «تۇرمۇش» ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىلى 11-سانىدىن خەنزۇچە «پايدىلىنىش خەۋەرلىرى» گېزىتىنىڭ 2003-يىلى 16-نويابىر سانىغا بېسىلغان. مامۇتجان نۇرمۇھەممەت تەرجىمىسى (M2)

دوپپا...

غوجىمۇ ھەممەت مۇھەممەت

- ئاتا-ئانا، ئۇرۇغ-تۇغقان، قۇلۇم-قوشنا، ئاغىنە-بۇرادەرلەر تىنچلىقتۇ؟

- تىنچلىق...

بىردىن ھەيرانلىقم تۇتتى. توۋا، ئەجەب سوراپ كەتتىغۇ؟ چۈشى بۇزۇلغانمۇ نېمە؟ قايتۇرۇپ سورىدۇم:

- ئەجەب زىغىرلاپ سوراپ كەتتىغۇ؟

- بېشىڭدىكى دوپپىغا قاراپ بولمامدۇ؟ ھېچقاچان دوپپا كىيمەيدىغان ئادەم... كۆڭلۈمدىن ھەرقىسما خىياللار كەچتى جۈمۈ.

ئۈندىمىدىم. دوستۇمۇ باشقا گەپ قىلمىدى. كۆڭلۈم بەكمۇ بىئارام بولدى. سېزىپ تۇراتتىمكى، دوستۇمۇ پەرىشان ئىدى. بىز

ئېغىر سۈكۈت ئىچىدە دوستۇمنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدۇق. ئۆيگە يېتىپ كەلگۈچە ئۇچرىغان بەزى يېقىن تونۇشلىرىمنىڭ: «دوپپا

كىيىۋاپسىلغۇ، كىم قازا قىلدى» دېگىنىگە جاۋابمۇ بەرمىدىم. نېمە دەپ جاۋاب بېرەتتىم؟ «بىر كىم قازا قىلمىدى» دېسەم، «يا تويۇڭ

بولمىسا، يا بىر كىم قازا قىلمىسا ئەمەس نېمە دەپ دوپپا كىيىۋالدىڭ؟» دېسە نېمە دەيمەن؟! بەزى تونۇشلىرىم

يۈز تۇرانە «كىم قازا قىلدى؟» دەپ سورىمىسۇم، دوپپا كىيگەن بېشىمغا يىراقتىن ئىچ ئاغرىتىش نەزىرىدە قاراشتى.

ئۇنىز پىچىرلىدىم: نېمە بوپكەتتۇق. ھە؟! دوپپا ئۆزىمىزنىڭ تۇرسا، كىيەك يەنە نېمە ھەيرانلىقى بار؟ بادام، چىمەن...

دوپپىلىرىمىزنى قىرلاپ كىيىپ، گەۋدىمىزنى تىك تۇتۇپ، كوچا-كويىلاردا گۈس-گۈس دەسسەپ، ئەرچە سۈپەت بىلەن ماڭساق،

كاتتا سەلتەنەت-دە، بۇ! دوپپىنى تاشلىۋەتمەيلى، بۇرادەرلەر. ئۇ بىزنى ئەرەكلەرچە سۈپەتكە ئىگە قىلىدۇ. كىيىمگە نەرسى زامان ۋە

شەھەرلىشىشنىڭ تەقەززاسى دەيلى، بوپتۇ. لېكىن كىيىمگە نەرسىدەن پەخىرلىنەيلى. بىزدە مىللىي خاسلىقىمىزنى ئىپادىلەپ

پەخىرلەنگۈدەك تاشقى بەلگىلىرىمىزدىن قانچىلىك نەرسە قالدى، دەيسىلەر؟!... (M2)

دېمىسەم بولمايدىغان بىر گەپ چىقىپ قالدى. بۇ، تالاي كىشىلەر دەپ تولا جايىنالىغان گەپ بولسىمۇ، يەنە بىر قېتىم دېيىشىم زۆرۈر. يەنە شۇ دوپپا!...

دوپپىنىڭ ئۇيغۇر كىيىملىرى ئىچىدىكى ئەڭ گەۋدىلىك باش كىيىمى ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان. ئۇنداق بولمىسا ئىچكى ئۆلكىلەر ۋە خەلقئارا سەھنىلەردە ئويۇن قويۇشقا مۇشەررەپ بولغان ئارتىسلار بېشىغا دوپپا كىيىۋالمايتتى؟ بۇ ئۆزىنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىنى يارىتىشلىق دوپپىسى ئارقىلىق ئۇنىز جاكارلاش ئەمەسمۇ؟

يېزىلاردا كىيىپ قويىدۇ، شەھەرلەردە كىيەس بوپكەتتى. پەقەت كىيەيدۇ ئەمەس، كىيىدۇ. تويى بولغان كۈندە... تويى بولغان

يىگىتلەر (ئالتىن شەھەر تەرەپلەردە) ئۈستىگە يارىشىملىق كاستۇم-بۇرۇلكا كىيىپ، گالىستۇك تاقاپ، بېشىغا دوپپا كىيىۋالىدۇ.

ئۇلار شۇ بىر كۈندە شاھزادىلار دەك مەغرۇر بولىدۇ. دوپپا ئۇلارنىڭ چىرايىدىن نۇر ياغدۇرۇپ، باشقا يىگىتلەردىن ئالاھىدە پەرقلەندۈرىدۇ

(مەنمۇ تويۇم بولغان كۈنى دوپپا كىيىپ «شاھزادە» بولغانىدىم). پەقەت كىيىمگەندىن ياخشى. ئىش شۇنداقلا بولسىغۇ مەيلى ئىدى. لېكىن

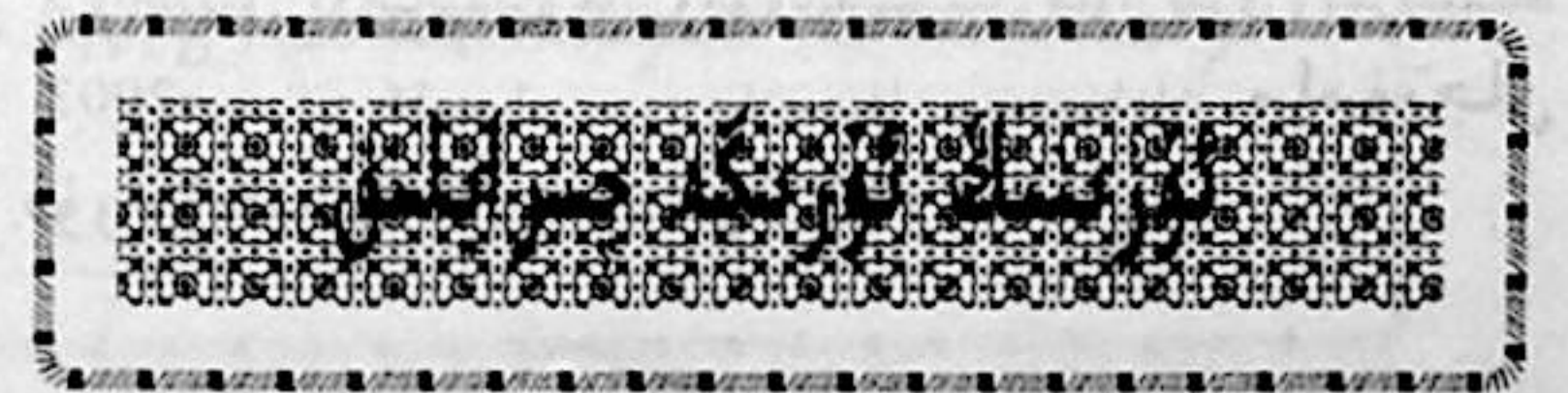
ھازىر دوپپا ھازىردىكى سىمۋولى بوپقايتۇ ئەمەسمۇ؟ يېقىندا بىر ئىش بىلەن ناھىيە بازىرىغا باردىم. كەچ كۈز، ئۇنىڭ ئۈستىگە زۇكام

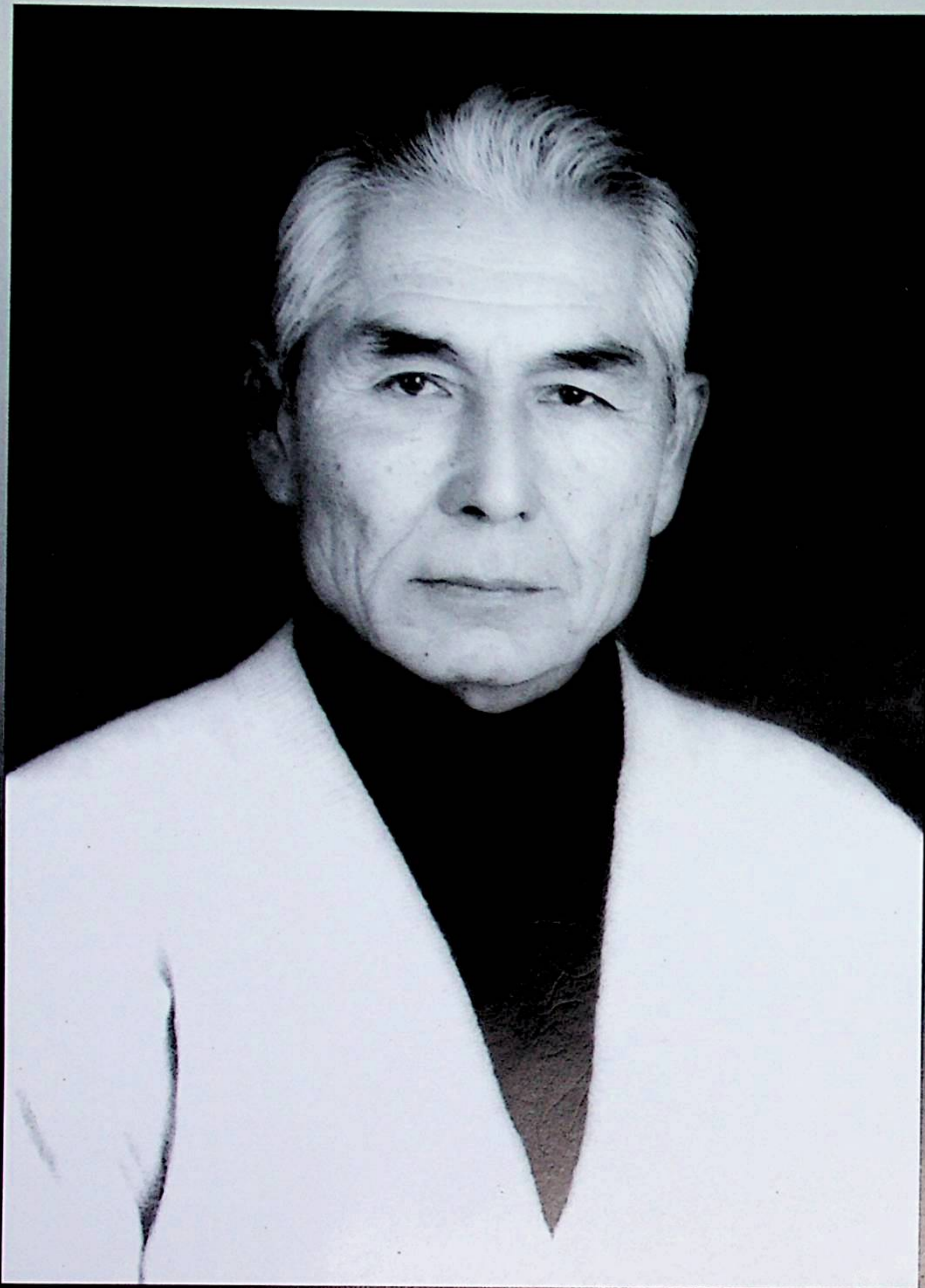
بولغاچقا بېشىمغا دوپپا كىيىۋالدىم... ئىشىم تۈگەپ بىر دەم ھال-مۇڭ بولارمىزمىكەن دەپ بىر شائىر دوستۇمغا تېلېفون قىلدىم.

ئۇ يېنىمغا كېلىپلا بىر خىل تەئەججۈپ بىلەن سورىدى:

- ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، تىنچلىقمۇ ئاداش؟

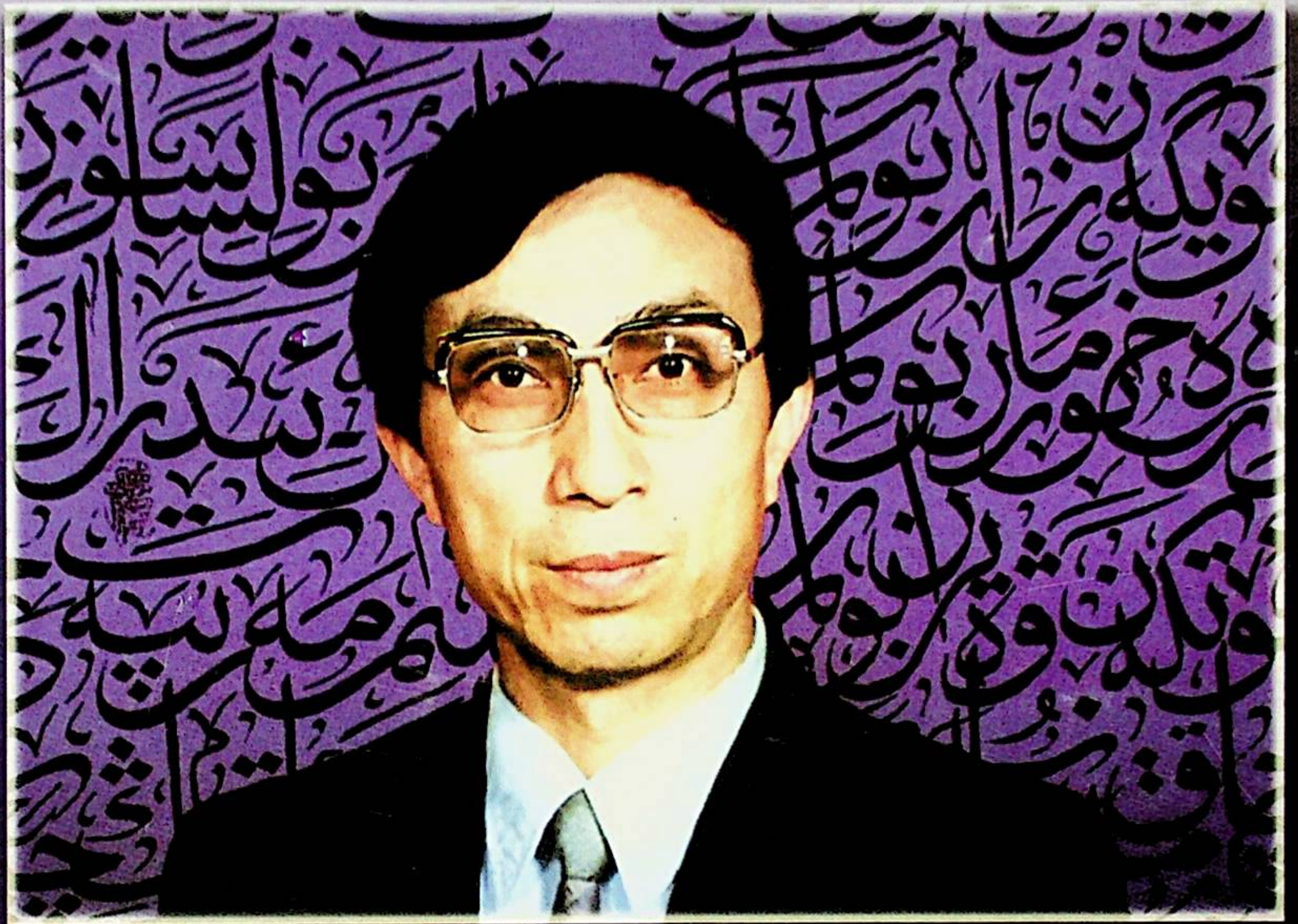
- ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام، خۇداغا شۈكۈرى، تىنچلىق.

ئاناقلق كومپوزىتور، ئاتۇش خەلق ناخشىلىرى ۋە توقسۇن «دەرد-داغ مۇقامى» نى قېزىش، رەتلەش،
يۈرۈشلەشتۈرۈش، ئوتىغا ئېلىش، سەھنىلەشتۈرۈش، نەشر قىلىش، رادىئو-تېلېۋىزىيىدە خەلقىمىز بىلەن يۈز
كۆرۈشتۈرۈشتە غوللۇق خىزمەت كۆرسەتكەن تۆھپىكار، «ئامانسا»، «ئاتۇش ئەنجۈرى داڭلىق»،
«دېرىزەڭنى ئېچىۋەت»، «يارىما» ... قاتارلىق ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ئىگە ئېسىل ناخشىلارنىڭ
ئىجادچىسى ئابدۇلھەق ئابامۇسلىم ئەپەندى

گۇيغۇر خەتتالىق سەنئىتىنىڭ مەشھۇر ۋەكىللىرىدىن: زامانىمىزدىكى خەتتالىق
 گۇستازى نياز كېرىم شەرقىي ئەپەندى

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» 2004 - يىلى 2 - سان (قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال)
 《新疆文化》 (维吾尔文) 综合性文学双月刊

主管:新疆维吾尔自治区文化厅
 主办:新疆维吾尔自治区艺术研究所
 编辑出版:《新疆文化》杂志编辑部
 国际标准刊号:ISSN1008-6498
 国内统一刊号:CN65-1073/G2
 海外发行:中国图书进出口(集团)总公司出口部
 代理者地址:中国北京朝阳区工体东路16号
 P. O. BOX 88, 16Gongti East Road, Beijing 100020, china
 海外发行代号:6498BM
 发行范围:国内外发行
 地址:乌鲁木齐市团结路72号
 邮编:830001 电话:(0991)2856942
 印刷:《新疆日报》印刷厂
 发行:乌鲁木齐市邮局
 订阅:全国各地邮局

باشقۇرغۇچى: ش ئۇ ئا ر مەدەنىيەت نازارىتى
 چىقارغۇچى: ش ئۇ ئا ر سەنئەت تەتقىقات ئورنى
 تۈزۈپ نەشر قىلغۇچى: «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
 خەلقئارالىق نومۇرى:ISSN1008-6498
 مەملىكەتلىك نومۇرى:CN65-1073/G2
 چەتئەللەرگە تارقىتىش ئورنى:جۇڭگو
 كىتاب ئېمپورت-ئېكسپورت(گۇرۇھى)
 باش شىركىتى ئېكسپورت بۆلۈمى
 چەت ئەللەرگە قارىتا ۋاكالىت نومۇرى:6498BM
 مەملىكەت ئىچى ۋە چەتئەللەرگە تارقىتىلىدۇ
 ئادرېس: ئۈرۈمچى شەھىرى ئىتتىپاق يولى 72 - قورۇ
 پوچتا نومۇرى: 830001 تېلېفون:(0991)2856942
 «شىنجاڭ گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
 ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ
 مەملىكەتنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى پوچتخانىلار مۇستەھرى قوبۇل قىلىدۇ

پوچتا ۋاكالىت نومۇرى: 22 - 58 باھاسى: 5 يۈەن 58 - 22 定价:5元 邮发代号:58-22